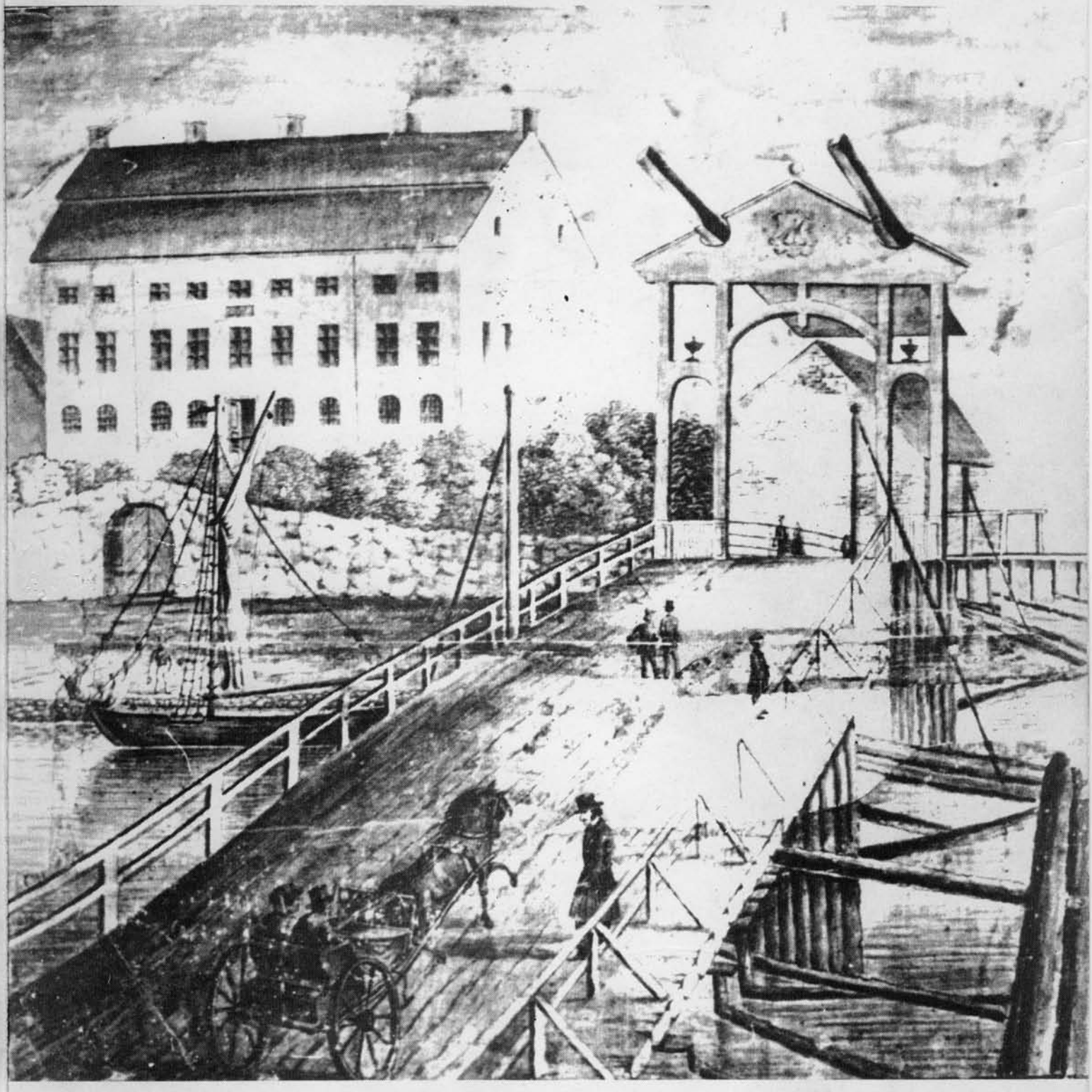
STIFTELSEN ÄLVSBORGS LÄNSMUSEUM

KULTURHISTORISK BYGGNADSINVENTERING 30

VÄNERSBORGS KOMMUN

VÄNERSBORGS STADSKÄRNA

1982

Ncbh2 Vänersborg Vg

Regionmuseum Västra Götaland
Biblioteket, Vänersborg

Omslagsbild: Rullgardinsmålning (Vänersborgs museum)
Vindbryggan över "sundet" med residenset i bakgrunden.
Foto: W. Ängermark.

28.8.84

KULTURHISTORISK BYGGNADSINVENTERING 30

VÄNERSBORGS KOMMUN

VÄNERSBORGS STADSKÄRNA

STIFTELSEN ÄLVSBORGS LÄNSMUSEUM

VÄNERSBORG 1982

ISSN 0280 - 1426
VÄNERSBORG
LÄNSSTYRELSENS OFFSETTRYCKERI
1982

INNEHÅLL

Inledning 5

Vänersborg en historisk översikt 7

Kulturhistoriskt värdefull bebyggelse, vad är det? 11

Kulturhistorisk utredning 5 (1972) i jämförelse med 1982-82 års bevaringsförslag 23

Bevaringsförslag 29

- Byggnader som föreslås få ett lagligt skydd 30
- Förteckning över samtliga utvärderade miljöer och objekt 35
- Redovisning av samtliga utvärderade miljöer och objekt 37

Lagstiftning till stöd för kulturhistorisk värdefull bebyggelse 152

Ekonomiskt stöd för kulturhistoriskt värdefull bebyggelse 160

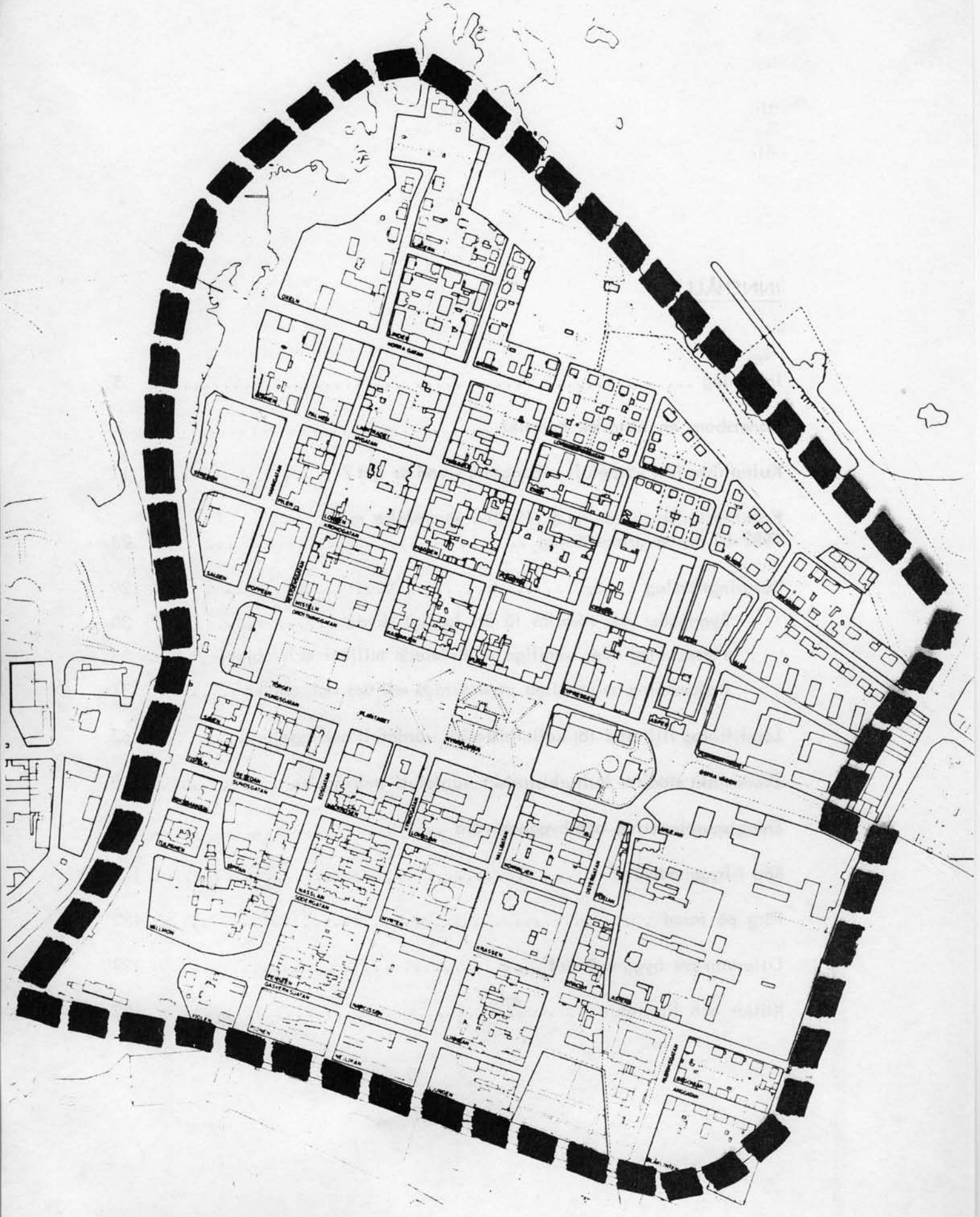
Energisparplanering och byggnadsvård 168

Råd i byggnadsvård 172

Färg på fasad 182

Litteratur om byggnadsvård 192

Källor och litteratur 193

Inventeringsområde 1982

INLEDNING

År 1972 genomförde dåvarande Älvsborgs länsmuseiförening en kulturhistorisk byggnadsinventering av Vänersborgs centrala stadsbebyggelse och större delen av bostadsområdet Blåsut. Arbetet finns presenterat i "Kulturhistorisk utredning 5, Vänersborgs kommun, centrala stadsbebyggelsen". Utredningen var ämnad att ligga till grund för arbetet med en generalplan för Vänersborgs centrum.

Generalplansarbetet har sedermera resulterat i en centrumplan som antogs av kommunfullmäktige i juni 1979. Den avses bl.a. ligga till grund för bevarandeplaner. Inför arbetet med dessa har Stiftelsen Älvsborgs länsmuseum fått i uppdrag av kommunen att genomföra en ajourhållning och revidering av 1972 års kulturhistoriska utredning.

Fältarbetet utfördes under hösten 1981. Föreliggande bevaringsförslag skiljer sig från det föregående i vissa avseenden. Bl.a. har kriterierna för det kulturhistoriska värdet förändrats, framför allt genom att miljöbegreppet har kommit att betonas alltmer.

Det är länsmuseets förhoppning att utredningen skall kunna ge sådan kunskap om den kulturhistoriskt värdefulla bebyggelsen att konkreta riktlinjer skall kunna utarbetas för de olika bebyggelsemiljöerna. Bevaringsförslaget kan även underlätta byggnadsnämndens arbete vid byggnadslovsgivning.

Utredningen har bekostats med medel från Vänersborgs kommun.

Vänersborg 1982

Margareta Hallin

Annalena Nordström

CARL ADAMSSONS STADSPLAN
FRÅN 1834

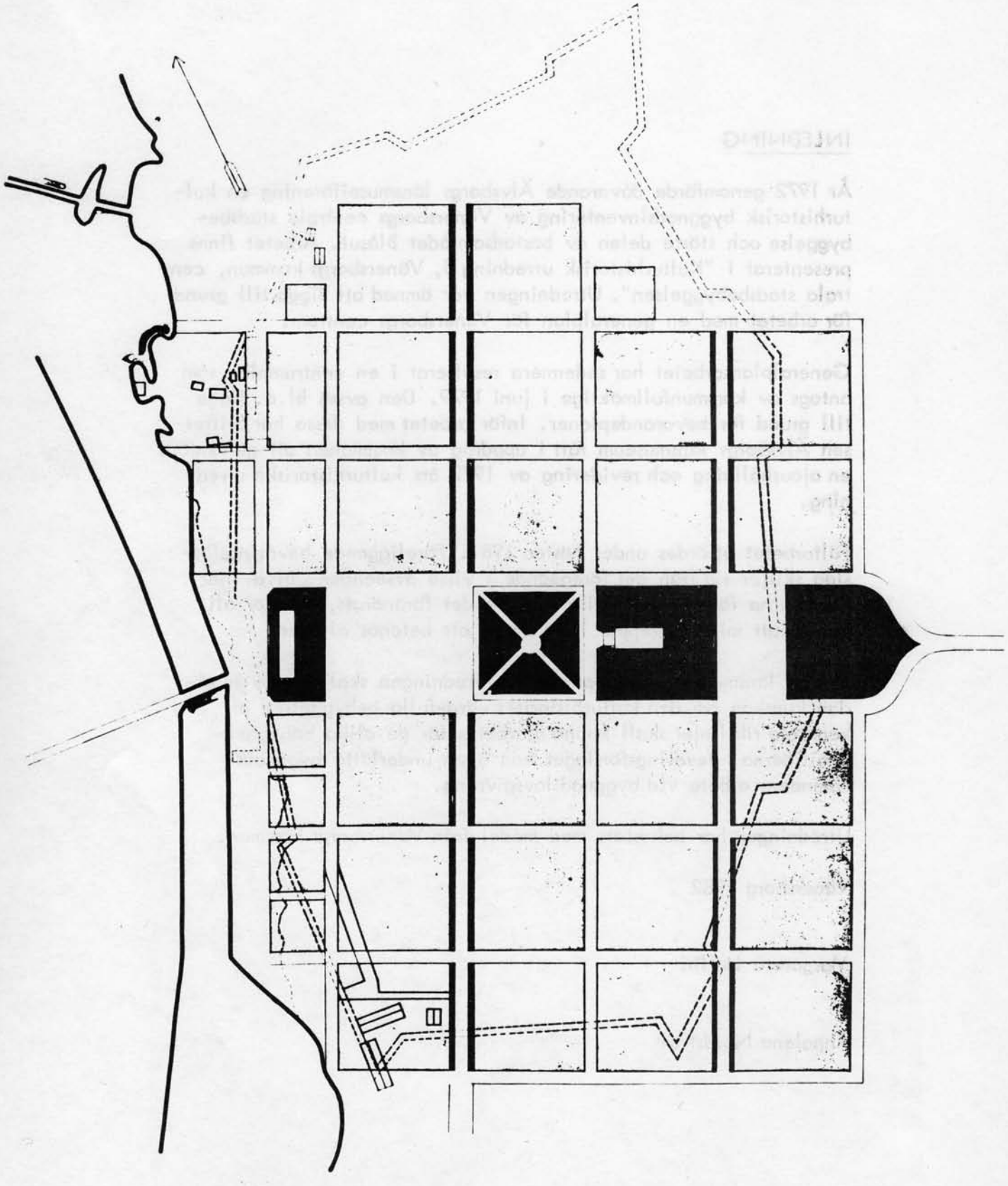

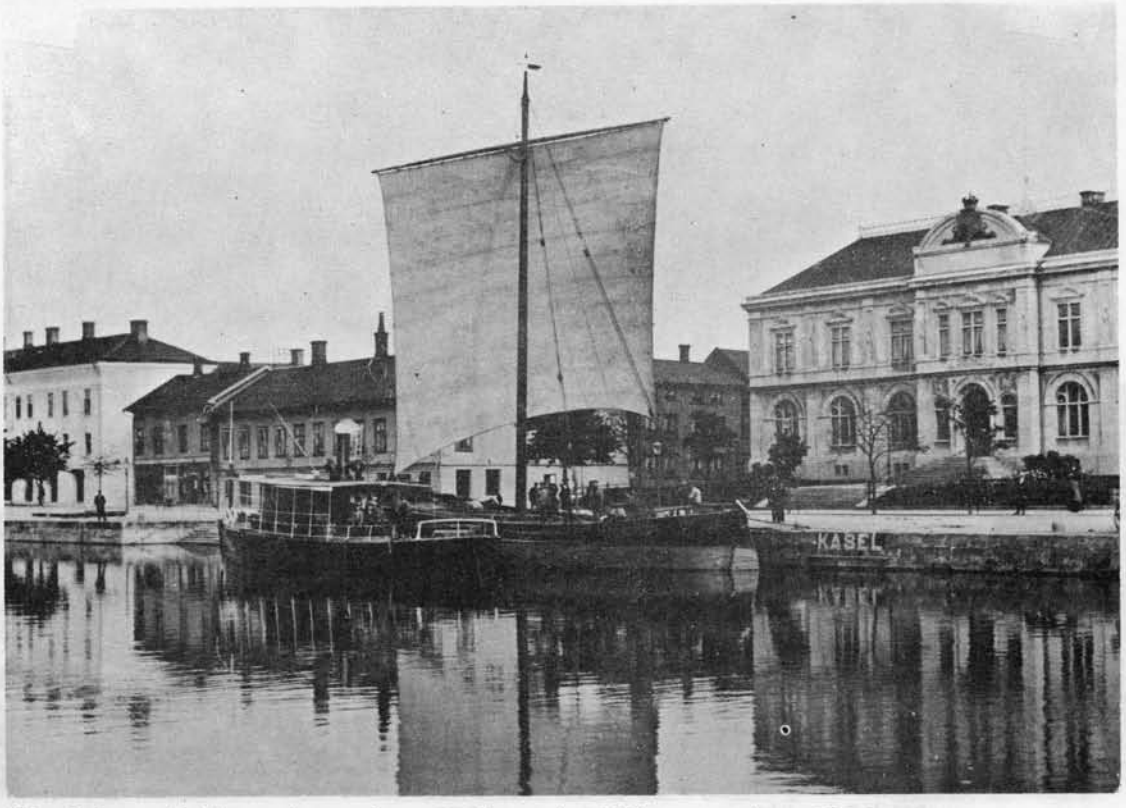

Bild från Blåsut mot staden ca 1850.

VÄNERSBORG - EN HISTORISK ÖVERSIKT

Vänersborg anlades 1643 som ett led i stormaktstidens ekonomiska och politiska organisation av riket.

Vänersborgs föregångare, Brätte, låg strax söderut vid Vassbottens södra ände. Då staden bl.a. ansågs ha ett alltför oskyddat läge mot den dåvarande riksgränsen, befalldes invånarna att flytta ett stycke norrut och anlägga en ny stad vid Huvudnäs. Staden Vänersborg erhöll stadsprivilegier år 1644 och blev år 1689 residensstad. Under 1600 - 1700-talet var Vänersborg en viktig omlastningsstation för handeln mellan Vänerlandskapen och Västerhavet. Sedan Trollhätte kanal invigts i aug 1800 och Göta kanal fullbordats och öppnats år 1832, Trollhätteslussarna utvidgats 1844 och ångbåtstrafiken blivit livlig, utvecklades Vänersborg till en viktig sjöfartsstad. Från 1840-talet och flera årtionden framöver var Vänersborg den ledande rederistaden bland städerna runt Vänern. Genom öppnande av Uddevalla-Vänersborg-Herrljunga järnväg år 1867 och Bergslagsbanans tillkomst år 1879, förlorade Vänersborg både sitt spannmålsproducerande uppland i Västergötland och sitt uppland i Dalsland. En stagnation eller nedgångsperiod vidtog, vilken följdes av en svag uppåtgång först kring sekelskiftet 1900.

Blockskuta i Vänersborgs hamn. Foto A. Wikner omkr. 1910

Vänersborg erhöll vid sin grundläggning en för 1600-talet karaktäristisk s.k. renässansplan eller rutnätsplan med kvadratiska kvarter och ett rätvinkligt gatunät. Hur bebyggelsen såg ut under 1600-talet vet man inte mycket om, eftersom ingenting finns bevarat till våra dagar. Under senare hälften av 1600-talet vet man dock att en stenkyrka byggdes på platsen för den nuvarande kyrkan. Likaså, att ett residens bestående av en tvåvånig träbyggnad med flyglar, uppfördes på södra delen av tomten för det nuvarande. Den övriga bebyggelsen var troligen mycket oansenlig och bestod förmodligen av små låga trähus med torvtak, vilka långt ifrån lyckades fylla ut och bära upp den ståtliga stadsplanen med sina för den tiden imponerande breda gator. Efter 1834 års förödande brand då så gott som hela staden ödelades, upprättades en ny stadsplan på grundval av 1600-talets gatunät och kvartersindelning. I den nya stadsplanen kunde man förena nya estetiska ideal och praktiska hänsyn. De öppna gröna stråken gjorde bebyggelsen brandsäker samtidigt som de gav Vänersborg en alldeles egen prägel.

Staden avdelas i en nordlig och en sydlig del av "plantaget" eller den s.k. kulturaxeln vilken var avsedd som brandgata. Två bredare trädplanterade gator, Eds- och Vallagatan, genomkorsar staden i nordsydlig riktning. Den bebyggelse som uppfördes efter branden utmed plantaget erhöll enligt en nybyggnadsstad en enhetlig och representativ utformning. Den småskaliga trähusbebyggelsen började vid

Residensgatan i början av 1900-talet.

Kronogatan 33-27. 1919

slutet av 1800-talet och början av 1900-talet att splittras upp av en rad kontors- och instutitionsbyggnader och flerbostadshus representativa för stenstadens arkitektur. Ända fram till våra dagar har det sedan skett en allt hårdare exploatering av innerstaden.

I början av 1900-talet började även området runt om den äldre stadskärnan att bebyggas med en rad institutioner, industrianläggningar och egnahemsområden. Strax efter 1900 stadsplanerades bl.a. Skräcklan norr om stadskärnan. I de renodlade bostadsområdena var ibland tidskronologin tydligt läsbar i kvarteren. Närmast stadskärnan återinns 1910-1920-tals egnahem, därtill hus typiska för 1930-1940-talens funktionalism samt bortom dessa 1950-1960-tals villor.

Hörnet Östergatan - Parkgatan.

KULTURHISTORISKT VÄRDEFULL BEBYGGELSE - VAD ÄR DET?

Att lämna en klar och entydig definition av innebörden i begreppet "kulturhistoriskt värdefull bebyggelse" och att formulera entydiga urvalsprinciper är knappast möjligt.

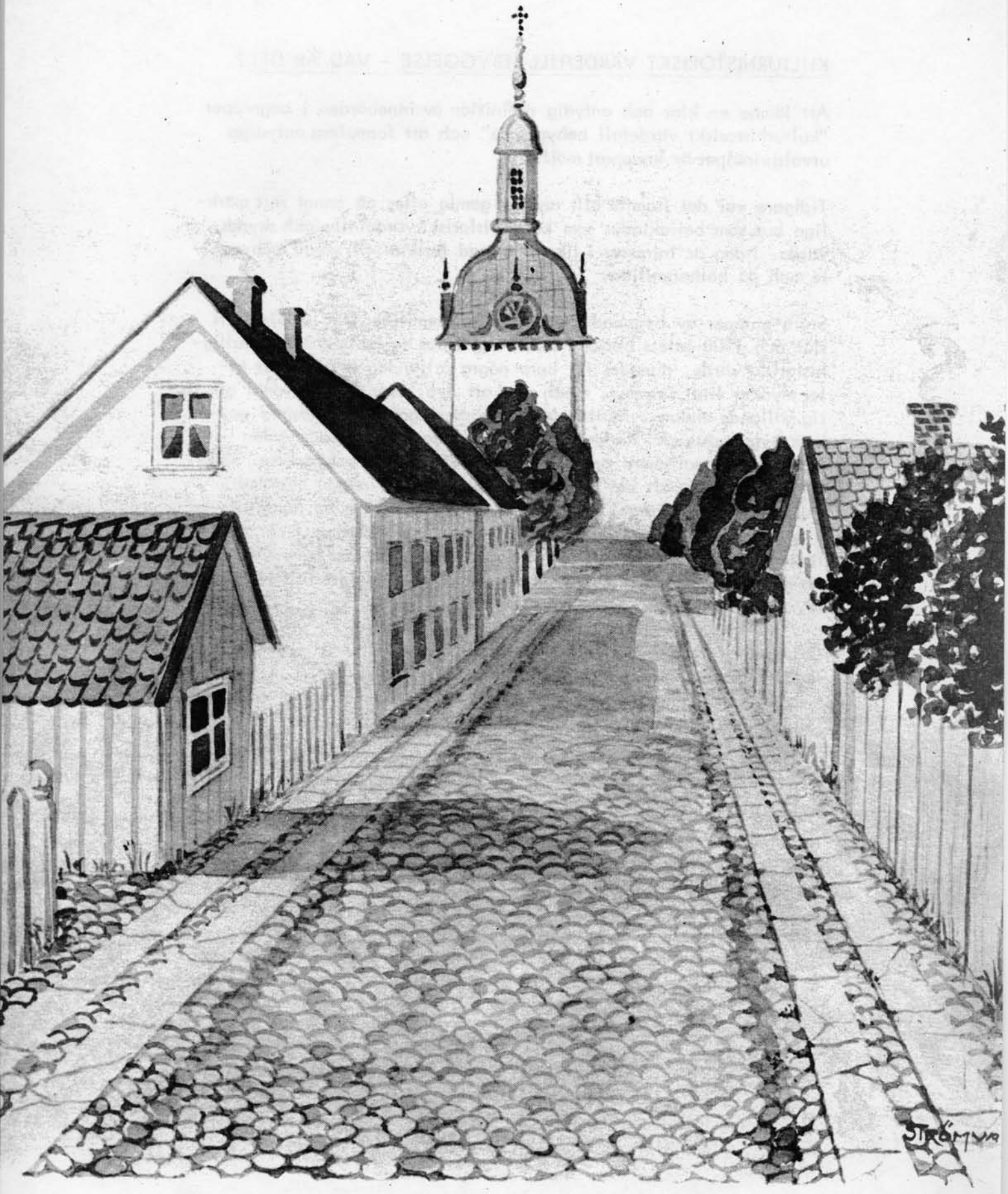
Tidigare var det framför allt mycket gamla eller på annat sätt märkliga hus som betraktades som kulturhistoriskt värdefulla och skyddsvärda. I dag är intresset i lika hög grad inriktat på yngre bebyggelse och på helhetsmiljön.

Stora grupper av byggnader och bebyggelsemiljöer från 1800-talets slut och 1900-talets början, som i dag anses ha ett betydande kulturhistoriskt värde, ägnades för bara några årtionden sedan inget eller mycket litet intresse. I och med att nya idéer och stilideal gör sig gällande ändras synsättet på och värderingarna av tidigare epokers byggnadsskick. Redan nu har man börjat uppmärksamma den tidiga funktionalismens och 1940- och 1950-talens bebyggelse. Slutsatsen härav blir att det inte är möjligt att sätta någon bestämd tidsgräns utan som regel bör gälla att byggnaden bör ha en sådan ålder att ett kulturhistoriskt tidsperspektiv kan anläggas. Vår tids förändringar och snabba utveckling gör att den tid som krävs för att man skall kunna anlägga ett sådant perspektiv blir allt kortare.

Det kulturhistoriska värdet kan antingen vara knutet till huset som sådant - huset har ett kulturhistoriskt egenvärde eller till husets betydelse i miljön - huset har miljövärde. För det mesta har ett kulturhistoriskt intressant hus både egenvärde och miljövärde.

MILJÖVÄRDE

Under senare år har "miljöbegreppet" börjat att betonas alltmer. Man söker i dag bevara sammanhängande miljöer där byggnader och omgivande miljökomponenter utgör en oskiljbar helhet. En gårdsanläggning på landsbygden där inte bara bostadshuset utan även ekonomibyggnader och omgivande miljö med äldre vägsträckning, hägnader och odlingslandskap är bevarat, måste tillmätas ett högre värde än ett ensamt hus från samma tid eller en gård där de gamla ekonomibyggnaderna ersatts med moderna nybyggnader. Samma sak gäller den kulturhistoriskt värdefulla bebyggelsen i städerna. En byggnad tillmäts ett större värde om den ingår i en miljö, t.ex. längs en gatusträckning. Bebyggelsemiljön kan avspegla bostads- och byggnadsskicket under en viss tidsperiod eller med flera välbevarade objekt från olika tidsperioder åskådliggöra stadens framväxt och historiska utveckling. En sammanhängande miljö kan således berätta om gångna tiders näringsliv, arbetsmiljö, byggnadsskick, sociala förhållanden och estetiska ideal.

Kyrkogatans miljömässiga värde skildrat i en akvarell av Strömvall

Hus är delar av en helhet. Även mycket enkla hus kan ha stor betydelse i stadsbilden och tillsammans utgöra miljöer med högt kulturhistoriskt värde.

Bebyggelsens utformning, fasadmaterial och färgsättning är viktigt för helhetsmiljön. I en enhetlig och traditionsbunden miljö kan förändringar av ett enda hus vara ett svårt ingrepp. Gatan, torget, vegetationen, kulturlandskapet upplevs av många. Man måste därför gå varsamt fram, så att man inte i onödan offrar miljövärden som är svåra att återställa och som generationer med långt mindre resurser än våra lyckats skapa.

I vår dagliga miljö blir vi lätt hemmablinda och uppfattar inte längre alla kvaliteter och värden förrän de av någon anledning förändras och försvinner.

Kronogatan är ett exempel på enkla hus som tillsammans bildar en miljö med mycket stort kulturhistoriskt värde.

KULTURHISTORISKT EGENVÄRDE

Sällsynthet

Välbevarad bebyggelse från tiden före 1800-talet är sällsynt och därför av högt kulturhistoriskt värde. Byggnader som det endast finns ett fåtal exemplar kvar av, ex. medeltida hus, kan klassas som värdefulla bara genom sin relativa sällsynthet - urvalet har i själva verket redan gjorts. Även yngre byggnader kan vara intressanta genom att de är unika i något avseende, exempelvis genom att de ovanligt tydligt visar en viss byggnadsstil.

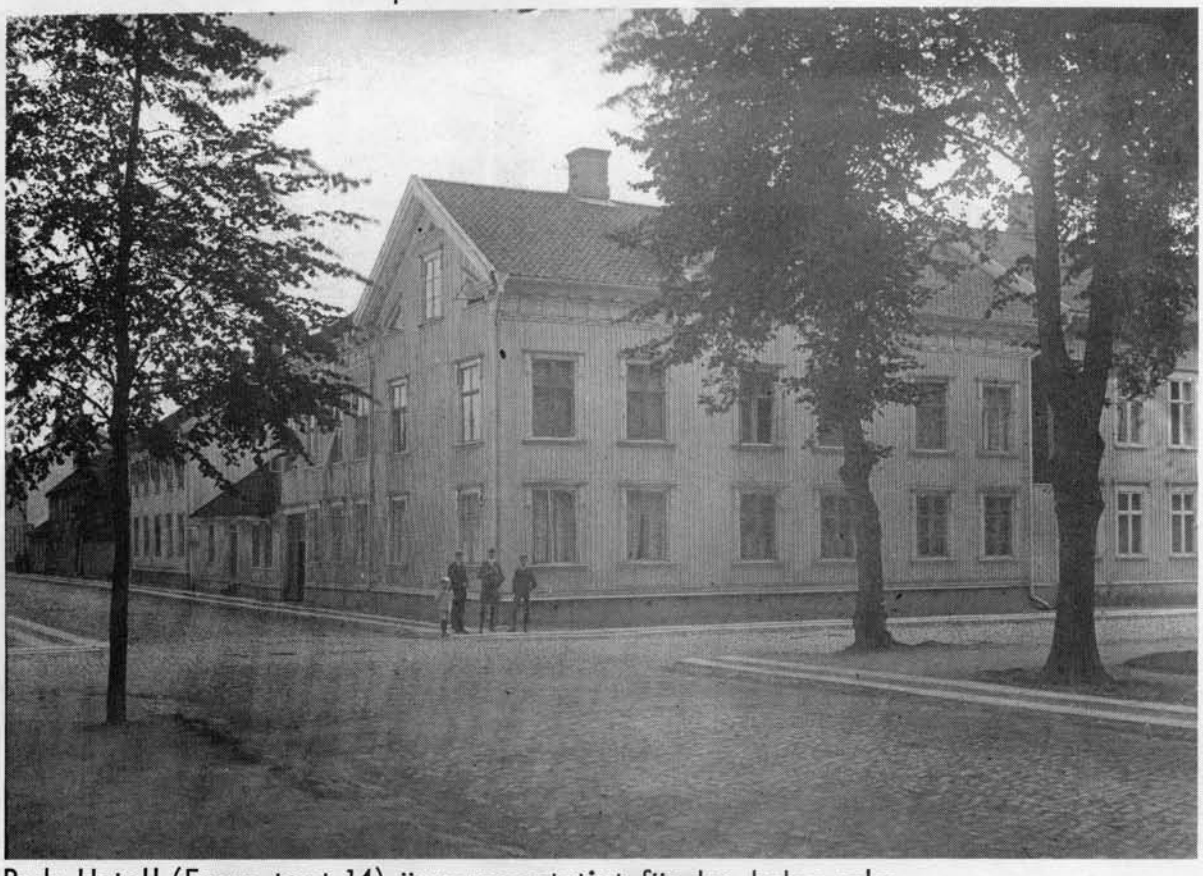

Residensgatan 2, stg 404 är ett exempel på en i ett lokalt perspektiv unik byggnad därför att den undkom den förödande branden 1834.

Representativt

Ju närmare vi kommer vår egen tid, ju mindre självklart blir urvalet. Antalet byggnader som är uppförda i en viss byggnadsstil är betydligt fler och därmed är det inte längre sällsyntheten som är bestämmande utan i stället representativiteten. Hus som är typiska för sin tid och dess förhållanden kan förmedla kunskaper om gångna tiders samhälle, näringsliv, arbetsmiljö, sociala förhållanden, arkitekturstilar eller estetiska ideal. För att även i framtiden ha kvar denna kunskap gäller det att välja ut särskilt representati-

va och karaktäristiska hus och anläggningar medan det ännu finns ett stort antal att välja bland.

Park Hotell (Furan tomt 14) är representativt för den bebyggelse som uppfördes i enlighet med 1835 års byggnadsförordning.

Arbetarföreningens hus är en mycket tidstypisk byggnad.

Eken tomt 12 (överst) och Björken tomt 1 (nederst) är representation för 1920-tals klassicerande arkitektur.

Ursprunglighet

En byggnad som bevarat sin ursprungliga karaktär och illustrerar en historisk miljö på ett rättvisande sätt har ett kulturhistoriskt värde. Ett välbevarat hus har ett betydligt större värde än ett hus som byggts om eller kraftigt förändrats genom åren. Ett starkt ombyggt hus från 1700-talet, där endast delar av stommen eller murverket bevarats, kan inte utan vidare sägas ha ett så stort kulturhistoriskt värde att en bevarande insats är motiverad. Särskilt inte om det finns andra likartade mer välbevarade byggnader från samma tid.

Pilen tomt 11 är ett exempel på en extröst intakt bevarad byggnad från 1800-talets mitt.

Konstnärligt och arkitektoniskt värde

Byggnader med vackra proportioner och medveten materialbehandling och detaljutformning har ett arkitektoniskt och konstnärligt värde.

Konstnärlig utsmyckning i form av målnings-, sten- och lövsågeriarbeten har en avgörande betydelse för husets arkitektur och bör därför bevaras. Det är ofta detaljer som är utförda med stor hantverksskicklighet och som därigenom är dyra och svåra att återskapa i dag.

Vänersborgs Museum och Riksbanken är exempel på byggnader med stort stadshistoriskt och arkitektioriskt värde.

Teknikhistoriskt värde

En byggnad kan ha ett speciellt historiskt intresse på grund av sin byggnadsteknik.

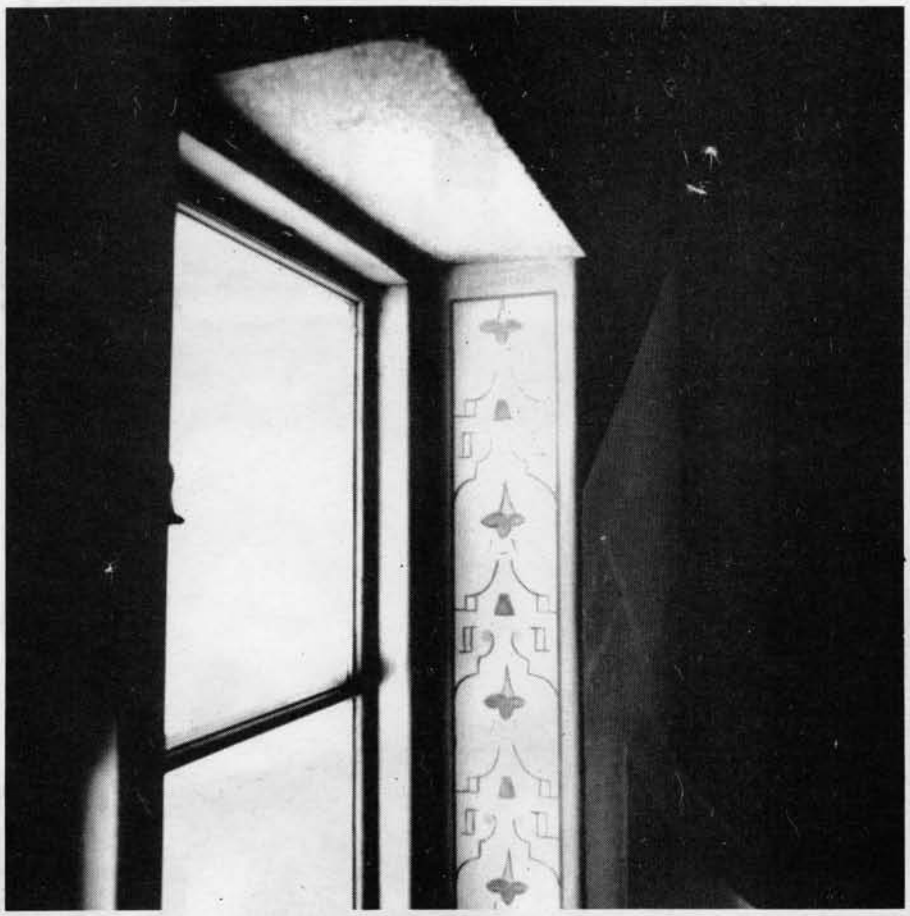

Båda dessa byggnader är s.k. "stöphus" eller "gjuthus". Tekniken uppfanns på 1820-talet och innebar att väggarna är gjutna av lera eller kalk. Byggnaderna har ett teknikhistoriskt värde.

Kulturhistoriskt värdefull interiör.

Interiörer och snickerier från skilda tidsepoker har olika utformning. En interiör som på ett autentiskt sätt visar en boendemiljö från äldre tid har ett stort kulturhistoriskt värde.

I många hus finns ännu inredningsdetaljer som är typiska för husets byggnadsstil som t.ex. kakelugnar, spisar, vägg- och takpaneler, golvbeläggningar, dörrar och foderbräder. Dessa bör i största utsträckning bevaras. Äldre snickerier är i regel välgjorda och av hög teknisk kvalitet och bör även av dessa skäl återanvändas när man rustar upp ett äldre hus.

Omsorgsfullt utformad trappuppgång i kv. Pionen tomt 3 o 4. På bilden syns en fönsternisch.

En förutsättning för att man skall kunna göra en enhetlig bedömning av bebyggelsen inom ett område och ett så långt det är möjligt, objektivt urval av den bebyggelse som har ett kulturhistoriskt värde är ett fullgott inventeringsunderlag som har framtagits och systematiserats på ett enhetligt sätt. Ju säkrare uppgifter man har om en viss byggnadstyp, ju mer objektivt blir urvalet. Vår tids förändringar och snabba utveckling gör dock att urvalet av kulturhistoriskt värdefull bebyggelse inte kan göras en gång för alla. I stället måste en kontinuerlig prövning av urvalsmaterialet göras i takt med att kunskapsmaterialet växer.

Torget, Drottninggatan/Edsgatan omkr. 1930.

Älvsborgs läns museiförening

Kulturhistorisk utredning 5

VÄNERSBORGS KOMMUN

CENTRALA STADSBEBYGGELSEN

KULTURHISTORISK UTREDNING 5, (1972) I JÄMFÖRELSE MED 1981-1982 ÅRS BEVAKNINGSFÖRSLAG.

År 1972 utförde länsmuseet på uppdrag av Vänersborgs kommun en kulturhistorisk byggnadsinventering i Vänersborgs stad inom ett område begränsat av Lyckhemsgatan, Edsvägen, Idrottsgatan, Adolf Anderssonsgatan, Regementsgatan, Vänern, Hamnkanalen och Vassbotten. Dessutom inventeriades större delen av bebyggelsen i Blåsut. Inventeringen var total och samtliga fastigheter inom det avgränsade området dokumenterades.

Bearbetning av materialet resulterade i ett bevaringsförslag, som finns presenterat i "Kulturhistorisk utredning 5, Vänersborgs kommun, centrala stadsbebyggelsen".

I bevaringsförslaget har man sökt bevara den historiska kontinuiteten med representativa byggnader från olika tidsperioder. Man har även utvärderat hela bebyggelsemiljöer där man beskrivit bebyggelsens karaktär och den omgivande miljön.

Då 1972 års bevaringsförslag för Vänersborgs stadskärna ansågs vara alltför inaktuell för att ligga till grund för den fortsatta bevaringsplaneringen fick länsmuseet i uppdrag att göra en revidering och ajourhållning av detsamma.

Föreliggande bevaringsförslag skiljer sig från det som upprättades 1972 i följande avseenden.

Gruppindelning

Den avgörande skillnaden är att i 1972 års bevaringsförslag indelades de utvärderade objekten i olika grupper beroende på byggnadernas skilda arkitektoniska historiska eller kulturella värden, antingen som enskilda objekt eller som viktiga delar i en värdefull miljö.

Grupp Ia	Byggnader som redan åtnjuter lagligt skydd.
Grupp Ib	Byggnader vilkas bevarande kan anses vara av riksintresse och som därför betraktas som jämställda med de i grupp Ia.
Grupp II	Byggnader med stort kulturhistoriskt värde vilkas bevarande kan anses vara av väsentligt länsintresse eller lokalt intresse.

Grupp III — Byggnader som om möjligt bör bevaras, men där det i dagens läge inte kan anses realistiskt att räkna med insatser från statens sida. I många fall kan dessa byggnader bevaras genom kommunala och enskilda initiativ. För att deras kulturhistoriska värde inte skall gå förlorat föreslås byggnadsnämnden att vid handläggandet av ärenden rörande dessa hus ta hänsyn till bifogade rekommendationer. (Bilaga 1).

Grupp IV — Byggnader som på grund av sitt kulturhistoriska värde bör undersökas och dokumenteras i samråd med landsantikvarien före eventuell rivning, då ett bevarande av skilda orsaker kan anses orealistiskt.

En gruppindelning av detta slag innebär ofta att olika bebyggelsekategorier ställs mot varandra och direkt motverkar ett bevarande. För att undvika detta görs ej längre någon klassificering av de kulturhistoriska byggnaderna, förutom de som är eller bör bli förklarade som byggnadsminnen.

Kulturhistoriskt värdefulla byggnader som försvunnit.

Vid en jämförelse mellan 1972 års bevaringsförslag och föreliggande visar det sig att närmare 30 % av 1972 års kulturhistoriskt värdefulla byggnader har bortfallit. Av de byggnader som utgått har 1/3 rivits och närmare 2/3 har byggts om så att det kulturhistoriska värde har gått förlorat samt någon enstaka fastigheter har bortfallit p.g.a. förändrade kulturhistoriska värderingar.

Rivningar har framförallt förorsakats av behovet av nya bostads- och kontorskomplex, även om dessa inte alltid har kommit till utförande. Från kulturminnesvårdens sida, vilket i och för sig även borde gälla övriga stadsvårande myndigheters sida, vore det önskvärt om rivningar inte verkställdes förrän omedelbart innan ett nybygge påbörjas. Vänersborgs stadskärna är idag trasig, ett flertal rivningstomter är som gapande hål i gatubilden.

Strömmerska huset, kulturhistoriskt värdefull byggnad som har rivits.

De avrivna tomterna är som gapande hål i stadsbilden.

Kulturhistoriskt värdefulla byggnader har om-, till- och påbyggts sedan bevaringsförslaget upprättades. Vissa byggnader har tilläggsisolerats exteriört och fått nya så kallade underhållsfria fasadmaterial. Äldre tidsenliga fönster har även ersatts av nya fönstertyper, vilket mycket starkt påverkar husens karaktär. Nedanstående bilder får illustrera detta.

Kv. Rönnen tomt 4.

Kv. Blåklinten stg. 221.

Nytillkomna byggnader.

Byggnader har tillkommit genom att kriterierna för det kulturhistoriska värdet har förändrats. I 1972 års bevaringsförslag har framsyntheten varit stor så tillvida att funktionalismens byggnader har medtagits. Däremot är byggnader från 1900-talets första årtionden dåligt representerade. Nytillskottet i 1982 års bevaringsförslag gäller framför allt byggnader från denna tidsperiod.

Kv. Eken, tomt 3. Parkgatan 5

Kv. Hasseln, tomt 14. Edsgatan 47.

Kulturhistoriskt intressanta bebyggelsemiljöer.

Miljöbegreppet har betonats alltmer, sammanlagt har 17 bebyggelsemiljöer utvärderats mot 4 i det äldre bevaringsförslaget.

Även enkla byggnader har ett mycket stort värde i sitt sammanhang.

I föreliggande bevaringsförslag återfinns en detaljerad beskrivning och en kulturhistorisk värdering för samtliga utvärderade byggnader.

Till likheterna hör omfattningen av antalet kulturhistoriskt värdefulla byggnader. 1972 var 146 fastigheter utvärderade i centrala staden jämfört med 145 i föreliggande bevaringsförslag.

BEVARINGSFÖRSLAG

Avsikten med föreliggande bebyggelseinventering har i första hand varit att presentera ett bevaringsförslag, omfattande såväl sammanhängande miljöer som enskilda byggnader, vilka prioriterats utifrån kulturhistorisk hänsyn. Målsättningen har varit att bevara den historiska kontinuiteten med ett tvärsnitt av representativa byggnader från olika tidsperioder. Urvalet speglar också olika näringar och verksamheter samt levnads- och bostadsförhållanden för olika sociala grupper i äldre tider. (Angående begreppet kulturhistoriskt värde se sid 11). Stor vikt har också lagts vid att beskriva den yttre miljön och det omgivande kulturlandskapet. Den prioritering som gjorts betyder inte att andra miljöer och objekt saknar kulturhistoriskt värde. De flesta byggnader som är och förblir oförvanskade har ett värde som genom enskilda initiativ och en allmän respekt för byggnadstraditionen kan ge större bredd åt traktens kulturhistoria. För ett bevarande av helhetsmiljön är det därför väsentligt att inte endast enskilda byggnader beaktas, utan också den omgivande miljön med bl.a. äldre tomtindelningar, kvartersbildningar, gatubeläggning, fruktträdgårdar m.m.

För samtliga ärenden som berör bevaringsförslagen i föreliggande rapport, såväl bebyggelsemiljöer som enskilda byggnader, bör länsmuseets eller länsantikvariens yttrande inhämtas.

FÖRSLAG TILL BYGGNADSMINNEN OCH BYGGNADSMINNESMÄRKEN.

Byggnader som bevarar egenarten hos gången tids byggnadsskick eller minnet av historiskt betydelsefull händelse och som härtill är att anses som s y n n e r l i g e n m ä r k l i g, kan av länsstyrelsen förklaras som byggnadsminne enligt bestämmelserna i byggnadsminneslagen (SFS 1976:440,441).

För byggnader som ägs av statliga verk gäller Kungl. Maj:ts kungörelse den 26 november 1920. (KK 1920:744) Kungl. Maj:t bestämmer på förslag av riksantikvarien vilka byggnadsverk som skall förklaras som byggnadsminnesmärken.

Nedan presenterade byggnader har tillmätts ett så högt kulturhistoriskt och miljömässigt att de bör ges ett särskilt skydd med stöd av kulturminnesvårdens speciallagstiftning.

BYGGNADER SOM FÖRSLÅS FÅ ETT LAGLIGT SKYDD

Kv. Pilen tomt 11

Kv. Poppeln tomt 6. "Lagergranskahuset".

Kv. Läroverket 1. Vänersborgs Museum.

Kv. Säven 1, "Malmska huset".

Kv. Tisteln 1, magasin.

Kv Riksbanken 1, Riksbanken.

Stg. 404 Residensgatan 2. "Sellbergska fastigheten".

Stg. 404 Residensgatan 4.

ÖVERSIKTLIG REDOVISNING AV PRIORITERADE MILJÖER OCH OBJEKT

Byggnader som har eller som föreslås få ett lagligt skydd

Kulturhistoriskt intressant byggnad

Kulturhistoriskt värdefull bebyggelsemiljö

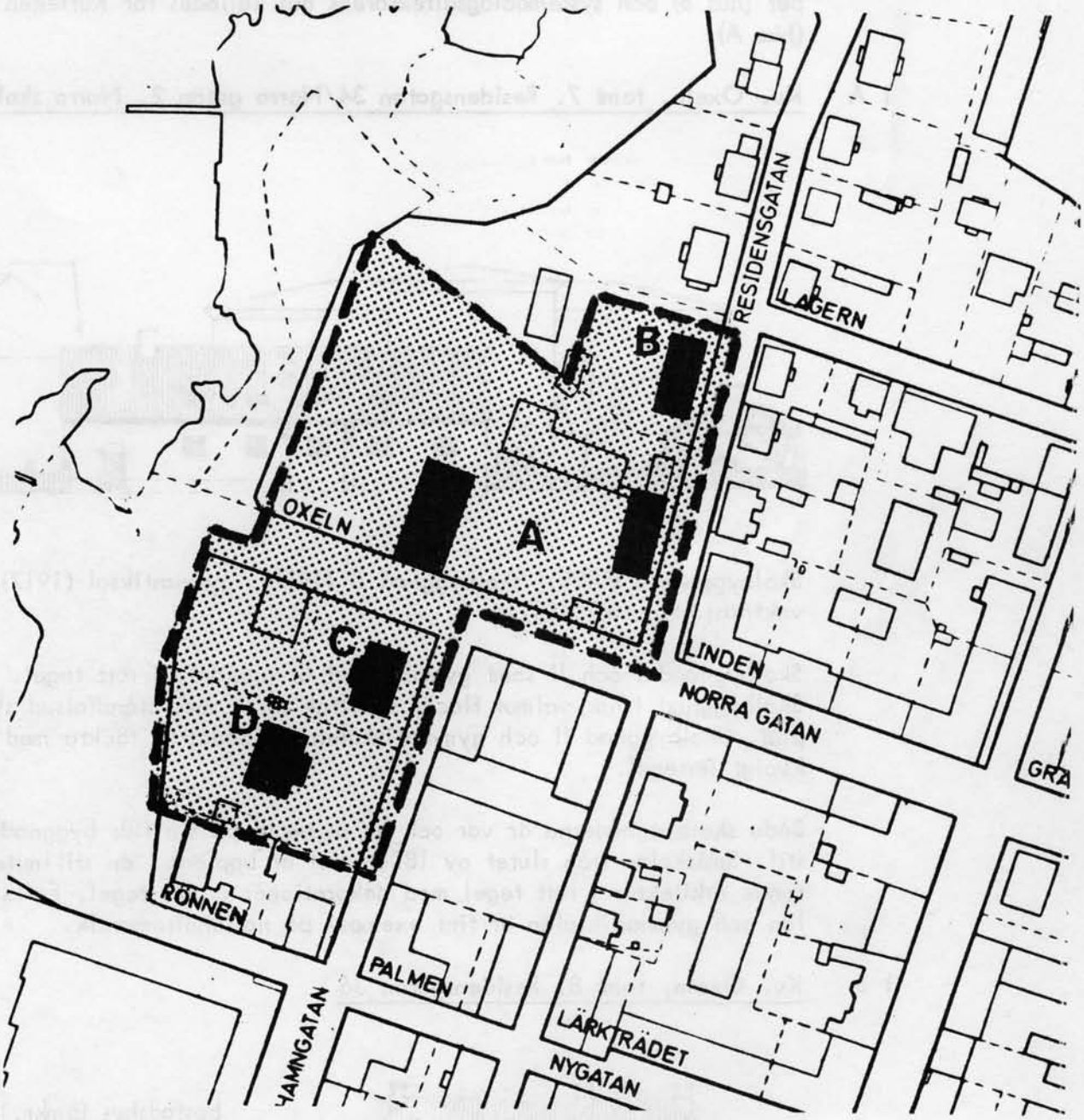
FÖRTECKNING ÖVER SAMTLIGA PRIORITERADE MILJÖER OCH OBJEKT

Nr i utredn.	Fastighetsbeteckning	Gatuadress	Bebyggelse-miljö (M)	Förslag till byggnads-minne (B)	Sid. i utredn.
12 A	Kv. Akacian, tomt 12	Skansg. 11	M		73
13	Kv. Akacian, stg 280	Nyg. 70 "Stöberget"			76
12 B	Kv. Almen, tomt 4	Parkg. 25/Skansg.20	M		74
12 C	Kv. Almen, tomt 5	Skansg. 18	M		74
14	Kv. Aspen, stg 2714	Österg. 21			75
21 A	Kv. Astern, tomt 6	A.F.Carlssons gata 15	M		108
21 B	Kv. Astern, tomt 14	A.F.Carlssons gata 17 "f.d.skofabrik"	M		109
30	Kv. Begonian, tomt 6	Ängg. 14			144
29	Kv. Begonian, tomt 7	Fabriksg. 7			144
3 A	Kv. Björken, tomt 1	Parkg. 11	M		48
3 B	Kv. Eken, tomt 1	Parkg. 1	M		48
3 C	Kv. Eken, tomt 2	Parkg. 3	M		49
3 D	Kv. Eken, tomt 3	Parkg. 5	M		49
3 E	Kv. Eken, tomt 4	Parkg. 7	M		50
3 F	Kv. Eken, tomt 10	Lovisebergsg. 4	M		50
3 G	Kv. Eken, tomt 11	Lovisebergsg. 2	M		50
3 H	Kv. Eken, tomt 12	Kyrkog. 47	M		51
11 A	Kv. Enen, tomt 6	Vallg. 34/Nyg. 46	M		69
11 B	Kv. Enen, tomt 9	Nyg. 40	M		69
11 C	Kv. Enen, tomt 10	Nyg. 38/Kyrkog. 41	M		70
10 A	Kv. Flädern, tomt 8	Kronog. 36	M		62
10 B	Kv. Flädern, tomt 9	Kronog. 34	M		62
10 C	Kv. Flädern, tomt 10	Kronog. 30-32	M		62
11 D	Kv. Flädern, tomt 15	Nyg. 31 "Landgrenegården"	M		70
11 E	Kv. Flädern, tomt 16	Vallg. 30	M		71
11 F	Kv. Flädern, tomt 17	Vallg. 28 C	M		71
15 A	Kv. Furan, tomt 10	Drottningg. 34/Vallg. 20	M		78
15 B	Kv. Furan, tomt 13	Drottningg. 28	M		79
15 C	Kv. Furan, tomt 14	Drottningg. 26 "Park Hotell"	M		79
15 D	Kv. Furan, tomt 15	Kyrkog. 27 "Hallbergs hus"	M		80
15 E	Kv. Furan, tomt 18	Drottningg. 30 "Bergska huset"	M		81
21 C	Kv. Fuxian, tomt 4	Österg. 11	M		109
2 A	Kv. Granen, tomt 2	Edsg. 63	M		42
3 I	Kv. Granen, tomt 8	Kyrkog. 48/Norra gatan 16	M		51
2 B	Kv. Granen, tomt 9	Edsg. 55/Norra gatan 12	M		42
2 C	Kv. Hasseln, tomt 1	Edsg. 53	M		43
3 J	Kv. Hasseln, tomt 4	Norra gatan 19	M		52
6	Kv. Hasseln, tomt 14	Edsg. 47			54
21 D	Kv. Hyacinten, tomt 3	Österg. 7	M		110
21 E	Kv. Hyacinten, tomt 4	Österg. 5	M		110
21 F	Kv. Hyacinten, stg 242	Söderg. 24/Österg. 3	M		111
10 D	Kv. Häggen, tomt 10	Kyrkog. 36 "Folkets hus"	M		63
10 E	Kv. Häggen, tomt 12	Kyrkog. 32	M		63
10 F	Kv. Häggen, tomt 13	Kronog. 28	M		64
10 G	Kv. Häggen, tomt 14	Kronog. 24	M		65
10 H	Kv. Häggen, tomt 15	Kronog. 22	M		65
10 I	Kv. Häggen, tomt 19	Edsg. 41	M		66
10 J	Kv. Kastanjen, tomt 1	Edsg. 37	M		67
15 F	Kv. Kastanjen, tomt 11	Kyrkog. 28	M		81
15 G	Kv. Kastanjen, tomt 12	Drottningg. 26/Kyrkog. 26	M		82
15 H	Kv. Kastanjen, tomt 13	Drottningg. 24	M		82
15 I	Kv. Kastanjen, tomt 14	Drottningg. 22	M		83
15 J	Kv. Kastanjen, tomt 15	Drottningg. 20	M		84
15 K	Kv. Kastanjen, tomt 17	Drottningg. 16/Edsg. 29 "Böhmers hörna"	M		84
15 L	Kv. Kastanjen, tomt 18	Edsg. 31	M		85
21 G	Kv. Klövern, tomt 4	Österg. 1	M		112
21 H	Kv. Konvaljen, tomt 4	Kungsg. 31	M		112
21 I	Kv. Konvaljen, tomt 5	Kungsg. 33/Österg. 22	M		113
21 J	Kv. Konvaljen, tomt 6	Österg. 20	M		113
20	Kv. Konvaljen, tomt 13	Vallg. 17 A			106
24	Kv. Krassen, tomt 8	Vallg. 13 "F.d.flickskola"			128
21 K	Kv. Krassen, tomt 9	Söderg. 22	M		114
16 A	Kv. Kyrkplanen, stg 467A	Vänersborgs kyrka	M		90
2 D	Kv. Linden, tomt 5	Edsg. 42	M		43
2 E	Kv. Linden, tomt 6	Edsg. 40	M		44
2 F	Kv. Linden, tomt 7-8	Norra gatan 8-10/Edsg. 38	M		44
2 G	Kv. Linden, tomt 9	Norra gatan 6	M		45
28 A	Kv. Linnean, tomt 1	Vallg. 9	M		141
28 B	Kv. Linnean, tomt 4	Söderg. 11	M		142
28 C	Kv. Linnean, tomt 13	Vallg. 7	M		142

36	Kv. Ljungen, tomt 4	Gasverksg. 25			151
35	Kv. Ljungen, tomt 13	N. Järnvägsg. 16 "Missionskyrkan"	M		150
2 H	Kv. Lärkträdet, tomt 5	Norra gatan 13	M		46
5	Kv. Lärkträdet, tomt 16	Edsg. 34 B			53
4	Kv. Lärkträdet, tomt 18	Residensg. 35			53
16 B	Kv. Läroverket, tomt 1	Vänersborgs museum	M	BM	91
9 A	Kv. Lönnen, tomt 11	Kronog. 16 B	M		57
19	Kv. Lövkojan, tomt 12	Kyrkog. 19/Sundsg. 18 A			105
9 B	Kv. Mistein, tomt 1	Residensg. 21/Kronog. 5 "Wrangelska huset"	M		57
9 C	Kv. Mistein, tomt 5	Kronog. 9/Edsg. 26	M		58
15 M	Kv. Mistein, tomt 9	Drottningg. 14/Edsg. 22 A	M		86
15 N	Kv. Mistein, tomt 12	Drottningg. 8 "Skarinska huset"	M		86
9 D	Kv. Mistein, tomt 14	Residensg. 19	M		58
9 E	Kv. Mistein, tomt 21	Kronog. 7	M		59
15 O	Kv. Mistein, tomt 24	Drottningg. 10 "Sparbanken"	M		87
34	Kv. Nejlikan, tomt 4	Gasverksg. 7			149
18 A	Kv. Näckrosen, tomt 1	Kungsg. 9/Edsg. 20 "Vänersborgsbankens hus"	M		102
18 B	Kv. Näckrosen, tomt 3	Kungsg. 15/Kyrkog. 24 "F.d. stadshuset"	M		103
23 A	Kv. Näckrosen, tomt 4	Kyrkog. 20	M		118
23 B	Kv. Näckrosen, tomt 6	Sundsg. 16	M		118
23 C	Kv. Näckrosen, tomt 7	Sundsg. 14	M		119
23 D	Kv. Näckrosen, tomt 9	Edsg. 23	M		119
23 E	Kv. Nässlan, tomt 1	Edsg. 19 A	M		120
23 F	Kv. Nässlan, tomt 2	Sundsg. 17	M		120
23 G	Kv. Nässlan, tomt 3	Sundsg. 19	M		121
23 H	Kv. Nässlan, tomt 4	Sundsg. 21	M		121
23 I	Kv. Nässlan, tomt 5	Sundsg. 23	M		122
23 J	Kv. Nässlan, tomt 7	Kyrkog. 16	M		122
23 K	Kv. Nässlan, tomt 8	Kyrkog. 14/Söderg. 10 "Metodistkyrkan"	M		123
23 L	Kv. Nässlan, tomt 11	Söderg. 4	M		123
23 M	Kv. Nässlan, tomt 12	Edsg. 13/Söderg. 2	M		124
23 N	Kv. Nässlan, tomt 13	Edsg. 15	M		124
23 O	Kv. Nässlan, tomt 15	Edsg. 19	M		125
1 A	Kv. Oxeln, tomt 7	Residensg. 34/Norra gatan 2	M		38
1 B	Kv. Oxeln, tomt 8	Residensg. 36	M		38
27 A	Kv. Pensén, tomt 4	Kyrkog. 10 B	M		137
27 B	Kv. Pensén, tomt 5	Kyrkog. 10 A	M		138
27 C	Kv. Pensén, tomt 6	Kyrkog. 6 och 8	M		138
27 D	Kv. Pensén, tomt 7	Gasverksg. 6	M		139
27 E	Kv. Pensén, tomt 8	Gasverksg. 4	M		139
27 F	Kv. Pensén, tomt 14	Edsg. 3 och 5	M		141
8	Kv. Pilen, tomt 3	Residensg. 24 A			55
7	Kv. Pilen, tomt 11	Residensg. 26/Nyg. 9		BM	54
33 A	Kv. Pionen, tomt 3,4	N. Järnvägsg. 2A och 2B/Edsg. 1A	M		147
33 B	Kv. Pionen, tomt 5	N. Järnvägsg. 2C	M		148
9 F	Kv. Poppeln, tomt 6	Residensg. 20 "Lagergrenska huset"	M	BMM	60
15 P	Kv. Poppeln, tomt 6	Drottningg. 4-6 "Appelbergska och Strömbergska husen"	M		88
17 A	Kv. Resedan, tomt 1	Kungsg. 3/Residensg. 13	M		95
18 C	Kv. Resedan, tomt 4	Kungsg. 11/Edsg. 27 "Värmlandsbankens hus"	M		109
17 B	Kv. Resedan, tomt 15	Kungsg. 5	M		96
16 C	Kv. Residenset, tomt 2	Residenset i Älvsborgs län	M		92
22	Kv. Riksbanken, tomt 1	Hamng. 11/Residensg. 8 "Riksbankshuset"		BMM	116
1 C	Kv. Rönnen, tomt 2	Hamng. 22	M		39
1 D	Kv. Rönnen, tomt 7	Hamng. 20	M		39
23 P	Kv. Sippan, tomt 5	Sundsg. 13 A	M		125
23 Q	Kv. Sippan, tomt 6	Sundsg. 13 B/Edsg. 14	M		126
26 A	Kv. Sippan, tomt 12	Residensg. 3	M		132
26 B	Kv. Sippan, tomt 13	Residensg. 5 "Arbetarföreningens hus"	M		132
17 C	Kv. Stiven, tomt 1	Kungsg. 1/Hamng. 17 "Malmska huset"	M	BM	96
17 D	Kv. Stiven, tomt 1	Residensg. 16	M		97
17 E	Kv. Stiven, tomt 1	Vattugränd 2	M		98
17 F	Kv. Tistein, tomt 1	Vattugränd	M	BM	98
17 G	Kv. Tistein, tomt 2	Residensg. 14 "Residensets f.d. stall"	M		99
17 H	Kv. Tistein, tomt 5	Hamng. 13/Sundsg. 12 "Gesslo hassekonterset"	M		99
26 C	Kv. Tulpanen, tomt 2	Magasinsg. 3	M		133
26 D	Kv. Tulpanen, tomt 3,4	Residensg. 6A och 6B	M		133
25 A	Kv. Vallmon, tomt 4	Hamng. 3 "Kiruddska fabriken"	M		130
23 R	Kv. Vallmon, tomt 21	Edsg. 6 A "IOGT-lokalen"	M		127
25 B	Kv. Vallmon, stg 403	Hamng. 5	M		130
26 G	Kv. Vallmon, stg 410,411	"Cellfängelset"	M		136
32	Kv. Violen, tomt 1,2 o 3	Edsg. 2 "Skansen"	M		146
31	Stg 100	Vänersborgs järnvägsstation			145
21 L	Stg 250 Vattentornet	Vattentornet	M		115
26 E	Stg 404	Residensg. 2 "Sellbergska fastigheten"	M	BM	134
26 F	Stg 404	Residensg. 4	M	BM	135

MILJÖ NR 1

BEBYGGELSEMILJÖ VID NORRA SKOLAN, KV. OXELN OCH RÖNNEN

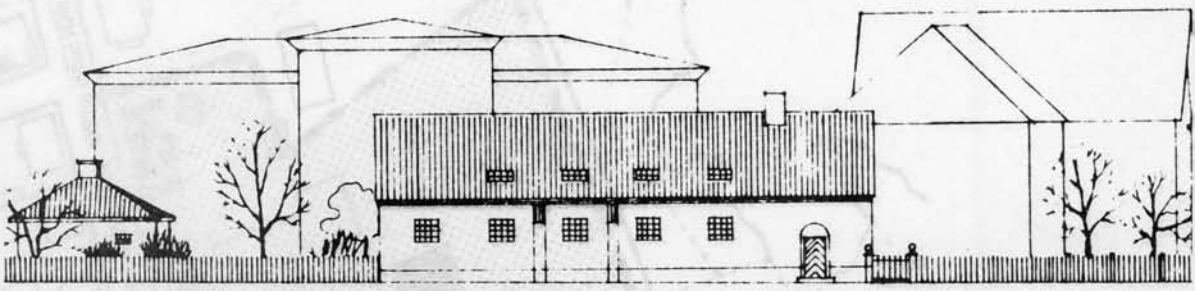

Miljön omfattar Norra skolan samt tre bostadsfastigheter. Området är beläget utanför 1834 års stadsområde och kom att bebyggas efter sekelskiftet 1900.

En ny folkskolebyggnad uppfördes 1899 utanför stadens då planerade område. Den utökades med en andra skolbyggnad som uppfördes 1917 i en nationalromantisk stil vilket även villorna, som ingår i miljön, har drag av.

I folkmun benämns de tre stora villorna vid Hamngatan-Norra gatan för Tron, Hoppet och Kärleken. Uttrycket härrör från de yrken som fastighetsägarna hade. Juristens hus benämndes Tron, läkarens Hoppet (hus B) och systembolagsdirektörens hus kallades för Kärleken (hus A).

1 A Kv. Oxeln, tomt 7. Residensgatan 34/Norra gatan 2, Norra skolan

Skolbyggnad I (1899), skolbyggnad II (1917), gymnastiksal (1917), vaktmästarebostad (1917)

Skolbyggnad I och II samt gymnastiksal är uppförda i rött tegel. Skolbyggnad I har valmat flackt sadeltak täckt med ståndfalsad slät plåt. Skolbyggnad II och gymnastiksalen har sadeltak täckta med enkupigt lertegel.

Båda skolbyggnaderna är var och en exempel på sin tids byggnadsstil. Småskolan från slutet av 1800-talet är uppförd i en stilimiterande arkitektur i rött tegel med dekorationer i gult tegel. Folkskolan och gymnastiksalen är fint exempel på nationalromantik.

1 B Kv. Oxeln, tomt 8. Residensgatan 36

bostadshus (omkr. 1900)

Bostadshus i 2 plan uppfört i trä med locklistpanel bestruken med en ljusgrå färg. Valmat sadeltak täckt med tvåkupigt lertegel.

Välbevarat flerbostadshus från tiden då Skräcklan började bebyggas. Byggnaden är uppförd i en detaljrik panelarkitektur. Byggnaden har bl.a. takfris med tandsnitt, fönsteromfattningar av s.k. "Boråstyp" samt en rikt smyckad portal.

Byggnaden har ett stort kulturhistoriskt värde.

1 C Kv. Rönnen, tomt 2. Hamngatan 22

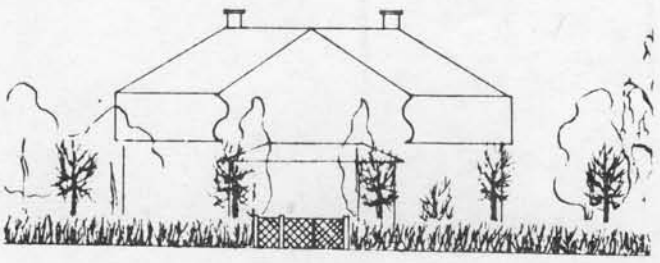
Bostadshus (1910-tal)

Bostadshus i 1 1/2 plan uppfört i rött tegel. Mansardtak med valmade gavelspetsar täckt med en äldre typ av cementtegel.

Välbevarat exempel på högborgerlig villaarkitektur från början av 1900-talet. Byggnaden är uppförd i en för sekelskiftet tidstypisk tegelarkitektur med fasaddekorationer i olikfärgat tegel. Det massiva murverket har drag av nationalromantik men byggnaden har även tydliga jugendinfluerade stildrag. Bland de karaktäristiska arkitekturdetaljerna kan nämnas entrepartiets utformning, den bågformade frontespisen samt fönstertypen.

Byggnaden besitter ett storr kulturhistoriskt värde.

1 D Kv. Rönnen, tomt 7. Hamngatan 20

Bostadshus (1910-tal)

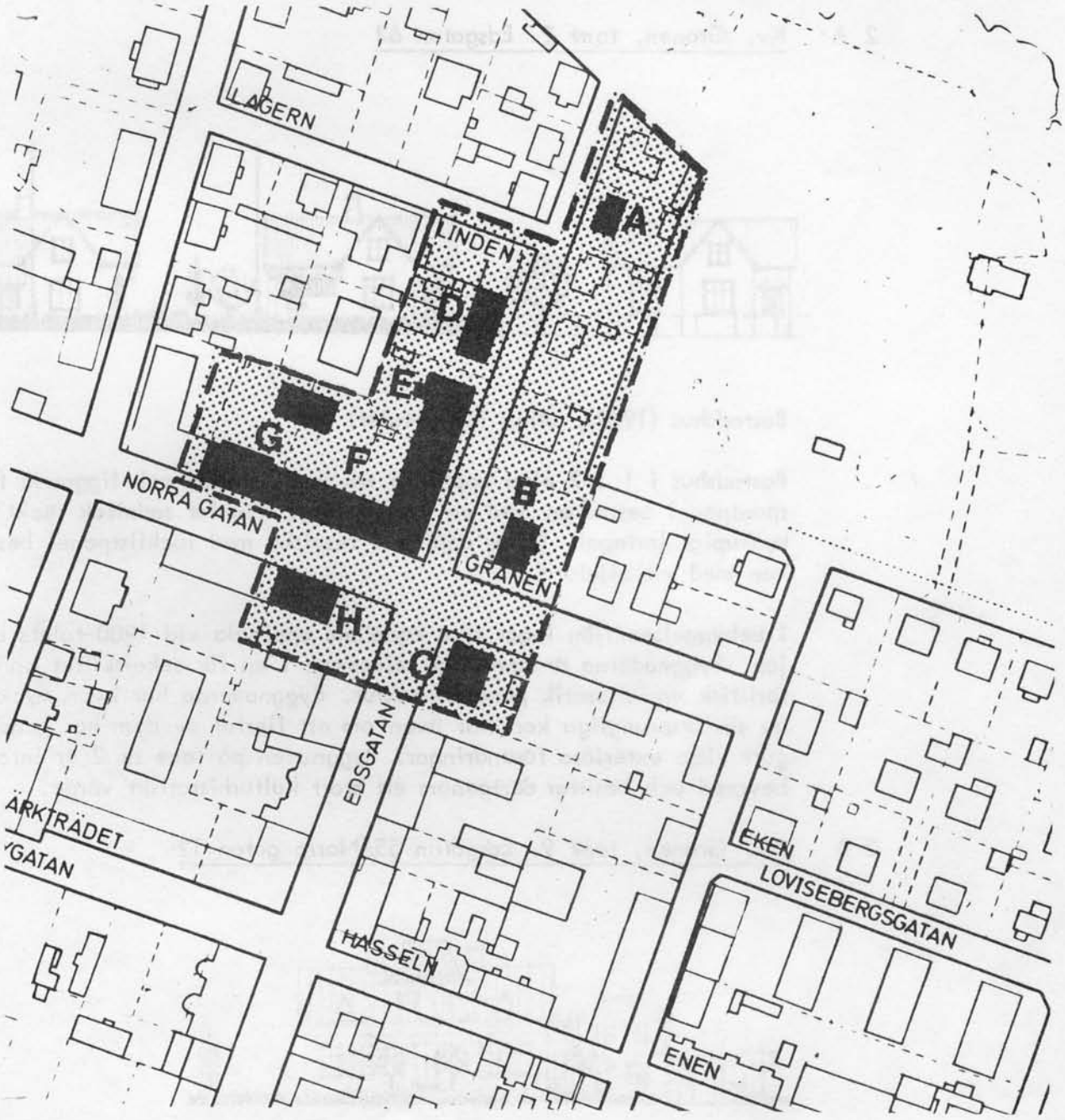
Bostadshus i 1 1/2 plan uppfört i rött tegel. Mansardtak med valmade gavelspetsar.

Bostadshuset är liksom föregående objekt ett välbevarat exempel på en högborgerlig villaarkitektur från början av 1900-talet. Skillnaden mellan de båda byggnaderna är att Rönnen 7 inte har lika tydliga jugendinfluerade arkitekturdetaljer förutom fönstertypen.

Byggnaden besitter ett stort miljömässigt och kulturhistoriskt värde.

MILJÖ NR 2

BEBYGGELSEMILJÖ VID EDSGATAN/NORRA GATAN

Miljön omfattar bostadshus uppförda i början av 1900-talet, då staden började expandera norrut. Den nordligaste gränsen för 1834 års stadsplan gick vid Norra gatan. 1898 köpte staden in lyckorna på Skräcklan och följande vår började man plantera träd invid sjökanten som skydd mot de nordliga vindarna. Stadsplaner för området fastställdes 1903 och 1908. Utvidgningen av stadsområdet skedde genom att Edsgatan och Residensgatan förlängdes ut mot Skräcklan.

Kvarteren fick inte samma regelbundna form men är i stort en utvidgning av rutnätsplanen.

2 A Kv. Granen, tomt 2. Edsgatan 63

Bostadshus (1909), uthus (1910-talet)

Bostadshus i 1 1/2 plan uppfört i trä med stående och liggande fasspontpanel bestruken med en vit oljefärg. Vinklat sadeltak täckt med tvåkupigt lertegel. Uthus uppfört i resvirke med locklistpanel bestruken med vit oljefärg.

I bebyggelsemiljön ingår fyra egnahem uppförda vid 1900-talets början. Byggnaderna är enhetligt utformade i en för sekelskiftet karaktäristisk variationsrik panelarkitektur. Byggnaderna har kvar mycket av sin ursprungliga karaktär även om ett flertal av dem har genomgått vissa exteriöra förändringar. Byggnaden på tomt nr 2 är intakt bevarad och besitter därigenom ett stort kulturhistoriskt värde.

2 B Kv. Granen, tomt 9. Edsgatan 55/Norra gatan 12

Bostadshus (1900-1909, tillbyggnad omkr. 1970), garage (omkr. 1970)

Bostadshus i 1 1/2 plan uppfört i tegel med sprit- och slätputsfasad slammad med en mustig gul färgton. Sadeltak täckt med ståndfalsad slätplåt. Tillbyggnaden är uppförd i gult tegel med sadeltak täckt med plåt.

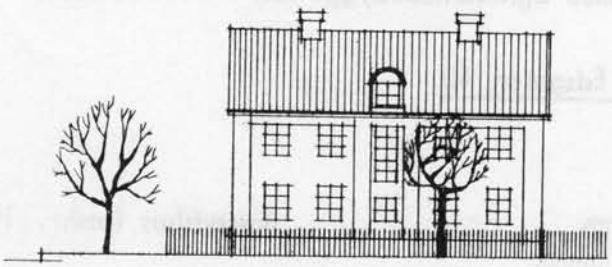
Välbevarad villabyggnad uppförd i en påkostad nyrenässansarkitektur

med tydliga franska stilinfluenser. Bostadshusets tillbyggnad har i all sin anspråkslöshet drag av nyklassicism.

Villabyggnaden har trots den modernare tillbyggnaden ett stort kulturhistoriskt värde.

2 C Kv. Hasseln, tomt 1. Edsgatan 53/Norra gatan 15

Hotell, f.d. epedimisjukhus och ålderdomshem (1858-1861, 1921-1922), vedbod (1921)

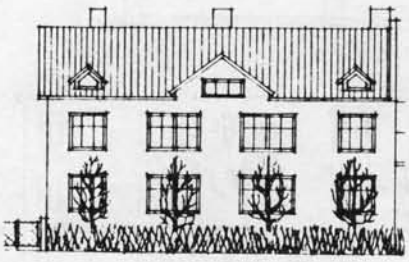

Hotellbyggnad i 2 1/2 plan uppfört i tegel med slät- och spritputsfasad. Sadeltak täckt med tvåkupigt lertegel. Vedbod uppförd i resvirke med liggande och stående fasspontpanel. Sadeltak täckt med papp.

Under 1850-talet drabbades Vänersborg av ett flertal koleraepedimier. Till en början inystes de sjuka i tillfälliga sjukrum men under åren 1858-1861 uppfördes ett särskilt epedimisjukhus. Sedan epedimierna upphört användes lokalen som läsestuga under åren 1918-1919. År 1921 inköptes fastigheten av Vänersborgs Söners Gille. Under åren 1921-1922 ombyggdes sjukhuset till ålderdomshem efter ritningar upprättade av injenjör W.Paalzow. Den 1 1/2 våningar höga byggnaden påbyggdes med en våning och erhöll en svagt klassicerande 20-tals exteriör. Byggnaden är sedan mitten av 1900-talet utarrenderad för hotellverksamhet.
Gamla epedimisjukhuset är av stort stadshistoriskt och miljömässigt värde.

2 D Kv. Linden, tomt 5. Edsgatan 42

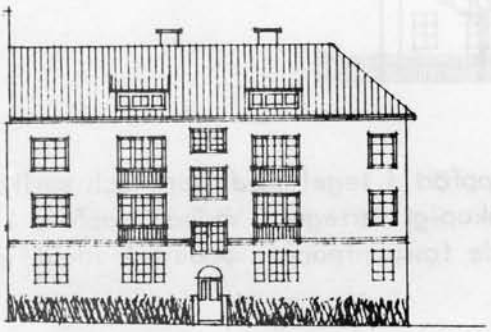
Bostadshus I (1920-talet)
Bostadshus II (1910-talet)
Vedbodar (1910-talet)

Bostadshus I i 2 1/2 plan uppfört i trä med locklistpanel bestruken med en ljusgul oljefärg. Sadeltak täckt med röd sinuskorrugerad plåt. Bostadshus II i 1 1/2 plan uppfört i trä med faluröd lockpanel. Sadeltak täckt med röd plåt.

Välbevarat flerbostadshus uppfört i tidstypisk panelarkitektur. Byggnaden har ett miljömässigt värde och knyter bl.a. samman flerbostadshusen längs Edsgatan med egnahemsbebyggelsen i kv. Granen.

2 E Kv. Linden, tomt 6. Edsgatan 40

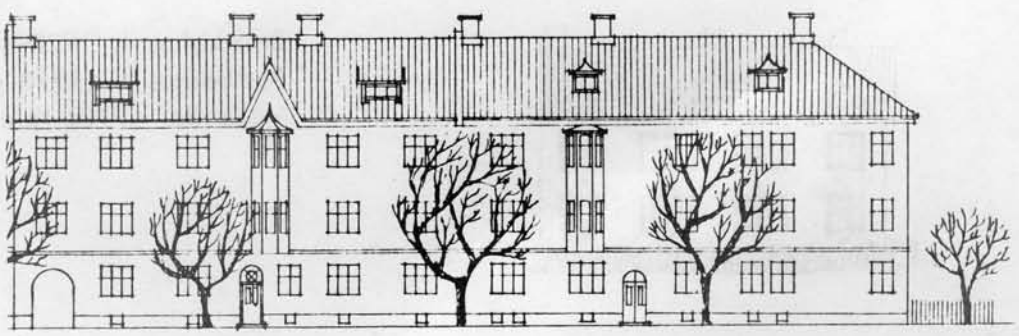
Bostadshus (omkr. 1920-tal)

Bostadshus i 3 1/2 plan med bottenvåning uppförd i tegel medan de övriga våningarna har plankstomme. Bottenvåningen är slätputsad medan de två trävåningarna är klädda med locklistpanel bestruken med en ljusgul oljefärg. Sadeltak täckt med tvåkupigt lertegel.

Välbevarat flerbostadshus av s.k. landshövdingehustyp d.v.s. bottenvåningen är uppförd i sten och de två övre bostadsvåningarna i trä. Byggnaden är uppförd i en för 1920-talet karaktäristisk panelarkitektur avseende fasadkompositionen, fönstertyperna samt balkongernas utformning. Angående "landshövdingehus" se Miljö nr. 26.

Byggnaden har ett stort kulturhistoriskt och miljömässigt värde.

2 F Kv. Linden, tomt 7-8. Norra gatan 8-10/Edsgatan 38

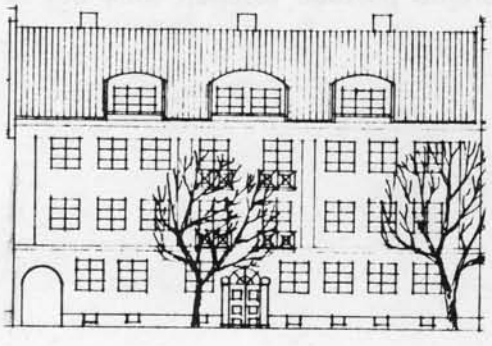

Bostadshus-gathus (omkr. 1915), bostadshus-gårdshus (omkr. 1920)

Bostadshus i 3 1/2 plan uppfört i tegel med vitslammad slätputsfasad. Sadeltak täckt med tvåkupigt lertegel. Gårdshuset är uppfört i 1 1/2 plan i tegel med ljust-gulslammad spritputsfasad. Mansardtak täckt med tvåkupigt lertegel.

Välbevarat flerbostadshus beläget strax utanför 1834 års stadsområde. Byggnaden är uppförd i en mycket svagt jugendinfluerad arkitektur. Gatufasaden är ringa utsmyckad men i jämförelse med gårdsfasaden märks omsorgen i gatufasadens i form av tidsenliga burspråk, våningsband, takfris samt entrépartiernas utformning. Bland övriga tidsenliga fasaddetaljer kan nämnas fönstertypen med korsformade poster samt kvaderstensgrunden. Gårdshusets arkitektur avspeglar nationalromantikens stilideal på med tung sluten fasad, mångspröjsade fönster samt brutet mansardtak.
Byggnaden har ett stort kulturhistoriskt och miljömässigt värde och har på senaste tid förändrats exteriört.

2 G <u>Kv. Linden, tomt 9. Norra gatan 6</u>

Bostadshus I (omkr. 1915)
Bostads II (1920-talet)

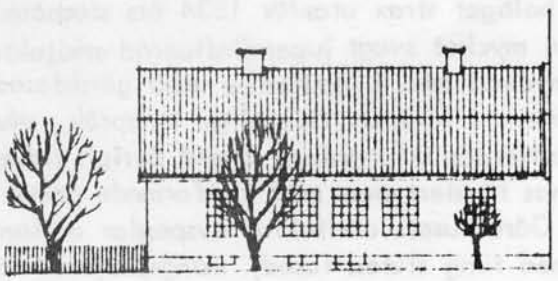
Bostadshus i 3 1/2 plan uppfört i tegel med ljust grå slät- och spritputsfasad. Sadeltak täckt med tvåkupigt lertegel. Bostadshus II i 1 1/2 plan uppfört i tegel med rosa spritputsfasad. Den övre delen av gavelröstet inklädd med en brunmålad lockpanel. Mansardtak klätt med tvåkupigt lertegel.

Välbevarat flerbostadshus uppfört i en svagt 20-tals klassicerande arkitektur. Bland de stilenliga fasaddetaljerna kan nämnas de slätputsade pilastrarna, tvåluftsfönstren med sex rutor samt entrépartiet. Bottenvåningen, pilastrarna samt takfoten är slätputsade.

Byggnaden har ett stort kulturhistoriskt och miljömässigt värde.

Angående bostadshus II se objekt 2 E.

2 H Kv. Lärkträdet, tomt 5. Norra gatan 13

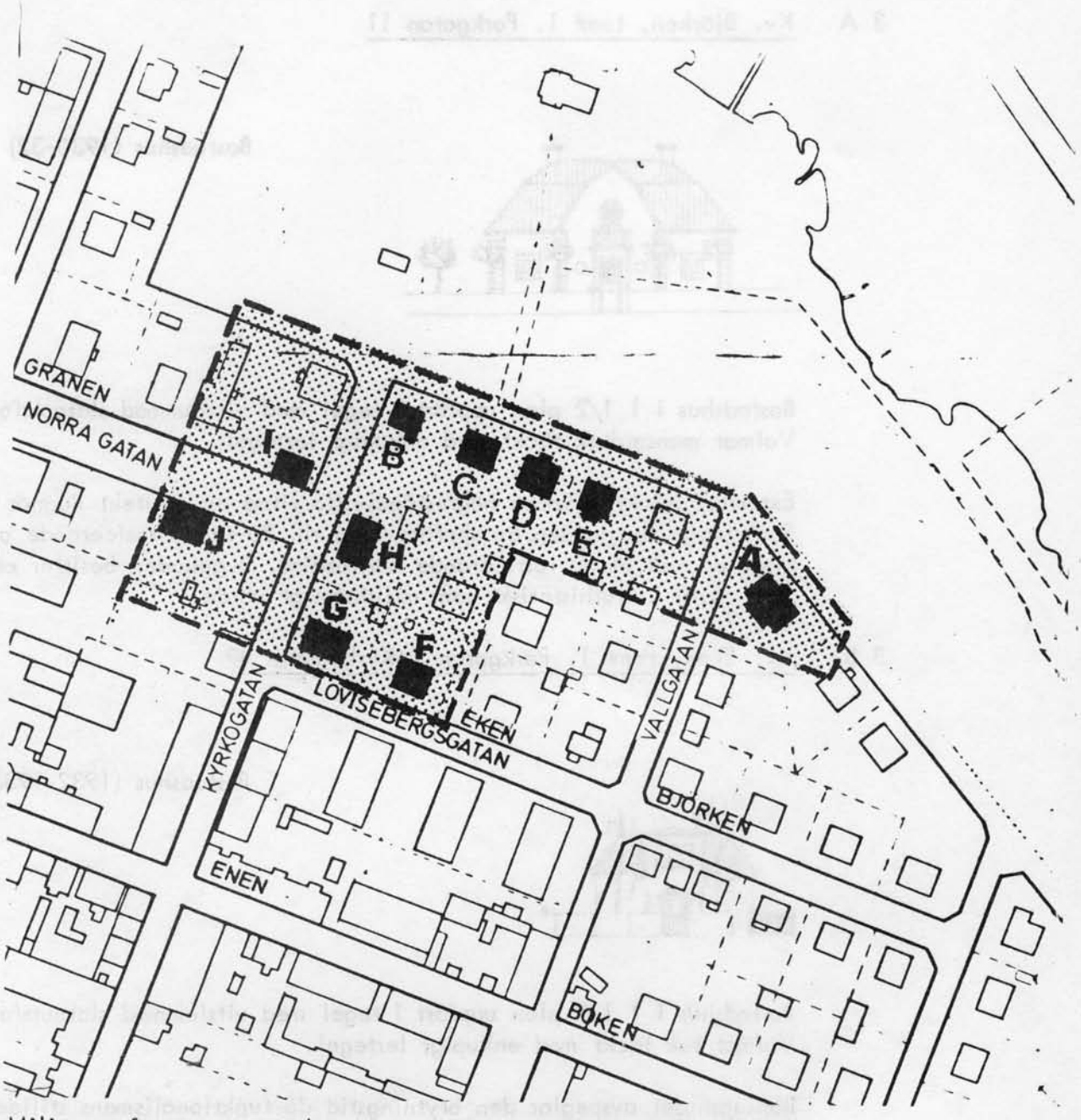
Skolhus (1920-talet)

Skolbyggnad uppförd i tegel med beigeslammad spritputsfasad. Mansardtak täckt med tvåkupigt lertegel.

Välbevarad skolbyggnad uppförd i enkel putsarkitektur representativ för nationalromantikens stilideal. Karaktäristiskt är bl.a. fönstertypen med mångspröjsade rutor, den slutna putsade fasaden samt det brutna mansardtaket.

MILJÖ NR 3

BEBYGGELSEMILJÖ LÄNGS KYRKOGATAN/PARKGATAN

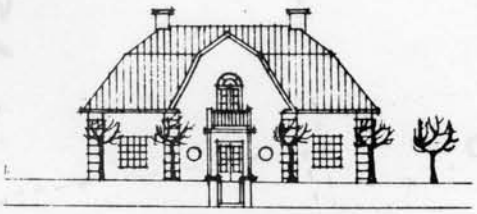

Miljön omfattar ett egnahemsområde uppfört under slutet av 1920-talet och början av 1930-talet. Byggnaderna är uppförda i brytningstiden mellan 1920-tals klassicismen och den funktionalistiska arkitekturen som hade sitt genombrott omkring år 1930.

Inom miljön återfinns byggnader uppförda i utpräglad 20-tals klassicism, exempelvis boningshuset på Kyrkogatan 47 (objekt H). Vida-

re finns byggnader uppförda i en funktionalistisk arkitektur med kvardröjande klassicerande stildrag t.ex. i form av dekorativa tandsnittsfriser, fönsteromfattningar eller andra utsmyckningsdetaljer.

3 A Kv. Björken, tomt 1. Parkgatan 11

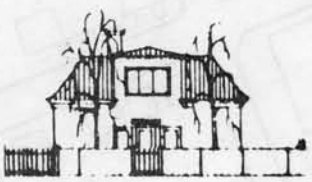

Bostadshus (1930-32)

Bostadshus i 1 1/2 plan uppfört i tegel med vitslammad slätputsfasad. Valmat mansardtak täckt med enkupigt lertegel.

Exteriört intakt bevarad högreståndsvilla ritad av arkitekt Ragnar Söderberg. Byggnaden är uppförd i en rik 20-tals klassicerande arkitektur med bl.a. rusticerande hörnkedjor. Byggnaden besitter ett stort såväl kulturhistoriskt som miljömässigt värde.

3 B Kv. Eken, tomt 1. Parkgatan 1/Kyrkogatan 49

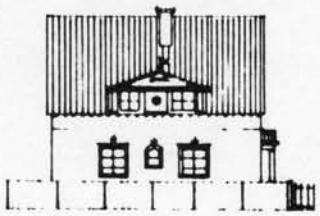

Bostadshus (1932-1933)

Bostadshus i 1 1/2 plan uppfört i tegel med vitslammad slätputsfasad. Valmat tak täckt med enkupigt lertegel.

Boningshuset avspeglar den brytningstid då funktionalismens stilideal börjar prägla arkitekturen. Det nya "funktionella" formspråket har här tagit sig ett säreget uttryck. Byggnaden är exteriört välbevarad och har ett stort värde då den bl.a. åskådliggör Skräckleområdets kronologiska utbyggnad.

3 C Kv. Eken, tomt 2. Parkgatan 3

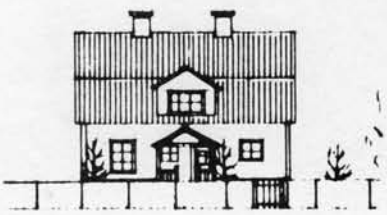

Bostadshus (1932-33)

Bostadshus i 1 1/2 plan uppfört i tegel med vitslammad slätputsfasad. Sadeltak täckt med tvåkupigt lertegel.

Välbevarad villabyggnad uppförd i en svagt klassicerande arkitektur. Bland de karaktäristiska arkitekturdetaljerna kan nämnas fönsteromfattningarna, portalens utformning samt "tandsnittsfrisen" vid takfoten. Byggnaden har även tagit stildrag från "de nya funktionalistiska" strömningarna, som börjar påverka arkitekturen vid 1930-talets början.

3 D Kv. Eken, tomt 3. Parkgatan 5

Bostadshus 1932-33)

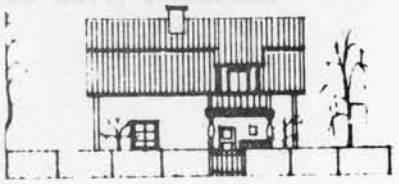
Bostadshus i 1 1/2 plan uppfört i trä med gråslammad spritputsfasad. Mansardtak täckt med enkupigt lertegel.

Välbevarat egnahem uppfört i en för 1920-talet tidstypisk stil. Byggnaden har ett för tiden karaktäristiskt brutet tak, glasveranda, frontespis, burspråk, fönstertyp samt slätputsade hörn och fönsteromfattningar.

Byggnaden har ett stort miljömässigt värde.

3 E Kv. Eken, tomt 4. Parkgatan 7

Bostadshus (1932-33),
garage (1954)

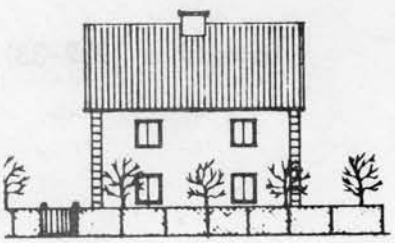
Bostadshus i 1 1/2 plan uppfört i 3" plank med gulslammad spritputsfasad. Mansardtak täckt med tvåkupigt lertegel. Garage uppfört i betongsten med gulslammad spritputsfasad.

Byggnaden är uppförd i en för 1920-talet tidstypisk egnahemsarkitektur.

Byggnaden har trots vissa exteriöra förändringar ett miljömässigt värde.

3 F Kv. Eken, tomt 10. Lovisebergsgatan 4

Bostadshus (1933-34)

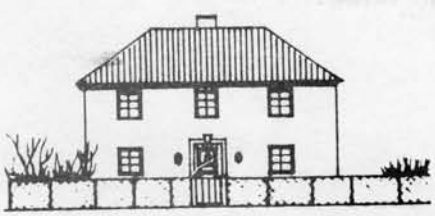

Bostadshus i 2 1/2 plan uppfört i trä med en brunrosa slätputsfasad. Sadeltak täckt med tvåkupigt lertegel.

Välbevarat bostadshus uppfört i en svagt klassicerande arkitektur. De klassicerande stildragen kommer till uttryck i de rusticerade hörnkedjorna och i takfrisens och entrépartiets utformning.

3 G Kv. Eken, tom 11. Lovisebergsgatan 2/Kyrkogatan 45

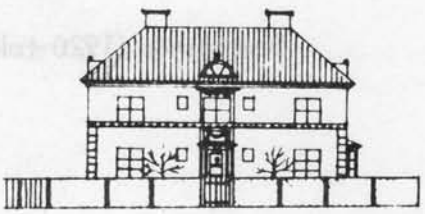
Bostadshus (1933-34),
garage (1932)

Bostadshus i 2 plan uppfört i 3" plank med rosaslammad spritputsfasad. Valmat tak täckt med tvåkupigt lertegel. Garage uppfört i tegel med slätputsfasad.

Välbevarat bostadshus uppfört i en stram 1920-tals klassicerande arkitektur. Byggnaden har den enkla kubistiska form som senare kom att renodlas under funktionalismen.

3 H Kv. Eken, tom 12. Kyrkogatan 47

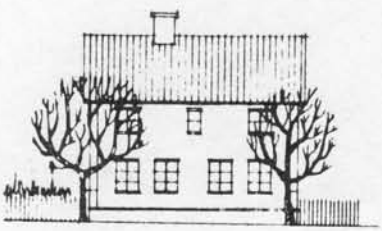
Bostadshus (1932-33), garage (1963)

Bostadshus i 2 plan uppfört i trä med vitslammad slätputsfasad. Valmat tak täckt med tvåkupigt lertegel. Garage uppfört i betongsten med slätputsad fasad.

Exteriört intakt bevarat bostadshus uppfört i stram 1920-tals klassicerande arkitektur. Bland de karaktäristiska fasaddetaljerna kan nämnas rusticerade hörnkedjor i bottenvåningen, tandsnittsfris som markering av bjälklaget, festongen över entrédörren samt den strikta uppordnade fasadkompositionen.

Byggnaden har genom sin välbevarade stilrena exteriör ett mycket stort kulturstistoriskt värde. Byggnaden har dessutom ett stort miljömässigt värde genom sin placering i fonden av Norra gatan.

3 I Kv. Granen, tomt 8. Kyrkogatan 48/Norra gatan 16

Bostadshus (1924-1930), garage (1920-talet), lekstuga

Bostadshus i 2 1/2 plan uppfört i trä med gulmålad locklistpanel. Sadeltak täckt med enkupigt lertegel. Garage uppfört i tegel med vitslammad slätputsfasad. Sadeltak täckt med enkupigt lertegel.

Välbevarat boningshus uppfört i en svagt tidsenlig klassicerande arkitektur. Stildragen kommer främst till uttryck i hörnpilastrarnas utformning. Byggnaden har också en kvardröjande nationalromantisk anstrykning, vilket kommer till uttryck i entrépartiet samt byggnadens ursprungliga mörka färgsättning.

Byggnaden har ett stort kulturhistoriskt och miljömässigt värde.

3 J Kv. Hasseln, tomt 4. Norra gatan 19

Bostadshus (1920-talet)

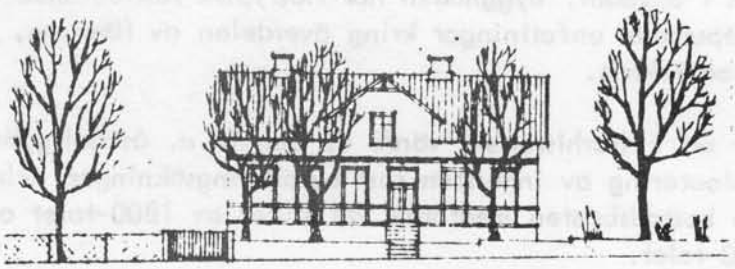
Bostadshus i 1 1/2 plan uppfört i trä med en beigeslammad slätputsfasad. Mansardtak med avvalmade gavelspetsar med takbeklädnad av korrugerad plåt.

Boningshuset är en god representant för 1920-talets mer påkostade egnahemsbebyggelse. Bland de tidsenliga fasadelementen kan nämnas det avvalmade mansardtaket, frontespisen, fönstertypen samt den slätputsade fasaden.

Byggnaden har ett stort miljömässigt värde, då den med sin tidsenliga välbevarade exteriör visar på Skräckleområdets kronologiska utbyggnad.

OBJEKT NR 4

Kv. Lärkträdet, tomt 18. Residensgatan 35/Norra gatan 9

Kontorslokaler f.d. bostadshus (1900) garage (1950-tal).

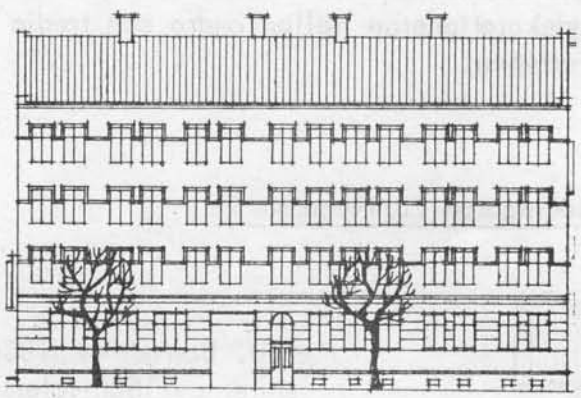
F.d. bostadshus i 1 1/2 plan uppfört i trä med liggande och stående fasstpontpanel samt locklistpanel bestruken med en grå oljefärg. Grönmålade fönsterbågar samt pardörrar. Sadeltak täckt med tvåkupigt lertegel och röda betongpannor.

Exteriört intakt bevarat bostadshus uppfört i en för sekelskiftet 1900 tidstypisk panelarkitektur. Exteriören är rik på snickeridetaljer med bl.a. profilerade takkonsoller, mindre profilerade konsoller som bär fönsterfodrens överstycken och våningsbandet samt "fyllningsfält" under bottenvåningens fönster.

Byggnaden har ett mycket stort kulturhistoriskt värde.

OBJEKT NR 5

Kv. Lärkträdet, tomt 16. Edsgatan 34 B

Flerbostadshus (1900-1910)

Hyresfastighet i 4 plan uppfört i rött tegel med partier i gulslammad

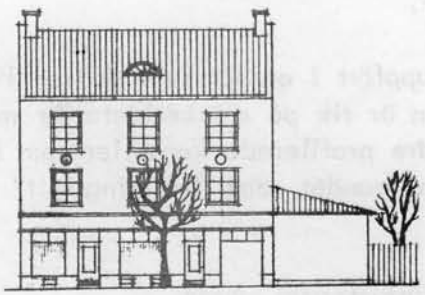
slätputs. Sadeltak täckt med tvåkupigt lertegel.

Välbevarat större flerbostadshus, i folkmun tidigare kallat för "skyskrapan" då det vid sin byggnadstid skilde sig markant från den äldre bebyggelsen i området. Byggnaden har tidstypisk rusticerande bottenvåning, slätputsade omfattningar kring överdelen av fönstren, samt putsad profilerad takfris.

Byggnaden har ett kulturhistoriskt värde då den bl.a. åskådliggör den hårda exploatering av innerstan som befolkningsökningen och den därav följande bostadsbristen medförde vid slutet av 1800-talet och början av 1900-talet.

OBJEKT NR 6

Kv. Hasseln, tomt 14. Edsgatan 47

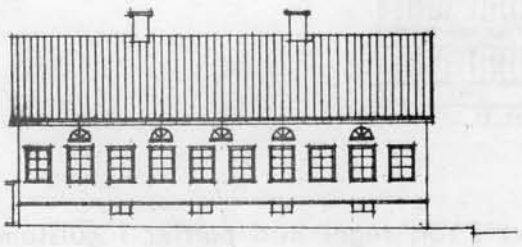
Bostadshus (1929)

Bostadshus i 2 plan uppfört i tegel med olivgrön slätputsfasad. Byggnaden har sadeltak täckt med tvåkupigt lertegel.

Välbevarat flerbostadshus uppfört i en stram 20-tals klassicerande arkitektur. Till de tidstypiska fasaddetaljerna hör takfrisen med tandsnitt, de runda medaljongdekorationerna mellan andra och tredje våningens fönster samt fönstertypen

OBJEKT NR 7

Kv. Pilen, tomt 11. Residensgatan 26/Nygatan 9

F.d. bostadshus (1834-1850, slutet av 1800-talet)

Bostadshus i 1 1/2 plan uppfört i timmer med liggande panel på förvandring bestruken med en ljusgrön oljefärg. Sadeltak täckt med svarta betongpannor.

Välbevarat exempel på ett högborgerligt bostadshus från 1800-talets mitt. Byggnadens exteriör, som är beklädd med äkta liggande panel på förvandring är karaktäristisk för empiren så som den framförallt kom till uttryck i Finland men i någon mån även i Sverige.

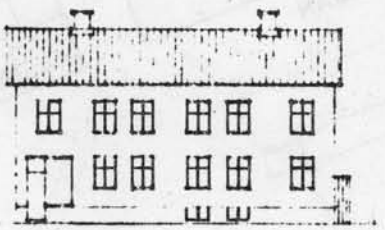
Vid 1800-talets mitt var den hantverksmässigt utformade panelarkitur mycket detaljrik vilket i detta fall har tagit sig uttryck i en takfris med tandsnitt, klassicerande fönsterfoder av s.k. "Boråstyp" samt halvvåningsfönster av lunettyp.

Vid slutet av 1800-talet påbyggdes en öppen veranda på fasaden mot gården. Även verandan är mycket rik på snickeridetaljer.

Byggnaden besitter ett så högt kulturhistoriskt värde att en byggnadsminnesförklaring bör övervägas. (SFS 1976:440,441)

OBJEKT NR 8

Kv. Pilen, tomt 3. Residensgatan 24 A

Bostadshus (1800-talets mitt, 1900-1910, 1937-1938, 1953), uthuslänga (1910-talet)

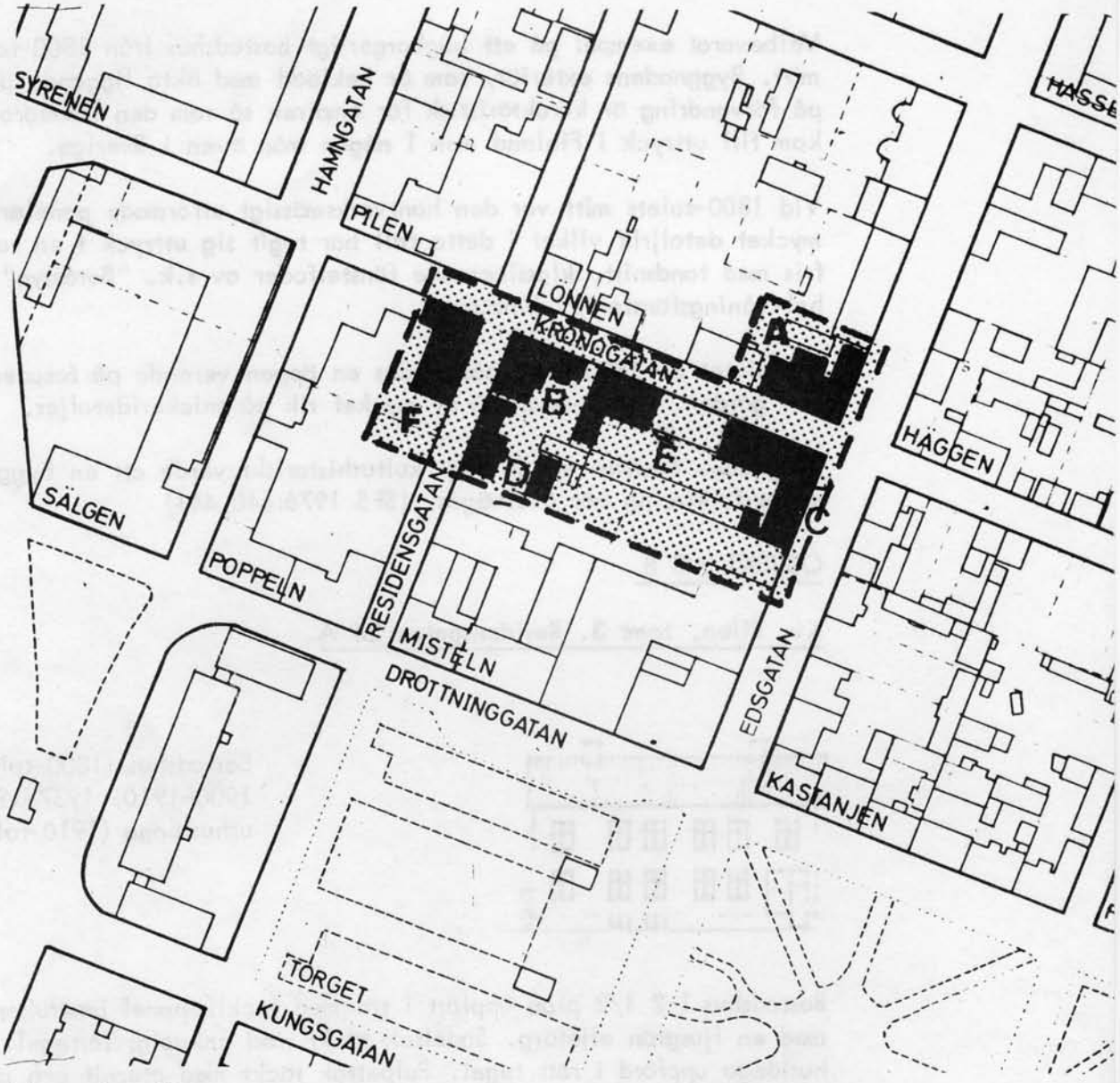
Bostadshus i 2 1/2 plan uppfört i trä med locklistpanel bestruken med en ljusgrön oljefärg. Sadeltak täckt med enkupigt lertegel. Uthuslänga uppförd i rött tegel. Pulpettak täckt med eternit och plåt.

Bostadshuset är troligen från tiden kring 1800-talets mitt men har ombyggts vid sekelskiftet 1900.

Byggnaden har ett mycket stort miljömässigt värde, då den avspeglar den äldre lågskaliga trästadens bebyggelse.

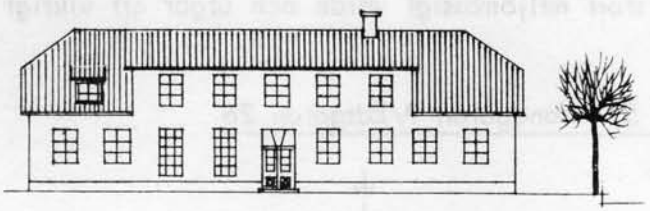
MILJÖ NR 9

BEBYGGELSEMILJÖ VID KRONOGATAN/RESIDENSGATAN

Bebyggelsemiljön är något heterogen då den omfattar bostadshus från helt skilda tidsperioder och stilideal. Inom miljön återfinns dels byggnader som lär vara från tiden före 1834 års brand dels byggnader uppförda omkring 1920. Miljön omfattar såväl putsarkitektur som panelarkitektur. Den kulturhistoriskt intressanta bebyggelsen är koncentrerad till den södra sidan av Kronogatan med undantag av "Birger Sjöbergs hus" som ligger vid korsningen Kronogatan-Edsgatan.

9 A Kv. Lönnen, tomt 11. Kronogatan 16 B

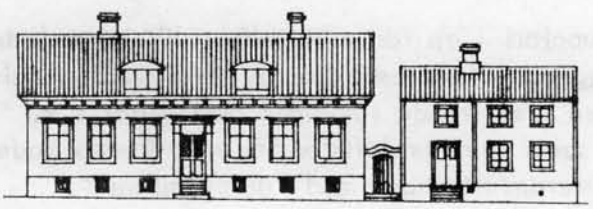
Bostadshus (1834-80),
garage (1950-talet)

Bostadshus i 1 1/2 plan uppfört i timmer med mörkt beigeslammad slätputsfasad. Sadeltak klätt med tvåkupigt lertegel. Garage uppfört i resvirke med rödfärgad plåtfasad och med takbeklädnad av plåt.

Byggnaden har, trots vissa exteriöra förändringar som fasadputsning och upptagande av en stor taklätta, ett stort miljömässigt värde genom sin lågskalighet och harmoniska fasaduppbyggnad.

Byggnaden har även ett historiskt intresse genom att Birger Sjöberg föddes i detta hus år 1885.

9 B Kv. Misteln, tomt 1. Residensgatan 21/Kronogatan 5 "Wrangelska huset".

Bostadshus I (omkr. 1875),
bostadshus II (1834-1860),
målarverkstad (1890-talet),
garage/förråd (1900-talet)

Bostadshus I i 1 1/2 plan uppfört i tegel med rosaslammad slätputsfasad. Sadeltak täckt med korrugerad plåt. Bostadshus II i 2 plan uppfört i timmer med blåmålad locklistpanel. Sadeltak klätt med en- och tvåkupigt lertegel. Måleriverkstad i 2 plan uppförd i tegel med gulslammad slätputsfasad. Sadeltak klätt med eternit.

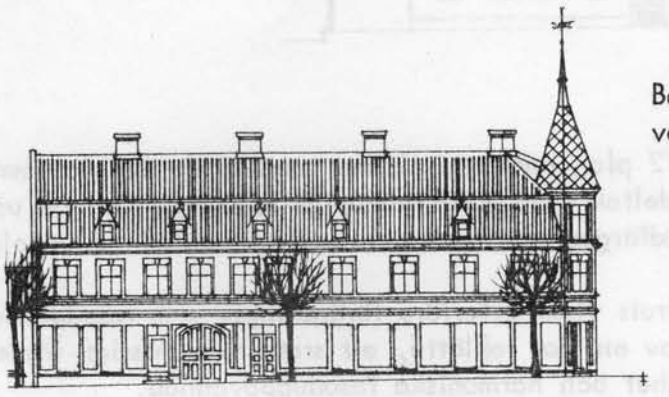
Stenhus I, exteriört mycket välbevarad borgarbostad från 1800-talets senare hälft, är uppfört i en rik putsarkitektur med bl.a. profilerad takfot med tandfris samt klassicerande fönster- och dörromfattningar.

Byggnaden har ett mycket stort miljömässigt och kulturhistoriskt värde genom byggnadstypens relativa sällsynthet i Vänersborg.

Det intilliggande trähuset II är uppfört i en enkel panelarkitektur med bl.a. "pilastrar" i form av knutlådor.

Byggnaden har ett stort miljömässigt värde och utgör ett viktigt inslag i gatubilden.

9 C Kv. Misteln, tomt 5. Kronogatan 9/Edsgatan 26

Bostadshus (1902), verkstad (1902)

Bostadshus i 2 1/2 plan uppfört i tegel med beigeslammad sprit- och slätputsfasad. Mansardtak klätt med tvåkupigt lertegel. Möbelsnickarverkstad uppförd i tegel med gulslammad slätputsfasad och med takbeklädnad av tvåkupigt lertegel.

Välbevarat bostadshus uppfört i en för sekelskiftet 1900 karaktäristisk putsarkitektur. Byggnaden har rusticerande bottenvåning och tidstypisk takutformning, med utskjutande takkupor med spiror s.k. "lukarner", hörntorn med spira samt tvåluftsfönster med korsformade poster och slätputsade fönsteromfattningar med "anfangsstenar".

Byggnaden har ett stort miljömässigt värde genom sitt öppna läge i gatuhörnet Edsgatan/Kronogatan och genom sin belägenhet intill Birger Sjöbergs hus.

9 D Kv. Misteln, tomt 14. Residensgatan

Bostadshus (1834-1860, f.d. stall och fähus (enligt uppgift från tiden innan 1834 års brand)

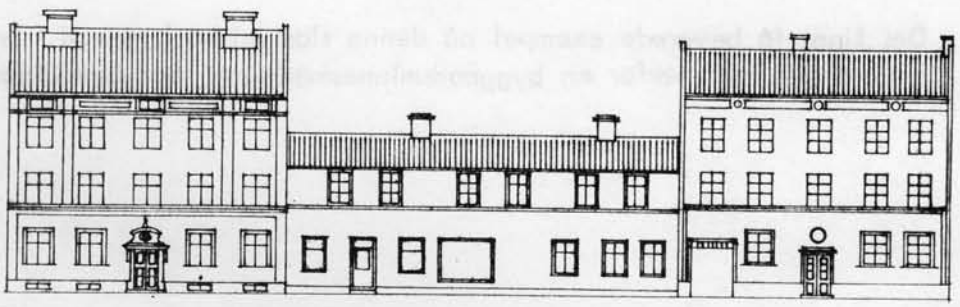
Bostadshus i 2 1/2 plan uppfört i timmer med gulmålad locklistpanel. Grönmålade fönsterbågar. Sadeltak täckt med en- och tvåkupigt lertegel. F.d. stall och fähus uppfört i timmer med faluröd träpanel och med enkupigt lertegeltak.

Välbevarat trähus uppfört i en enkel men för tiden karaktäristisk panelarkitektur. De svagt klassicerande dörr- och fönsteromfattningarna är ovanliga i sitt slag för Vänersborg.

Bostadshusets bottenvåning samt det f.d. stallet och fähuset lär enligt uppgift vara från tiden innan 1834 års brand.

Bostadshuset utgör ett mycket viktigt inslag i gatubilden och har såväl kulturhistoriska som miljömässiga värden.

9 E Kv. Misteln, tomt 21. Kronogatan 7

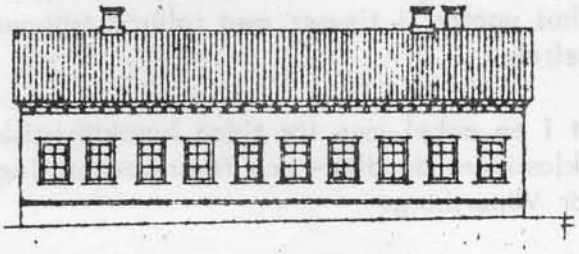

Bostadshus I och III (1920-talet), bostadshus II (1910-talet)

Bostadshus I och III är uppförda i 3 plan i tegel med beigeslammad sprit- och slätputsfasader. Sadeltaken är klädda med tvåkupigt lertegel. Bostadshus II är uppfört i 2 plan i trä med fasad klädd med eternit och locklistpanel, bestruken med en olivgrön oljefärg. Sadeltak klätt med enkupigt lertegel.

Bostadshus I och III är välbevarade exempel på 1920-talets klassicerande arkitektur. Stilidealet kommer till uttryck i de släta, strama fasaderna där man med hjälp av olika putser har åstadkommit en materialverkan. Bottenvåningens pilastrar och takfris är bl.a. utförda i slätputs medan den övriga fasaden är spritputsad. Tidsenliga fasaddetaljer är även fönstertypen med sex lika stora rutor, portalerna samt de flacka sadeltaken. Hus II har under 1900-talet genomgått en omfattande exteriör förändring.

9 F Kv. Poppeln, tomt 6. Residensgatan 20, "Lagergrenska huset"

Bostadshus (1835-1860)

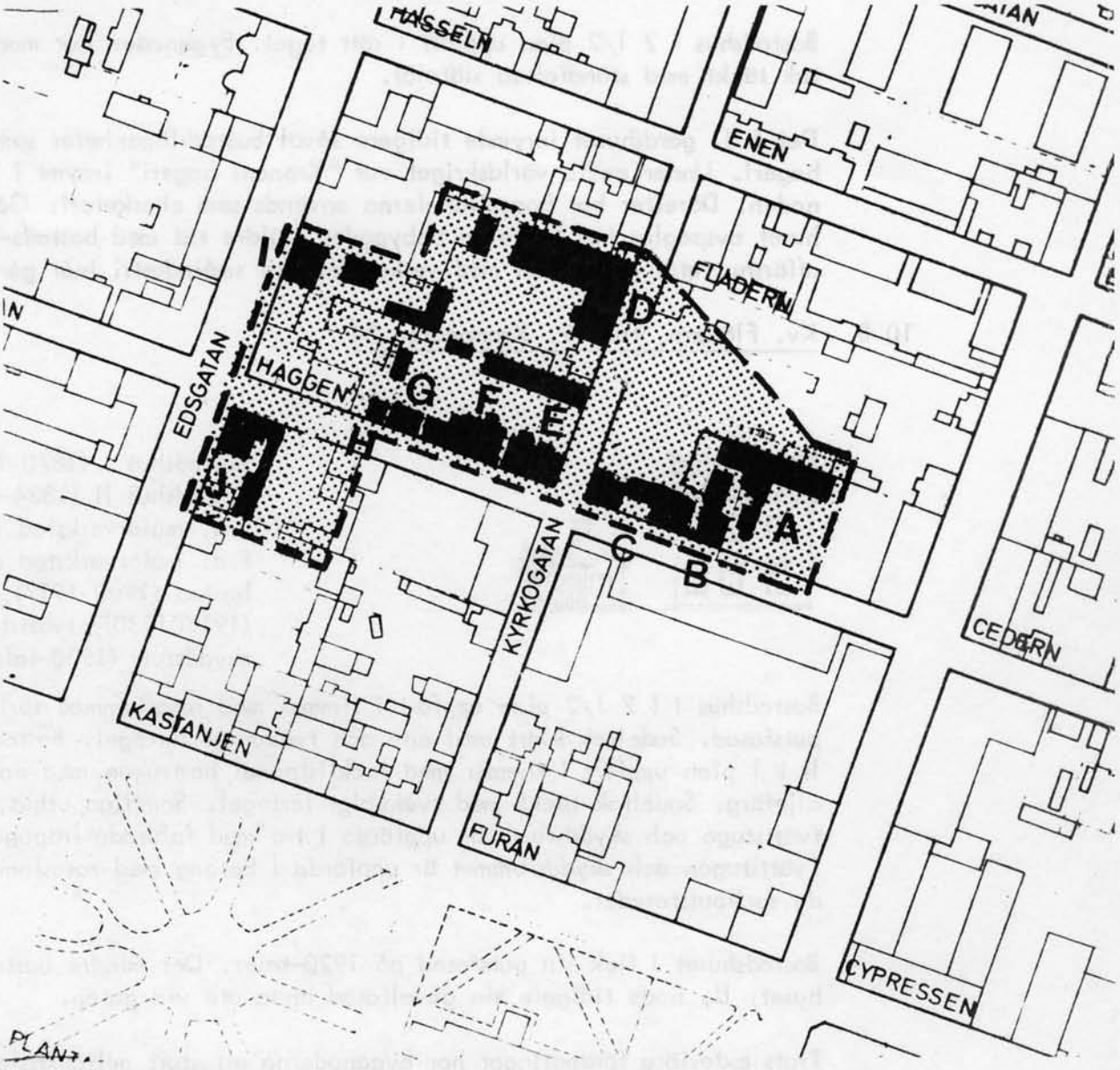
Bostadshus i 1 1/2 plan uppfört i timmer med locklistpanel bestruken med en ljusgrå oljefärg. Sadeltak täckt med tvåkupigt lertegel.

Välbevarat exempel på ett högborgerligt bostadshus från 1800-talets mitt. Tidstypisk panelarkitektur med klassicerande taklist med tandsnitt och triglyffris, fönsterfoder av s.k. "Boråstyp" samt en rikt utformad portal. Byggnadens exteriör är karaktäristisk för empiren, så som den framförallt kom till uttryck i Finland men även i Sverige.

Det finns få bevarade exempel på denna tidstypiska byggnad från 1800-talets mitt varför en byggnadsminnesmärkning bör övervägas.

MILJÖ NR 10

BEBYGGELSEMILJÖ VID KRONOGATAN/KYRKOGATAN

Bebyggelsemiljön, som omfattar enklare trähusbebyggelse från tiden strax efter 1834 års brand fram till sekelskiftet 1900, är idag det största sammanhängande bebyggelseområdet från denna tidsepok som finns bevarat i Vänersborg. Området åskådliggör den svenska trästaden under 1800-talet med hus från olika decennier och med skiftande arkitektonisk, social och funktionell förankring. Husen är genomgående ganska små med undantag för husen vid Edsgatan som är uppförda i enlighet med 1835 års byggnadsförordning. De senare överensstämmer i mycket med bebyggelsen utefter Drottninggatan.

10 A Kv. Flädern, tomt 8. Kronogatan 36

Bostadshus (1910-1914)

Bostadshus i 2 1/2 plan uppfört i rött tegel. Byggnaden har mansardtak täckt med ståndfalsad slätplåt.

Det f.d. gårdshuset inrymde tidigare såväl bostadslägenheter som ett bageri. Under andra världskriget var "Kronans bageri" inrymt i byggnaden. Därefter har bagerilokalerna används som charkuteri. Gårdshuset avspeglar hur tomterna bebyggdes i äldre tid med bostads- och affärshus utåt gatan och med verkstäder och småindustri inåt gården.

10 B Kv. Flädern, tomt 9. Kronogatan 34

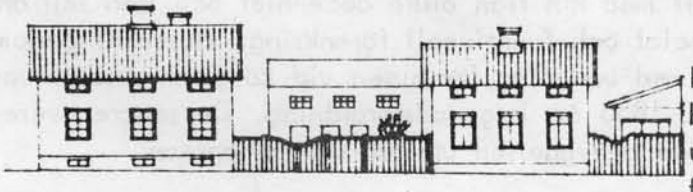
Bostadshus I (1870-1890), bostadshus II (1834-1850), f.d. målarverkstad (1870-1890), f.d. målarverkstad och gesällbostad (1900-1917), förråd (191701930), tvättstuga (1933), skyddsrum (1930-talet)

Bostadshus I i 2 1/2 plan uppfört i timmer med rosaslammad spritputsfasad. Sadeltak klätt med en- och tvåkupigt lertegel. Bostadshus II i 1 plan uppfört i timmer med locklistpanel bestruken med en vit oljefärg. Sadeltak täckt med tvåkupigt lertegel. Samtliga uthus, utom tvättstuga och skyddsrum, är uppförda i trä med faluröda träpaneler. Tvättstugan och skyddsrummet är uppförda i betong med rosaslammade spritputsfasader.

Bostadshuset I fick sin putsfasad på 1920-talet. Det mindre bostadshuset, II, hade tidigare sin gavelfasad ända ute vid gatan.

Trots exteriöra förändringar har byggnaderna ett stort miljömässigt värde genom sitt läge invid Kronogatan.

10 C Kv. Flädern, tomt 10. Kronogatan 30-32

Bostadshus I (1840-1880), bostadshus II (1850-1890), uthus (före 1920), garage, f.d. tvättstuga (1928)

Bostadshus I och II är uppförda i 1 1/2 plan i timmer med locklistpanel bestruken med ljusgrå oljefärg respektive en gul plastfärg. Sadeltaken är täckta med tvåkupigt lertegel. Uthus uppfört i resvirke med ljusgråmålad locklistpanel och med taket täckt med enkupigt lertegel. Garage uppfört i resvirke med gulmålad locklistpanel och med taket täckt med tvåkupigt lertegel.

Byggnaderna besitter ett mycket stort kulturhistoriskt värde då de åskådliggör stadens enklare trähusbebyggelse under 1800-talets senare hälft. Byggnaderna, som är exteriört helt intakt bevarade, är uppförda i direkt anslutning till trottoaren och sammanbinds med ett ljust oljefärgsmålat plank med grindar. Den mellanliggande uthuslängan är exteriört anpassad till boningshusen.

10 D Kv. Häggen, tomt 10. Kyrkogatan 36

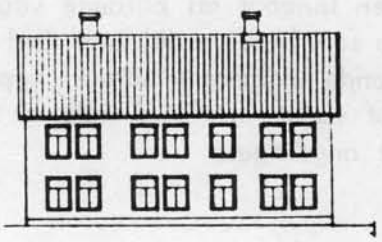
Folkets hus (1925)

Folkets hus uppfört i 2 plan i tegel med ljusgråslammad slätputsfasad. Sadeltak klätt med enkupigt lertegel.

Välbevarad föreningslokal uppfört i en stram 1920-tals klassicerande arkitektur. Utmärkande stildrag är den släta putsfasaden med sparsam dekor samt fönstertypen.

Byggnaden utgör ett värdefullt minne från "folkrörelsernas tid" under 1900-talets första årtionden. Intriört finns värdefulla målningar med Vänersborgsmotiv.

10 E Kv. Häggen, tomt 12. Kyrkogatan 32

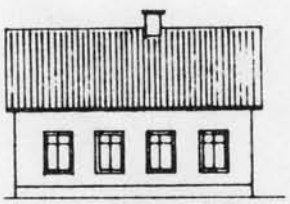
Bostadshus (1840-1880), uthus/verkstad (1840-1880), garage (1960-talet)

Bostadshus i 2 1/2 plan uppfört i timmer med locklistpanel och liggande fasspontpanel bestruken med en rosa färgton. Sadeltak klätt med tvåkupigt lertegel. Uthus/verkstad och garage uppförda i resvirke med faluröda träpaneler. Taken är täckta med tvåkupigt lertegel respektive papp.

Välbevarat bostadshus uppfört i en enkel panelarkitektur vid 1800-talets mitt, med senare tillbyggnader av bl.a. trapphus mot gården. Byggnaden är en god representant för den trähusbebyggelse som uppfördes efter 1834 års brand. Uthuset/verkstaden är en av de få byggnader i stadskärnan, och även inom länet, som har bevarat den äldre färgsättningen där gatufasaden beströks med en "dyrare" oljefärg medan gårdsfasaden av "sparsamhetsskäl" fick behålla den billigare traditionella faluröda slamfärgen.

Den samlade gårdsmiljön på tomt nr 12 besitter ett mycket stort kulturhistoriskt värde.

10 F Kv. Häggen, tomt 13. Kronogatan 28

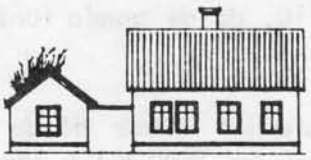

Bostadshus (1834-1870), uthus, f.d. repslageri och skomakeri (1834-1870)

Bostadshuset är uppfört i s.k. "gjuthusteknik" med gulslammad spritputsfasad. Sadeltak klätt med tvåkupigt lertegel. Uthus i 2 plan uppfört i resvirke med faluröd locklistpanel. Sadeltak klätt med enkupigt lertegel.

Efter branden 1834 uppmuntrade myndigheterna ett byggande i mindre brandfarliga material än trä. Gjutna eller murade konstruktioner var ett villkor för att få statliga lån vid återuppbyggnaden. Gjuttekniken i s.k. "gjuthus" eller "stöphus" uppfanns på 1820-talet i Borås av färgare C.G. Rydin. Metoden innebar att bärande väggar gjöts av en massa med kalk eller lera som bindemedel och med sten som fyllnadsmaterial. Antalet kvarvarande byggnader som är uppförda i denna teknik är mycket begränsat varför ett bevarande av ovannämnda byggnad får anses som mycket angeläget.

10 G Kv. Häggen, tomt 14. Kronogatan 24

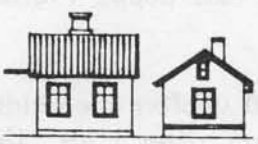
Bostadshus I (1834-1850),
f.d. bostadshus II (1834-1850),
vedbod (1929)

Bostadshus I i 1/2 plan och bostadshus II i 1 plan är båda uppförda i timmer med locklistpanel bestruken med en ljust rosa oljefärg. Sadeltaken är täckta med tvåkupigt lertegel. Vidbod uppförd i resvirke med faluröd locklistpanel. Sadeltak klätt med tvåkupigt lertegel.

Byggnaderna är sannolikt uppförda strax efter branden 1834 men stommarna kan delvis vara äldre. Bostadshusen har genomgått en exteriör förändring någon gång kring sekelskiftet då fönster och panel bytts ut. Bostadshusets (I) gavel mot Häggen 13 har aldrig inpanelats och den är ännu målad med den traditionella faluröda slamfärgen, vilket troligen hela huset har varit tidigare.

Byggnaderna besitter ett mycket stort kulturhistoriskt värde då de bl.a. åskådliggör den enklare hantverkarbebyggelsen under 1800-talets första hälft.

10 H Kv. Häggen, tomt 15. Kronogatan 22

Bostadshus I (1834-1850),
f.d. bostadshus II (1834-1850),
bostadshus III (1834-1850),
vedbod (1834-1850), avträde

Bostadshus i 1 plan uppfört i timmer med grågrönålad liggande fasspontpanel. Sadeltak klätt med enkupigt lertegel. F.d. bostadshus, II, i 1 plan uppfört i timmer med locklistpanel bestruken med en gul färgton. Sadeltak klätt med enkupigt lertegel. Bostadshus III i 1 plan uppfört i timmer med rosamålad liggande fasspontpanel. Sadeltak klätt med enkupigt lertegel. Vedbod och avträde uppförda i resvirke

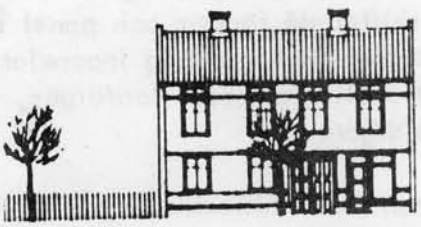
med faluröda träpaneler.

Byggnaderna är sannolikt från tiden strax efter branden 1834 men stommarna kan delvis vara från tiden före branden. Bostadshusen har genomgått en exteriör renovering 1900-1910, då de gamla fönstren och panelen byttes ut.

Byggnaderna har ett mycket stort kulturhistoriskt värde då de åskådliggör den enklare hantverkarbebyggelsen under 1800-talets första hälft.

Byggnaderna har även ett mycket stort miljömässigt värde, vartill stor hänsyn måste tas i det kommande planeringsarbetet.

10 I Kv. Häggen, tomt 19. Edsgatan 41

Bostadshus I (1904), bostadshus II (1834-1870), vedbod (onkr. 1920), uthus med loftgång (1900-1910), tvättstuga (1900-1910), verkstad (1900-1910)

Bostadshus, I, uppfört i 2 1/2 plan med plankstomme klätt med stående och liggande fasstpontpanel bestruken med en ljusgul oljefärg. Sadeltak klätt med tvåkupigt lertegel. Bostadshus, II, i 1 1/2 plan uppfört i timmer med liggande fasstpontpanel. Sadeltak klätt med enkupigt lertegel. Vedbod, uthus och verkstad uppförda i resvirke med liggande fasspontpanel. Pulpettak täckta med papp. Tvättstuga uppförd i rött tegel med papptak.

I, välbevarat bostadshus från sekelskiftet 1900 uppfört i en tidstypisk variationsrik panelarkitektur. Fönster och dörrar sitter i ett "listverk" av horisontala och vertikala panelbräder.

Bostadshuset på gården, II, har ett stort kulturhistoriskt värde då det är bland de få boningshus i innerstaden som bevarat ett mycket tydligt lantligt inflytande.

Den samlade gårdsmiljön besitter ett stort kulturhistoriskt värde.

10 J Kv. Kastanjen, tomt 1. Edsgatan 37/Kronogatan 11

Bostadshus (1850-1890), butik (1850-1890), redskapsbod (1850-1890), cykelverkstad (1850-1890), två utställningslokaler (1930-1960)

Bostadshus i 2 1/2 plan uppfört i timmer med stående locklistpanel bestruken med en ljusgul oljefärg. Sadeltak klätt med röd plåt. Butik i 1 plan uppförd i timmer med gulmålad träpanel. Pulpettak klätt med papp. Redskapsbod och cykelverkstad uppförda i resvirke med faluröd lockpanel och med takbeklädnad av två respektive enkupigt lertegel.

Byggnaden är ett karaktäristitiskt exempel på panelarkitekturen vid 1800-talets mitt. Den visar i mycket samma stildrag som bebyggelsen utefter Drottninggatan beträffande volym, färgsättning, utsmyckning m.m. Dörr- och fönsteromfattningarna som är av s.k. "Borås-typ" är i detta fallet ovanligt väl utformade.

Bostadshuset samt gårdsmiljön besitter ett stort kulturhistoriskt och miljömässigt värde.

MILJÖ NR 11

BEBYGGELSEMILJÖ VID NYGATAN/VALLGATAN

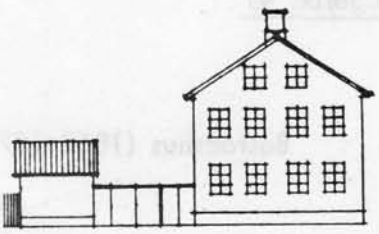

Miljön omfattar byggnader från 1800-talets senare hälft. 1834 års stadsplan hade sin nordligaste begränsning i Nygatan. Detta hindrade dock inte att bebyggelsen uppkom även på den norra sidan av Nygatan.

Byggnaden som ligger i Vallgatans fond är ett karaktäristiskt exempel på oreglerad bebyggelse som uppfördes i dåvarande stadens utkant.

11 A Kv. Enen, tomt 6. Vallgatan 34/Nygatan 46

Bostadshus (1850-1880),
brygghus f.d. bostadshus
(1850-omkr. 1880, 1970-talet)

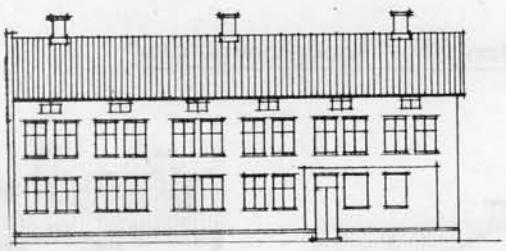

Bostadshus i 2 1/2 plan uppfört i tegel med beigeslammad grov sprit-putsfasad. Sadeltak täckt med enkupigt lertegel. Brygghus med lock-listpanel bestruken med en gulbrun lasyrfärg. Sadeltak täckt med en-kupigt lertegel.

Exteriört intakt bevarat bostadshus från 1800-talets senare hälft, beläget i utkanten av 1834 års stadsplan. Byggnaden är det enda exemplet i "Nordstan" som bryter den strikta rutnätsplanen genom sin placering i fonden på Vallgatan. I bostadshusets bottenvåning har tidigare ett kakelugnsmakeri varit inrymt.

Byggnaden har ett stort kulturhistoriskt och miljömässigt värde.

11 B Kv. Enen, tomt 9. Nygatan 40

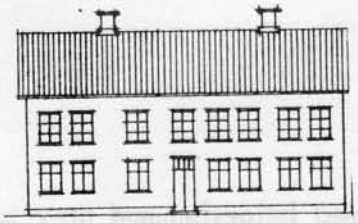
Bostadshus (1896),
vedbod (1890-talet)

Bostadshus i 2 1/2 plan uppfört i trä med profilerad locklistpanel bestruken med en ljusgul oljefärg. Sadeltak klätt med enkupigt lertegel. Vedbod uppförd i resvirke med faluröd träpanel. Pulpettak täckt med papp.

Välbevarat flerbostadshus från slutet av 1800-talet. Byggnaden åskådliggör den panelarkitektur som kommer till stånd mot slutet av 1800-talet, då det skedde en typisering och standardisering av paneler och fasaddetaljer i och med att trävaruindustrin utvecklades.

Byggnaden utgör ett mycket viktigt inslag i den utvärderade bebyggelsemiljön. Trots det har byggnaden rivits under utredningsarbetet.

11 C Kv. Enen, tomt 10. Nygatan 38/Kyrkogatan 41

Bostadshus (1850-1870)

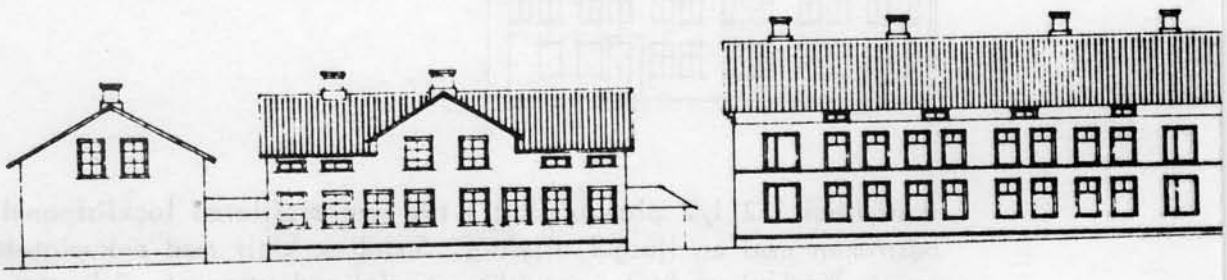
Bostadshus i 2 1/2 plan uppfört i timmer med lock- och locklistpanel bestruken med en gul oljefärg. Dörrar och fönsterbågar är bestrukna med "engelskt rött". Byggnaden har sadeltak klätt med enkupigt lertegel.

Exteriört intakt bevarat flerbostadshus från 1800-talets senare hälft. Byggnaden är uppförd i en enkel tidsenlig panelarkitektur.

Byggnaden besitter ett stort kulturhistoriskt värde, då den åskådliggör sin tids byggnadstradition avseende fönstertyp, fönsterindelning, portaler etc.

Byggnaden utgör ett mycket viktigt inslag i den lågskaliga trähusmiljön utmed Nygatan. Trots det har byggnaden rivits under utredningsarbetet.

11 D Kv. Flädern, tomt 15. Nygatan 31, "Landgrenegården"

Bostadshus I (1883), bostadshus II (1883), bostadshus III (1883, omb. 1971), vedbod I, II och III (1883), tvättstuga (1934), f.d. avträde (1883/1939)

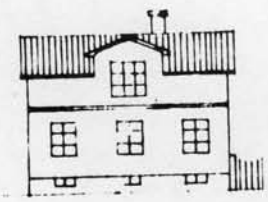
Bostadshus I och II är uppförda i 1 1/2 plan i timmer med locklistpaneler bestrukna med gul respektive ljusgrå oljefärg. Bostadshus III

i 2 1/2 plan är uppfört i timmer med ljust gulmålad liggande och stående fasstpont- samt locklistpanel. Samtliga bostadshus har sadeltak täckta med tvåkupigt lertegel. De äldre uthusen är uppförda i resvirke med faluröda träpaneler. Taken är täckta med papp. Tvättstuga uppförd i tegel med mörkt grönslammad spritputsfasad.

Under 1850-1860 ökade Vänersborgs befolkning kraftigt. Arbetarbefolkningens bostadsförhålladen blev därvid snart mycket dåliga. Stadsläkare Gudmund Sandmark donerade i sitt testamente medel för uppförande av sunda och tjänliga bostäder "åt sådana åldrige och torftige till arbetarklassen hörande personer, vilka själva sakna förmåga att skaffa sig dylik bostad". För de avsatta medlen inköptes bla.a den s.k. "landgrenegården" en ganska primitiv gråstensbyggnad vilken uppförts efter 1834 års bland. Byggnaden revs senare och ersattes av "ändamålsenligare" bostadshus. Bostadshusen och gårdsbyggnaderna är exteriört mycket väl bevarade, så när som att bostadshus III fick nya fönster vid en ombyggnad år 1971.

Byggnaderna har såväl stadshistoriskt,socialhistoriskt som miljömässiga värden.

11 E Kv. Flädern, tomt 16. Vallgatan 30

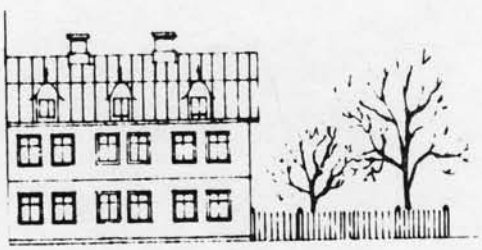
Bostadshus (1890-talet, 1924, 1934), målarverkstad (1936)

Bostadshus i 1 1/2 plan uppfört i timmer med vitslammad spritputsfasad. Sadeltak klätt med en- och tvåkupigt lertegel. Målarverkstad uppförd i tegel med slätputsfasad och papptak.

Välbevarat reverterat mindre bostadshus från sekelskiftet 1900. Byggnaden har spritputsfasad med ett slätputsat våningsband.

Byggnaden har ett miljömässigt värde i den utvärderade bebyggelsemiljön.

II F Kv. Flädern, tomt 17. Vallgatan 28 C

Bostadshus (1904-1905), verkstad/ charkuteri (1909-1910, omb.1932), uthuslänga (omkr. 1910)

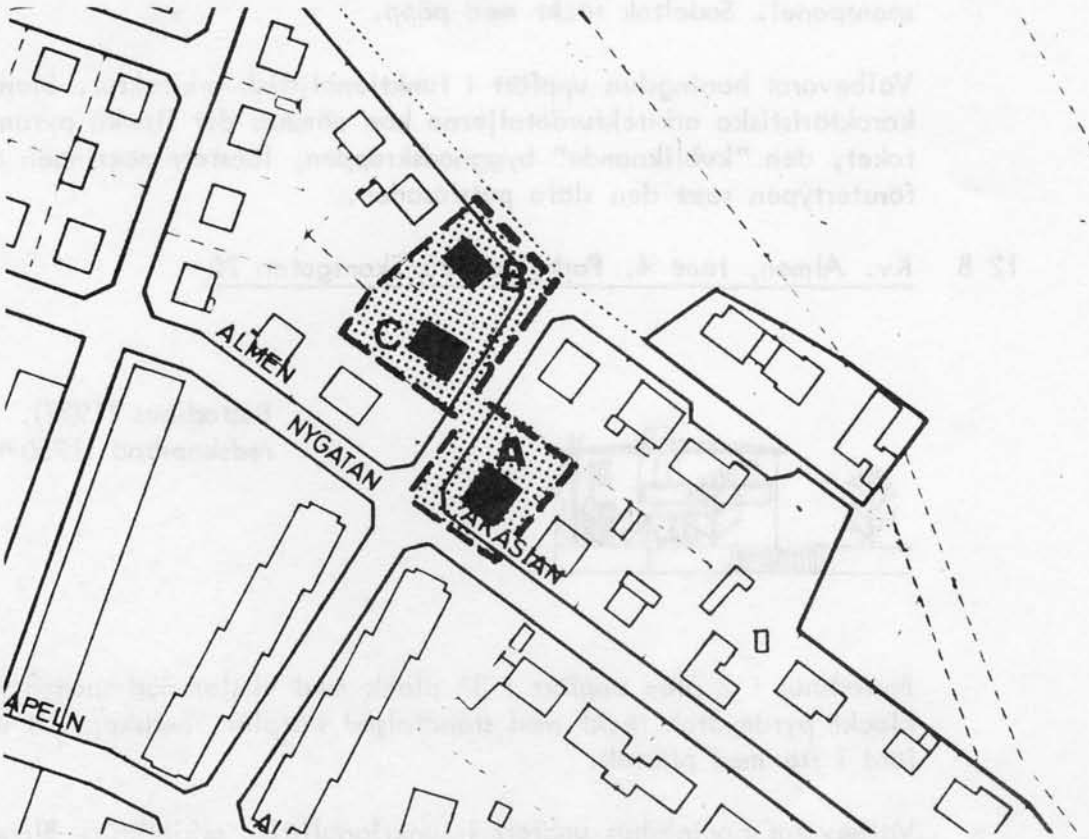
Bostadshus i 2 1/2 plan uppfört i trä med långfasaderna klädda med locklistpanel och liggande fasspontpanel bestruken med en vit oljefärg. Gavelfasaden mot norr är klädd med eternit. Byggnaden har mansardtak täckt med rödmålad ståndfalsad slätplåt. F.d. charkuteri uppfört i rött tegel med pulpettak täckt med rödmålad ståndfalsad slätplåt. Uthuslänga uppförd i resvirke med rödmålad stående fasspontpanel, förutom brygghusdelen som är uppförd i rött tegel. Taket är täckt med papp.

Välbevarat bostadshus uppfört i en för sekelskiftet 1900 tidstypisk variationsrik panelarkitektur med liggande och stående paneler. Bland de tidsenliga fasaddetaljerna kan nämnas de profilerade konsollerna som bär takfoten liksom fönstertypen med korsande poster och de utskjutande takkuporna med spiror s.k. "lukarner".

Den rika gårdsbebyggelsen har ett stort miljömässigt värde.

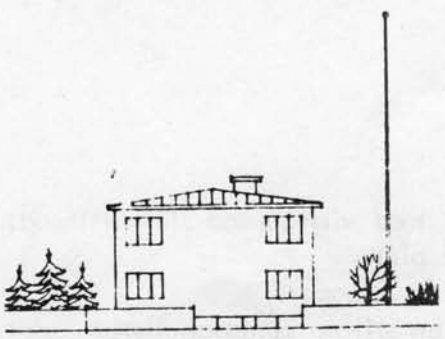
MILJÖ NR 12

BEBYGGELSEMILJÖ VID SKANSGATAN

Miljön omfattar tre villor uppförda i slutet av 1930-talet. Byggnaderna är uppförda i en stilren funktionalistisk arkitektur och avspeglar det stilbrott mot den äldre byggnadstraditionen som funktionalismen innebar. Genom sitt entydliga formspråk besitter byggnaderna ett stort arkitekturhistoriskt värde. Ett bevarande framstår som angeläget då förändringstrycket är mycket starkt, framför allt i form av fasadisoleringar.

12 A Kv. Akasian, tomt 12. Skansgatan 11

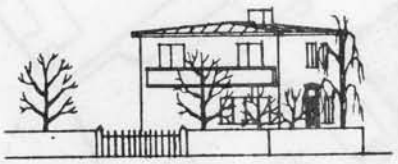

Bostadshus (1938-1939), lekstuga (1952)

Bostadshus i 2 plan uppfört i trä med ljust gulslammad spritputsfasad. Flackt pyramidtak täckt med papp. Lekstuga i trä med liggande fasspontpanel. Sadeltak täckt med papp.

Välbevarat boningshus uppfört i funktionalistisk arkitektur. Bland de karaktäristiska arkitekturdetaljerna kan nämnas det flacka pyramidtaket, den "kubliknande" byggnadskroppen, fönsterplaceringen och fönstertypen samt den släta putsfasaden.

12 B Kv. Almen, tomt 4. Parkgatan 25/Skansgatan 20

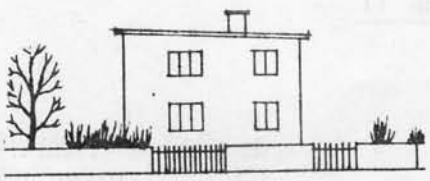

Bostadshus (1937),
redskapsbod (1950-tal)

Bostadshus i 2 plan uppfört i 3" plank med vitslammad spritputsfasad. Flackt pyramidtak täckt med ståndfalsad slätplåt. Redskapsbod uppförd i trä med plåttak.

Välbevarat boningshus uppfört i funktionalistisk arkitektur. Bland stilperiodens karaktäristiska formspråk kan nämnas den "kubliknande" byggnadskroppen, det flacka pyramidtaket, fönstertypen samt den släta vita spritputsfasaden.

12 C Kv. Almen, tomt 5. Skansgatan 18

Bostadshus (1937)

Bostadshus i 2 plan uppfört i trä med vitlsammad slätputsfasad. Pulpettak täckt med sinuskorrugerad plåt.

Välbevarat boningshus uppfört i en stilren funktionalistisk arkitektur. Bland de karaktäristiska detaljerna kan nämnas den "kubliknande" byggnadskroppen, fönstertyperna, det vertikala fönsterpartiet som markerar trappans placering samt den släta vita putsfasaden.

OBJEKT NR 13

Kv. Akasian, stg 280. Nygatan 70, Sjöberget

Bostadshus (1800-1850),
vedbod I och II (1800-1850)

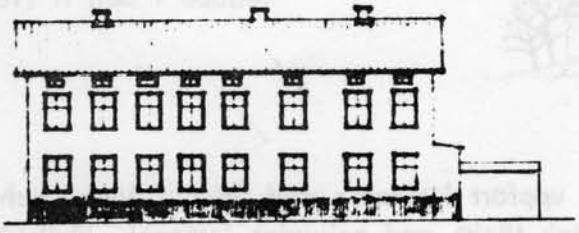
Bostadshus i 1 1/2 plan uppfört i timmer med faluröd lock- och locklistpanel. Vinklat sadeltak täckt med enkupigt lertegel. Vedbod I och II är uppförda i resvirke med faluröd lockpanel. Byggnaderna har pulpettak täckta med enkupigt lertegel.

Den f.d. jordbruksfastigheten har tidigare legat på stadens utmarker, utanför den egentliga stadsbebyggelsen, men har i och med stadens expansion inpassats i den moderna stadsplanen.

Byggnaden har med sin välbevarade exteriör ett mycket stort kulturhistoriskt värde.

OBJEKT NR 14

Kv. Aspen, stg 2714. Östergatan 21

Kontorsbyggnad, f.d. bostadshus (1851-1870, tillb. 1883)

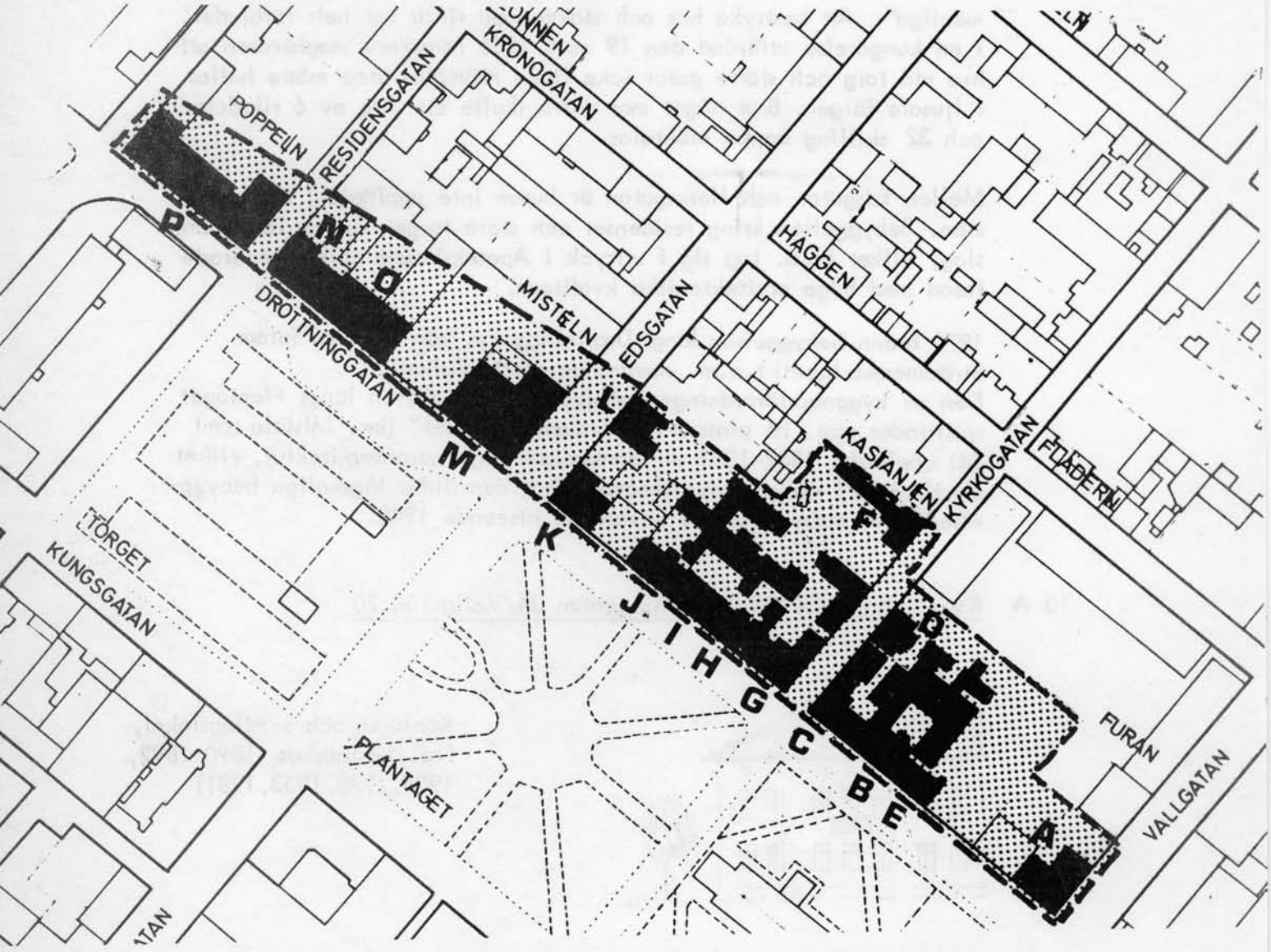
F.d. bostadshus i 2 1/2 plan uppfört i timmer med locklistpanel bestruken med gul färg. Sadeltak täckt med enkupigt lertegel. Byggnaden lär ha uppförts av handlare A. Spaaks syster (ev. brorsdotter) Augusta Spaak. Huset inlöstes senare av den intillbyggande tändsticksfabriken och fungerade som bostadshus för dess tjänstemän.
Under 1950-1960-talen hade läroverket två klassrum inrymda i huset. Byggnaden inrymmer sedan år 1976 länsmuseets kontorslokaler och kansli.

Byggnaden som är uppförd i en enkel panelarkitektur, avspeglar den trähusbebyggelse i 2 plan som uppfördes efter 1834 års brand längs Kungs- och Drottninggatorna. Huset tillbyggdes i anslutande stil år 1883.

Byggnaden har ett stort miljömässigt värde.

MILJÖ NR 15

BEBYGGELSEN UTEFTER DROTTNINGGATAN

Miljön omfattar bebyggelsen utmed Drottninggatan, från Vallgatan i öster till Hamngatan i väster. Området ödelades helt vid 1834 års brand. De utvärderade trähusen mellan Edsgatan och Vallgatan är representiva exempel på panelarkitekturen under 1840-1880-talen, till det yttre präglade av den sena empiren och en retarderande klassicism. Husen bildar tillsammans stadens största sammanhängande miljö av trähusbebyggelse. Den visar också den gamla tomtindelningen och den arkitekturtyp som byggnadsförordningen från 1835 föreskrev.

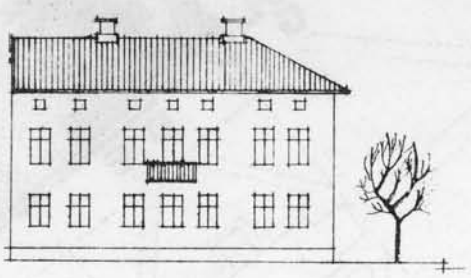
Enligt byggnadsförordningen fick inte annat än boningshus uppföras mot Drottninggatan och Kungsgatan. Dessa måste vara minst två våningar höga, vända långfasaden mot gatan och förses med minst

2 1/2 alnar höga fönster med tre rutor i höjd. Som allmänt önskemål framställdes vidare att husen "bör vara någorlunda prydliga och förmenliga". Att bestryka hus och staket med tjära var helt förbjudet. I en kungörelse utfärdad den 19 mars 1836 föreskrev magistraten att hus vid torg och större gator icke finge rödmålas utan måste hållas i ljusare färger. Bröt något mot detta skulle ett vite av 6 riksdaler och 32 skilling banko utbetalas.

Mellan Edsgatan och Hamngatan är husen inte uppförda i trä utan i sten. Bebyggelsen kring residenset och stora torget var av förnämare slag, vilket bl.a. tog sig i uttryck i Apotekshusets välkomponerade fasad med höga arkitektoniska kvaliteer.

1870 brann bebyggelsen längs Drottninggatan från Hamnen (utom Strömmerska huset) t.o.m. nuvarande sparbankshuset.
Den av byggnadsförordningen påbjudna enhetligheten längs Plantaget splittrades upp. På platsen för "Lidbergska huset" (kv. Misteln tomt 24) uppfördes 1882-1883 ett bankpalats i nyrenäsansarkitektur, vilket avvek såväl i volym som stilmässigt mot den äldre lågskaliga bebyggelsen. Det ombyggdes till nuvarande utseende 1948.

15 A <u>Kv. Furan, tomt 10. Drottninggatan 34/Vallgatan 20</u>

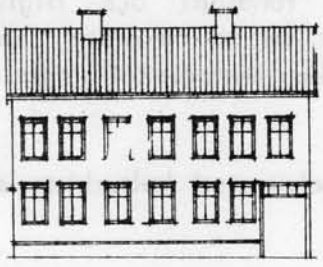
Kontors- och samlingslokal, f.d. bostadshus (1890-1892, 1905, 1920, 1933, 1981)

F.d. bostadshus i 2 1/2 plan uppfört i timmer med liggande och stående fasspontpanel. Fasaden är målad med gul oljefärg. Sadeltak klätt med tvåkupigt lertegel.

Byggnaden överensstämmer volymmässigt med den äldre tvåvåningsbebyggelsen längs Drottninggatan. Fasaden putsades på 1930-talet men återfick sin variationsrika träpanel i samband med en genomgripande fasadrenovering år 1981.

Byggnaden har ett mycket stort miljömässigt värde i den utvärderade bebyggelsemiljön.

15 B Kv. Furan, tomt 13. Drottninggatan 28

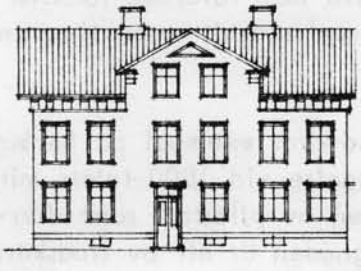
Bostadshus (omkr. 1850), uthus (omkr. 1850)

Bostadshus i 2 1/2 plan uppfört i trä med profilerad locklistpanel bestruken med en ljusbeige oljefärg. Sadeltak klätt med enkupigt lertegel. Uthus uppfört i resvirke med ljusbeigemålad locklistpanel. Taket är klätt med enkupigt lertegel.

Exteriört mycket välbevarat trähus från 1800-talets mitt. Gatufasaden har omsorgsfullt utformade fasaddetaljer med bl.a. rikt profilerade fönsterfoder med lövsågade konsoller som bär fönsteromfattningarnas överdel, profilerade takfötter (tassar), profilerad locklistpanel samt port med helfranska pardörrar och överljusfönster. Fasaden är strikt symmetrisk indelad med fönsteraxlar.

Byggnaden besitter ett mycket högt kulturhistoriskt värde. Även gårdsmiljön har stora miljömässiga kvaliteter.

15 C Kv. Furan, tomt 14. Drottninggatan 26/Kyrkogatan 25, "Park hotell"

Bostadshus, f.d. hotell (omkr. 1850), bostadshus (1800-1850, 1980-talet)

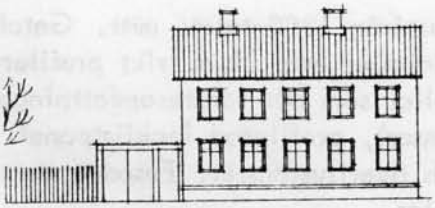
Bostadshus i 2 1/2 plan uppfört i timmer med stående locklistpanel. Fasaden är målad med gul oljefärg. Fönsterfoder och fasaddetaljer är gråmålade. Sadeltak klätt med tvåkupigt lertegel. Bostadshus i 1 plan uppfört i timmer med gulmålad locklistpanel. Sadeltak klätt med tvåkupigt lertegel.

"Park Hotell" är ett välbevarat exempel på rik panelarkitektur från 1800-talets mitt. Gatufasaden är mycket påkostad. Byggnaden har fått ett än mer imponerande yttre genom den centralt placerade frontespisen. Taklisten är rikt dekorerad med "tandsnitt" och "triglyffris". Byggnaden är ett exempel på "den ökade lust att dekorera" som kom till uttryck under senempiren. Gatufasadens fönsteromfattningar har den s.k. "Boråsdekoren".

Gatufasaden på "Park Hotell" har ett mycket stort kulturhistoriskt och miljömässigt värde.

Det lilla bostadshusets gatufasad mot Kyrkogatan har stora miljömässiga kvaliteter.

15 D Kv. Furan, tomt 15. Kyrkogatan 27, "Hallbergs hus"

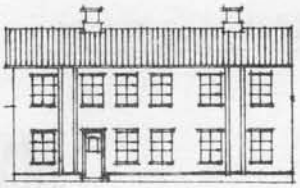
Bostadshus (omkr.1850, trapphus 1879), f.d. skomakeri (1850-1900), f.d. brygghus (1850-1900), vedbod med loft (1850-1900)

Bostadshus i 2 1/2 plan uppfört i timmer med locklistpanel bestruken med en ljusgulvit oljefärg. Fönsterfodren är vitmålade. Sadeltak klätt med rött betongtegel. F.d. skomakeri uppfört i timmer med oljevit locklistpanel. Sadeltak klätt med enkupigt lertegel och eternit. F.d. brygghus och vedbod uppförda i trä med faluröda locklist- respektive lockpaneler. Taken är täckta med eternit respektive enkupigt lertegel.

"Skomakare Hallbergs hus" är ett välbevarat exempel på Boråsarkitekturens inflytande på Vänersborgs bebyggelse vid 1800-talets mitt. Påverkan märks på paneltypen, avsaknaden av pilastrar samt dörr- och fönsteromfattningarnas utformning. Byggnaden är ett av stadskärnans bäst bevarade boningshus från 1800-talets mitt.

Gårdsmiljön där samtliga uthus är bevarade har ett stort kulturhistoriskt och miljömässigt värde.

15 E Kv. Furan, tomt 18. Drottninggatan 30, "Bergska huset"

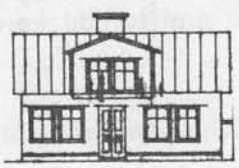
Bostadshus I (1860-1880), bostadshus II (1860-1880), vedbod (1860-1880)

Bostadshus I har 2 plan mot gatan och 1 1/2 plan mot gården. Det är uppfört i timmer med profilerad locklistpanel. Fasaden är bestruken med en ljusblågrå plastfärg. Byggnaden har sadeltak täckts med plåt och papp. Bostadshus II i 1 1/2 plan är uppfört i timmer med stående locklistpanel målad med en ljust gulbeige oljefärg. Sadeltak klätt med enkupigt lertegel. Vedbod uppförd i resvirke med faluröd lockpanel och med taket täckt med lertegel.

"Bergska huset" är ett välbevarat exempel på en något enklare panelarkitektur vid 1800-talets mitt. Byggnaden följer 1836 års byggnadsförordning men är i jämförelse med de andra trähusen utmed Drottninggatan betydligt anspråkslösare i sin utformning.

Byggnaden utgör ett omistligt inslag i den utvärderade trähusmiljön utmed Drottninggatan. Av stort kulturhistoriskt värde är även det vinkelställda gårdshuset.

15 F Kv. Kastanjen, tomt 11. Kyrkogatan 28

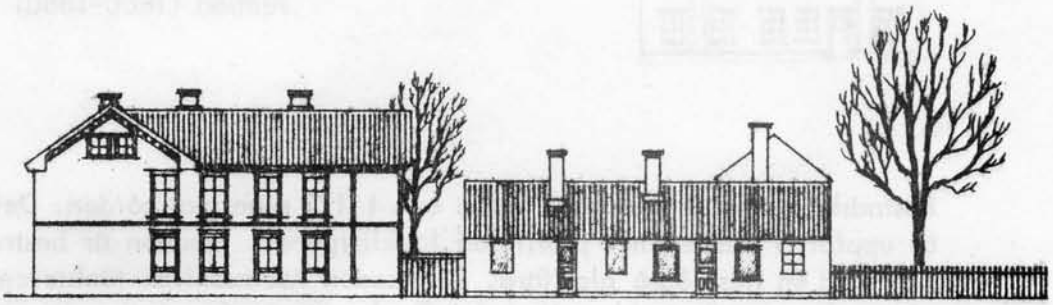
Bostadshus (1834-1840, ombyggt 1904, 1927), vedbod, bryggghus, verkstad f.d. bostadshus (1834-1940, tillb. 1885, tillb. 1904)

Bostadshus i 1 1/2 plan uppfört i timmer med locklistpanel bestruken med en ockragul oljefärg. Sadeltak klätt med ståndfalsad slätplåt. Uthus uppfört i timmer och resvirke med faluröd lockpanel. Pulpettak täckt med plåt.

Enligt hörsägen skall bostadshuset vara ett av de första som byggdes efter branden 1834. Byggnaden har dock genomgått exteriöra förändringar, bl.a. 1904 då frontespisen byggdes på. Byggnadens symmetriskt uppbyggda gatufasad, med bl.a. en centralt placerad portal med halvfranska pardörrar med smidesdekorationer i de övre fyllningarna,

har dock stora kulturhistoriska kvaliteter. I gårdshusen har en blecksla-geri- och plåtslageriverkstad varit inrymd fram till år 1941.

15 G Kv. Kastanjen, tomt 12. Drottninggatan 26/Kyrkogatan 26

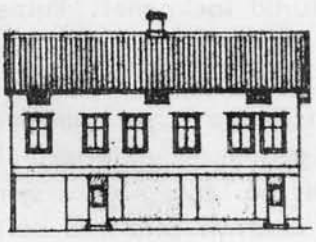
Bostadshus (1870-90) f.d. bageri (1870-90) vedbod (1870-90) f.d. avträde (1900 t) förråd (1940-60).

Bostadshus i 2 1/2 plan uppfört i timmer med stående och liggande fasspontpanel samt locklistpanel bestruken med en gul oljefärg. Sadeltak klätt med tvåkupigt lertegel. F.d. bageri uppfört i timmer med locklistpanel målad med gul oljefärg mot gatan och lockpanel målad falurödfärg mot gården. Vedbod, f.d. avträde och förråd uppförda i resvirke med faluröd lockpanel. Taken är täckta med enkupigt lertegel utom förrådet som har ett plåttak.

Hörnhuset Drottninggatan/Kyrkogatan är ett välbevarat exempel på den yngre variationsrika panelarkitektur som tillkom under trävaruindustrins inflytande. Byggnaden har bl.a. ett tydligt markerat våningsband. Bottenvåningen har liggande panel och stående "fyllningsfält" under fönstren medan övervåningen har stående panel och liggande "fyllningar" under fönstren. Takfoten "bärs" av profilerade konsoller vilka dock enbart har en dekorativ funktion.

Gatuhusen samt gårdsmiljön med gårdshus och uthus har ett stort såväl kulturhistoriskt som miljömässigt värde.

15 H Kv. Kastanjen, tomt 13. Drottninggatan 24

Bostadshus (1835-1880), verkstad (1900-1920), bageri (1890-1920), avträde/förråd (1890-1920)

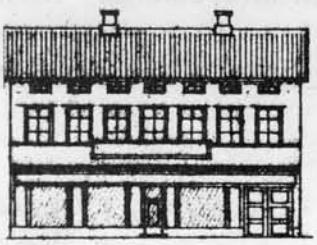
Bostadshus i 2 plan uppfört i timmer med locklistpanel mot gatan och liggande fasspontpanel mot gården. Panelen är bestruken med en ljusgrön oljefärg. Sadeltak klätt med tvåkupigt lertegel. Verkstad uppförd i resvirke med locklistpanel. Pulpettak täckt med tvåkupigt lertegel. Bageri och avträde/förråd uppförda i rött tegel och med plåt- respektive tvåkupigt lertegeltak.

Miljömässigt mycket värdefull träbyggnad uppförd efter 1834 års brand i tidstypisk panelarkitektur. Byggnaden har genomgått vissa exteriöra förändringar under 1900-talet genom bl.a. upptagande av skyltfönster. Ursprungligen fanns inte heller det markerade horisontella våningsbandet utan fasaden var indelad vertikalt genom fyra "pilasterliknande" knutlådor.

Byggnaden utgör ett omistligt inslag i den kulturhistoriskt värdefulla "trästadsmiljön" utmed Drottninggatan.

Även gårdsmiljön har ett stort värde då den avspeglar 1800-talets tomtindelning i de mest centrala kvarteren. Tomterna bebyggdes med ett två våningar högt bostads- och affärshus med långfasaden mot gatan, medan den bakomliggande gården, till vilken man kom via en portgång i gathuset, var bebyggd med uthus och verkstadslokaler. Det är mycket angeläget att de få kvarvarande gårdsmiljöer av denna typ som finns kvar bevaras och hålls levande.

15 I Kv. Kastanjen, tomt 14. Drottninggatan 22

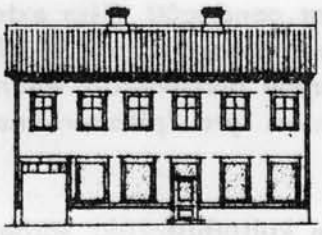
Bostadshus (1834-1880), f.d. bostadshus (1834-1880), f.d. vedbod (1834-1880), f.d. stall (1834-1880), utställningslokal (1965)

Bostadshus i 2 plan uppfört i timmer med profilerad locklistpanel bestruken med en gul färg. Sadeltak klätt med tvåkupigt lertegel. F.d. bostadshus i 1 1/2 plan uppfört i timmer med locklistpanel bestruken med ljusgul oljefärg på den södra långfasaden och falurödfärg på den norra. F.d. vedbod och f.d. stall uppförda i resvirke respektive timmer med faluröda träpaneler och plåttak.

Miljömässigt mycket värdefull träbyggnad uppförd i tidstypisk panelarkitektur. Byggnaden utgör trots vissa exteriöra förändringar, som skyltfönster och balkong, ett kulturhistoriskt värdefullt inslag i den utvär-

derade miljön. Övervåningens gatufasad är intakt bevarad med profilerade fönsterfoder med konsoller som bär fönsteromfattningens överstycke samt en rikt dekorerad takfot med "fyllningsfält" och profilerade taktassar. Gårdsanläggningen har med sina "dubbla" gårdar, en främre hantverksgård och en inre fägård, ett mycket stort kulturhistoriskt värde.

15 J Kv. Kastanjen, tomt 15. Drottninggatan 20

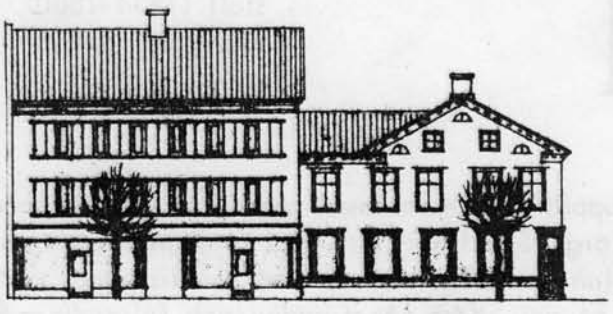

Bostadshus (1834-1880), f.d. magasin (1834-1900, omb. 1970), f.d. stall (1834-1900, omb. 1970), förråd (1970)

Bostadshus i 2 plan uppfört i timmer med locklistpanel bestruken med en beige oljefärg mot gatan och vit eternit på gårdsfasaden. Sadeltak klätt med tvåkupigt lertegel. Samtliga gårdshus har ombyggts under 1970-talet. Fasaderna är klädda med eternit och taken är täckta med tegel eller plåt.

Miljömässigt mycket värdefull träbyggnad uppförd i tidstypisk panelarkitektur. Byggnaden har liksom ett flertal av de övriga trähusen utmed Drottninggatan en exteriört förändrad bottenvåning medan övervåningen är intakt bevarad. Byggnaden har den s.k. "Boråsdekorens" typiska fönsteromfattningar med förkroppade konsoler med "droppar" samt en rikt utformad taklist med bl.a. en klassicerande "tandfris".

15 K Kv. Kastanjen, tomt 17. Drottninggatan 16/Edsgatan 29 "Böhmers hörna"

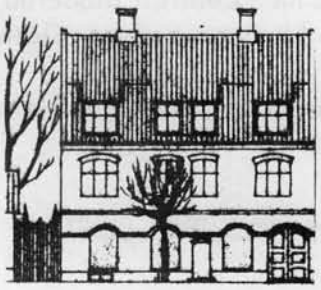
Bostadshus I (1844-1880), bostadshus II (1927-1928)

Bostadshus I i 2 1/2 plan uppfört i timmer med profilerad locklistpanel bestruken med en gråvit färg. Sadeltak klätt med tvåkupigt lertegel. Bostadshus II i 3 1/2 plan uppfört i tegel med gulslammad slätputsfasad. Sadeltak klätt med enkupigt lertegel.

"Böhmerska huset" är beläget på en av stadens mest centrala tomter vid gatukorsningen Drottninggatan/Edsgatan. Byggnaden har ett mycket öppet läge då den i söder gränsar emot Torget och Plantaget. Hörnfastigheten uppfördes efter 1834 års brand i en tidsenlig, detaljrik och påkostad panelarkitektur. I byggnadens exteriör kan man avläsa tydliga influenser av den s.k. "Boråsarkitekturen", bl.a. i de klassicerande fönsteromfattningarna. Trots senare upptagande av skyltfönster i bottenvåningen har omfattningarna bevarats intakt. Utmärkande för huset i övrigt är den harmoniskt indelade fasaden, den klassicerande tandsnittsfrisen vid takutsprånget samt det markerade gavelpartiet med lunettfönster mot Edsgatan. Byggnaden är en av stadens bäst bevarade trähus från tiden efter 1834 års brand.

Byggnaden utgör en västlig gräns för den kulturhistoriskt värdefulla trähusbebyggelsen längs Drottninggatan. I kvarteren västerut vidtar en mer monumental stenhusarkitektur. Den intilliggande hyresfastigheten representerar 1920-talets putsarkitektur.

15 L Kv. Kastanjen, tomt 18. Edsgatan 31

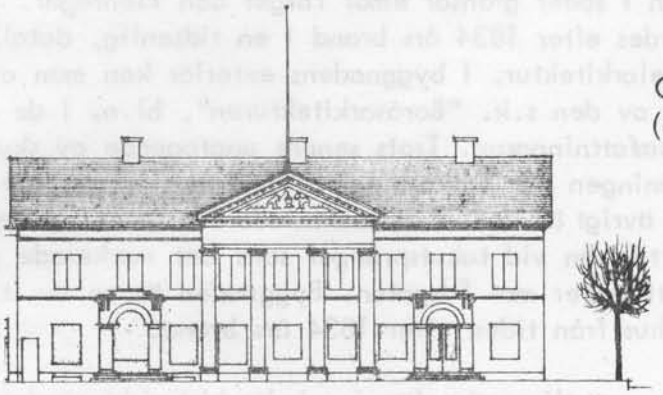
Bostadshus (omkr.1910),
bageri (omkr.1950),
garage (omkr.1970)

Bostadshus i 2 1/2 plan uppfört i tegel. Gul tegelfasad med röda tegeldekorationer. Mansardtak klätt med tvåkupigt lertegel. Modern gårdsbebyggelse med puts- och plåtfasader.

Byggnaden är uppförd i en för sekelskiftet 1900 tidstypisk tegelarkitektur med bl.a. horisontella band murade i en avvikande röd färgton. I våningsbandet och takfrisen har olika sorters formtegel används.

Byggnaden har ett mycket stort miljömässigt värde.

15 M Kv. Misteln, tomt 9. Drottninggatan 14/Edsgatan 22A

Gamla apotekshuset (omkr. 1839)

Byggnad i 2 1/2 plan uppfört i tegel med gråslammad slätputsfasad. Sadeltak täckt med skiffer.

Byggnaden uppfördes som apotekshus 1839 av apotekare Per Severin Pyhlson. Där är ett mycket typiskt exempel på senklassicismen i Sverige, men är här uppfört i sten vilket hör till ovanligheterna. Byggnaden är strängt symmetriskt uppbyggd med centralt placerad "tympanonfält" med reliefutsmyckning som bärs upp av fyra pilastrar.

Med sina höga arkitektoniska kvaliteer utgör apotekshuset ett mycket viktigt inslag i bebyggelsen kring Torget.

15 N Kv. Misteln, tomt 12. Drottninggatan 8, "Skarinska huset"

Bostadshus I (1870-1890), bostadshus II (1834-1880)

Bostadshus I i 2 plan uppfört i tegel med ljust blågrön slammad slätputsfasad. Byggnaden har sadeltak täckt med ståndfalsad slätplåt. Bostadshus II i 2 plan uppfört i tegel med gulbeigeslammad slätputsfasad. Sadeltak täckt med papp.

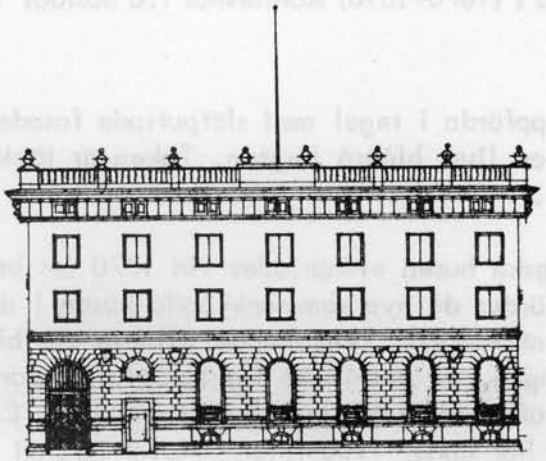
1870 års brand ödelade ett flertal tomter i kvarteren Misteln och Poppeln, bland dessa "Skarinska huset. Vid återuppbyggnaden uppfördes de nya husen i sten vilket kom att ge den västra delen av

Drottninggatan ett helt nytt utseende.

Skarinska huset hade fram till början av 1900-talet en betydligt rikare putsfasad, i mycket överensstämmande med grannfastigheten i kv. Poppeln 6. Kvar av de ursprungliga utsmyckningarna är dock det profilerade våningsbandet samt den klassicerande takfrisen med "tandsnitt".

Byggnaden har trots ovannämnda exteriöra förändringar en stor betydelse för miljön kring torget och residenset.

15 O Kv. Misteln, tomt 24. Drottninggatan 10, "Sparbanken"

Bankhus (1882-1883, omb. 1949-1950)

Byggnad uppfört i 3 plan med bottenvåning i grovhuggen granit. Övervåningarna är uppförda i tegel med gulslammad slätputsfasad. Taket är täckt med plåt.

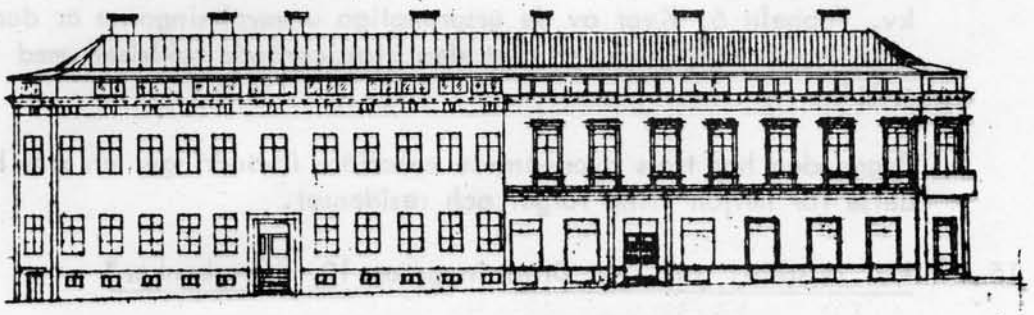
Vid 1870 års brand eldhärjades handlare C.S. Orups fastighet. Tomten stod obebyggd fram till början av 1883 då Sparbanken uppförde nya kontorslokaler på tomten. Ritningar upprättades av firman Belfrage & Franck i Göteborg.

Byggnaden uppfördes i en konsekvent genomförd italiensk 1500-tals stil med renässanspalatset som modell. Nyrenässansen tar sig uttryck i den rusticerande bottenvåningen med rundbågade fönster samt den rikt formade taklisten och balustraden. Sparbanken byggdes om 1948, varvid den ursprungliga höga övervåningen med frontonkrönta fönster ombyggdes till två våningar med låga tvåluftsfönster.

Byggnaden visar tydligt de omvälvande förändringar i arkitekturens form och stilanvändning som skedde vid industrialismens genombrott som först tog sig uttryck i bankpalatsens eklektisism. Sparbanken i Vänersborg utgör med sin monumentala fasad ett välkänt inslag i

stadsbilden kring Plantaget och Torget.

15 P Kv. Poppeln, tomt 6. Drottninggatan 4-6 "Appelbergska och Strömbergska husen"

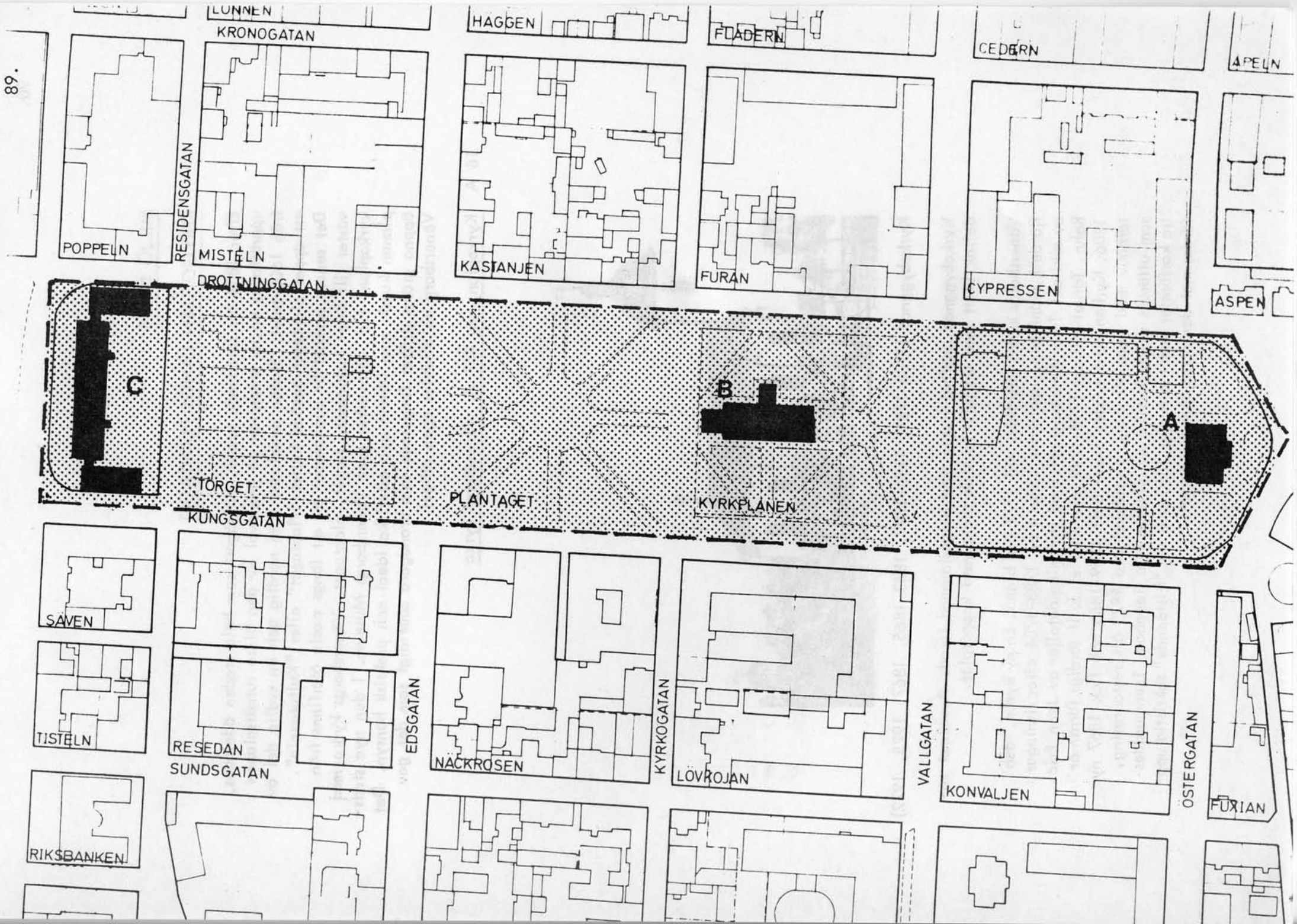

Kontorshus, f.d. bostads hus I (1870-1890) Kontorshus f.d bostads 11 (1870-1890).

F.d. bostadshus i 3 plan uppförda i tegel med slätputsade fasader. Båda husen är slammade i en ljust blågrå färgton. Taken är täckta med eternit respektive plåt.

Appelbergska och Strömbergska husen eldhärjades vid 1870 års brand. Vid återuppbyggnaden uppfördes de nya sammanbyggda husen i sten med putsade fasader i nyrenässansstil. Utmärkande stildrag var bl.a. den rusticerade bottenvåningen, de detaljrika fönsteromfattningarna, hörnpilastrarna samt den profilerade takfrisen med "tandsnitt". Exteriören på Drottninggatan 4 har under 1900-talet förlorat mycket av sin klassicerande utsmyckning. Byggnaderna har under 1900-talet byggts om till kontor och påbyggts med en takvåning, vilket starkt påverkat byggnadernas arkitektoniska utformning.

De utgör dock ett viktigt miljömässigt inslag i den mer representativa stenhusbebyggelsen kring torget och residenset.

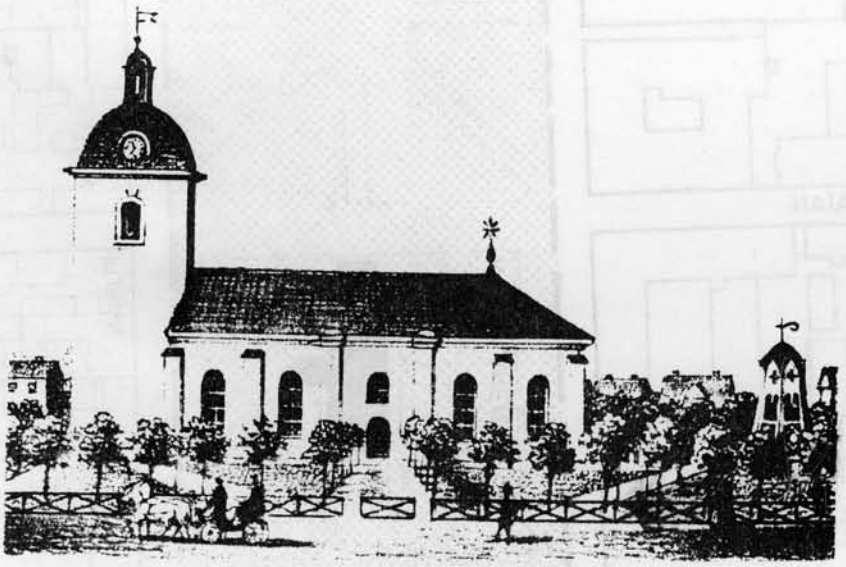

LÖNNEN
KRONOGATAN
HAGGEN
FLADERN
CEDERN
APELN
POPPELN
RESIDENSGATAN
MISTELN
DROTTNINGGATAN
KASTANJEN
FURAN
CYPRESSEN
ASPEN
C
B
A
TORGET
KUNGSGATAN
PLANTAGET
KYRKPLANEN
SÄVEN
TISTELN
RESEDAN
SUNDSGATAN
EDSGATAN
NÄCKROSEN
KYRKOGATAN
LÖVKOJAN
VALLGATAN
KONVALJEN
OSTERGATAN
FUXIAN
RIKSBANKEN

MILJÖ NR 16

BEBYGGELSEN LÄNGS PLANTAGET

Efter 1834 års förödande brand, då sågott som hela staden ödelades, upprättades en ny stadsplan på grundval av den äldre rutnätsplanen från 1600-talet. Staden avdelades i en nordlig och en sydlig del av ett öppet planterat område kallat "Plantaget" eller "Kulturaxeln". Det senare namnet är uppkommet av att längs axeln återfinns från väster till öster residenset, torget, plantaget, Vänersborgs kyrka med kyrkoplan, f.d. läroverket samt Vänersborgs Museum. I den nya stadsplanen kunde man förena nya estetiska ideal och praktisk hänsyn. Det öppna gröna stråket fungerade som brandgata samtidigt som det gav Vänersborg en alldeles egen prägel.

16 A Kyrkoplan, stg 467 A. Vänersborgs kyrka

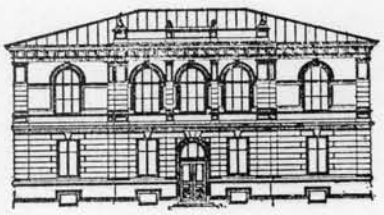
Kyrkobyggnad (1783-1784, 1798-1799, 1863-1865, 1867, 1925, 1972)

Kyrkobyggnad uppförd i sten med beigeslammad fasad. Avvalmat sadeltak klätt med skiffer. Torntak täckt med kopparplåt.

Vänersborgs kyrka förstördes vid 1777 års brand. En ny kyrka, den fjärde i ordningen, uppfördes under åren 1783-1784 efter ritningar av arkitekt Ture Wennberg och med inredningsdetaljer av Jean Eric Rehn. Tornet tillkom 1798-1799 men blev ej fullt färdigt förrän år 1806. Kyrkan renoverades under åren 1859-1865 och fick 1867 ny tornhuv med spira och kors. I samband med 1925 års restaurering, som utfördes under ledning av arkitekt Ivar Tengbom, igenmurades tre korfönster som tagits upp 1865 och en "fristående" sakristia uppfördes mot den norra långhusväggen.

Vänersborgs kyrka skyddas av Kungl.Maj:ts kungörelse av den 26 november 1920.

16 B Kv. Läroverket, tomt 1. Vänersborgs Museum

Museibyggnad (1886)

Museibyggnad i 2 plan uppförd i sten. Variationsrik fasadbehandling med gult tegel samt slät- och spritputsade ytor. Avvalmat sadeltak täckt med gråmålad ståndfalsad plåt.

Vänersborgs Museum torde vara landets enda provinsmuseum från 1800-talet som ursprungligen uppförts för museiändamål och som såväl utvändigt som invändigt bevarat sin prägel. Byggnaden som uppfördes år 1886 efter ritningar av göteborgsarkitekten och byggmästaren A. Krüger representerar den stillånande "eklekticerande" perioden vid 1800-talets andra hälft. Bland de karaktäristiska stildragen kan nämnas det stora antalet arkitekturelement med rikliga såväl materialvariationer som material imitationer. Museet invigdes år 1891.

Vänersborgs Museum anses besitta ett så högt kulturhistoriskt värde att frågan om en byggnadsminnesförklaring borde övervägas.

16 C Residenset 2. Residenset i Älvsborgs län

Residensbyggnad (1751-1754, 1843),
flygelbyggnader (1943-1944

Residensbyggnad i 3 plan uppförd i sten med röd spritputsfasad (tidigare var fasaden gul). Rusticeringar runt entrépartier är ljust gråputsade. Avvalmat sadeltak klätt med ståndfalsad plåt. Flygelbyggnader i 2 plan med rödputsade fasader. Avvalmade sadeltak klädda med ståndfalsad plåt.

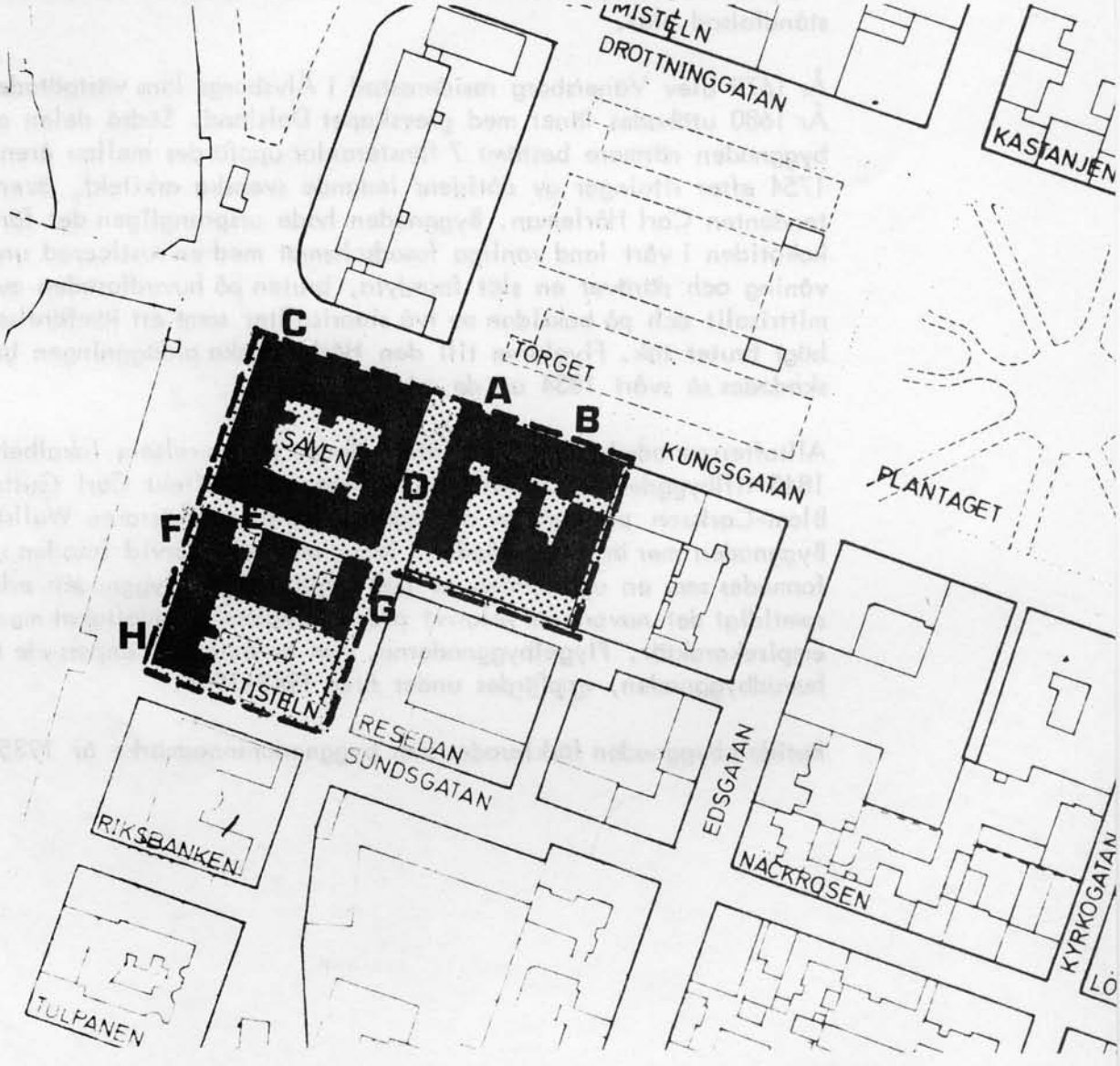
År 1679 blev Vänersborg residensstad i Älvsborgs läns västgötadel. År 1680 utökades länet med grevskapet Dalsland. Södra delen av byggnaden närmare bestämt 7 fönsteraxlar uppfördes mellan åren 1751-1754 efter ritningar av dåtidens ledande svenska arkitekt, överintendenten Carl Hårleman. Byggnaden hade ursprungligen det för rokokotiden i vårt land vanliga fasadschemat med en rusticerad undervåning och däröver en slät fasadyta, bruten på huvudfasaden av en mittrisalit och på baksidan av två sidorisaliter samt ett jämförelsevis högt brutet tak. Flyglarna till den Hårlemanska anläggningen brandskadades så svårt 1834 att de måste rivas.

Allteftersom administrationen växte ökade länsstyrelsens lokalbehov. 1843 tillbyggdes residenset efter ritningar av arkitekt Carl Gustaf Blom-Carlsson på grund av ritningar av kanalbyggmästaren Wallström. Byggnaden mer än fördubblades i längd mot norr varvid fasaden utformades som en upprepning av den ursprungliga. Byggnaden erhöll samtidigt det nuvarande relativt plana avvalmade sadeltaket med empirekaraktär. Flygelbyggnaderna, som är exteriöst anpassade till huvudbyggnaden, uppfördes under åren 1943-1944.

Residensbyggnaden förklarades som byggnadsminnesmärke år 1935.

MILJÖ NR 17

BEBYGGELSEN LÄNGS HAMNGATAN OCH KUNGSGATAN

Sedan Trollhätte kanal öppnas i aug. 1800 och Göta kanal fullbordats och öppnats år 1832, Trollhätteslussarna utvidgats 1844 och ångbåtstrafiken blivit livlig, utvecklades Vänersborg till en viktig sjöfartsstad. Från 1840-talet och flera åtrionden framöver var Vänersborg den ledande rederistaden bland städerna runt Vänern. Tiden fram till 1870-talet innebar således en mycket expoansiv period i stadens historia. I den stadsplan som upprättades efter den stora branden år 1834 gjordes kvarteren längs hamnkanalen betydligt mindre än i de övriga stadskvarteren för att på så sätt kunna underlätta den livliga trafiken vid hamnområdet med fler antal förbindelsegator samt att det vid en eventuell eldsvåda skulle vara enkelt att kunna ta sig ner till vattnet.

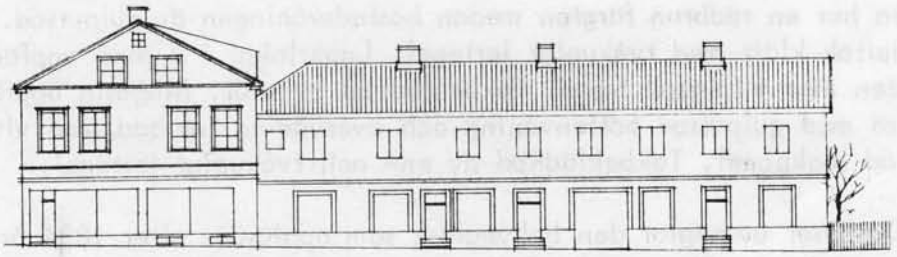
Samtidigt lades Hamngatan ut och man började uppföra murade kajskoningar.
Bebyggelsen längs Hamnkanalen skulle dels ge staden en representativ anblick från kanalen dels vara funktionellt anpassad till verksamheterna i hamnområdet. I kvarteren återfinns därför såväl större representativa bostadsfastigheter som hamnkontor och magasin. Även gatunamnen avspeglar de tidigare verksamheterna i området.

Se även bebyggelsemiljö nr 26 samt objekt nr 22.

17 A Kv. Resedan, tomt 1. Kungsgatan 3/Residensgatan 13

Bostads- och affärsfastighet utmed Kungsgatan (1842), bostads- och affärsfastighet längs Residensgatan (1830-talet)

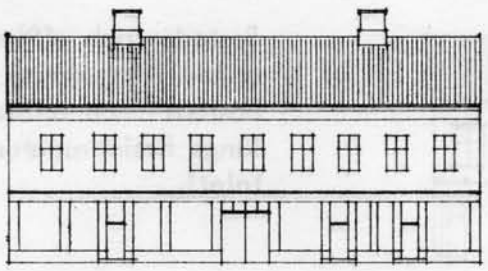
Fastigheten mot Kungsgatan är uppförd i timmer med beigerosa locklistpanel. Sadeltaket är täckt med tvåkupigt lertegel. Byggnaden längs Residensgatan är uppförd i gjutteknik med gråputsad fasad. Sadeltaket täcks av tvåkupigt lertegel.

Fastigheten längs Kungsgatan representerar den tvåvåningsbebyggelse som uppfördes efter 1834 års brand utmed "Plantaget". Bostadsvåningens välbevarade exteriör avspeglar "Boråsarkitekturens" inflytande på den under 1830-1840-talen nyuppförda bebyggelsen. Till "Boråsdekoren" räknas bl.a. de klassicerande fönsteromfattningarna med profilerade överstycken, konsoler med romboida fält och "tappar".

Den vinkelställda byggnaden längs Residensgatan är ett av stadens få kvarvarande"gjuthus" eller "stöphus". Byggnadskonstruktionen är av mycket stort teknikhistoriskt intresse. Brandsäkra gjutna eller murade konstruktioner var ett villkor för att få statliga lån vid återuppbyggnaden efter 1834 års brand.

Gjuttekniken uppfanns på 1820-talet i Borås av färgare C.G. Rydin. Metoden, som innebar att bärande väggar göts av en massa med kalk eller lera som bindemedel och med sten som fyllnadsmaterial, vann större spridning i landet än flera andra liknande murtekniker. Antalet kvarvarande byggnader som är uppförda i "gjutteknik" är mycket begränsat varför ett bevarande av ovannämnda byggnad får anses vara mycket angeläget.

17 B Kv. Resedan, tomt 15. Kungsgatan 5

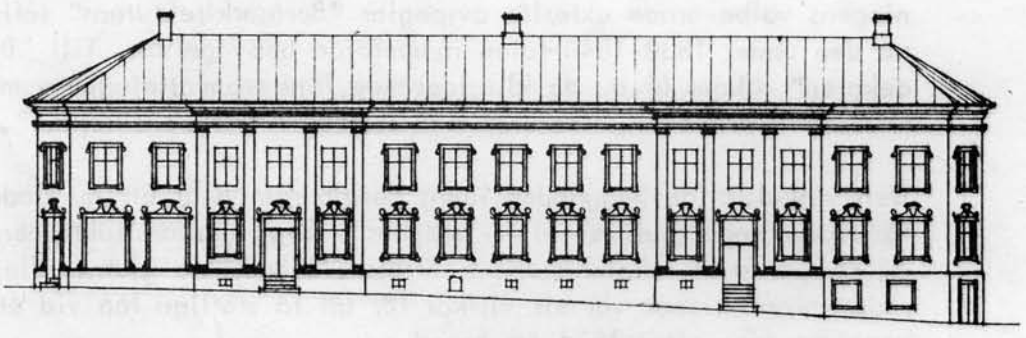

Affärs- och bostadsfastighet (1830-1850), lagerlokal (1931), magasin (1800-tal)

Gathus i 2 plan uppfört i timmer med slätputsad fasad. Bottenvåningen har en rödbrun färgton medan bostadsvåningen är gulputsad. Sadeltak klätt med tvåkupigt lertegel. Lagerlokal i 2 plan uppfört i sten med vitputsad fasad. Takbeklädnad av plåt. Magasin uppfört i trä med gulputsad bottenvåning och övervåning inklädd med vitmålad lockpanel. Takbeklädnad av en- och tvåkupigt lertegel.

Gathuset avspeglar den bebyggelse som uppfördes efter 1834 års brand längs "Plantaget". Enligt en nybyggnadsstadga fick kvarteren längs Kungs- och Drottninggatorna endast bebyggas med tvåvåningshus vilka låg med långsidorna utmed gatorna. Bestämmelserna gav gatusträckningarna ett mycket enhetligt intryck. Längs Kungsgatan återstår endast tre representanter för denna bebyggelse varför ett bevarande av dessa framstår som mycket angeläget.

17 C Kv. Säven, tomt 1. Kungsgatan 1/Hamngatan 17, "Malmska huset"

Bostads- och affärsfastighet (ca 1840, 1900).

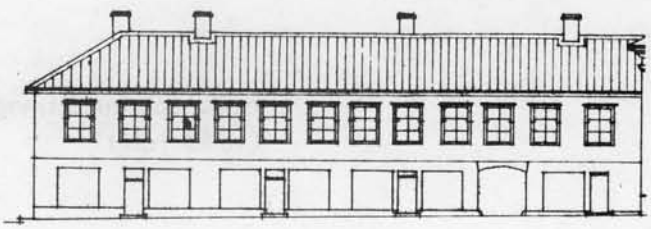
Fastighet i 2 1/2 plan uppförd i tegel med ljust gråputsade gatufasader och tegelröda gårdsfasader. Sadeltak klätt med svartmålad plåt.

"Malmska huset" senare även kallat "Paalzowska huset" uppfördes omkring 1840 av handlanden Carl Adolf Malm. Byggnaden som uppfördes med röda tegelfasader med putsade pilastrar och profilerad takgesims överensstämde arkitektoniskt med handlaren Spaaks fastighet, senare känd som " Strömmerska huset", på norra sidan Fisktorget. Byggnaderna gav en samstämd arkitektonisk inramning åt residenset.

"Malmska huset" som är uppfört i en för senempiren karaktäristisk stenarkitektur fasadputsades vid sekelskiftet 1900 varvid de nuvarande fönster- och dörrfattningarna tillkom. Byggnaden inrymde tidigare handels- och lagerlokaler i källarvåningen mot Hamnkanalen.

"Malmska huset" besitter ett mycket högt såväl arkitektoniskt som stadshistoriskt värde. Byggnaden har även genom sitt läge invid residenset, torget och hamnkanalen en mycket stor betydelse för stadsbilden i detta område. För ett varaktigt skydd av byggnaden bör därför möjligheterna till en byggnadsminnesförklaring närmare undersökas. (SFS 1976:440,441)

17 D Kv. Säven, tomt 1. Residensgatan 16

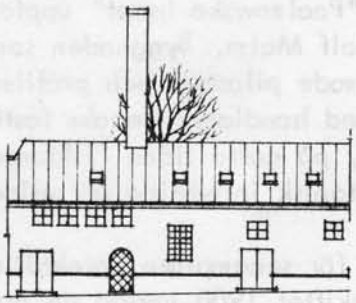
Bostads- och affärsfastighet (ca 1859)

Fastighet i 2 plan uppförd med putsad bottenvåning. Den övre bostadsvåningen är uppförd i timmer med ljust oljegrå locklistpanel på gatufasaderna och oljegul fasad mot gården. Det avvalmade sadeltaket är klätt med plåt.

Fastigheten är uppförd enligt den nybyggnadsstadga som fastställdes efter 1834 års brand. De klassicerade fönsteromfattningarna längs Residensgatan är influerade av den s.k. "Boråsdekoren".

Byggnaden har genom sin välbevarade exteriör ett stort kulturhistoriskt värde.

17 E Kv. Säven, tomt 1. Vattugränd 2

Bostadsfastighet, f.d. stall (1840-1870, 1910-talet)

Byggnad i 1-2 plan uppförd i timmer och tegel med gråputsad fasad. Sadeltak klätt med plåt.

Byggnaden är enligt uppgift uppförd som stall med vagnslider men har senare ombyggts till garage samt en lägenhet på övervåningen. Byggnaden har genomgått ett flertal ombyggnader men har trots detta en mycket stor betydelse för miljön i de utvärderade hamnkvarteren. Den nuvarande exteriören har närmast nationalromantisk prägel. Takmålningar hörande till samma stilperiod återfinns i bostadslägenheten.

17 F Kv. Tisteln, tomt 1. Vattugränd

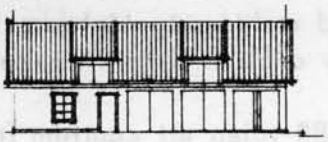
F.d. spannmålsmagasin (1840-talet)

Magasinsbyggnad i 3 1/2 plan uppförd med bottenvåning i rött tegel. De övre våningarna är byggda i timmer och klädda med ockragul lockpanel. Sadeltaket är klätt med enkupigt tegel.

Det f.d. spannmålsmagasinet är det enda kvarvarande större hamnmagasinet i staden. Byggnaden minner om den livliga spannmålshandeln längs Hamnkanalen under 1840-1880-talen och avspeglar därigenom en viktig period i stadens historia.

Byggnaden är av mycket stort stadshistoriskt intresse. För ett varaktigt skydd bör möjligheterna till en byggnadsminnesförklaring närmare undersökas. (Sfs 1976:440,441)

17 G Kv. Tisteln, tomt 2. Residensgatan 14, Residensets f.d. stall

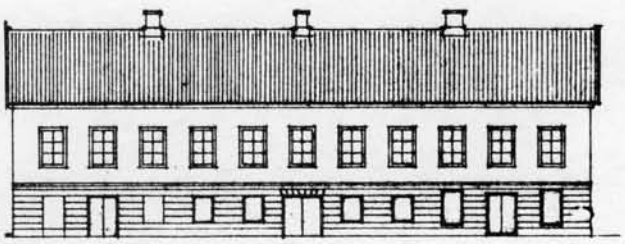

Garagebyggnad, f.d. stall (1850-talet)

Byggnad i 1 plan uppförd i timmer. På gårdsfasaden är timmerväggen bestruken med faluröd färg medan gatufasaderna är inklädda med locklistpanel bestruken med en ljusgrå oljefärg. Sadeltaket täcks av enkupigt lertegel.

F.d. stall till residenset. Byggnaden är trots upptagande av tre garageportar exteriört mycket väl bevarad och besitter ett såväl kulturhistoriskt som miljömässigt värde.

17 H Kv. Tisteln, tomt 5. Hamngatan 13/Sundsgatan 12, Gamla hamnkontoret

Bostads- och affärsfastighet, f.d. hamnkontor och magasin (1840-1870-tal), bostads- och affärsfastighet (ca 1850), uthuslänga

Fastighet mot Hamngatan i 2 1/2 plan uppförd med bottenvåning i sten och övre bostadsvåning i timmer. Gatufasaden är ljust gråputsad medan gårdsfasaden är klädd med oljegul locklistpanel. Gavelfasaden på vinkelbyggnaden utmed Sundsgatan är klädd med eternit. Sadeltak täckt med enkupigt lertegel och eternit.

Bostads- och affärsfastigheten mot Hamngatan är uppförd i 2 plan i timmer. Affärslokalens gatufasad är klädd med yngre brunmålad träpanel medan bostadsvåningen har ljust oljegul locklistpanel. Sadeltaket är täckt med enkupigt tegel. Uthuslängorna är uppförda i timmer och resvirke med faluröda locklistpaneler. Taken täcks av enkupigt lertegel.

Gamla hamnkontoret är uppförd med långfasaden mot Hamngatan. Byggnaden som enligt uppgift är uppförd i två etapper, har rusticerad bottenvåning inrymmande affärs- och lagerlokaler. Källarvåning-

en är delvis valvslagen med tunnvalv. Den nuvarande bostadsvåningens fasad mot Hamngatan har elva strikt anordnade fönsteraxlar. Den välavvägda fasaden gav, tillsammans med residenset, Malmska huset och Riksbanken, staden en representativ anblick ifrån Hamnkanalen.

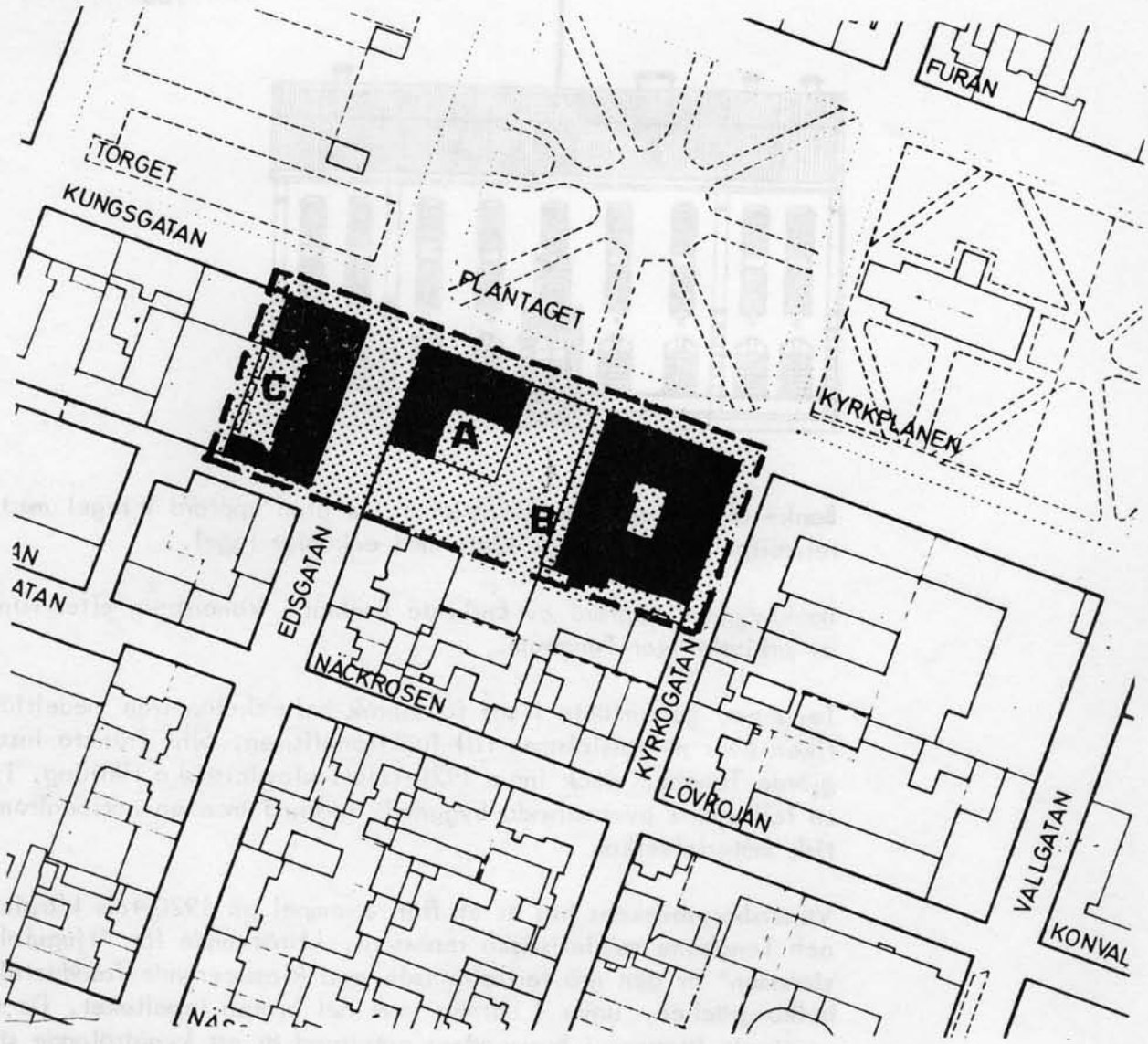
Gamla hamnkontoret var under 1840-1880-talen ett centrum för den livliga hamnkommersen och avspeglar därigenom en viktig period i stadens historia.

Gårdsbebyggelsen besitter som helhet ett stort miljömässigt värde.

Fastigheten vid Residensgatan representerar den lågskaliga trästadens bebyggelse under 1800-talets senare hälft.

MILJÖ NR 18

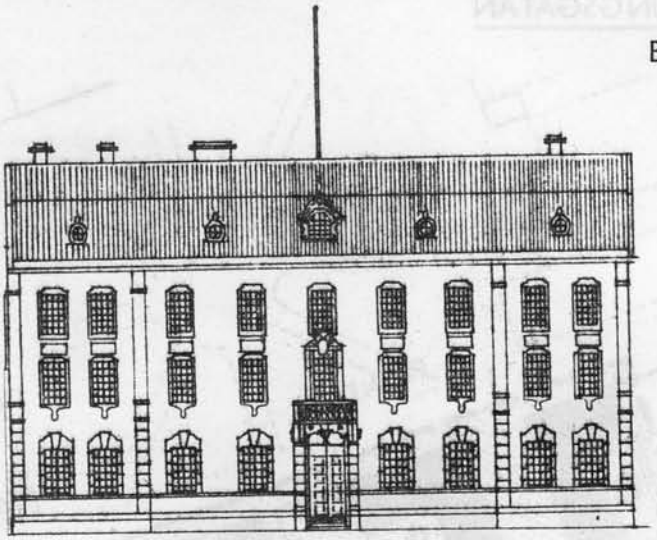
BEBYGGELSEN VID "BANKHÖRNET" INVID GATUKORSNINGEN EDSGATAN - KUNGSGATAN

Den utvärderade miljön omfattar tre centralt belägna tomter i kvarteren Näckrosen och Resedan. Kvarteren gränsar i norr mot torget och plantaget. Miljön omfattar det f.d. Stadshuset och Stadshotellet, vilket uppfördes på 1860-talet samt två bankbyggnader från 1910-talet respektive 1920-talet.

Byggnaderna visar dels på stenhusarkitekturen under olika tids- och stilperioder, dels på hur den äldre låga enhetliga trähusbebyggelsen kring sekelskiftet 1900 fick ge vika för större och högre kontors- och instutionsbyggnader.

18 A Kv. Näckrosen, tomt 1. Kungsgatan 9/ Edsgatan 20, "Vänersborgsbankens hus"

Bankbyggnad (1919-1922)

Bank- affärs- och bostadsfastighet i 3 plan uppförd i tegel med grå terrasitputs. Mansardtak klätt med enkupigt tegel.

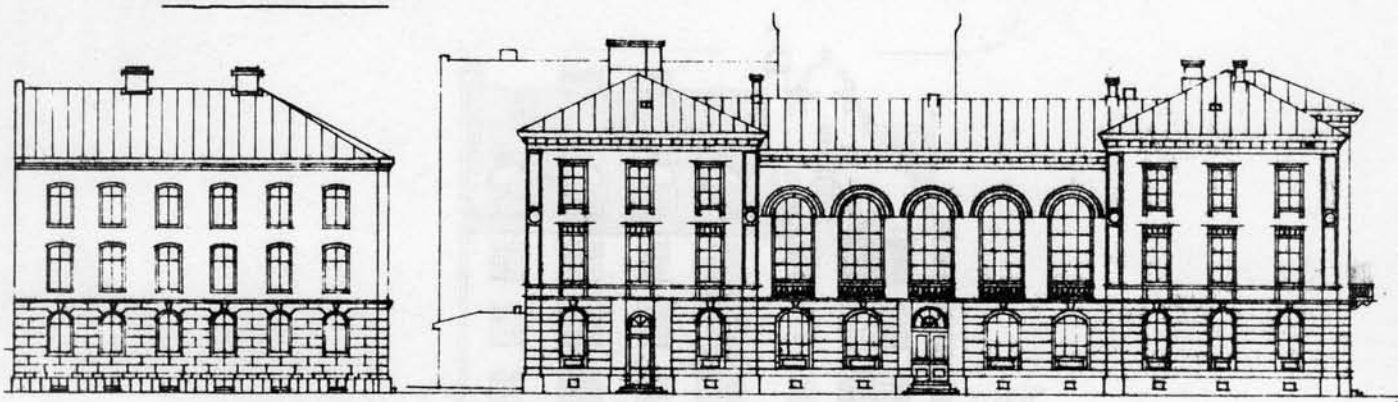
Bankbyggnad uppförd av Enskilda Banken i Vänersborg efter ritningar av arkitekt Ivar Tengbom.

Tengbom, genomlöpte i sitt formspråk hela skalan från medeltidsromantiken över nyklassicismen till funktionalismen. Sina främsta insatser gjorde Tengbom dock inom 1920-talets klassicistiska riktning, i vissa fall som i ovannämnda byggnad, förenad med en nationalromantisk materialverkan.

Vänersborgsbankens hus är ett fint exempel på 1920-tals klassicism och Tengboms manieristiska renässans. Utmärkande för "tjugutalsklassicismen" är den grå terrasitputsen med klassicerande fasaddetaljer, balkongräcken, urnor i betong samt det brutna tegeltaket. De småspröjsade fönstren i byggnadens gatufasad är ett kvardröjande stildrag från den tidigare nationalromantiska perioden.

Byggnaden har ett stort stilhistoriskt och arkitektoniskt värde.

18 B Kv. Näckrosen, tomt 3. Kungsgatan 15/Kyrkogatan 24/Teatergränd 2, f.d. "Stadshuset"

F.d. "Statshus (1869) och stadshotell, kontorsbyggnad f.d. kommunalhus (1914).

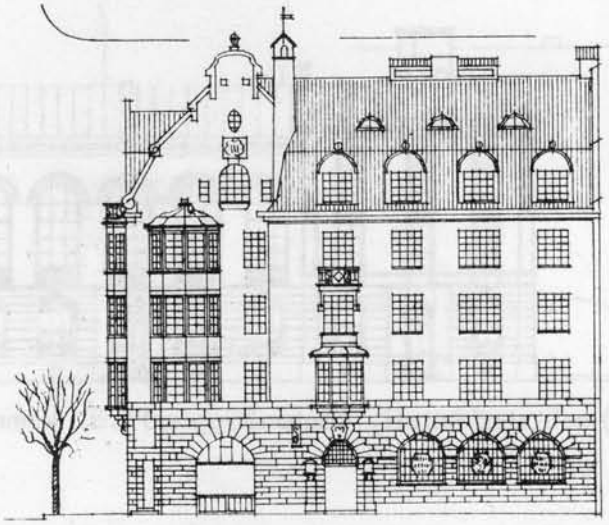
Byggnad i 2 1/2 - 3 1/2 plan uppförd i sten med ljust grå slätputsad fasad. Takbeklädnad av svartmålad ståndfalsad plåt. Kontorsbyggnad i 3 plan uppförd i sten med gul slät- och spritputsfasad.

Vänersborgs stadshus uppfördes år 1869 som ersättning för det år 1860 eldhärjade socitetshuset. Den nya byggnaden som ritades av byggmästaren August Krüger inrymde dels lokaler för "magistraten", dels Stadshotell, festsalar samt en teater. Byggnaden uppfördes i en monumental stenhusarkitektur med klassicerande stildrag. Bland de senare kan nämnas rusticeringar, pilastrar, klassicerande fönsteromfattningar, markerad takgesims med tandsnitt samt huvudfasad med framspringande "mittrisalit".

Byggnaden besitter ett mycket högt kulturhistoriskt värde och utgör ett omistligt inslag i stadsbilden längs Plantaget.

Det intilliggande f.d. kommunalhuset är uppfört i en anslutande putsarkitektur, med svagt klassicerande stildrag. Byggnaden ansluter exteriört till den intilliggande kontorsfastigheten på tomt nr 4.

18 C Kv. Resedan, tomt 4. Kungsgatan 11/Edsgatan 27, "Värmlandsbankens hus"

Bank- affärs- och bostadsfastighet (1916-1918)

Byggnad i 4 1/2 plan uppförd i granit och rött tegel. Putsad fasad mot gården. Mansardtak klätt med enkupigt tegel på huvudfasaderna samt ståndfalsad plåt mot gården.

Fastigheten uppfördes under åren 1916-1918 av Wermlands Enskilda Bank efter ritningar upprättade av arkitekt Bror Almqvist efter förslag av Yngve Rasmussen.

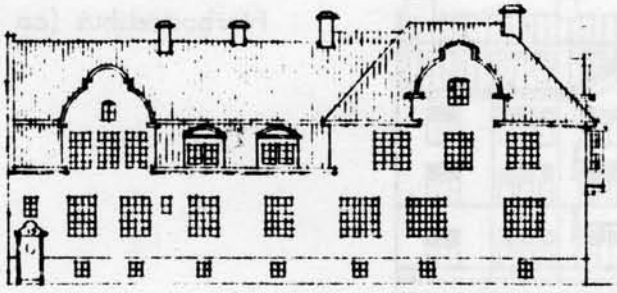
Bankbyggnaden är en mycket god representant för nationalromantikens materialmedvetna arkitektur på 1910-talet. Utmärkande för arkitekturstilen är tunga slutna fasader ofta i rödbrunt tegel med omsorgsfullt murade detaljer, burspråk, småspröjsade fönster, höga branta tak med vindskupor och frontespiser samt sockelvåning i granit med konstfullt uthuggna detaljer.

"Värmlandsbankens hus" är uppfört i Helsingborgstegel och granit med brutna röda tegeltak med parabelformade fönster i bottenvåningen. Mot torget är hörnet indraget med hög gavel och burspråk. En hög brandgavel vetter mot grannhuset. Banksalen, med två fönster åt torget, är välvd med bevarad gammal ekpanel och stuckreliefer med vapenkartuscher. Vestibulen, gemensam för huset, har väggmålningar med infällda kakelplattor i grönt.

Byggnaden besitter ett mycket högt kulturhistoriskt värde.

OBJEKT NR 19

Kv. Lövkojan, tomt 12. Kyrkogatan 19/Sundsgatan 18 A

Kontorsfastighet (ca 1915), Anders F.Carlssons f.d. direktörsbostad

F.d. bostadsfastighet i 1 1/2 - 2 1/2 plan uppförd i tegel med grå slätputsade fasader. Avvalmat mansardtak klätt med tvåkupigt tegel.

Fastighet uppförd i nationalromantisk stil med karaktäristisk tung, sluten fasad, hög och brant takkonstruktion med frontespiser och takkupor samt småspröjsade fönster.

Byggnaden besitter ett stort kulturhistoriskt värde.

OBJEKT NR 20

Kv. Konvaljen, tomt 13. Vallgatan 17 A

Flerbostadshus (ca 1905)

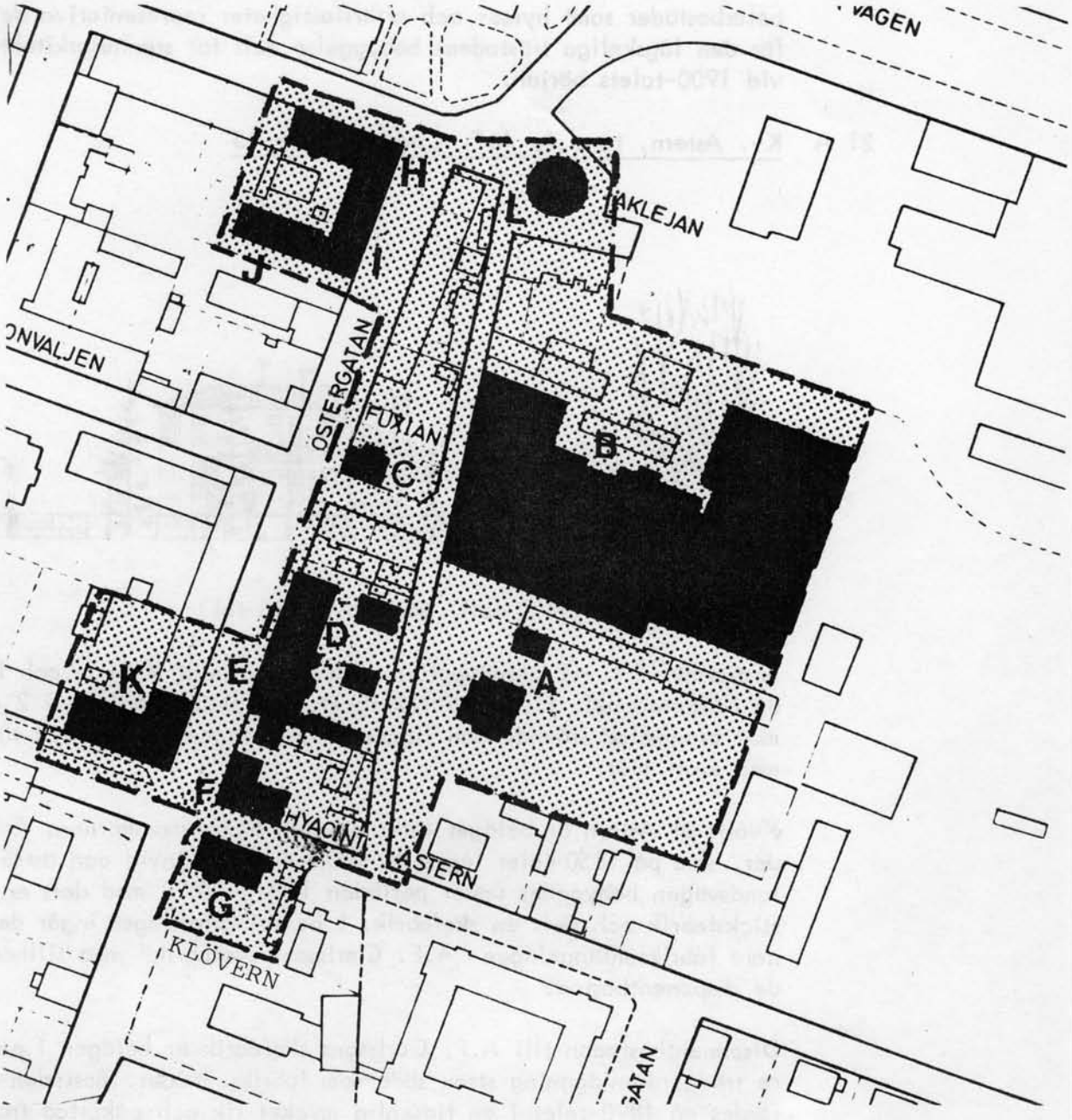
Hyresfastighet i 4 plan uppförd i tegel med brunputsad bottenvåning och beigeputsade övre våningar. Takbeklädnad av brunmålad ståndfalsad plåt.

Hyresfastighet uppförd i jugendinfluerade arkitektur. Bland de karaktäristiska stildragen kan nämnas den släta putsytan, de mjukt buktande burspråken och taklinjen samt fönstertypen med smårutiga överbågar.

Byggnaden avspeglar ett nytt skede i stadens bebyggelsehistoria då trästadens lågskaliga bebyggelse fick ge vika för stenstadens arkitektur och stilideal.

MILJÖ NR 21

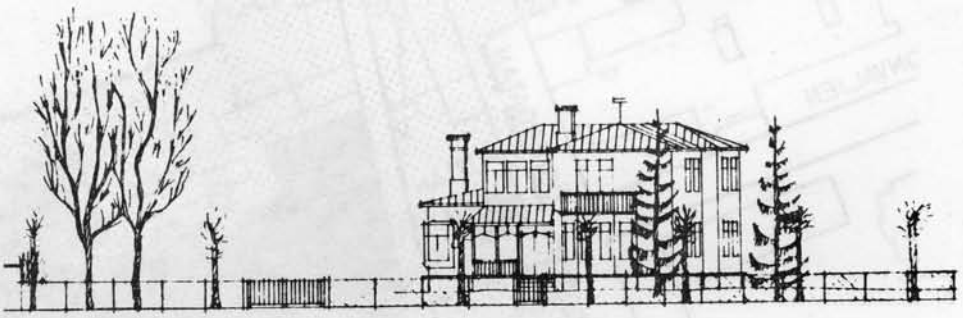
BEBYGGELSEN LÄNGS A.F. CARLSSONS GATA SAMT ÖSTERLÅNG-GATANS SÖDRA STRÄCKNING.

I 1834 års stadsplan, som grundade sig på 1600-talets rutnätsplan och kvadratiska kvartersindelning, planlades staden fram till nuvarande Österlånggatan. Öster därom ledde en äldre vägsträckning söderut mot gårdarna vid Torpa. Då området började bebyggas på 1890-talet kvarblev den äldre vägsträckningen och de nybildade kvarteren kom därmed att få en oregelbunden form, vilket klart skiljde

dem från den i övrigt rätvinkliga stadsplanen. Vägen, tidigare kallad Torpagatan, fick omkring 1900 namn efter direktör Anders F. Carlsson som anlade en skofabrik öster därom på Rengmanska lyckan på 1890-talet. I direkt anslutning till fabriksområdet uppfördes såväl i slutet av 1800-talet som i början på 1900-talet ett flertal arbetarbostäder samt hyres- och affärsfastigheter representativa dels för den lågskaliga trästadens bebyggelse dels för stenhusarkitekturen vid 1900-talets början.

21 A Kv. Astern, tomt 6. A.F. Carlssons gata 15

Disponentbostad (1890-tal), gårdshus (1890-tal)

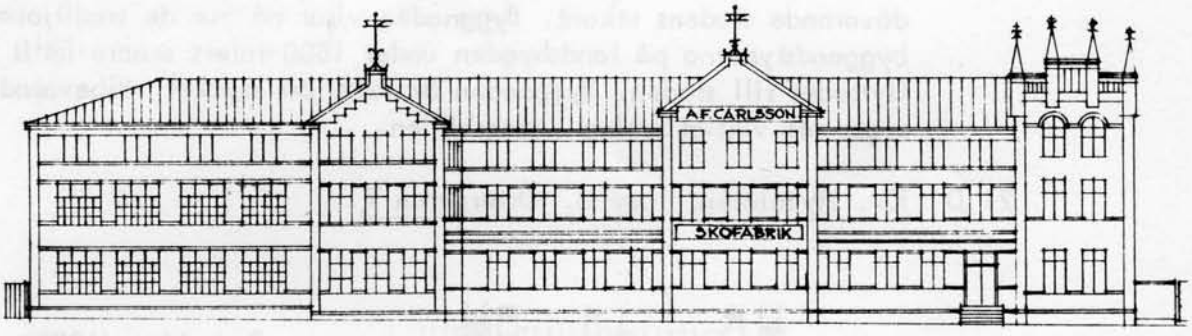
Bostadshus i 1 - 2 plan uppfört i trä med oljevit stående och liggande fasspontpanel. Flackt tälttak täckt med plåt. Gårdshus i 2 plan med brunmålad stående och liggande fasspontpanel. Sadeltak täckt med svart plåt.

Kvarteret Astern är beläget öster om den äldre stadskärnan. Området, som på 1850-talet låg strax utom östertull invid den östra landsvägen bebyggdes under perioden 1850 - 1890 med dels en tändsticksfabrik och dels en skofabrik. I bevaringsförslaget ingår den senare fabriksanläggningen "A.F. Carlssons skofabrik" med tillhörande disponentbostad.

Disponentbostaden till A.F. Carlssons skofabrik är belägen i en större trädgårdsanläggning strax söder om fabriksområdet. Bostaden uppfördes på 1890-talet i en tidsenlig mycket rik och påkostad träpanelarkitektur. Byggnadens formspråk är influerat av den amerikanska panelarkitekturen "the stick style". Gårdshuset däremot är uppfört i enkel fornnordisk stil med vissa schweizeriinspirerade stildrag.

Byggnaderna har ett såväl byggnadshistoriskt som socialhistoriskt värde.

21 B Kv. Astern, tomt 14. A.F. Carlssons gata 17, A.F. Carlssons f.d. Skofabrik

Fabriksanläggning (1889-1914-1900-tal),

Huvuddelen av fabriksbyggnaderna är uppförda i rött tegel. Ett antal magasin är uppförda i trä med faluröda träpaneler. Taken täcks vanligen av grålackad ståndfalsad plåt.

Den fabriksanläggning som uppfördes omkring 1889 på den s.k. Rengmanska lyckan var efter dåtida förhållanden "en ny och modern fabrik". Fabrikslokalerna uppfördes i en för tiden kring sekelskiftet 1900 karaktäristisk tegelarkitektur. Bland de tidsenliga fasaddetaljerna på bl.a. den monumentala huvudfasaden mot A.F. Carlssons gata kan nämnas den dekorativa ytmurningen vid takutsprånget, våningsmarkeringen och hörnen, valvbågarna i muröppningarna (såväl romerska valv, stickvalv som raka valv) samt markerade "anfangssten" vid fönstren och våningsband i kontrasterande gult tegel. Fabriksanläggningen utvidgades kraftigt under 1900-talet. Produktionen lades ned år 1969.

A.F. Carlssons skofabrik är av stort stadshistoriskt intresse.

21 C Kv. Fuxian, tomt 4. Östergatan 11

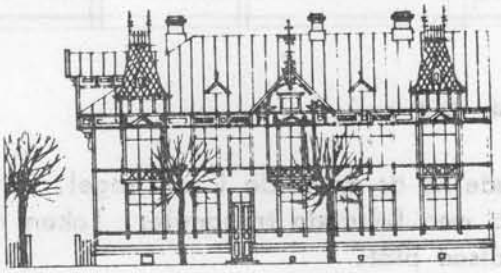

Bostadshus (slutet av 1800-talet)

Bostadshus i 1 1/2 plan uppfört i timmer med oljegrå locklistpanel. Oljevita foder och vindskivor. Sadeltak klätt med enkupigt lertegel.

Välbevarat västsvenskt dubbelhus uppfört i slutet av 1800-talet i den dåvarande stadens utkant. Byggnaden visar på hur de traditionella byggnadstyperna på landsbygden under 1800-talets senare hälft överflyttades till staden. Byggnaden är exteriört mycket välbevarad och utgör ett viktigt inslag i stadsbilden.

21 D Kv. Hyacinten, tomt 3. Östergatan 7

Bostadshus (1899), uthus, garage (ca 1900), uthus (ca 1900), garage (1900-tal)

Bostadshus i 2 1/2 plan uppfört i trä med blåmålad liggande och stående fasspontpanel samt stickpanel. Avvalmat sadeltak med frontespiser klätt med gråmålad ståndfalsad plåt. Hörntorn med tälttak klädda med stickor. Uthus uppförda i trä med blåmålad liggande fasspontpanel. Takbeklädnad av tvåkupigt tegel och plåt.

Byggnaden har till skillnad från den omgivande bostadsbebyggelsen en klar karaktär av borgarhus. Boningshuset som är uppfört år 1899 representerar sekelskiftets mycket variationsrika träpanelarkitektur. Byggnaden är frånsett färgsättningen exteriört mycket väl bevarad.

21 E Kv. Hyacinten, tomt 4. Östergatan 5

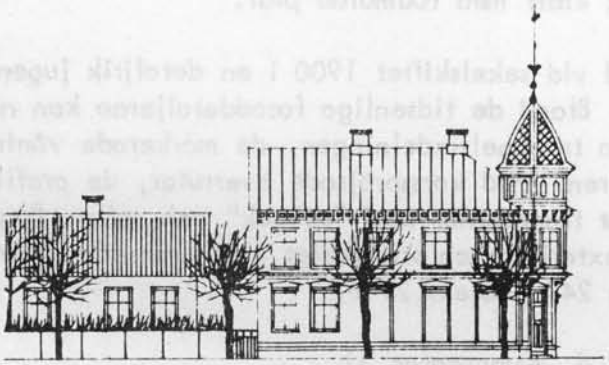

Bostadshus (ca 1905), gårdsflygel (1910-tal), garage (1910-tal), garagelänga (1900-talets mitt)

Hyresfastighet i 4 1/2 plan uppförd i rödgult tegel. Sadeltak klätt med rödmålad plåt. Gårdsflygel i 2 plan uppförd i rött tegel. "Brutet pulpettak" klätt med rödmålad plåt. Garage uppfört i trä med rödmålad liggande och stående fasspontpanel. Avvalmat pulpettak klätt med rödmålad plåt. Garagelänga uppförd i rött tegel. Pulpettak klätt med rödmålad plåt.

Fastigheten på tomt nr 4 avspeglar ett nytt skede i stadens byggnadshistoria då renodlade hyresfastigheter i sten började uppföras i direkt anslutning till den äldre småskaliga trähusbebyggelsen. Byggnaden representerar stenstadens tegelarkitektur åren närmast efter sekelskiftet 1900.

21 F Kv. Hyacinten, stg 242. Södergatan 24/Östergatan 3

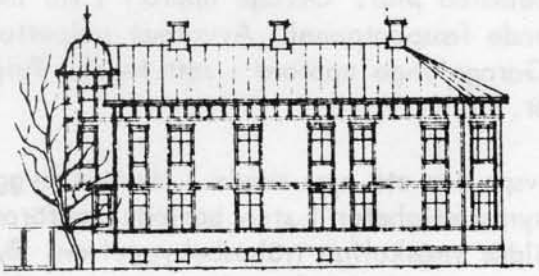
Affärs- och bostadsfastighet (ca 1900), bostadshus (ca 1900), uthus (ca 1900), f.d. snickarbodar (ca 1910), verkstad (1937)

Bostads- och affärshus i 2 plan uppfört i trä med ljust oljegul liggande fasspontpanel. Oljevita foder och snickeridetaljer. Sadeltak samt torntak klädda med grårmålad plåt. Boningshus uppfört i timmer med ljus oljegul liggande fasspontpanel. Sadeltak klätt med tvåkupigt lertegel. Uthus uppförda i trä med ljust oljegul liggande fasspontpanel. Takbeklädnad av svart och rödmålad plåt samt papp. Verkstad med putsad fasad. Takbeklädnad av plåt.

Hörnfastigheten avspeglar trästadens karaktäristiska bebyggelse kring sekelskiftet 1900. Affärslokalen i bottenvåningen har tidstypisk entré vid det avfasade "hörnet". Det senare markeras med ett "burspråkstorn" med tälttak vilket är anbragt ovan entrén. Byggnadens exteriör är helt intakt bevarad. Det mindre boningshuset visar genom sin sammanbyggning med hyresfastigheten på tomt nr 4, den stora kontrasten mellan trästadens lågskaliga bebyggelse och "stenstadens" hyresfastigheter.

De äldre byggnaderna på stg 242 besitter ett mycket högt kulturhistoriskt värde.

21 G Kv. Klövern, tomt 4. Östergatan 1

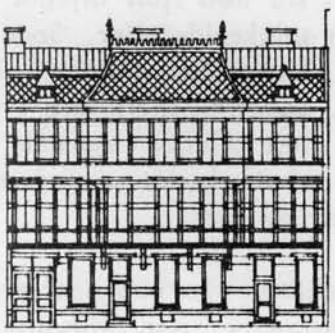

Kontorsbyggnad (ca 1900)

Kontorsbyggnad i 2 plan uppförd i trä med ljust gulmålad liggande och stående fasspontpanel. Fönster- och dörromfattningar, våningsband och takkonsoler är vitmålade. Avvalmat sadeltak klätt med tvåkupigt tegel. Torntak klätt med rödmålad plåt.

Byggnaden är uppförd vid sekelskiftet 1900 i en detaljrik jugendinfluerad träarkitektur. Bland de tidsenliga fasaddetaljerna kan nämnas den variationsrika träpanelsindelningen, de markerade våningsbanden, "jugendfönstren" med korsspröjsade överrutor, de profilerade takkonsolerna samt trapptornet med "tälttak" och spira. Byggnaden överensstämmer exteriört och stilmässigt med grannfastigheten i kv. Hyacinten, stg 242, objekt 21 F.

21 H Kv. Konvaljen, tomt 4. Kungsgatan 31

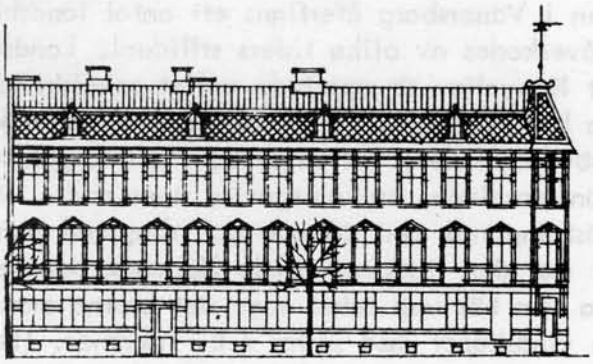

Flerbostadshus (1910-tal)

Bostadshus i 3 plan uppfört i trä och gult tegel med ljust gråmålad fasspontpanel. Fönsterbågarna är bestrukna med "engelskt rött". Mansardtak med "lukarner" klätt med rödmålad plåt.

Sammanfattande värdering se nedan.

21 I Kv. Konvaljen, tomt 5. Kungsgatan 33/Östergatan 22

Flerbostadshus (1910-tal)

Bostadshus i 3 1/2 plan uppfört i trä och gult tegel med ljust grönmålad liggande fasspontpanel. Mansardtak samt torntak klätt med gråmålad plåt.

Sammanfattande värdering se nedan.

21 J Kv. Konvaljen, tomt 6. Östergatan 20

Flerbostadshus, kontor (1910-tal), gårdsflygel (1910-tal)

Bostads- och kontorsfastighet uppförd i trä samt putsat tegel. Mansardtak samt torntak klätt med plåt.

Sammanfattande värdering

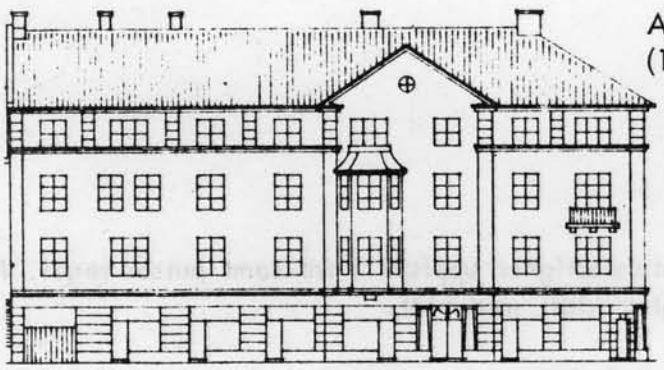
Ovannämnda flerbostadshus är samtliga s.k. "landshövdingehus" med bottenvåning av sten och två övervåningar av trä. Utvecklingen av hustypen, som har sitt ursprung i det två våningar höga trähuset, skedde i Göteborg där hustypen blev lösningen på bostadsproblemen under senare delen av 1800-talet.

Landshövdingehuset är ett resultat av en samverkan mellan lokala byggnadstraditioner, byggnadsordningens bestämmelser samt olika gruppers och enskilda personers initiativ. Hustypen anses vara specifik för Göteborg men även i Vänersborg återfinns ett antal landshövdingehus. Hustypen påverkades av olika tiders stilideal. Landshövdingehusen i kvarteret Konvaljen är uppförda enligt sekelskiftets stilideal. Byggnaderna har många av de stildrag som kännetecknar det "klassiska" landshövdingehuset; bottenvåning i olikfärgat tegel med slutstenar över fönstervalven, trekantsgavlar över andra våningens fönster, fönsterbröstningarna med stående och diagonal panel som fyllnad i kontrast mot den maskinspontade liggande panelen på fasaden, takkonsolerna som bär upp taket samt det brutna mansardtaket med utskjutande vindskupor med spiror s.k. lukarner. (Se senare har på hörnhuset, tom nr 5, under 1980 gjorts betydligt större genom en inredning av vindsvåningen). Landshövdingehuset på tomt nr 6 har kvaderputsad bottenvåning samt saknar trekantsgavlar över andra våningens fönster. Karaktäristiskt är även tornen på hörnfastigheterna 5 och 6 samt det avfasade hörnet på tomt nr 5.

Gårdsflygeln på tomt nr 6 ansluter exteriört till gathuset.

Byggnaderna är av stort byggnadshistoriskt och stadshistoriskt värde varför ett bevarande av den sammanhängande miljön får anses som mycket angeläget.

21 K Kv. Krassen, tomt 9. Södergatan 22

Affärs- och flerbostadshus (1920-tal)

Hyresfastighet i 4 plan uppfört med bottenvåning i kvadersten samt övre bostadsvåningar i tegel med slätputsad ljust gul fasad. Sadeltak klätt med tvåkupigt lertegel.

Exteriört välbevarad hyresfastighet representativ för 1920-talets klassicerande stenhusarkitektur. Bland de tidsenliga fasaddetaljerna kan nämnas den släta putsen med sparsam dekor i form av lister, släta och rusticerade pilastrar, fönstren som ligger i fasadlivet, bottenvå-

ningen i kvadersten samt den stiliserade klassiska kolonnen vid det avfasade hörnet i bottenvåningen.

21 L Stg 250. Vattentornet

Vattentorn (1882, 1911)

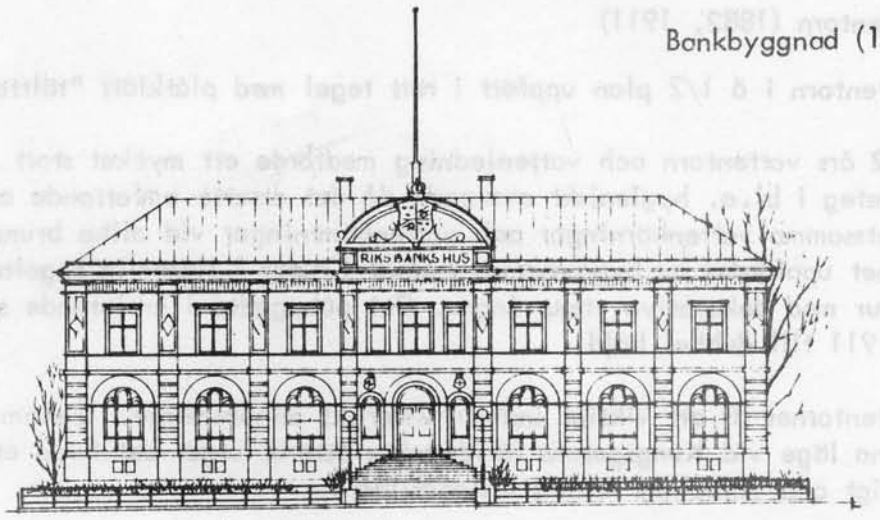
Vattentorn i 6 1/2 plan uppfört i rött tegel med plåtklätt "tälttak".

1882 års vattentorn och vattenledning medförde ett mycket stort framsteg i bl.a. hygieniskt avseende då det ersatte omfattande och arbetssamma vattenkörningar och vattenhämtningar vid olika brunnar. Tornet uppfördes av byggmästare August Krüger i tidsenlig tegelarkitektur med dekorativa ytmurningar. Det påbyggdes i anslutande stil år 1911 till dubbel höjd.

Vattentornet är ett viktigt industrihistoriskt minnesmärke. Genom sitt öppna läge vid Kungsgatans förlängning österut utgör det även ett viktigt och välbekant inslag i stadsbilden.

OBJEKT NR 22

Kv. Riksbanken, tomt 1. Hamngatan 11/Residensgatan 8, "Riksbankshuset"

Bankbyggnad (1900-1902)

Bankbyggnad i 2 plan uppförd i sten med fasader i kalksten och gulgrå puts. Avvalmat sadeltak klätt med svart ståndfalsad plåt.

Kv. Riksbanken gränsar i väster mot Gamla Hamnkanalen. Kvarteret som endast omfattar en tomt bebyggdes under åren 1900-1902 med ett avdelningskontor för Riksbanken samt inrymde vid invigningen även post och telegraf.

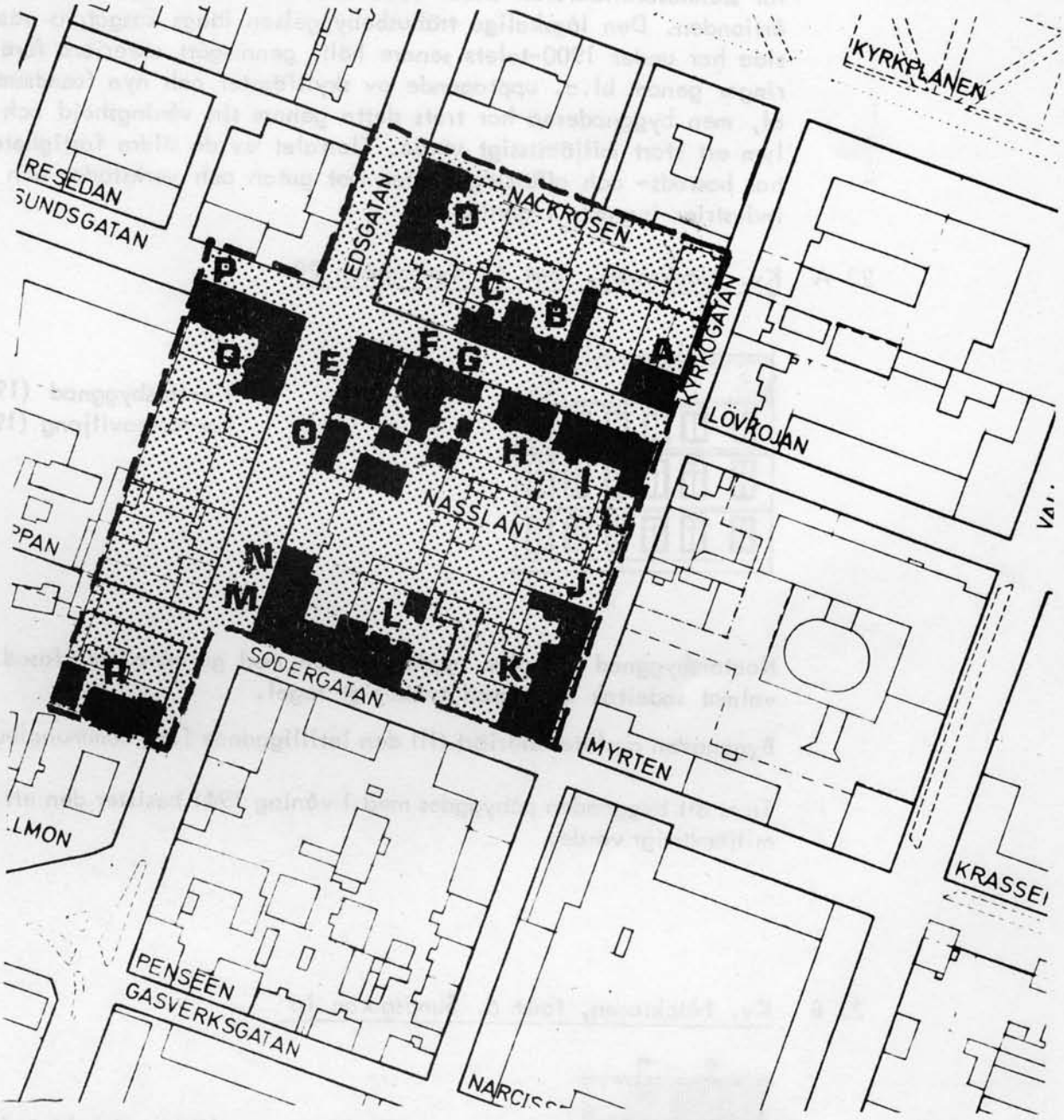
Enligt en lag från den 12 maj 1897 blev riksbanken fr.o.m. år 1899 ensam berättigad att ge ut sedlar. Ute i landet tvingades riksbanken att bygga avdelningskontor i samtliga län. I allmänhet förlades dessa till residensstäderna.

Riksbankshuset i Vänersborg uppfördes efter ritningar av professor Frans Gust. Abr. Dahl. Den monumentala bankbyggnaden har lätt barockmässiga fasader i kalksten och puts med klassicerande pilastrar. Huvudfasaden mot Hamngatan har mittfronton med riksvapnet.

Byggnaden, som har ett öppet och dominerande läge invid Gamla Hamnkanalen, är av stort stadshistoriskt och arkitektoniskt värde, varför en byggnadsminnesmärkning bör övervägas.

MILJÖ NR 23

BEBYGGELSEN LÄNGS EDSGATAN, KYRKOGATAN OCH SUNDSGATAN

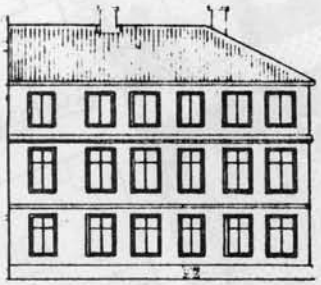

Den stadsplan som upprättades år 1834 efter den stora branden var den första i sitt slag i landet, som förverkligade 1800-talets stadsplaneideer med öppna gröna stråk genom staden. (Se Vänersborg - historiskt översikt sid. 7).

Parallellgatorna Edsgatan och Vallgatan vidgades och planterades med alleér. Edsgatan har under 1900-talet utvecklats till stadens sto-

ra affärsgata. Bebyggelsen är mycket varierande med såväl lågskalig trähusbebyggelse, uppförd efter 1834 års brand och under 1800-talets senare hälft, som byggnader i 2 1/2 - 4 1/2 våningar representativa för stenhusarkitekturen under 1800-talets slut och 1900-talets första årtionden. Den lågskaliga trähusbebyggelsen längs Edsgatans västra sida har under 1900-talets senare hälft genomgått exteriöra förändringar genom bl.a. upptagande av skyltfönster och nya fasadmaterial, men byggnaderna har trots detta genom sin våningshöjd och volym ett stort miljömässigt värde. Flertalet av de äldre fastigheterna har bostads- och affärslägenheter mot gatan och verkstäder och småindustrier inrymda i gårdshusen.

23 A Kv. Näckrosen, tomt 4. Kyrkogatan 20

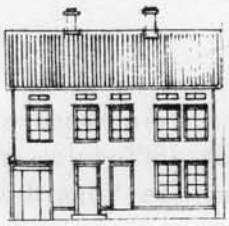
Kontorsbyggnad (1912-tal), kontorspaviljong (1960-tal)

Kontorsbyggnad i 3 plan uppförd i sten med gulmålad putsfasad. Avvalmat sadeltak klätt med tvåkupigt tegel.

Byggnaden ansluter extriört till den intilliggande f.d. kommunalhuset.

Trots att byggnaden påbyggdes med 1 våning 1941 besitter den ett stort miljömässigt värde.

23 B Kv. Näckrosen, tomt 6. Sundsgatan 16

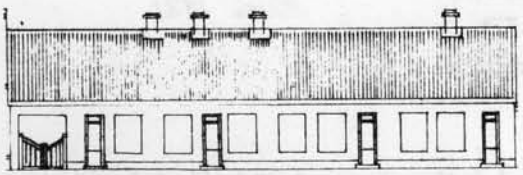
Affärs- och bostadsfastighet (1834 - 1880), tryckerilokal

Gathus i 2 plan uppfört i timmer med oljegrå locklistpanel. Sadeltak klätt med enkupigt lertegel och plåt. Vinkelbyggd verkstadslokal i 1 plan uppförd i trä med gulmålad lockpanel. Takbeklädnad av plåt.

Fastigheten exemplifierar hur kvarterstomterna bebyggdes i äldre tid med ett gathus i 1 - 2 plan inrymmande affärslokaler i bottenvåningen och bostadslägenhet i övervåningen samt med mindre verkstadslokaler på den bakomliggande gården.

Gathuset utgör ett värdefullt inslag i den utvärderade bebyggelsemiljön.

23 C Kv. Näckrosen, tomt 7. Sundsgatan 14

Affärsfastighet (1834-1870), gårdshus, tryckeri

Gathus i 1 plan uppfört i timmer med oljevit locklistpanel. Sadeltak klätt med enkupigt lertegel. Gårdshus i 1 1/2 plan uppfört i tegel med gulputsad fasad. Takbeklädnad av papp.

Tomt nr 7 är med den låga affärslängan mot gatan och verkstadslokalen mot gården en god representant för kvartersbebyggelsen under 1800-talets senare hälft.

Gathuset har trots upptagande av skyltfönster ett mycket stort miljömässigt värde.

23 D Kv. Näckrosen, tomt 9. Edsgatan 23

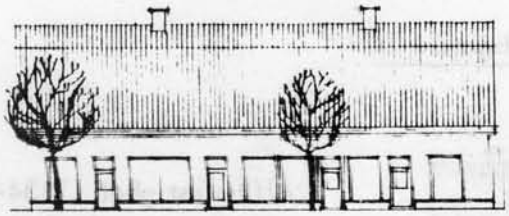

Affärs- och bostadsfastighet (1924).

Fastighet i 3 1/2 - 4 plan uppförd i tegel. Röd tegelfasad med burspråk inklädda med oljebrun fasad mot gården. Mansardtak klätt med tvåkupigt lertegel och rödmålad ståndfalsad plåt.

Hyresfastighet uppförd år 1924 i tidsenlig tegelarkitektur med burspråk, fönster med korsformade poster och högt mansardtak med inredd vindsvåning. Byggnaden, som är exteriört mycket välbevarad, avspeglar den förändringsprocess och exploatering som den äldre lågskaliga trästaden genomgick vid början av 1900-talet.

23 E Kv. Nässlan, tomt 1. Edsgatan 19 A

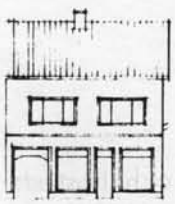
Bostads- och affärsfastighet (1834-1850)
Rev. 1986

Byggnad i 1 1/2 plan uppförd i timmer med rödmålad locklistpanel. Svartmålade foder. Mansardtak klätt med tvåkupigt lertegel.

Fastigheten representerar 1800-talets lågskaliga trähusbebyggelse. Gavelfasaden visar hur man sökte eleminera gavlarna enligt byggnadsstadgans direktiv.

Byggnaden har ett mycket stort miljövärde.

23 F Kv. Nässlan, tomt 2. Sundsgatan 17

Bostads- och affärshus (1834-1850), verkstadslokal (1926), uthus (1900-tal)

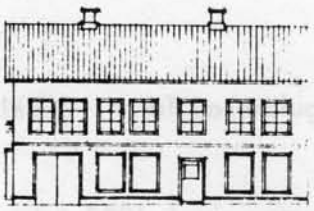
Bostadshus i 2 plan uppfört i timmer med ljust grönmålad locklistpanel. Sadeltak klätt med enkupigt lertegel. Verkstadslokal uppfört i sten med vitputsad fasas. Takbeklädnad av papp. Uthus uppfört i trä med ljust grårmålad locklistpanel. Pulpettak klätt med papp.

Fastigheten är, trots vissa exteriöra förändringar, representativ för den "slutna" tvåvåningsbebyggelse som uppfördes efter 1834 års brand

i de mest centrala kvarteren. Tomten är tidsenligt bebyggd med ett bostads- och affärshus mot gatan och verkstadslokal på den bakomliggande gården. Gården förbinds med gatan via en portgång.

Byggnaden har ett miljövärde i den utvärderade miljön.

23 G Kv. Nässlan, tomt 3. Sundsgatan 19

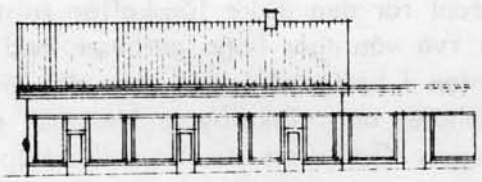
Bostads- och affärsfastighet (1830-1870), fyra uthus (1900-talets början)
Rev. 1984

Bostads- och affärsfastighet i 2 plan uppfört i timmer med ljust oljegrön locklistpanel. Vitmålade foder. Sadeltak klätt med enkupigt tegel. Uthus uppförda i trä med ljust oljemålade locklistpaneler. Ett uthus har faluröd panel. Takbeklädnad av papp och enkupigt tegel.

Fastigheten är en av stadens mest välbevarade exempel på den "slutna" kvartersbebyggelse som uppfördes efter 1834 års brand. Byggnaden har bostads- och affärsvåning mot gatan samt vinkelbyggnad mot gården. På den bakomliggande gården, som man når via en portgång i gathuset, återfinns en rik uthusbebyggelse.

Fastigheten besitter som helhet ett mycket stort kulturhistoriskt värde.

21 H Kv. Nässlan, tomt 4. Sundsgatan 21

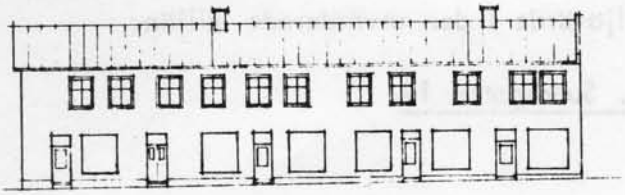

Affärsfastighet (1850-1870), affärslokal (1936), garage (1937), f.d. bagerilokal (1938), uthus (1900-tal)
Rev. 1986

Affärsfastighet i 1 1/2 plan uppförd i timmer med grönmålad locklistpanel på gårds- och gavelfasader samt masonitfasad mot gatan. Sadeltak klätt med en- och tvåkupigt tegel.

Gathuset utgör, trots exteriöra förändringar på gatufasaden, genom sin volym och våningshöjd ett viktigt inslag i den lågskaliga trähusbebyggelsen längs Sundsgatan.

23 I Kv. Nässlan, tomt 5. Sundsgatan 23

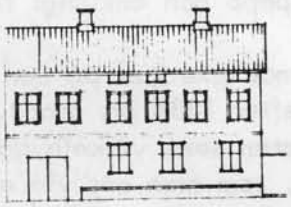

Bostads- och affärsfastighet (1834-1850, 1920-tal)

Fastighet i 2 plan uppförd i timmer med gulputsad fasad. Sadeltak klätt med enkupigt tegel.

Byggnaden utgör, trots en omfattande ombyggnad på 1920-talet, ett viktigt inslag i den utvärderade miljön längs Sundsgatan.

23 J Kv. Nässlan, tomt 7. Kyrkogatan 16

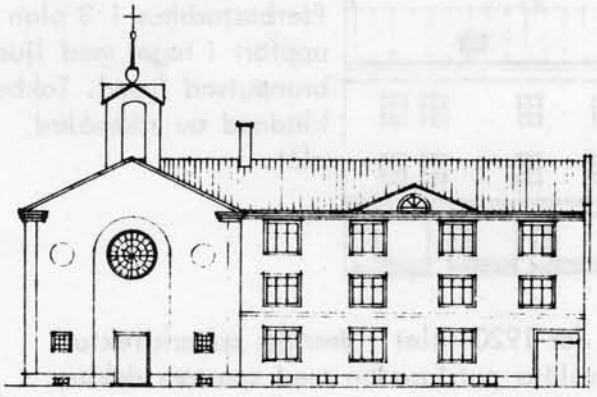

Bostads- och f.d. affärsfastighet (1870-1900), uthuslänga (1900-tal)

Byggnad i 2 plan uppförd i timmer med oljegul och faluröd stående locklist- och lockpanel, stående pärlspontpanel och liggande fasspontpanel. Sadeltak klätt med en- och tvåkupigt tegel. Uthuslänga uppförd i trä med faluröd locklist- och lockpanel. Pulpettak klätt med enkupigt tegel och eternit.

Fastigheten är en god representant för den äldre lågskaliga trästadens bebyggelse. Utmärkande är det två våningar höga gathuset med portlider mot gården, affärslägenheten i bottenvåningen samt den övre bostadslägenheten. Vidare trapphuset och vinkelbyggnaden mot gården samt den faluröda uthuslängan. Gathusets variationsrika träpanel och fönstertypen med korsformade poster avspeglar byggnadsstilen kring sekelskiftet 1900.

23 K Kv. Nässlan, tomt 8. Kyrkogatan 14/Södergatan 10, Metodistkyrkan

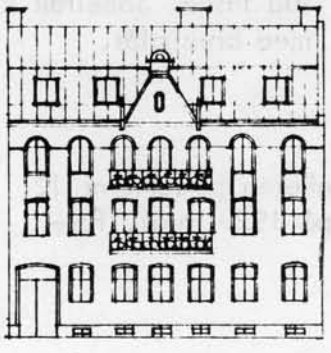

Frikyrkobyggnad med bostadslägenheter (1923)

Byggnad i 3 plan uppförd i tegel med gråputsad fasad. Sadeltak klätt med ståndfalsad plåt.

Frikyrkobyggnaden med tillhörande bostadsfastighet visar hur stenhusarkitekturen och byggnader med institutionskaraktär började splittra upp den äldre enhetliga och lågskaliga trähusbebyggelsen kring sekelskiftet 1900. Byggnaden är exteriört intakt bevarad.

23 L Kv. Nässlan, tomt 11. Södergatan 4

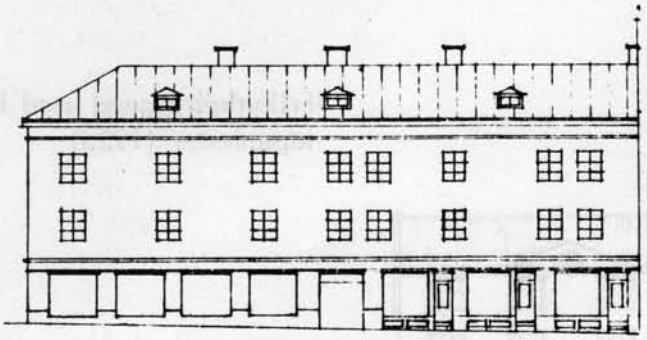
Hyresfastighet (1907-1908)

Flerbostadshus i 3 1/2 plan uppfört i gult och rött tegel. Mansardtak klätt med rödmålad ståndfalsad plåt.

Hyresfastighet uppförd i en tegelarkitektur representativ för tiden strax efter sekelskiftet 1900. Fasaden bygger på en material- och färgverkan genom användandet av olikfärgat tegel och dekorativa ytmurningar. Byggnaden är ett exempel på den stenhusarkitektur som undanträngde den lågskaliga trähusbebyggelsen kring sekelskiftet 1900.

Byggnaden besitter ett högt kulturhistoriskt värde.

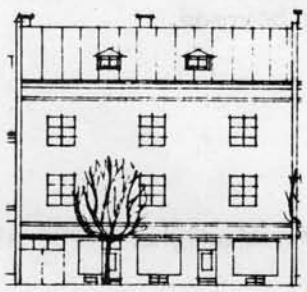
23 M Kv. Nässlan, tomt 12, Edsgatan 13/Södergatan 2

Hyresfastighet (1928)
Flerbostadshus i 3 plan uppfört i tegel med ljust brunputsad fasad. Takbeklädnad av rödmålad plåt.

Hörnfastighet uppförd i en för 1920-talet tidsenlig pubarkitektur. Utmärkande stildrag är den släta putsfasaden med sparsam dekor, två luftfönster som är avdelade i sex rutor och ligger i fasadlivet samt det flacka taket. Byggnaden utgör tillsammans med grannfastigheterna på tomterna 10 och 11 ett pedagogiskt exempel på stadens bebyggelsehistoriska utveckling.

23 N Kv. Nässlan, tomt 13, Edsgatan 15

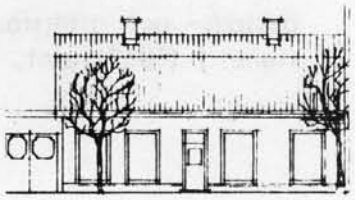

Bostads-, kontors- och affärsfastighet (1930)

Byggnad i 3 plan uppförd i sten med ljust grönputsad fasad. Sadeltak klätt med brun plåt.

Byggnaden utgör tillsammans med grannfastigheten på tomt nr 12 välbevarade exempel på stenhusarkitekturen på 1920-talet. Fastigeheten är exteriört mycket väl bevarad.

23 O Kv. Nässlan, tomt 15, Edsgatan 19

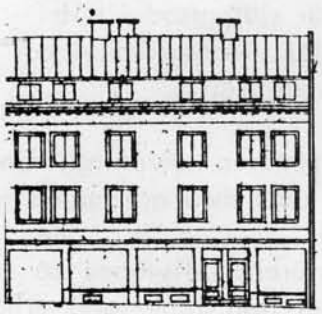
Affärsfastighet (1834-1870) bageri med bostadslägenhet (1932), garage, magasin (1850-1900).

Rev. 1986

Affärsfastighet i 1 1/2 plan uppfört i timmer med rödmålad locklistpanel. Svartmålade foder. Takbeklädnad av enkupigt tegel. Bageri i 2 plan uppfört i tegel med grönputsad fasad. Takbeklädnad av plåt. Magasin uppfört i trä med faluröd lockpanel. Takbeklädnad av enkupigt tegel.

Byggnaden ger tillsammans med grannfastigheten på tomt nr 1 en bild av den lågsvaliga trähusbebyggelsen längs Edsgatan under 1800-talets senare hälft. Gathuset har genomgått exteriöra förändringar men har trots detta ett stort miljömässigt värde. Tomten är bebyggd enligt den äldre traditionen med affärshus mot gatan samt magasin och verkstads- eller småindustrilokaler på gården.

23 P Kv. Sippan, tomt 5, Sundsgatan 13 A

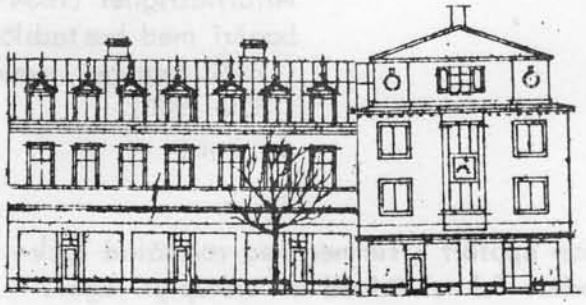

Bostads- och affärsfastighet (1935)
Gårdshus (1935)

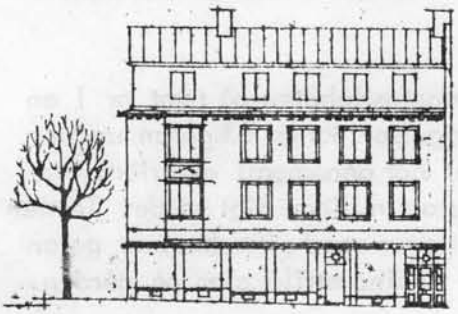
Byggnader i 3 1/2 plan uppförda i sten med beigeputsade fasader. Sadeltak klädda med grönmålad plåt.

Byggnaderna representerar stenhusarkitekturen under 1930-talet då funktionalismens anda börjar prägla arkitekturen. I gatufasadens takgesims med tandsnittsornamentik kan dock spåras kvardröjande stildrag från 1920-talets klassicerande period. Fastigheten som är exteriört välbevarad utgör ett viktigt inslag i stadens bebyggelsehistoriska utveckling.

23 Q Kv. Sippan, tomt 6, Sundsgatan 13 B/Edsgatan 14

Bostads- och affärsfastighet I (1860-talet, 1897)

Bostads- och affärsfastighet II (1932)

Fastighet I är ursprungligen uppförd i timmer men om- och påbyggdes till 2 1/2 plan år 1897. Gatufasaden är slätputsad i gult. Gårdsfasaden är klädd med gul aluminiumplåt. Mansardtaket har ett flertal takkupor mot gatan och är klätt med plåt.

Fastighet II är uppförd i sten i 3 våningar med en takvåning. Gatufasaden är slätputsad i gult. Sadeltaket är klätt med grönmålad plåt.

Fastighet I är ett exempel på stenhusarkitekturens inflytande på den äldre trästadsbebyggelsen. Det äldre trähuset från 1860-talet erhöll vid 1897 års ombyggnad en putsarkitektur representativ för tiden kring sekelskiftet 1900. Byggnadens gatufasad har tidsenlig slätputsfasad med profilerade "våningsband", fönsteröverstycken och taklist, brant mansardtak klätt med ståndfalsad plåt och uppbrutet av symmetriskt placerade takkupor med triangulära överstycken. Tvåluftsfönstren har tidstypiska korsformade poster.

Fastighet II representerar putsarkitekturen vid 1930-talets början då funktionalismens anda börjar göra sig gällande i arkitekturen. Tandsnittsornamentiken längs takgesimsen är dock ett kvardröjande stildrag från den klassicerande perioden under 1920-talet. Till funktionalismens formspråk hör bl.a. de ospröjsade kopplade tvåluftsfönstren, bruspråken och det flacka taket. Byggnaden överensstämmer arkitektoniskt med fastigheten på tomt 3 och 4 i kvarteret Pionen.

23 R Kv. Vallmon, tomt 21, Edsgatan 6 A

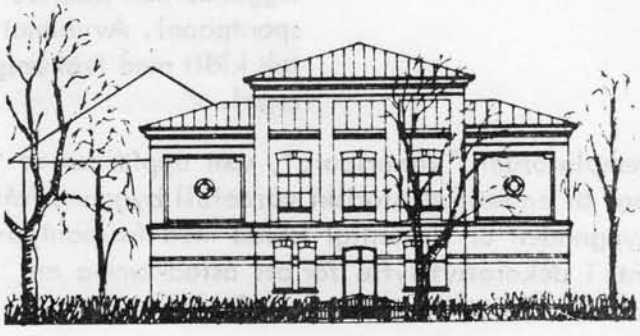
Föreningslokal (1902)

Föreningslokal i 1-2 plan uppförd i trä med gulmålad liggande och stående fasspontpanel. Avvalmat sadeltak klätt med tvåkupigt lertegel. Renoverat 1986

Ordenshuset för Godtemplarorden "Vänersborg", som uppfördes år 1902 invid huvudgatan, är en kulturhistoriskt värdefull byggnad från folkrörelsernas tid. Byggnaden är tidsenligt klädd med fasspontpanel, vilken har använts i dekorativt syfte för att åstadkomma en fältindelning av fasaderna. Fönstren är av tvåluftstyp med tidstypiska korsformade poster.

OBJEKT NR 24

Kv. Krassen, tomt 8, Vallgatan 13, f.d. flickskolan

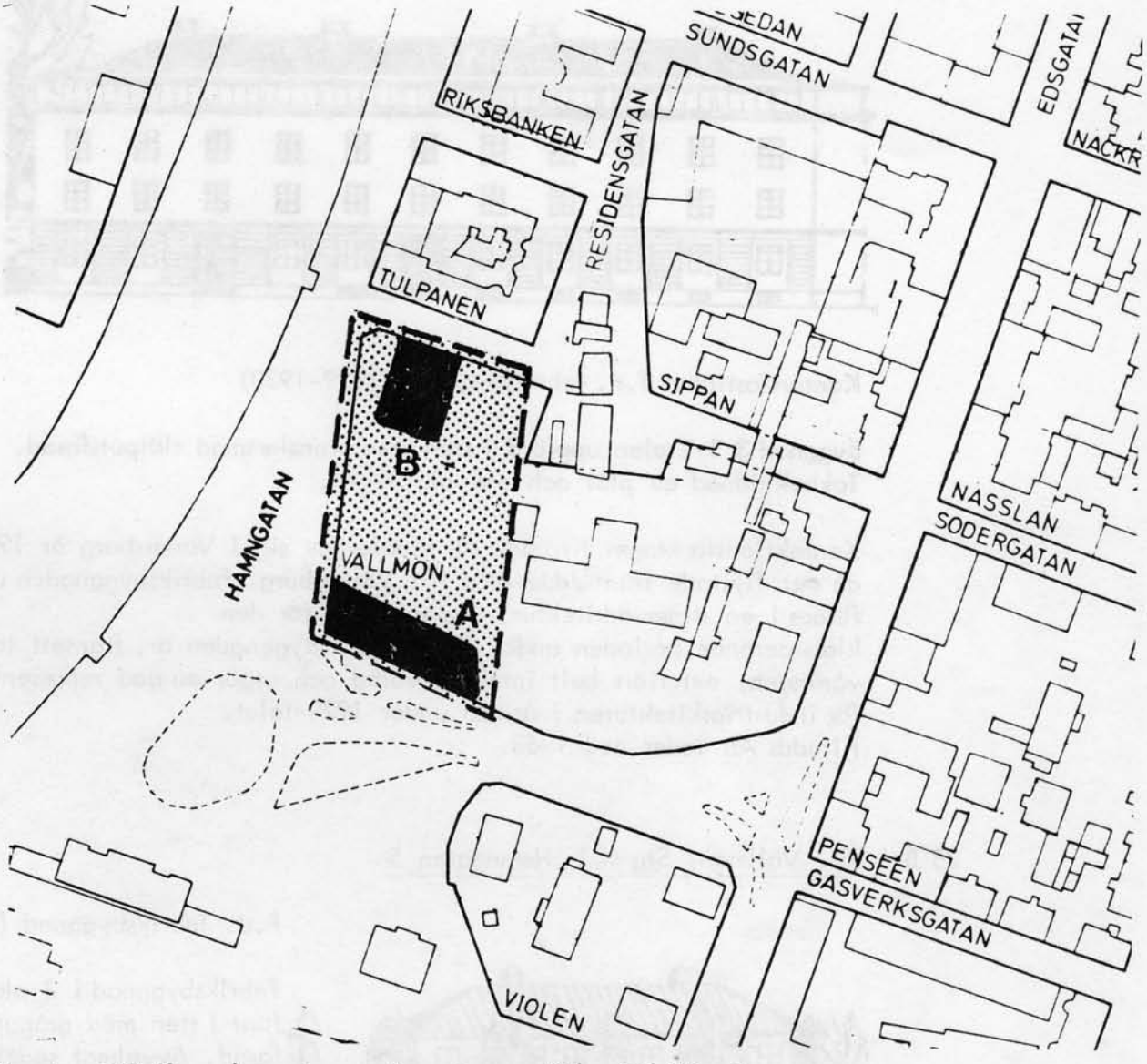
F.d. flickskola (1885)

Skolbyggnad i 2 1/2 plan uppförd i rött och gult tegel. Takbeklädnad av plåt.

Den 30 juni 1875 beslöt stadsfullmäktige att inrätta en högre skola för flickor. F.d. "Flickskolan" eller "Högre läroverket för kvinnlig ungdom" är en av de många instutionsbyggnader som uppfördes i staden kring sekelskiftet 1900. Skolbyggnaden uppfördes i en mycket monumental arkitektur med fasadutformning representativ för stileklektricismens anda vid 1800-talets slut. Fasadmaterialet, rött tegel med dekorativa "våningsband" och "anfangsstenar" i gult tegel, var dock en nymodighet för tiden. Byggnadnaden överenstämmer stilmässigt bl.a. med "småskolan , Arbetsföreningens hus samt huvudbyggnaden till A.A. Carlssons skofabrik.

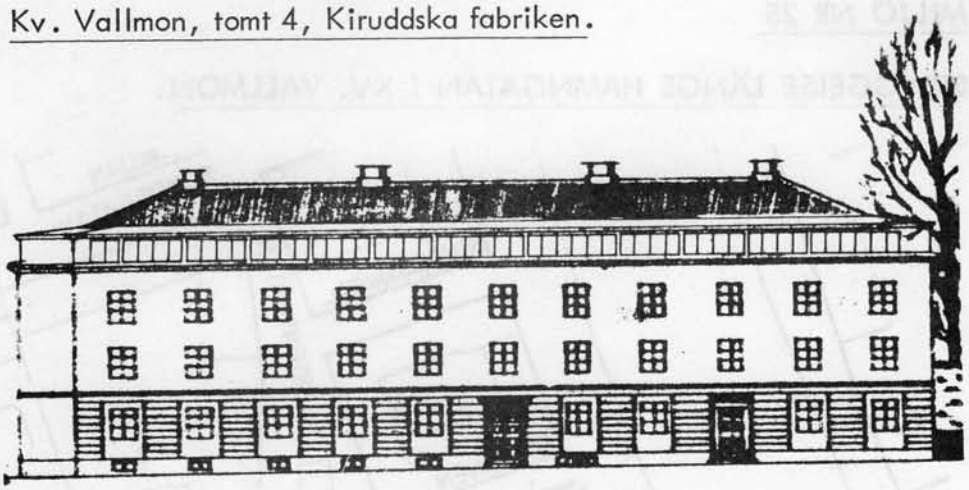
MILJÖ NR 25

BEBYGGELSE LÄNGS HAMNGATAN I KV. VALLMON.

Kvarteret Vallmon har på grund av topografiska förhållanden en mycket oregelbunden form. Även bebyggelsen är heterogen med äldre trähusbebyggelse samt f.d. häkte från 1800-talets förra hälft. Fängelse från 1851, affärs- och bostadsfastighet från 1800-talets senare hälft, folkrörelselokal från sekelskiftet 1900 samt två fabriksbyggnader från 1920-1930-talen. (Se Bebyggelsen längs Residensgatans södra sträckning, miljö nr 26).

25 A Kv. Vallmon, tomt 4, Kiruddska fabriken.

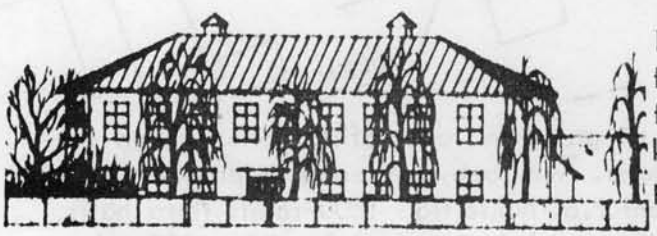
Kontorsfastighet f.d. fabriksbyggnad (1929-1930)

Byggnad 3 1/2 plan uppförd i sten med brunslammad slätputsfasad. Takbeklädnad av plåt och enkupigt tegel.

Konfektionsföretaget Kirudds AB etablerade sig i Vänersborg år 1930 då det flyttade från Uddevalla till Vänersborg. Fabriksbyggnaden uppfördes i en stram arkitektur, representativ för den klassicerande perioden under 1920-talet. Byggnaden är, frånsett takvåningen, exteriört helt intakt bevarad och utgör en god representant för industriarkitekturen i staden under 1920-talet.
Kirudds AB lades ned 1963.

25 B Kv. Vallman, Stg 403, Hamngatan 5

F.d. fabriksbyggnad (1879)

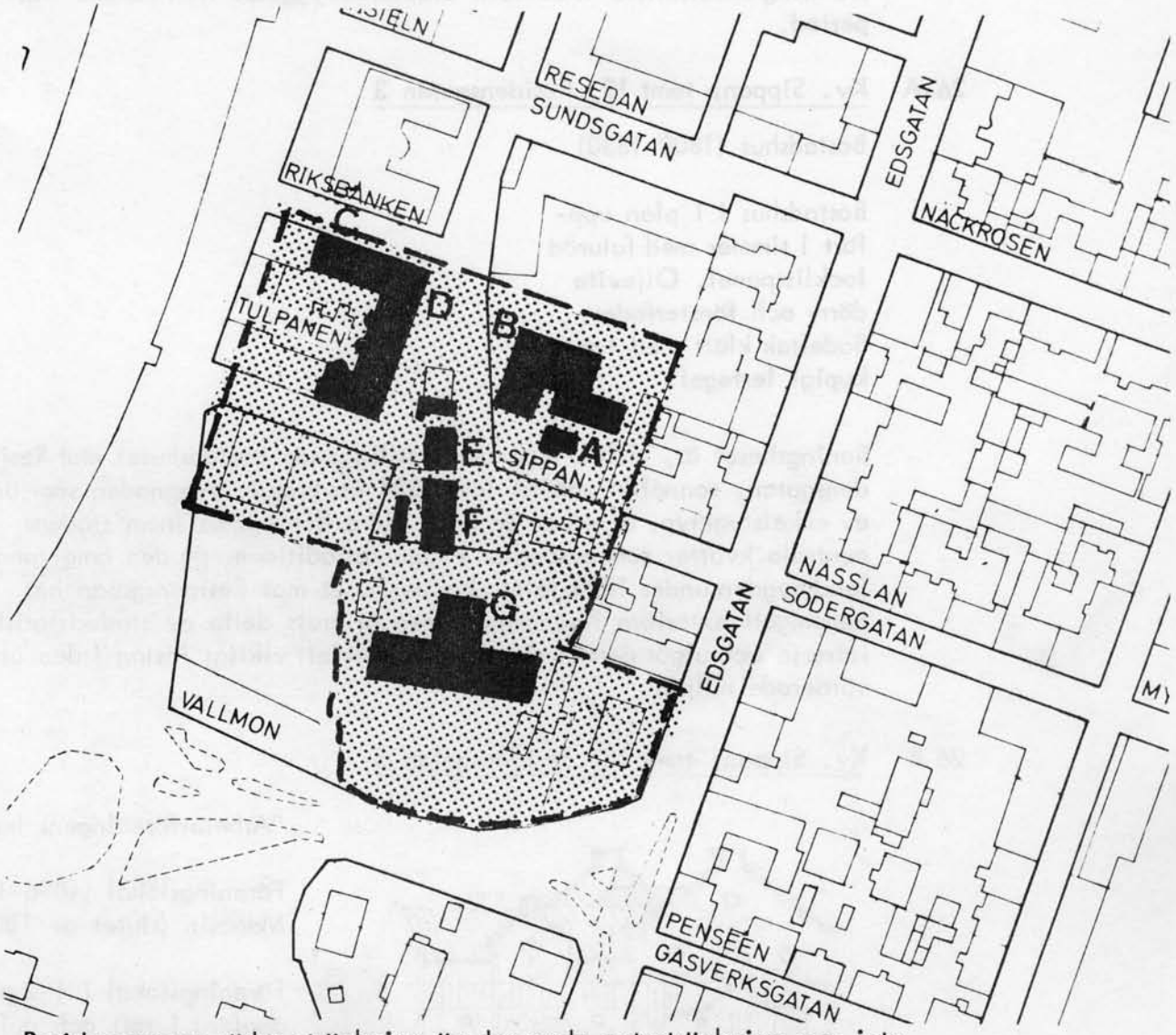

Fabriksbyggnad i 2 plan, uppförd i sten med gråputsad fasad. Avvalmat sadeltak klätt med svart ståndfalsad plåt.

Vänersborgs mekaniska verkstad uppfördes år 1879 och under nästkommande år påbörjades en tillverkning av bl.a. hjulbössor. Under slutet av 1800-talet var denna verkstadsindustri den enda tyngre industrin i staden. Under 1930-1970-talen var Sahlinska boktryckeriet inrymt i lokalerna. Byggnaden är uppförd i en enkel arkitektur med välavvägda proportioner och symmetriskt indelad huvudfasad mot gamla Hamnkanalen. Den f.d. verkstadsindustrin utgör ett viktigt industrihistoriskt inslag i stadsbilden.

MILJÖ NR 26

BEBYGGELSEN LÄNGS RESIDENSGATANS SÖDRA STRÄCKNING OCH FÄNGELSEGRÄND

Residensgatans södra sträckning är den enda gatusträckning som inte följer den strängt geometriska rutinplanen som utstakades på 1640-talet. Dåvarande strandlinjen, som var oregelbunden och ännu ej stenskodd, gick mellan nuvarande Residensgatan och Hamngatan. Vid planläggningen avvek man från rutnätplanens ideal och lät Residensgatan vinklas rakt söderut för att på så sätt kunna utnyttja sluttningen mot vattnet väster därom ur försvarssynpunkt.

Då området till viss del undgick 1834 års brand bevarades gatans ursprungliga sträckning utefter den äldre strandlinjen. Via fängelsegränd hade man tidigare en förbindelse med den södra stadsporten. Utanför den södra stadsporten var kronohäktet beläget. Byggnaden som uppfördes 1801 har idag ett stort historiskt värde.

Bebyggelsen inom den utvärderade miljön avspeglar även den ett stycke stadshistoria. Längs Residensgatan återfinns några av de fåtal byggnader som undgick 1834 års brand samt cellfängelset uppfört år 1851. Vidare omfattar miljön byggnader från folkrörelsens tid kring sekelskiftet 1900 samt arbetarbebyggelse från samma tidsperiod.

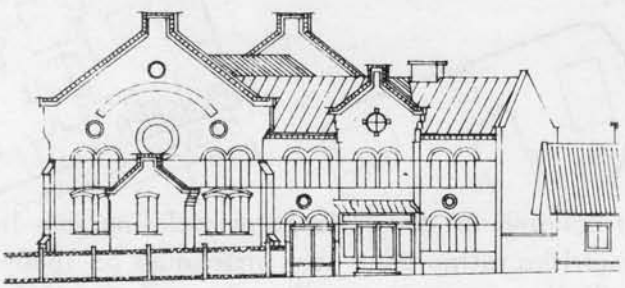
26 A Kv. Sippan, tomt 12, Residensgatan 3

Bostadshus (1800-1830)

Bostadshus i 1 plan uppfört i timmer med faluröd locklistpanel. Oljevita dörr- och fönsterfoder. Sadeltak klätt med tvåkupigt lertegel.

Boningshuset är, tillika med det intilliggande bostadshuset mot Residensgatan, sannolikt uppfört före 1834 års brand. Byggnaden som är av enkelstugetyp, är en av de fåtal äldre boningshus inom stadens centrala kvarter som avspeglar byggnadstraditionen på den omgivande landsbygden under 1800-talet. Boningshuset mot Residensgatan har genomgått exteriöra förändringar men är trots detta av stadskistoriskt intresse och utgör genom sin lågskalighet ett viktigt inslag i den utvärderade miljön.

26 B Kv. Sippan, tomt 13, Residensgatan 5

"Arbetarföreningens hus"

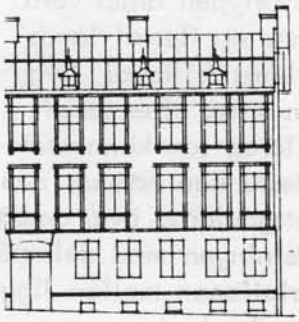
Föreningslokal (1896-1897)
Magasin (slutet av 1800-talet)

Föreningslokal i 1-2 plan uppförd i rött och gult tegel. Vinklat sadeltak, frontespis, klätt med svart ståndfalsad plåt.

Arbetarföreningens och arbetareinstitutets byggnad uppfördes under åren 1896-1897 efter ritningar av byggmästare E. Friman i Göteborg. Sedan 1906 inrymmer huset Vänersborgs första biograf. Byggnaden är uppförd i en för sekelskiftet 1900 karaktäristisk tegelarkitektur med dekorativa ytmurningar vid takutsprång och portaler och olikfärgat gult tegel i horisontella band samt vid fönsteröppningarnas romerska valv. Byggnaden är exteriört helt intakt bevarad och utgör ett värdefullt minne från "folkrörelsens tid" kring sekelskiftet 1900.

26 C Kv. Tulpanen, tomt 2, Magasingatan 3

Hyresfastighet (1900-1910)

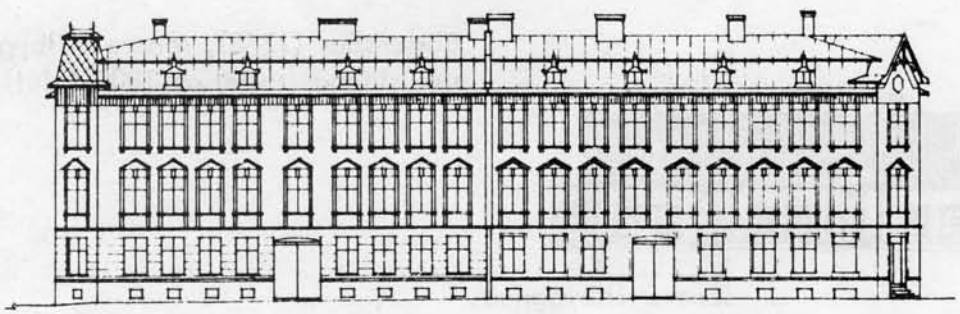

Flerbostadshus i 3 plan.

Bottenvåningen som är uppförd i tegel är putsad mot gården och klädd med brunmålad liggande fasspontpanel mot gatan. De två övre våningarna är uppförda i trä med gulmålad liggande, stående och diagonalställd fasspontpanel samt stående profilerad locklistpanel mot gatan och med gula eternitplattor mot gården. Mansardtak klätt med rödmålad ståndfalsad plåt.

Värdering , se tomt 3 och 4.

26 D Kv. Tulpanen, tomt 3 och 4, Residensgatan 6 A, 6 B/ Magasinsgatan 5/ Verkstadsgränd 6

Hyresfastighet (1900-1910)

Flerbostadshus i 3 plan med bottenvåning i sten och två övervåningar i trä med blåmålad liggande och stående fasspontpanel. Mansardtak klätt med rödmålad ståndfalsad plåt.

Sammanfattande värdering:

Flerbostadshusen på tomterna 2, 3 och 4 är s.k. "landshövdingehus"

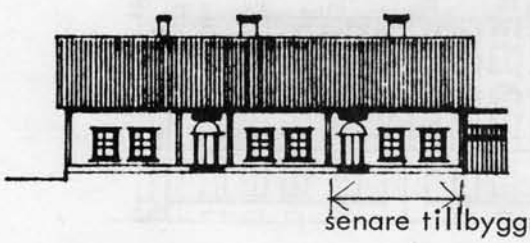
med bottenvåning i sten och två övervåningar i trä. Hustypen är ett resultat av en samverkan mellan lokala byggnadstraditioner och byggnadsordningens bestämmelser i Göteborg kring sekelskiftet 1900 samt olika gruppers och enskilda personers initiativ. Hustypen anses vara specifik för Göteborg men även i Vänersborg finns ett flertal landshövdingehus. Hustypen har påverkats av olika tiders stilideal. Byggnaderna i kvarteret Tulpanen representerar tiden strax efter sekelskiftet 1900. Gatufasaderna har många av de stildrag som kännetecknar det "klassiska landshövdingehuset". Bland dessa kan nämnas den rusticerade bottenvåningen på tomt nr 4, trekantsgavlarna över andra våningens fönster på tomten 3 och 4, fönsterbröstningen med dels stående, dels diagonalställd panel som fyllnad, variationen mellan liggande och stående fasspontpanel, takkonsolerna samt det brutna mansardtaket med utskjutande vindskupor med spiror, s.k. lukamer.

Byggnaderna har trots den moderna färgsättningen och de moderniserade gårdsfasaderna ett stort byggnadshistoriskt värde och utgör genom sitt läge invid Arbetarföreningens hus ett betydelsefullt inslag i den utvärderade bebyggelsemiljön.

I miljön ingår även landshövdingehuset på tomt nr 5. Byggnaden har under 1960-talet genomgått en exteriör förändring genom upprättande av eternitplattor på gatufasaden. Landshövdingehusets karaktäristiska karaktär har trots detta bevarats då den putsade bottenvåningen, den tidsenliga fönstertypen med korsformade poster samt det brutna mansardtaket med utskjutande vindskupor har bevarats.

26 E Stg 404, Residensgatan 2. "Sellbergska fastigheten"

Bostadshus (1778), senare tillbyggt uthuslänga (slutet av 1800-talet),

Bostadshus i 1 plan uppfört i timmer med oljegul locklistpanel på huvudfasaden och den södra gaveln. Pardörrar och fönsterbågar är bestrukna med "engelskt rött". Gårdsfasaden samt den norra fasaden har faluröd locklistpanel och fönsterbågar bestrukna med vit oljefärg. Sadeltaket är klätt med enkupigt lertegel.

Den s.k. "Sellbergska fastigheten" var en av de fåtal byggnader som undgick 1834 års brand. Byggnaden är ett mycket välbevarat exempel på ett borgarhem från tiden före den stora branden. Färgsättningen avspeglar den förändring som skedde vid 1700-talets se-

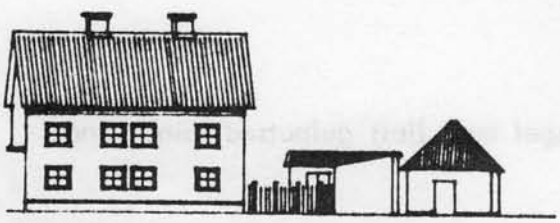
nare del då den röda slamfärgen inte längre ansågs vara riktigt fin. Ägarna i de förnämare husen i städerna började då måla sina hus med en betydligt dyrare ljus oljefärg, vilken skulle imitera stenarkitekturens putsfasader. Av sparsamhetsskäl fortsatte man dock att rädförga inte bara uthusbyggnaderna utan även boningshusets gårdsfasader.

Ett bevarande av denna kulturhistoriskt värdefulla färgsättning får anses som mycket angeläget.

Den "Sellbergska fastigheten," anses besitta ett så högt kulturhistoriskt värde att möjligheterna för en byggnadsminnesförklaring bör undersökas. (SFS 1976:440,441)

26 F Stg 404, Residensgatan 4

Bostadshus (1830-1950),
uthuslänga (ca 1900)

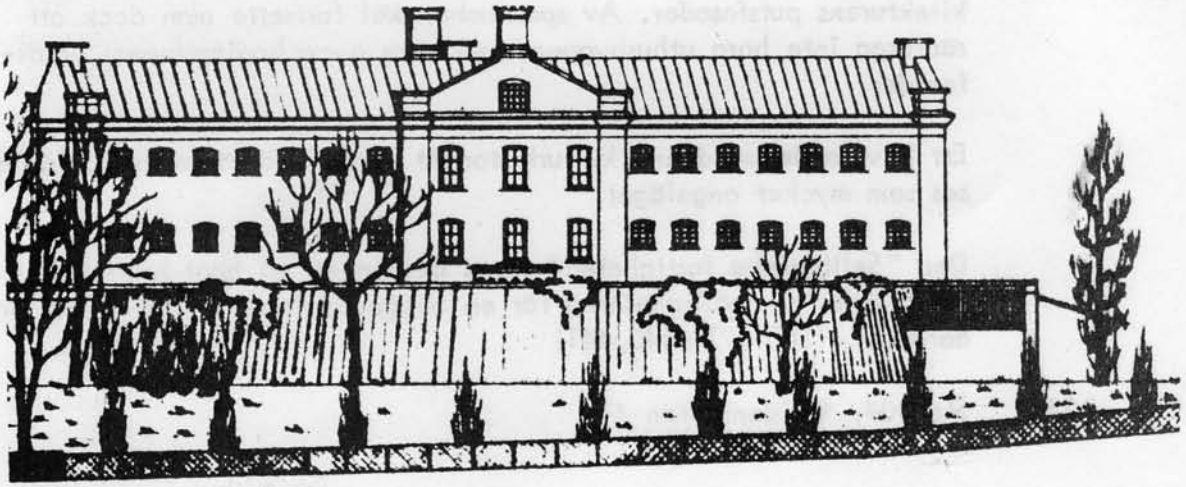

Bostadshus i 2 1/2 plan uppfört i timmer med ljust oljegrå lock- och locklistpanel. Oljevita foder, takutsprång och vindskivor. Sadeltak klätt med tvåkupigt lertegel. Uthuslänga uppförd i trä med ljust oljegrå locklistpanel. Pulpettak klätt med tvåkupigt lertegel.

Byggnaden är ett välbevarat exempel på den bebyggelse som uppfördes efter 1834 års brand. De nyuppförda husen, som vanligen byggdes i 2 våningar, var influerade av den enhetliga s.k. "Boråsarkitekturen" som spred sig till grannstäderna under 1830- och 1840-talen. Bland de starkt standardiserade utsmyckningsdetaljerna kan nämnas fönsterfodren med bl.a. rektangulära konsoler med romboida fält och konsolerna som avslutas nedåt med tre s.k. "droppar".

Byggnaden anses besitta ett så högt kulturhistoriskt värde att en byggnadsminnesförklaring bör undersökas. (SFS 1976:440,441)

26 G Kv. Vallmon, stg 410, 411. "Cellfängelset"

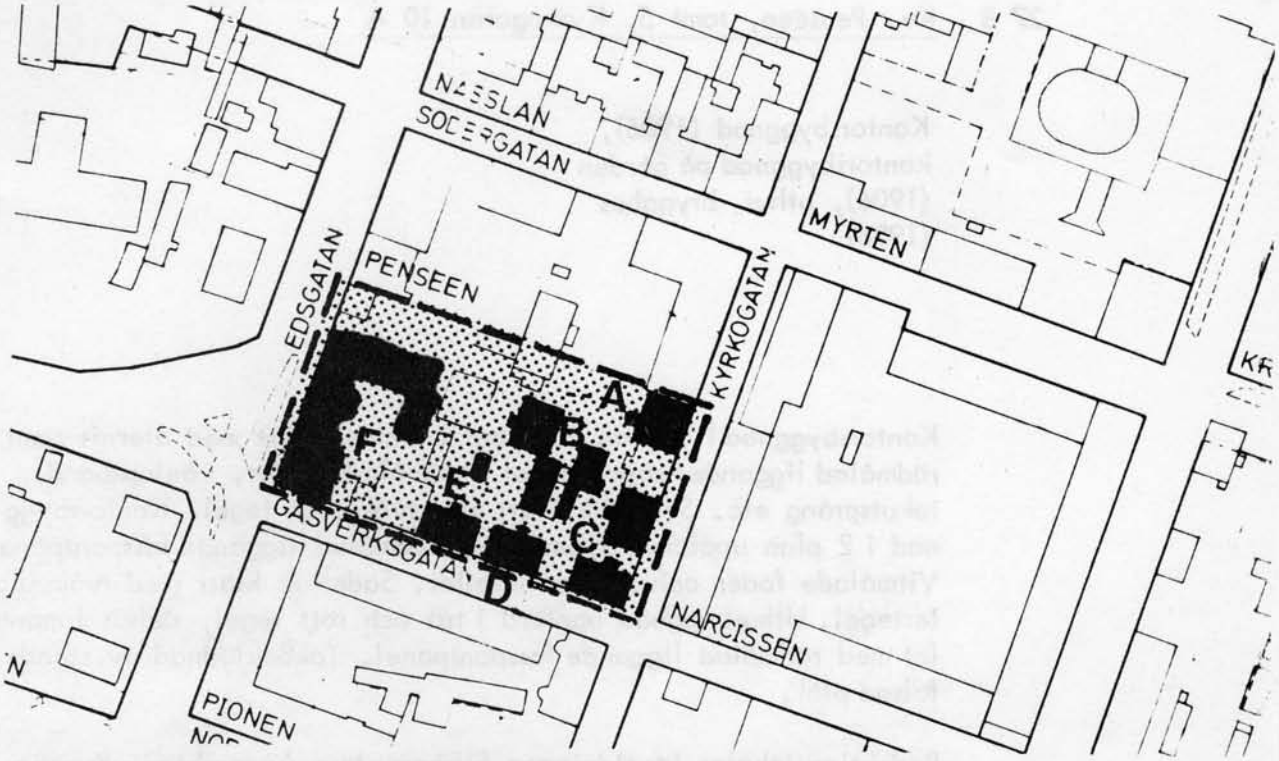
Fängelse (1851)

Fängelsebyggnad uppförd i tegel med ljust gulputsad fasad. Sadeltak klätt med svart plåt.

Cellfängelset, som uppfördes på gamla kronobageriets tomt år 1848-1851 är en god representant för fängelsearkitekturen under 1800-talets senare hälft. Denna typ av fängelse är resultatet av den fängelsereform som genomfördes vid 1800-talets mitt. Byggnaden som har en mycket monumental prägel utgör genom sitt höga dominerande läge ett mycket viktigt inslag i stadsbilden. Av stort historiskt intresse är även det intilliggande f.d. kronohäktet från år 1801.

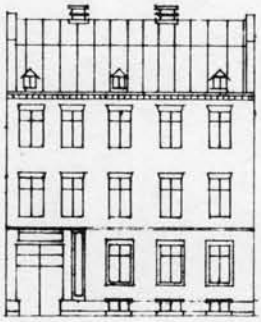
MILJÖ NR 27

BEBYGGELSEN I KV. PENSÉEN

Kvarteret Penséen var fram på 1850-talet ett av de kvarter, som utgjorde gräns för rutnätsplanen mot söder. Kvarteret var vid denna tid endast bebyggt mot Edsgatan och Kyrkogatan. Kvartersbebyggelsen uppvisar i dag en mycket stor variation med byggnader representativa för såväl den äldre lågskaliga trästaden som för sekelskiftets stenhusarkitektur och bostads-, affärs- och kontorsfastigheter från 1940 - 1960-talen.

27 A Kv. Penséen, tom 4, Kyrkogatan 10 B

Bostads- och kontorsfastighet (1907)

Kyrkogatan

Byggnad i 3 plan uppförd i tegel med vitmålad tegelfasad. Mansardtak med mindre vindskupor, klätt med svartmålad ståndfalsad plåt.

Byggnaden är frånsett färgsättningar uppförd i en tegelarkitektur som är karaktäristisk för tiden strax efter sekelskiftet 1900.

27 B Kv. Penséen, tomt 5, Kyrkogatan 10 A

Kontorsbyggnad (1906), kontorsbyggnad på gården (1906), uthus, brygghus (1906).

Kontorsbyggnad i 2 plan, uppförd i timmer klätt med eternit samt rödmålad liggande fasspontpanel. Vitmålade foder, våningsband, takutsprång etc. Sadeltak klätt med tvåkupigt tegel. Kontorsbyggnad i 2 plan uppförd i timmer med rödmålad liggande fasspontpanel. Vitmålade foder och snickeridetaljer. Sadeltak klätt med tvåkupigt lertegel. Uthusbyggnad uppförd i trä och rött tegel, delvis inpanelat med rödmålad liggande fasspontpanel. Takbeklädnad av ståndfalsad plåt.

Redaktionslokaler för tidningen Elfsborgs läns Annonsblad. Byggnaderna uppfördes strax efter sekelskiftet 1900 i tidsenlig träpanelarkitektur avseende bl.a. proportioner, fasadmaterial och fönstertyp. Gathusets fasad mot Kyrkogatan har under senare delen av 1900-talet genomgått mycket omfattande exteriöra förändringar, medan gårdsfasaden ansluter till de omgivande välbevarade byggnaderna. Gårdshuset har, frånsett färsättningen, en välbevarad mycket variationsrik träpanelfasad.

27 C Kv. Penséen, tomt 6, Kyrkogatan 6 och 8

Kyrkogatan

F.d. bostads- och affärsfastighet (1850 - 1900), kontorsbyggnad (1913), uthus, verkstad (1913), garage (1960-t.).

F.d. bostadshus i 1 1/2 plan uppfört i timmer med ljust oljegul locklistpanel. Grönmålade fönsterbågar och spröjsar. Sadeltak klätt

med en- och tvåkupigt lertegel. Kontorsbyggnad i 2 1/2 plan uppförd i timmer med ljust grårnålad liggande och stående fasspontpanel samt eternitklädd södergavel. Vitmålade foder och fönsterbågar. Sadeltak klätt med tvåkupigt lertegel. Uthus uppfört i trä med rödmålad liggande fasspontpanel. Pulpettak klätt med papp.

Byggnaderna avspeglar såväl den enklare trähusbebyggelsen, i de något mindre centralt belägna kvarteren, under 1800-talets senare hälft som den mer detaljrika träpanelarkitekturen vid tiden kring sekelskiftet 1900. Byggnaderna utgör ett viktigt inslag i den kulturhistoriskt utvärderade bebyggelsemiljön.

27 D Kv. Penséen, tomt 7, Gasverksgatan 6

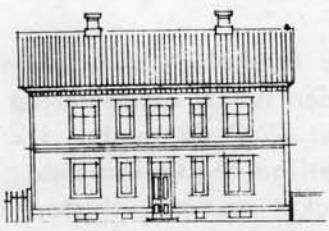

Bostadshus (1900 - 1910-t.),
Uthuslänga (1900- 1910-t.).

Gasverksgatan

Bostadshus i 2 1/2 plan uppfört i timmer med rödmålad liggande och stående fasspontpanel samt stående locklistpanel. Vitmålade foder, våningsband, takutsprång, vindskivor etc. Sadeltak klätt med tvåkupigt tegel. Uthuslänga uppförd i trä med rödmålad lockpanel. Sadeltak klätt med enkupigt lertegel.

27 E Kv. Penséen, tomt 8, Gasverksgatan 4

Bostadshus (1900 - 1910-t.),
Uthus (1900-t.).

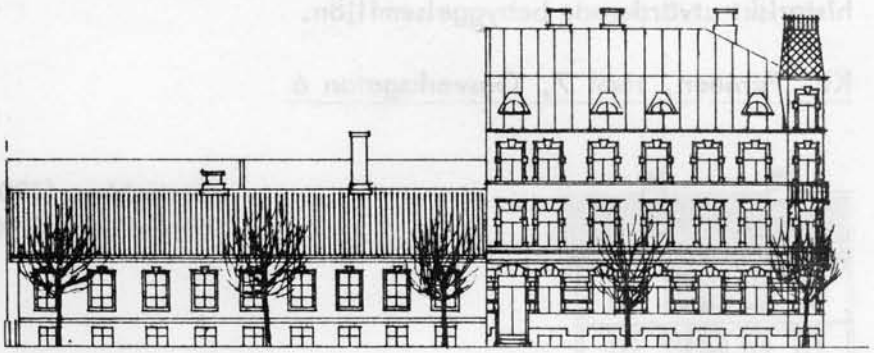
Gasverksgatan

Bostadshus i 2 1/2 plan uppfört i timmer med rödmålad liggande och stående fasspontpanel. Vitmålade foder, våningsband, knutbräder, takutsprång samt vindskivor. Sadeltak klätt med enkupigt tegel. Garage uppfört i trä med putsad fasad samt gavelröste inklätt med stående fasspontpanel. Takbeklädnad tegel.

Sammanfattande värdering

Boningshusen på tomterna 7 och 8 representerar den mer småborgerliga trähusbebyggelsen strax efter sekelskiftet 1900. Byggnaderna överensstämmer exteriört sinsemellan med tidsenligt variationsrika träpanelfasader och fönster med korsformade poster. Byggnaderna har såväl kulturhistoriska och miljömässiga kvaliteter.

27 F Kv. Penséen, tomt 14, Edsgatan 3 och 5

Edsgatan

Bostadshus (cirka 1850 - 1900), f.d. tryckeri (1906), kontors- och bostadsfastighet (1906), utställningslokal (1960-t.).

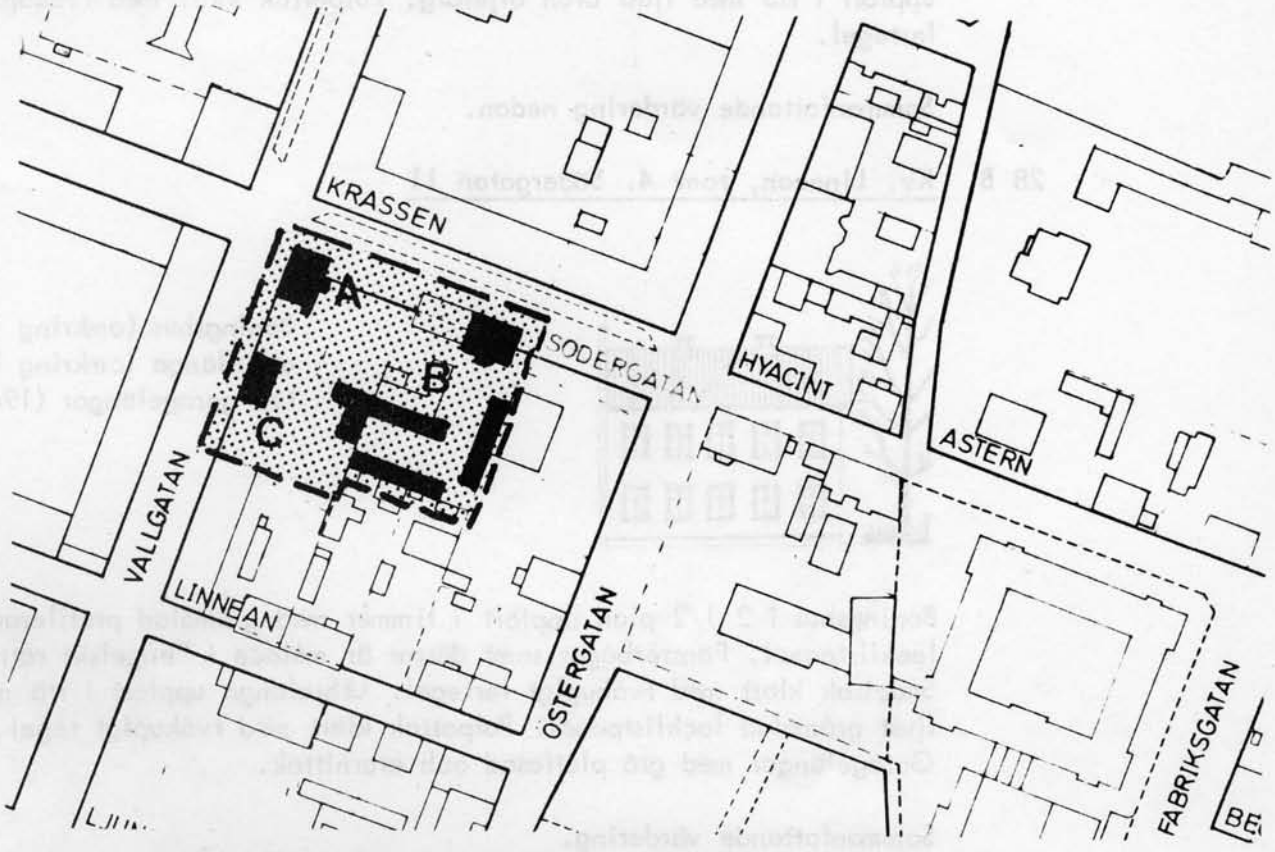
Bostadshus i 1 - 2 plan uppfört i tegel och timmer med rosa- och gulfärgad slätputsfasad. Sadeltak klätt med enkupigt tegel. F.d. tryckeri uppfört i tegel med gulfärgad slätputsfasad. Trapphus och glasveranda uppförda i trä med ljus oljegul liggande fasspontpanel. Sadeltak klätt med plåt och enkupigt tegel. Kontors- och bostadsfastighet i 3 plan uppfört i tegel med vit slätputsfasad. Mansardtak klätt med ståndfalsad plåt. Utställningslokal med eternitklädda väggar.

Byggnaderna avspeglar dels den äldre lågskaliga bebyggelsen som uppfördes efter 1834 års brand dels den hårda exploatering som skedde i stadskärnan kring sekelskiftet 1900 då stenhus i 2 - 4 plan splittrade upp den tidigare enhetliga lågskaliga bebyggelsen. Det äldre boningshuset besitter ett mycket stort kulturhistoriskt värde. Gatufasaderna är strängt symmetriskt uppbyggda med fönsteraxlar och sparsam dekor. Gårdsfasadens veranda är rik på lövsågeridetaljer.

Hörnhuset har en svagt klassicerande stenhusarkitektur med bottenvåning med "rusticeringar" samt markerade fönster- och portalomfattningar med "anfangsstenar". Byggnaden har tidsenligt avfasat hörn, hörntorn samt balkonger med järnsmide.

MILJÖ NR 28

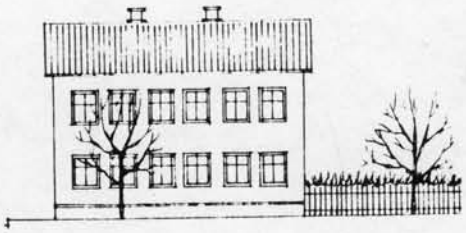
BEBYGGELSEN I KV. LINNEAN

Kvarteret Linnean bebyggdes kring sekelskiftet 1900 med exteriört relativt enkla trähusbyggnader i 1 1/2 - 2 plan. I ett par fall är bostadshusen sammanbyggda två och två. Boningshusen är, utom i ett fall, uppförda i direkt anslutning till trottoaren medan uthusen återfinns i kvarterets inre delar. År 1915 uppförde Frälsningsarmén ett föreningshus i kvarteret. Under 1960-talet tillkom ett hyreshus i 3 plan samt en bensinstation. Under 1970-talet har boningshusen i kvarterets södra delar genomgått stora exteriöra förändringar.

I bevaringsförslaget ingår.

28 A Kv. Linnean, tomt 1. Vallgatan 9

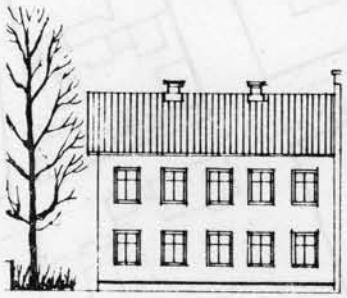

Boningshus (omkr. 1900),
uthus (1900-talet)

Boningshus i 2 1/2 plan uppfört i timmer med gulmålad stående locklistpanel och liggande fasspontpanel. Oljevita foder, lister och takutsprång. Sadeltak klätt med brunmålad tegelimiterande plåt. Uthus uppfört i trä med ljust brun oljefärg. Pulpettak klätt med tvåkupigt lertegel.

Sammanfattande värdering nedan.

28 B Kv. Linnean, tomt 4. Södergatan 11

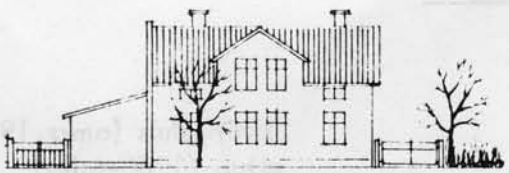
Boningshus (omkring 1900), uthuslänga (omkring 1900), två garagelängor (1960-talet)

Boningshus i 2 1/2 plan uppfört i timmer med grålmålad profilerad locklistpanel. Fönsterbågar samt dörrar är målade i "engelskt rött". Sadeltak klätt med tvåkupigt lertegel. Uthuslänga uppfört i trä med ljust grålmålad locklistpanel. Pulpettak klätt med tvåkupigt tegel. Garagelängor med grå plåtfasad och eternittak.

Sammanfattande värdering.

Boningshusen på tomterna 1 och 4 är två mycket välbevarade exempel på den enklare trähusbebyggelse som uppfördes i utkanten av den äldre stadskärnan kring sekelskiftet 1900. För totalmiljön har de äldre uthusen, trädgårdarna samt boningshuset på tomt nr 3 ett stort värde.

28 C Kv. Linnean, tomt 13. Vallgatan 7

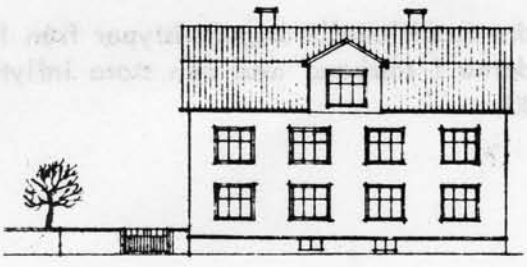
Boningshus (1800-talets slut), uthus (omkr. 1900)

Boningshus i 1 1/2 plan uppfört i timmer med gulputsad fasad. Brandgavel murad i tegel. Sadeltak klätt med eternit. Uthuslänga uppförd i trä och tegel med ljust brun oljefärg. Pulpettak täckt med tvåkupigt tegel och rödmålad plåt.

Boningshuset visar på hur äldre traditionella byggnadstyper från landsbygden överflyttades till städerna i samband med den stora inflyttningen kring sekelskiftet 1900.

OBJEKT NR 29

Kv. Begonian, tomt 7. Fabriksgatan 7

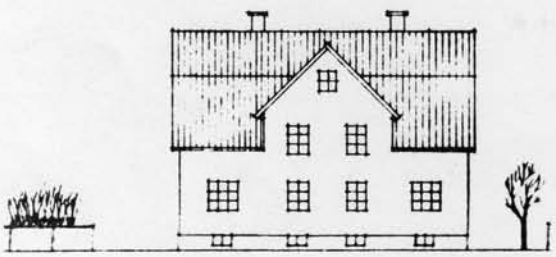

Boningshus (1924)

Boningshus i 2 1/2 plan uppfört i trä med ljust oljegul locklistpanel. Mansardtak med frontespis och taklätta täckt med tvåkupigt lertegel. Välbevarad f.d. arbetarbostad belägen strax söder om fabriksområdet i kvarteret Astern. Byggnaden är uppförd år 1924 i tidsenligt enkel träarkitektur.

OBJEKT NR 30

Kv. Begonian, tomt 6. Änggatan 14

Boningshus (1931)

Boningshus i 1 1/2 plan uppfört i trä med ljust gulmålad putsfasad. Mansardtak med frontespis och taklätta täckt med tvåkupigt lertegel.

Boningshuset är avseende proportioner, fasadmaterial, fönstertyper och takkonstruktion ett välbevarat exempel på 1920-1930-talens stilideal och bostadsbyggande. Byggnaden är även en god representant för de flerbostadshus som uppfördes i stadskärnans utkanter vid denna tid.

OBJEKT NR 31

Stg 100, Vänersborgs järnvägsstation

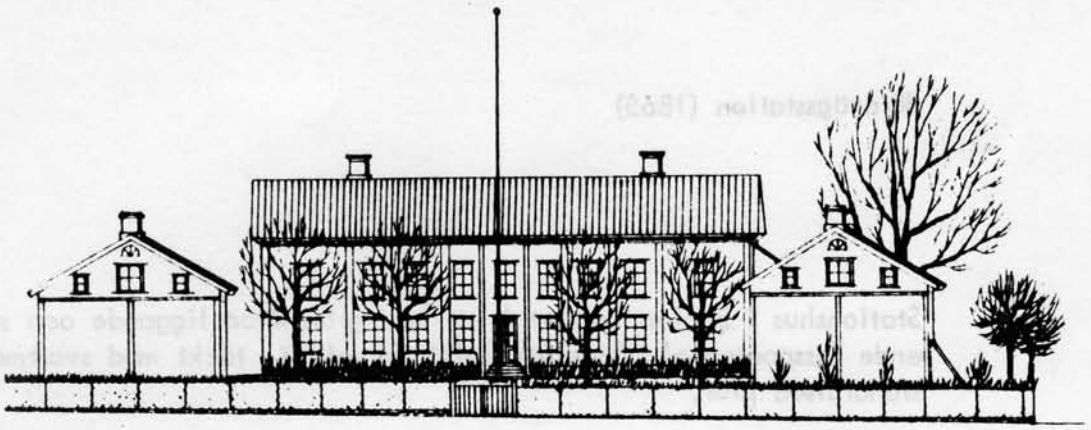
Järnvägsstation (1865)

Stationshus i 2 plan uppfört i trä med grönmålad liggande och stående fasspontpanel. Sadeltak delvis avvalmat, täckt med svartmålad ståndfalsad plåt.

Järnvägslinjen Uddevalla-Vänersborg-Herrljunga (UVHJ) öppnades för trafik år 1867. Förhoppningen om att järnvägen skulle göra Vänersborg till en viktig knutpunkt mellan kanal och järnväg, med en betydande omlastning av gods, kan avläsas i stationsbyggnadens monumentala utformning. Huvudfasaden mot gamla Hamnkanalen är symmetriskt uppbyggd med en dominerande "mittrisalit" samt två "hörnrisaliter". Motsvarande indelning återfinns även på fasaden mot bangården men "risaliterna" är här ej "framspringande". Den variationsrika träpanelen med fältindelningar är ett tidigt exempel på den panelarkitektur som senare kom att bli karaktäristisk för tidsperioden kring sekelskiftet 1900.

OBJEKT NR 32

Kv. Violen, tomt 1, 2 och 3. Edsgatan 2, "Skansen"

Huvudbyggnad (1820), flygelbyggnader (1820)

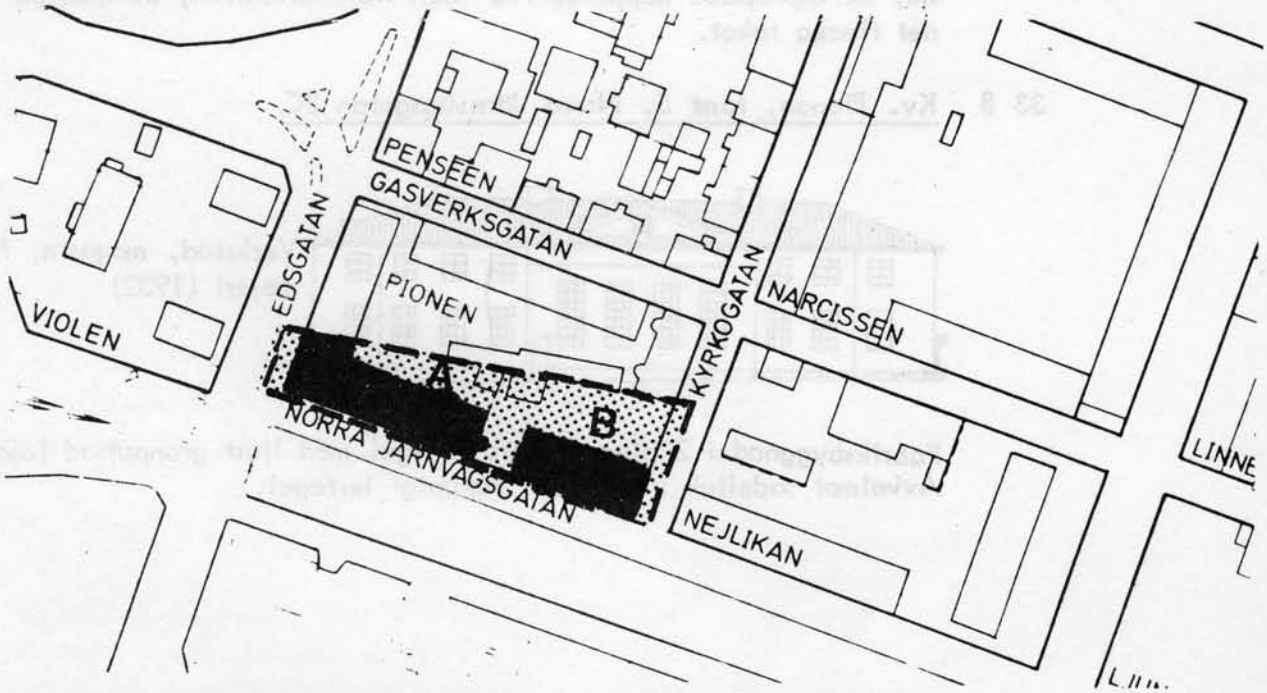
Huvudbyggnad i 2 1/2 plan uppfört i timmer med oljegul locklistpanel. Oljevita foder, knutlådor samt takutsprång. Brunmålade pardörrar. Sadeltak klätt med lertegel. Flygelbyggnader i 1 1/2 plan uppförda i timmer med ljust brunbeige locklistpanel. Oljevita foder, knutlådor och vindskivor. Brunmålade pardörrar. Sadeltak klädda med tvåkupigt lertegel.

Kvarteret Violen gränsar i norr mot den äldre rutnätsplanen och i söder mot den år 1867 öppnade järnvägslinjen mellan Uddevalla-Vänersborg-Herrljunga. Kvarteret som omfattar en delvis lövskogsbevuxen mindre höjd är bebyggt med en herrgårdsliknande anläggning med huvudbyggnad och två vinkelställda flygelbyggnader. De uppfördes år 1820 av Kungliga Västgöta-Dals Regemente som mäss och logibyggnader för regimentets officerare. men övergick strax därefter i privat ägo och fick en funktion likartad med stadens landerier. Namnet "Skansen" härrör från en försvarsskans som låg här under 1600-talet och 1700-talets början.

Huvudbyggnaden är uppförd i en stram symmetrisk klassicerande träarkitektur. Flygelbyggnaderna har en något enklare exteriör. Anläggningen besitter ett mycket högt kulturhistoriskt värde och utgör ett omistligt inslag i stadsbilden.

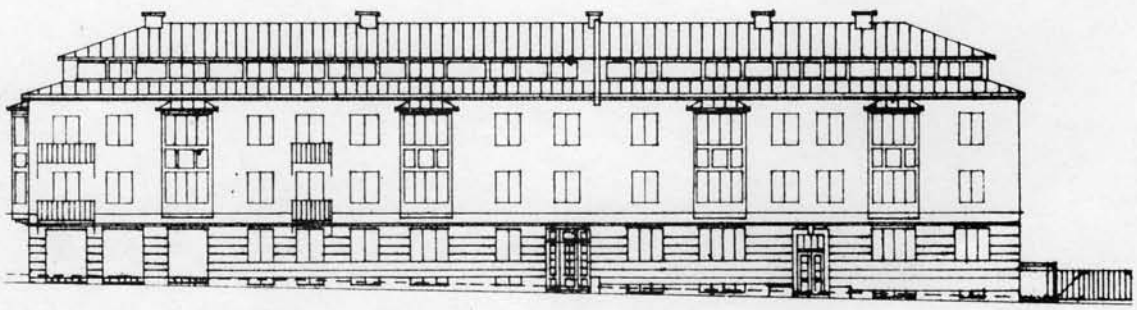
MILJÖ NR 33

BEBYGGELSE I KVARTERET PIONEN

Området vid kvarteret Pionen låg långt fram på 1850-talet utanför rutnätsplanens södra gräns. Sannolikt avdelades det rektangulära kvarteret i samband med anläggandet av järnvägslinjen Uddevalla-Vänersborg-Herrljunga på 1860-talet. Kvarterets nuvarande bebyggelse härrör i huvudsak från 1930- och 1960-talen.

33 A Kv. Pionen, tomt 3 och 4. Norra Järnvägsgatan 2A, 2B/Edsgatan 1A

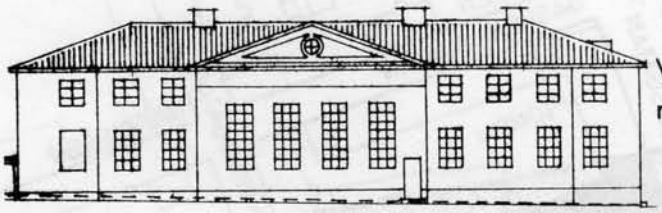

Hyresfastighet (1932, 1935)

Hyresfastighet i 3 1/2 plan uppfört i tegel med ljust brunslammad fasad. Takbeklädnad av plåt. Fastigheten, som är uppförd i två etapper, representerar putsarkitekturen vid början av 1930-talet, då funktionalismens stilideal börjar göra sig gällande i arkitekturen.

Tandsnittsornamentiken längs takgesimsen är dock ett kvardröjande stildrag från den förutvarande klassicerande perioden under 1920-talet. Utmärkande för funktionalismen är den släta putsfasaden, balkongerna, de ospröjsade kopplade två- och treluftsfönstren, burspråken och det flacka taket.

33 B Kv. Pionen, tomt 5. Norra Järnvägsgatan 2C

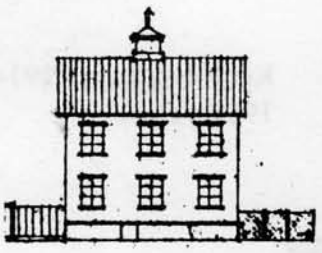

Verkstad, magasin, f.d. mejeri (1932)

Fabriksbyggnad i 2 plan uppförd i tegel med ljust grönputsad fasad. Avvalmat sadeltak klätt med tvåkupigt lertegel.

OBJEKT NR 34

Kv. Nejlikan, tomt 4. Gasverksgatan 7

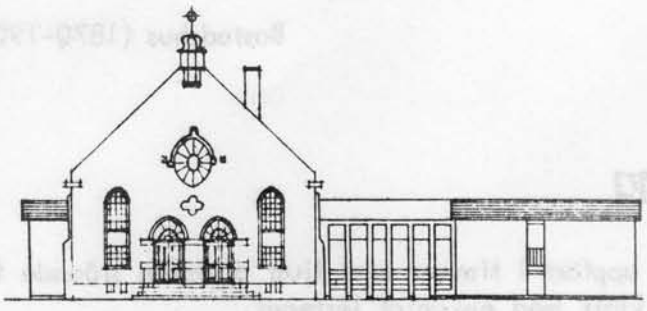
Bostadshus (1870-1900)

Bostadshus i 2 plan uppfört i timmer med ljust oljegrön stående locklistpanel. Sadeltak klätt med enkupigt lertegel.

F.d. arbetarbostad uppförd i anslutning till f.d. margarinfabriken. Byggnaden avspeglar den arbetar- och fabriksbebyggelse som växte upp i stadens utkanter under 1800-talets senare hälft. Arbetarbostaden är exteriört helt intakt bevarad och utgör en god representant för den enklare bostadsbebyggelsen vid denna tid.

OBJEKT NR 35

Kv. Ljungen, tomt 13. Norra Järnvägsgatan 16, Missionskyrkan

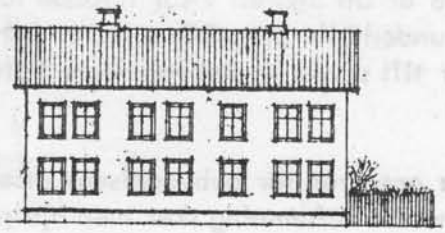
Kyrkobyggnad (1914-1915, 1960-talet)

Kyrkobyggnad uppförd i tegel med grå och beigeputsad fasad. Sadeltak klätt med svart betongtegel.

Missionskyrkan, som är uppförd efter ritningar av ingenjör W. Paalzow har en tidsenlig svagt jugendinfluerad exteriör. Byggnaden har ett stort miljömässigt värde.

OBJEKT NR 36

Kv. Ljungen, tomt 4. Gasverksgatan 25

Bostadshus (1910-talet),
uthuslänga (1910-talet),
uthus, garage (1910-talet)

Boningshus i 2 1/2 plan uppfört i trä med gulmålad liggande fasspontpanel. Oljevita foder och takutsprång samt grönmålade fönsterbågar och dörrar. Sadeltak klätt med grönmålad korrugerad plåt. Uthuslänga uppförd i trä med ljust oljegrå liggande fasspontpanel. Taktäckning av grönmålad plåt. Uthus och garage uppförda i trä med faluröd och ljust oljegrå liggande fasspontpanel och stående lockpanel. Takbeklädnad av grönmålad plåt.

Flerbostadshuset på tomt nr 4 är en god representant för den enklare trähusbebyggelse som uppfördes i stadens utkanter kring sekelskiftet 1900. Byggnaden har tidsenlig välbevarad exteriör avseende proportioner, träpanel, fönstertyper, takskolar och sockel. För gårdsmiljön har uthusbyggnaderna ett mycket stort värde.

LAGSTIFTNING TILL SKYDD FÖR KULTURHISTORISKT VÄRDEFULL BEBYGGELSE

Det bästa skydd en byggnad kan få är att ägaren visar intresse för huset och har vilja och förmåga att underhålla det. Erfarenheten har dock visat att det även behövs lagregler till skydd för bebyggelsens kulturhistoriska och miljömässiga värden.

Byggnadsnämnden har det formella ansvaret för bebyggelsens utseende. Nämndens möjlighet att påverka husens utformning sker med hjälp av planläggning samt genom byggnadslovsgivning.

I byggnadslagen och mer detaljerat i byggnadsstadgan finns dels bestämmelser som gäller generellt för den kulturhistoriskt värdefulla bebyggelsen, dels bestämmelser som bara gäller för vissa områden eller ensataka hus efter särskilda beslut och förordnanden.

BYGGNADSSTADGAN (BS, 1959)

Byggnadsstadgan ger anvisningar om byggnadsnämnd, byggnadslov, byggande m.m.

§ 9

I paragrafen som rör anvisningar vid upprättande av plan betonas det att bebyggelse med särskilt värde ur historisk eller kulturhistorisk synpunkt om möjligt bevaras.

§ 12, § 13

Se avsnitt om "Byggnadslagen" (Se nästa sida)

§ 14

Den som upprättar förslag till plan skall samråda med myndigheter, föreningar och enskilda som kan ha ett väsentligt intresse i frågan.

Enligt paragrafen föreligger det således en generell skyldighet att de kulturminnesvårdande myndigheterna i länet (länsantikvarie och länsmuseet) kontaktas i planer som gäller kulturhistoriskt värdefulla miljöer.

§ 29

Inom områden med utomplansbestämmelser skall platsen för nybyggnad anses lämplig från allmän synpunkt. Områden som har särskilda naturvärden skall såvitt möjligt bevaras.

§ 54

Byggnadslov fordras för nybyggnad och annan väsentlig förändring som är jämförbar med nybyggnad.

Byggnadslov skall bl.a. sökas för ändringar som avsevärt påverkar byggnadens planlösning och exteriör.

Inom stadsplanelagt område fordras även byggnadslov för byte av taktäckningsmaterial och för omfärgning av byggnadens fasad om detta medför att byggnadens karaktär ändras väsentligt.

BYGGNADSLAGEN (Bl. 1947)

§ 25 + Byggnadsstadgans § 12, 13, 38

Kommunernas översiktliga planer ger riktlinjer för hur den kulturhistoriskt och miljömässigt värdefulla bebyggelsen skall bevaras, t.ex. genom att ange hur man avser att tillämpa 38 § i byggnadsstadgan vod byggnadslovsprövning.

Ett starkare skydd för bebyggelsens kulturhistoriska och miljömässiga värden kan ges genom bestämmelser i en DETALJPLAN - Stadsplan e eller byggnadsplan. Detaljplanen bestämmer i detalj rätten att bygga och hur marken skall användas. Den anger också husens storlek, höjd och placering. Stadsplanen kan dessutom innehålla bestämmelser om tak- och fasadmaterial, taklutningar och en allmän bestämmelse om att nya hus skall anpassas till de äldre.

Planen kan användas i bevarandesyfte genom att (byggnadsrätten regleras) och anpassas till den befintliga bebyggelsen.

I många värdefulla områden ligger äldre stadsplaner, som medger stora byggnadsrätter, kvar som gällande. Detta försvårar ett bevarande genom att de skapar stora förväntningsvärden. För dessa miljöer, liksom i allmänhet i områden med överstora eller på annat sätt omoderna planer. är det angeläget att en planändring aktualiseras. En minskning av sedan en lång tid outnyttjade byggnadsrätter behöver inte nödvändigtvis innebära ersättningskrav till fastighetsägaren.

Q-märkning

För att säkerställa bevarandet av en värdefull miljö kan man vid stadsplaneändringar avgränsa byggnader eller områden som anses särskilt viktiga genom s.k. Q-märkning. Q-bestämmelsen sätter tidigare byggnadsrätt ur kraft, men kan utformas så att brand eller dylikt inte hindrar en anpassad nybyggnad. En förutsättning för att en fastighet skall kunna betecknas med Q är således att den antingen ägs av kommunen eller att markägaren lämnar sitt samtycke.

§ 38 (SFS 1980:337)

Enligt byggnadsstadgans § 38 kan särskilda krav ställas på den bebyggelse som är belägen inom områden som utgör värdefulla miljöer. Där sägs bl.a. "En byggnads yttre skall ges sådan utformning och färg som stads- eller landskapsbilden fordrar och som är lämplig både för byggnaden som sådan och för en god helhetsverkan. Inom ett bebyggelseområde som utgör den värdefull miljö skall dessutom särskild hänsyn tas till områdets egenart.

En byggnad som är av större värde från historisk, kulturhistorisk eller konstnärlig synpunkt får inte förvanskas vare sig genom arbeten på byggnaden eller genom bebyggelse i grannskapet".

Skyddsintresset för de kulutrhistoriskt eller miljömässigt värdefulla miljöerna bör ha kommit till uttryck genom ett kommunalt beslut i t.ex.

- kommunöversikt
- områdesplan
- bevarande program

Skyddet bör inte enbart gälla miljöer och områden som behandlats i den fysiska riksplaneringen utan också sådana som har bedömts värdefulla i ett kommunalt perspektiv. Det ankommer således på kommunerna att välja ut och avgränsa skyddsvärdeområden.

Bestämmelserna är tillämpliga:

- vid nybyggnad
- vid om-, på- och tillbyggnad av befintlig byggnad
- även på sådana åtgärder som annars ej kräver byggnadslov.

Byggnadsnämnden skall i varje enskilt fall göra en avvägning mellan de krav som den berörda byggnadsdelens utformning som områdets egenart kan motivera och å andra sidan de tekniska och ekonomiska förutsättningarna som finns.

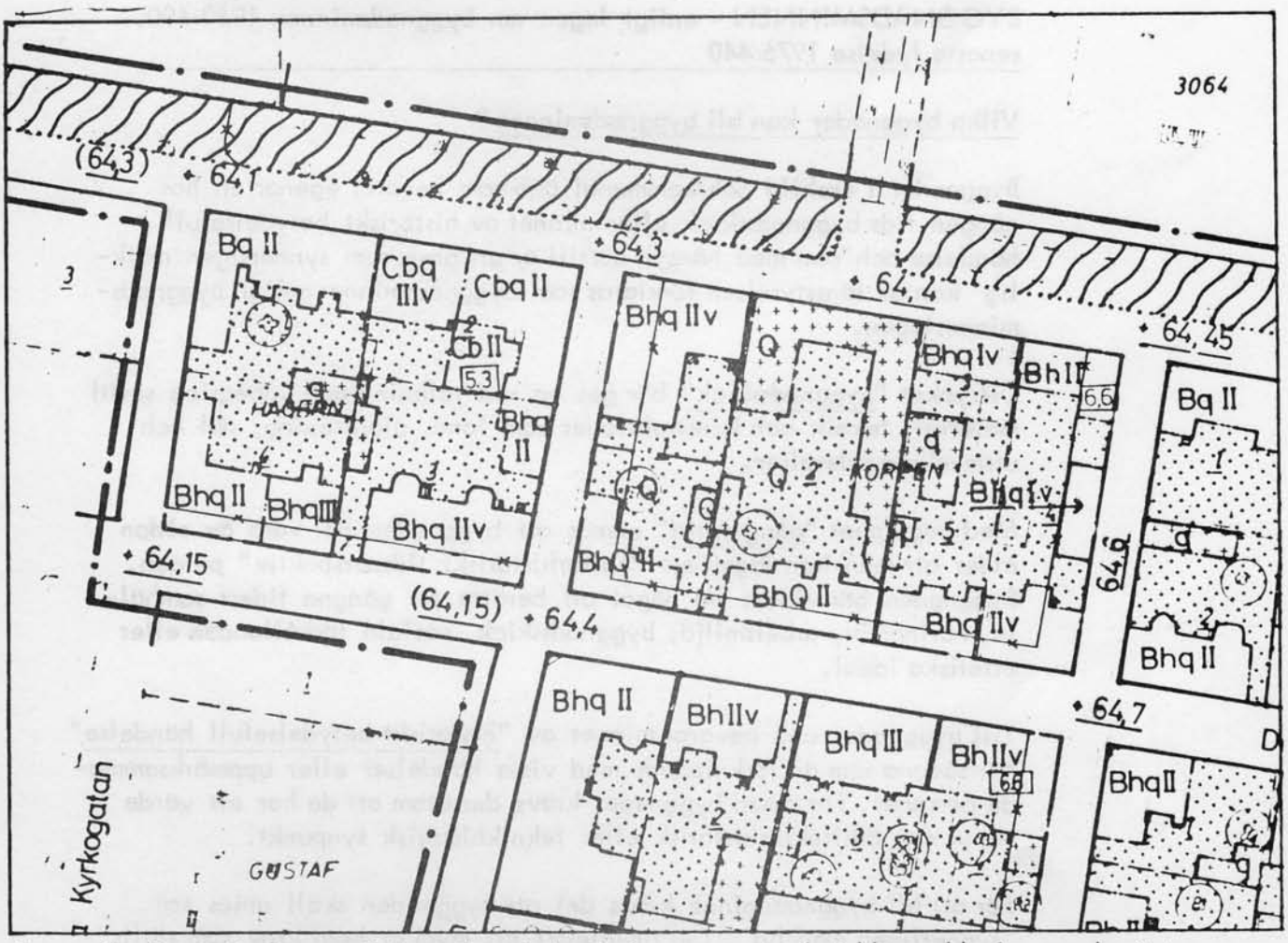
§ 50

I paragrafen som reglerar underhåll av hus föreskrivs att byggnader skall underhållas så att bl.a. vanprydnad inte uppkommer.

Q brukar vanligen åsättas byggnader som är av byggnadsminnesklass (riksintresse). För dessa Q-märkta byggnader kan länsantikvarien utfärda preliminära skyddsföreskrifter, vilka fastställs om en byggnadsminnesförklaring skulle bli aktuell.

Beteckningen q kan åsättas kulturhisotrisk bebyggelse som ej är av byggnadsminnesklass, men där man syftar till att bevara den allmänna karaktären hos en byggnad eller ett bebyggelseområde. Beteckningen q kan också användas för områden där nybebyggelse inte skall tillkomma annat än i undantagsfall. Bestämmelsen gör det emellertid inte omöjligt att antingen bygga om eller bygga nytt i begränsad omfattning, men på ett sätt som tar hänsyn till miljön.

För att säkerställa ett bevarande av värdefull bebyggelse kan således Q- och q-beteckningarna i stadsplanen kombineras med s.k. skräddarsydda byggnadsrätter, d.v.s. byggnadsrätter som överensstämmer med befintliga byggnader.

Exempel på stadsplan med Q- och q-beteckningar samt skräddarsydda byggnadsrätter.
Alingsås stadskärna

§ 35

Q-märkningen innebär inte något hinder mot rivning. Inom ett stadsplanelagt område kan byggnadsnämnden dock förbjuda rivning av kulturhistoriskt eller miljömässigt värdefull bebyggelse. Rivningsförbudet är dock temporärt och får inte gälla i mer än 5 år.

§ 86

För att skydda kulturhistoriskt värdefulla byggnadsmiljöer, som inte omfattas av en detaljplan, kan länsstyrelsen förordna att man inte får bygga nytt eller ändra befintliga byggnader utan tillstånd från länsstyrelsen.

SPECIALLAGSTIFTNINGAR

Vissa byggnader har tillmätts ett så högt kulturhistoriskt värde att de har getts ett särksilt skydd med stöd av speciallagstiftningar.

BYGGNADSMINNEN - enligt lagen om byggnadsminnen 1960:690, senaste lydelse 1976:440

Vilka byggnader kan bli byggnadsminnen?

Byggnader i enskild och kommunal ägo som bevarar egenarten hos gången tids byggnadsskick eller minnet av historiskt betydelsefull händelse och"som med hänsyn därtill är att anse som synnerligen märklig" kan av länsstyrelsen förklaras som byggnadsminne enligt byggnadsminneslagen.

Uttrycket "byggnadsskick" bör ges en vid tolkning och inbegripa såväl material, teknik och konstruktioner som form, planlösning, stil och utsmyckningsdetaljer.

Med begreppet "gången tid" menas att byggnaden bör vara av sådan ålder att man kan lägga ett "kulturhistoriskt tidsperspektiv" på den. Byggnaden bör vidare ha något att berätta om gångna tiders samhälle, näringsliv, arbetsmiljö, byggnadsskick, sociala förhållanden eller estetiska ideal.

Till byggnader som bevarar minnet av "historiskt betydelsefull händelse" hör sådana som är förknippade med vissa händelser eller uppmärksammade personer. För dessa byggnader krävs dessutom att de har ett värde i sig ur ex. arkitekturhistorisk eller teknikhistorisk synpunkt.

För att bli byggnadsminne krävs det att byggnaden skall anses som "synnerligen märklig". Det är således ett mycket högt krav som ställs på det kulturhistoriska värdet innan beslut om en byggnadsminnesförklaring fattas.

Ett byggnadsminne kan utgöras av en enskild byggnad eller en byggnadsgrupp, ex. en gårdanläggning. Då man inte kan minnesförklara en hel miljö måste varje enskilt hus inom miljön byggnadsminnesförklaras för sig.

Vad innefattar en byggnadsminnesförklaring?

Vid beslut om en byggnadsminnesförklaring tar man hänsyn till byggnadens användning. Det lagliga skyddet kan gälla enbart exteriören eller både exteriören och interiören. Det invändiga skyddet kan innefatta all äldre fast inredning eller enbart planlösningen.

Byggnadsminnesförklaringen kan också omfatta ett visst kringliggande område runt byggnaderna som skall hållas i ett vårdat skick.

Skyddsföreskrifter

För varje byggnadsminne utformas särskilda skyddsföreskrifter som talar om vad som ingår i byggnadsminnet och på vilket sätt detta skall vårdas. Skyddsföreskriften utarbetas av länsantikvarien på länsstyrelsen i samråd med ägaren. Skyddsföreskrifterna kan ha följande innehåll:

- Byggnaden får inte rivas, flyttas.
- Byggnaden får till sitt yttre inte byggas om eller förändras på annat sätt.
- I byggnadens inre får inte sådana åtgärder vidtagas som medför ingrepp i befintlig rumsindelning eller stomme. I de rum som kryssmarkerats på bilagda planritning får åtgärder inte vidtagas som innebär ingrepp i fast inredning.
- Byggnaden skall underhållas så att den inte förfaller. Vård- och underhållsarbeten skall utföras på ett sådant sätt att det kulturhistoriska värdet inte minskar. Råd och anvisningar i dessa frågor lämnas av länsstyrelsen.
- Till beslutet bifogas en karta med ett område markerat med en röd begränsningslinje. Inom detta får ytterligare bebyggelse eller annan väsentlig markförändring inte förekomma.

Hur går en byggnadsminnesförklaring till?

Vem som helst kan skriva till länsstyrelsen och föreslå att en byggnad eller anläggning förklaras som byggnadsminne. Skrivelsen skall innehålla uppgifter om

- fastighetsbeteckning
- lagfaren ägare
- beskrivning av byggnaden
- de omständigheter som åberopas för att byggnaden bör förklaras som byggnadsminne.

Länstyrelsen avgör om den föreslagna byggnaden uppfyller de kulturhistoriska kraven på en byggnadsminnesförklaring och diskuterar sedan förslaget med byggnadens ägare. Även byggnadsnämnden får tillfälle att yttra sig.

Länstyrelsen kan, i avvaktan på ärendets slutliga prövning, för viss tid, dock högst sex månader, meddela förbud mot åtgärd, varigenom byggnadens kulturhistoriska värde skulle minskas eller gå förlorat.

Ekonomiskt stöd till upprustning av byggnadsminnen.

Vid underhåll, upprustning och ombyggnad av hus som förklarats för eller besitter ett så högt kulturhistoriskt värde att de kan förklaras som byggnadsminnen, finns möjligheter att få förmånliga lån och direkta bidrag. Se vidare sid.

Byggnadsminnen i landet och i Älvsborgs län.

Byggnadsminnenas antal (hela anläggningar) i landet uppgår för närvarande till över 500 st. varav 30 st. inom Älvsborgs län.

BYGGNADMINNESMÄRKEN - enligt kungörelse 1920:744 med föreskrifter rörande det offentliga byggnadsväsendet.

Vilka byggnader kan bli byggnadsminnesmärken?

Byggnader under statlig förvaltning som har ett mycket högt kulturhistoriskt eller konstnärligt värde kan skyddas enligt kungörelsen med föreskrifter rörande det offentliga byggnadsväsendet.

Merparten av landets byggnadsminnesmärken utgörs av monumentalbyggnader som slott och residens men där förekommer även byggnader med enklare arkitektur som fyrar, skolor, tingshus, militärboställen och sjukhus.

Vad innehåller kungörelsen?

Kungörelsen innehåller generella anvisningar för vården av byggnader under "statens eller menighets eller allmän instutuions- eller inrättningsförvaltning". En särställning har dock de byggnadsminnesmärken som ägs av staten. De som upptas på en särskild förteckning skall vårdas enligt noggrant angivna regler. Alla åtgärder kräver i princip tillstånd av riksantikvarieämbetet och i vissa fall av regeringen.

Kungörelsen innehåller också bestämmelser rörande vården av kyrkobyggnader m.m., som tillhör svenska kyrkan. Föreskrifterna medför att alla kyrkobyggnader, oberoende av ålder och värde, blir skyddade genom att förändringar kräver tillstånd från riksantikvarieämbetet.

Vård och underhåll

Riksantikvarieämbetet beslutar i ärenden som gäller ändringsarbeten och reparation. Regeringen beslutar i ärenden som gäller rivning, överlåtelse, flyttning eller därmed jämförbara åtgärder.

Den förvaltande myndigheten svarar för vård och underhåll.

Förteckning av byggnadsminnesmärken.

Kungl. Maj:t bestämmer på förslag från riksantikvarieämbetet och efter att ha hört berörda myndigheter, vilka byggnader som bör upptas i förteckningen över byggnadsminnesmärken.

Byggnadsminnesmärken i landet och i Älvsborgs län

Byggnadsminnesmärkenas antal (hela objekt) i landet uppgår för närvarande till c:a 330 st. I Älvsborgs län finns 2 byggnadsminnesmärken: Länsresidenset i Vänersborg och Forstene gård i Västra Tunhems socken, Vänersborgs kommun.

Sammanfattningsvis är skyddet för den kulturhistoriskt värdefulla bebyggelsen inom planlagt område avsett att fungera på följande sätt.

- Vid planläggningen skall värdefull bebyggelse såvitt möjligt bevaras (9 § BS)
- och underhållas (50 § BS)
- Genom bestämmelser i en detaljplan kan kulturhistoriskt och miljömässigt värdefulla miljöer och byggnader ges ett verksamt skydd. Även utformningen av tillkommande bebyggelse kan regleras genom planbestämmelserna. (25 § BL, § 12 § 2 mom, 13 § BS)
- Särskilda krav kan ställas på den bebyggelse som är belägen inom områden som utgör värdefulla miljöer. (38 § BS).
- Rivning kan inte förhindras , men bestämmelserna om rivningsförbud ger ändå byggnadsnämnderna rådrum för bevarandeåtgärder. (35a § BL)
- För skydd av byggnader av riksintresse finns speciallagsstiftningar. (1976, 440, KK 1920, 744),

EKONOMISKT STÖD FÖR UNDERHÅLL OCH OMBYGGNAD AV KULTURHISTORISKT VÄRDEFULL BEBYGGELSE

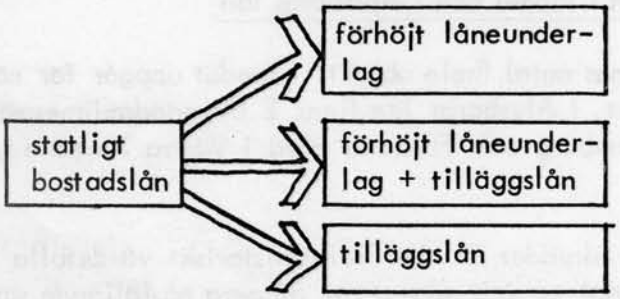
Vid underhåll och ombyggnad av kulturhistoriskt värdefulla byggnader finns det vissa möjligheter att få lån på förmånliga villkor eller att få ekonomiska bidrag.

BOSTADSLÅN MED FÖRHÖJT LÅNEUNDERLAG OCH TILLÄGGSLÅN.

Låneförutsättningar

En förutsättning för att erhålla dessa lån är:

att statligt bostadslån samtidigt erhålls för upprustning

att byggnadens kulturhistoriska värde styrks av länsantikvarien vid länsstyrelsen

att det kulturhistoriska värdet bibehålles.

Låneberättigade åtgärder

Lånen ges för att täcka extra kostnader som ofta är förbundna med restaurering av äldre byggnader, exempelvis:

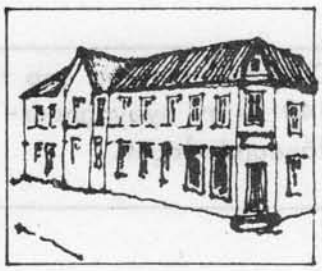
- omfattande hantverkarinsatser
- specialbeställda byggnadsdelar och material
- trång arbetsplats
- hinder för rationella arbetsmetoder
- svåra skador i byggnaden

FÖRHÖJT LÅNEUNDERLAG

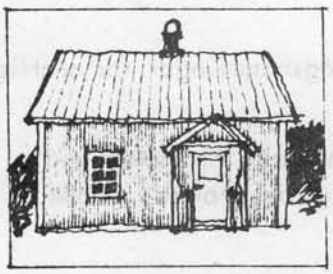
Objekt som kan komma ifråga för förhöjt låneunderlag.

Bostadslån med förhöjt låneunderlag kan ges vid upprustning av fristående byggnad eller byggnad som utgör ett betydelsefullt inslag i en kulturhistoriskt värdefull miljö.

Låneförutsättningar

Höjning av låneunderlaget begränsas i flerfamiljshus av att hyrorna inte får bli högre än normalt. (Ombyggnadskostnaden måste begränsas inom ramen för bruksvärdeshyran.)

I småhus får låneunderlaget inte bli högre än fastighetsvärdet.

Amortering, ränta

Lånet är ett annuitetslån på max. 30 år med 11 % ränta.

TILLÄGGSLÅN

Som komplement till bostadslån - med eller utan förhöjt låneunderlag - kan tilläggslån ges. Tilläggslånet skall finansiera kostnader som inte täcks av bruksvärdeshyran eller som inte rimligen bör belasta låntagaren i enfamiljshus.

Objekt som kan komma ifråga för tilläggslån.

Tilläggslån är avsett endast för ombyggnad av hus som förklarats för eller besitter ett så högt kulturhistoriskt värde att de kan förklaras för byggnadsminne, enligt lagen om byggnadsminnen.

Amortering, ränta

Tilläggslånet är ränte- och amorteringsfritt de första 10 åren. Därefter skall räntor och amorteringar betalas. I vissa fall kan lånet avskrivas.

Stödets storlek

Det ekonomiska lånestödet får ej översiga husets värde i ombyggt skick.

75 % av godkänd kostnad som överstiger 140 % men ej 200 % av nybyggnads - låneunderlaget.	+	Godkänd kostnad upp till 140 % av nybyggnads-låneunderlaget.

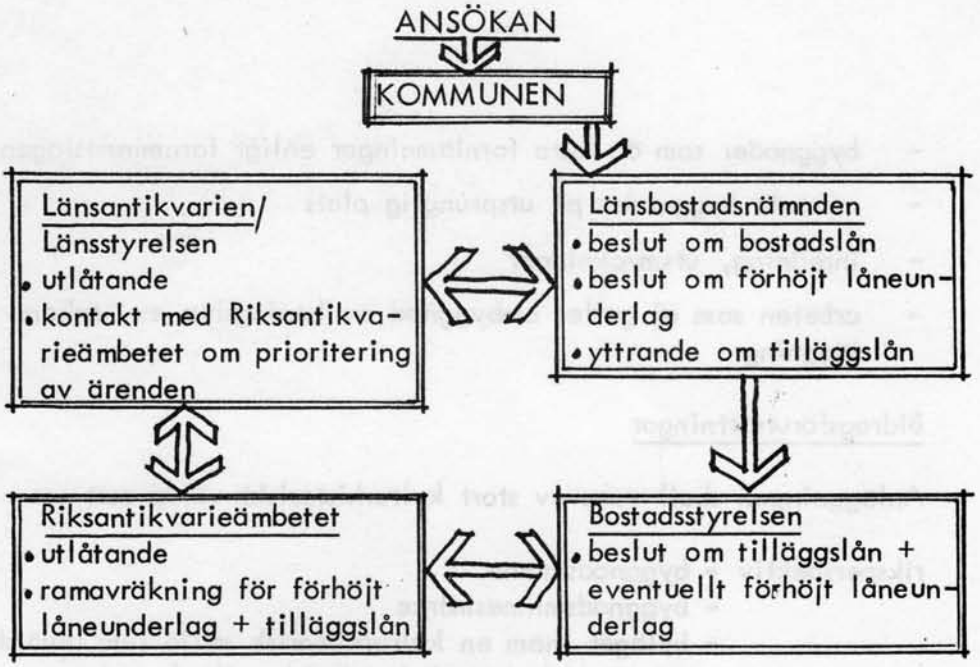
Ansökan

Ansökan om bostadslån med förhöjt låneunderlag eller tilläggslån skall innehålla:

- byggnadslovshandlingar samt ansökningshandlingar för statligt bostadslån
- detaljerad redovisning av de åtgärder som förorsakar extra kostnader på grund av byggnadens kulturhistoriska värde
- uppmätningsritningar
- till ansökningshandligarna bör bifogas svart/vita fotografier av byggnaden och de delar av byggnaden som har samband med de extra kostnader som lånen avses täcka.

Ärendegången

Ärendegången vid ansökan om bostadslån med förhöjt låneunderlag eller tilläggslån framgår av följande figur.

Kulturhistorisk kontroll/uppföljning

Antikvarisk kontroll av ombyggnaden skall ske. Detta för att se till att de åtgärder, som utgjort en förutsättning för tillstyrkan från antikvarisk sida, utförs på rätt sätt. Även i samband med slutbesiktningen kommer dessa åtgärder att kontrolleras.

Utbetalning

De aktuella lånen utbetalas efter slutbesiktningen. I slutbesiktningsprotokollet eller som ett bifogat intyg skall den antikvariska kontrollanten intyga att ombyggnadsarbetena skett på ett tillfredsställande sätt. Protokollet sänds till länsbostadsnämnden eller bostadsstyrelsen.

STATSBIDRAG TILL VÅRD AV KULTURHISTORISKT VÄRDEFULL BEBYGGELSE - SFS 1982:447

Riksantikvarieämbetets tillstyrkanderam för ändamålet uppgår för budgetåret 1981/1982 till 13,4 miljoner kronor. 1982/1982 kommer beloppet att ökas med ytterligare 5 miljoner kronor.

Objekt som kan komma ifråga för bidrag

- byggnadsverk i vid mening. Även byggnader och anläggningar som saknar egentlig användning s.k. överloppshus
- miljöbilden runt själva byggnaden ex. parker, broar, gatubeläggning
- kyrkobyggnader (Svenska kyrkans) som har stora vårdkostnader men där församlingen har liten skattekraft

- byggnader som är fasta fornlämningar enligt fornminneslagen
- museala byggnader på ursprunglig plats
- inredning, utsmyckningar
- arbeten som ej gäller ombyggnad av boningshus ex. takomläggning

Bidragsförutsättningar

Anläggningen skall vara av stort kulturhistoriskt värde sett ur:

riksperspektiv
- byggnadsminne
- byggnadsminnesmärke
- beläget inom en kulturhistorisk miljö som utvärderats i arbetet med den fysiska riksplaneringen

regionalt perspektiv

Bidrag kan endast utdelas om det i ansökan framgår att byggnaden kommer att bevaras för framtiden. Riksantikvarieämbetet och Statens historiska museer avgör i samband med prövningen av bidragsansökan om det planerade skyddet kan anses vara tillräckligt.

Skydd kan ges i form av
- byggnadsminnesförklaring
- planbestämmelser och andra kommunala beslut (Q-märkning, § 38-område, antaget bevarandeprogram, riktlinjer i kommunöversikt, rivningsförbud, saneringsprogram)
- tomträttsbestämmelser
- avtal vid köp

Stödberättigade åtgärder

Bidrag kan utgå i de fall restaureringsarbeten förorsakar extra kostnader på grund av kulturhistoriska hänsynstaganden. Sådana överkostnader kan uppkomma exempelvis vid:

- bevarande av byggnader som saknar egentlig användning s.k. överloppshus
- bevarande av den omgivande miljöbilden
- bevarande av byggnadsdel som saknar egentlig funktion ex. torn, veranda
- hänsynstagande till befintligt material ex. putsdekor, snickeridetaljer

- användande av samma typ av fasad- och takmaterial som det ursprungliga ex. spån, skiffer, profilerade paneler
- särskild ytbehandling ex. trätjära, kalkfärg
- tillämpning av samma teknik som ursprungligen använts och samma detaljutformning som den befintliga
- arbeten som kräver medverkan av konservator eller annan specialist
- antikvarisk medverkan vid förundersökning och projektering, antikvarisk platskontroll och dokumentation under arbetets gång samt för särskilda byggnadstekniska undersökningar

Ansökan om projekteringsbidrag

Fastighetsägare kan ansöka om bidrag till projekteringsarbete. I ansökan skall redovisas:

- fastighetsbeteckning
- lagfaren ägare
- beskrivning av objektet
- avsikten med arbetet och dess omfattning. Förslag till åtgärder skall ha upprättats av fackman efter samråd med länsantikvarien vid länsstyrelsen, länsmuseet eller motsvarande
- uppgift om tilltänkt konsult
- kostnad

Ansökan om bidrag

Slutgiltig ansökan om bidrag skall innehålla uppgifter om:

- fastighetsbeteckning
- lagfaren ägare
- beskrivning av objektet
- förslag till åtgärder vilka utarbetats av fackman i samråd med länsantikvarien eller länsmuseet. Förslaget skall innehålla tydliga beskrivningar och motiveringar av planerade åtgärder med angivande av materialval etc
- kostnadsberäkning, där samtliga överkostnader kan utläsas
- övriga uppgifter av ekonomisk art som har betydelse för ärendet

- vilken typ av "skydd" som objektet kommer att ges (se bidragsförutsättningar)

Bidragets storlek

Till vården av objekt som är av riksintresse utgår som regel bidrag med högst 90 % av godkänd överkostnad. För övrig kulturhistoriskt värdefull bebyggelse är motsvarande procentsats 50. Skäl att medge ett högre bidrag kan t.ex. vara att ägare är en förening eller stiftelse av ideel karaktär, som har till uppgift att på ursprunglig plats bevara byggnaden eller anläggningen.

Ärendegången

- ansökan om bidrag ställs till Riksantikvarieämbetet och Statens historiska museer men ingives till länsstyrelsen som med eget yttrande efter samråd med länsmuseet, överlämnar ärendet till Riksantikvarieämbetet för prövning
- Riksantikvarieämbetet granskar ansökan och bedömmer om den fyller kraven för bidrag och om ärendet är komplett
- Riksantikvarieämbetet meddelar därefter sökanden skriftligen när ansökan kommer att prövas. Myndigheten tar upp inkomna bidragsansökningar till prövning två gånger varje budgetår, dels under november-december, dels under maj-juni. Om särskilda skäl föreligger kan ansökan tas upp även vid andra tillfällen.
- Riksantikvarieämbetet meddelar sökanden fattat beslut i ärendet. I detta redovisas:
  - om ansökan bifallits
  - bidragets storlek
  - om det planerade skyddet är tillräckligt
  - normalt föreskrivs också att antikvarisk personal skall beredas tillfälle att följa arbetena och i samband därmed lämna de detaljanvisningar samt att avsyna och dokumentera arbetena
  - under vilken tid bidraget står till förfogande

Utbetalning av bidrag

- länsstyrelsen meddelas när arbetena har slutförts varefter avsyning sker. Slutförda arbeten på kyrkobyggnader meddelas direkt till Riksantikvarieämbetet

- sedan avsyningsutlåtanden har inkommit till Riksantikvarieämbetet prövar myndigheten om förutsättningarna för bidraget har uppfyllts, varefter en utbetalning kan ske
- angående projekteringsbidrag kan detta utbetalas då detta arbete slutförts och godkänts av Riksantikvarieämbetet

Överklagande av beslut

Beslut fattat av Riksantikvarieämbetet och Statens historiska museer kan inte överklagas.

ENERGISPARPLANERING OCH BYGGNADSVÅRD

Under maj 1978 antog riksdagen en energisparplan för den befintliga bebyggelsen (prop. 1977/78:76). Under perioden 1978-1988 är målet, enligt denna plan, en bruttoenergibesparing på mellan 39 och 48 TWh per år, vilket uppskattas kräva investeringar på mellan 31 och 48 miljarder kronor. Genomförandet av energisparåtgärderna skall enligt propositionen ske genom frivilliga insatser från fastighetsägarnas sida. Kommunerna får en central roll i detta sammanhang genom att aktivt bidraga med information, rådgivning och besiktningsservice så att de energibesparande åtgärderna kommer till stånd. Kommunernas insatser kräver en översiktlig kartläggning och bedömning av byggnadsbeståndet som anger

- var energibesparande åtgärder i första hand bör sättas in
- var åtgärderna bör begränsas med hänsyn till bl.a. kulturhistoriska värden och miljövärden
- var åtgärder helt bör undvikas.

Utifrån en sådan kartläggning kan sedan ett kommunalt energisparprogram utarbetas. I detta framgår hur information och rådgivning skall läggas upp, vilka resurser som krävs och hur en samordning av besiktningsrådgivning samt byggnadslovsgivning skall kunna genomföras. Kartläggningen ska ge en översiktlig bild av tillståndet hos den byggda miljön och en möjlighet att samordna insatser för energibesparande åtgärder mot andra insatser som berör bebyggelsen d.v.s. planer för energiförsörjning, stadsförnyelse och kulturminnesvård.

Det är angeläget att de kulturhistoriska bevarandeintressena vägs in i planerings- och beslutsunderlaget redan i första skedet av energisparprogrammet i samband med kartläggningen av byggnadsbeståndet. Resurser måste därför avsättas såväl för framtagande av underlag som för medverkan av antikvarisk sakkunskap i planeringen. De av länsmuseet redan tidigare utförda kulturhistoriska bebyggelseinventeringarna utgör ett fullgott grundmaterial vid bedömningen av byggnadsbeståndet. I samband med genomförandet och uppföljningen av energisparprogrammet behövs antikvariska insatser för direkt rådgivning och val av åtgärder liksom för uppföljning och kontroll. I Energisparplanen uttalar departementschefen: "Planverket framhåller vikten av att icke spoliera kultur- och skönhetsvärden av speciell natur genom bl.a. utvändig tilläggsisolering. Flera remissinstanser delar verkets uppfattning. I departementspromemorian har i bedömmningarna av alternativen därför hänsyn tagits till att en viss del av byggnadsbeståndet inte bör bli föremål för tilläggsisolering ens i det högsta alternativet. Jag vill starkt betona att speciell hänsyn bör tas till kulturhistoriska värden,

skönhetsvärden och speciella miljövärden i övrigt. Jag finner promemorians bedömningar i dessa avseenden rimliga." I den åsyftade promemorian sägs bl.a. att 30 % av bostadsbebyggelsen av kulturhistoriska skäl bör undantagas från annan isolering än ovanpå lätt åtkomliga vinds- och källarbjälklag. Som en parantes kan nämnas att 33 % av det samlade bostadsbeståndet är byggt före 1940. Tyvärr står inte det statliga bidrags- och lånebestämmelserna i samklang med departementchefens uttalande. Sysselsättningsaspekten och starka ekonomiska intressen talar också för en fortsatt satsning på tilläggsisolering av fasader. Enligt riksantikvarieämbetet skulle "En urskillningslöst genomförd tilläggsisolering av den befintliga bebyggelsen kunna innebära en av de mest omvälvande förändringarna av landets byggnadsmiljö i modern tid och negativt påverka våra möjligheter att uppleva den historiska dimensionen i den byggda miljön". Den energibesparande effekten av sådana genomgripande åtgärder i den äldre bebyggelsen är dessutom mycket begränsade. En teoretisk förbättring av väggarnas isolering till det dubbla i bostadsbeståndet byggt före 1931 skulle minska nettoenergibehovet för uppvärmning till 3,5 % räknat på hela bostadsbeståndet. De processer inom material- och byggnadsindustrin som krävs för att genomföra en tilläggsisolering är i sig energikrävande varför den totala nettoeffekten reduceras ytterligare. Enligt riksantikvarieämbetets delundersökning av husbeståndet från energisynpunkt (SIB M 79:9) har drygt 20 % av bebyggelsen ett sådant kulturhistoriskt egen- eller miljövärde att ytterväggsisoleringar och fönsterbyten som förändrar husets utseende inte bör göras. De hus som bedömts ha ett kulturhistoriskt värde har till övervägande delen en hög teknisk kvalitet och ett relativt lågt k-värde även jämfört med de senaste årtiondenas bostadsproduktion. Det är därför ett resursslöseri att i förtid ersätta dessa ytterväggar och fönster med nya material med kortare livslängd, inte minst om hänsyn tages till materialens produktionskostnad i energitermer. Enligt beräkningar skulle endast en besparingsmöjlighet på högst 0,5 TWh göras om inga ytterväggsisoleringar utfördes på de kulturhistoriskt känsliga fasaderna. Ställt mot den svenska energikonsumtionen rör det sig om mindre än en promille.

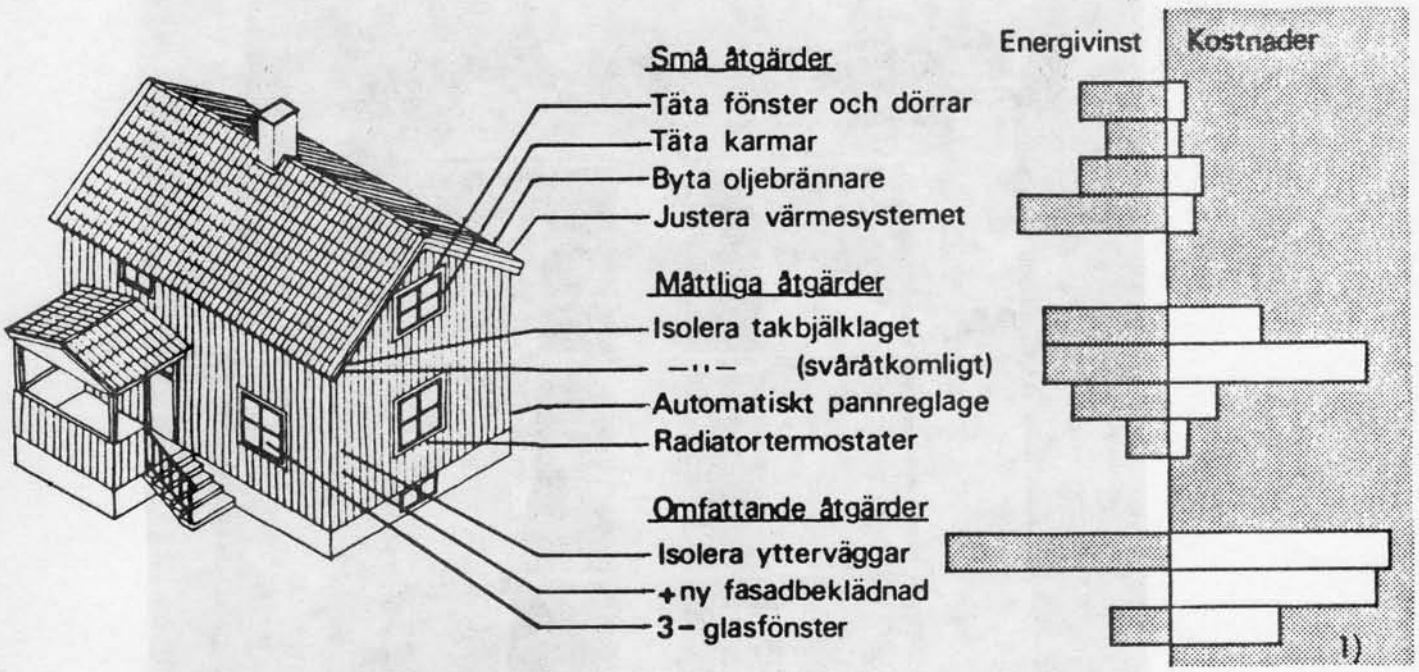
Nu gällande låne- och bidragsregler för energibesparing prioriterar ytterväggsisoleringar och förändringar av fasadmaterial. Tillverkare av fasad- och isoleringsmaterial påstår i sin marknadsföring att huvuddelen av värmen går ut genom väggarna. I verkligheten är denna värmeförlust endast ca 10 %. Enligt bostadsstyrelsens beräkningar har 3/4 av lånen och bidragen under budgetåret 1977/78 gått till tilläggsisolering av ytterväggar och byte av fönster, åtgärder som i förhållande till investeringskostnaderna ger den sämsta energibesparingen. Av alla bidragsberättigade åtgärder är det endast dessa två, som innebär en konflikt med kulturminnesvårdens intressen. En

tilläggsisolering av ytterväggar och byte av fönster leder till en helt ny fasad med nya och för den äldre bebyggelsen helt främmande material. I många fall kan man spåra det modemässiga inflytandet från 1960- och 1970-talets kataloghus. Denna kollisionen mellan gammalt och nytt har en förödande inverkan på tidigare enhetliga villa- och egnahemsområden och på det äldre bostadsbeståndet på landsbygden. Miljön splittras upp och riskerar att bli en provkarta på marknadens alla mer eller mindre "utprovade och underhållsfria" fasadmaterial. Dyrköpta erfarenheter kommer att göras både när det gäller miljön och materialens beständighet och underhåll.

Vid byte och förändring av fasadmaterial ersätts träfasader i 50 % med tegel, förgrovad träpanel eller plåt. Plåtbeklädnaden är ett vasst och okänsligt material som åldras fult, bucklas lätt och är mycket svårt att fräscha upp. Plåten har av fabrikanterna kallats underhållsfri, vilket i realiteten betyder att den inte går att underhålla. Vid tilläggsisolering ersätts putsfasader till 100 % med helt andra fasadmaterial.

Vid byte av fasad- och takmaterial tenderar husen genomgående att bli mörkare. Mörka lasyrfärger på träpaneler, färgstarka lackpaneler, mörka fabriksmålade plåtdetaljer och svarta betongpannor på taken. Fasaderna förenklas också, då rent dekorativa element som foder och listverk tas bort. Många byggnadsdetaljer byts också ut, förenklas och anpassas till husets nya stil. Anslutningar vid förstukvistar, takfall, burspråk och grunder förgrovas. Vid byte av fönster förändras ofta storlek och fönstertyp. Fönstren flyttas sällan ut i samband med tilläggsisoleringen och djupa fönsternischer står därför som hål i den nya fasaden.

Som nämnts ovan är det endast tilläggsisolering av ytterväggar och fönsterbyte som innebär en konflikt med kulturminnesvården. Det finns fullgoda bidragsberättigade alternativ som i regel är både effektivare och mindre kapitalkrävande. Åtgärder som tätning av ytterväggar, fönster och dörrar, isolering av vinds- och bottenbjälklag samt injustering av värme- och ventilationssystem är betydligt mer effektiva och oftast fullt tillräckliga ur energisparsynpunkt.

Små åtgärder kan vara förvånansvärt effektiva ur energisparsynpunkt i förhållande till vad de kostar. Andra dyrbarare åtgärder ger inte tillräcklig energivinst i förhållande till kostnaden.

Om en tilläggsisolering inte kan undvikas är det väsentligt:

- att ursprungligt fasadmaterial återanvänds eller ersätts med samma typ av fasadmaterial.
- att ursprungliga fönster eller kopior av dessa flyttas ut i det nya fasadlivet.
- att anslutningar till taksprång, entréer, burspråk, trappor, dörrar och sockel görs så stilriktigt som möjligt.
- att ursprungliga detaljer och utsmyckningar inte i onödan tas bort eller förändras.

Det bör observeras att energisparstöd även utgår till återanvändning av befintliga material.

1) Ur Norra Ängby. Ett program för din närmiljö 1978.

Klassicerande fönsteromfattning med förkroppade konsoler och stiliserade droppar. Mellby 2:5 - Gustavsborg (objekt nr 51H).

RÅD I BYGGNADSVÅRD

Alla byggnader avspeglar en byggnadstradition och ett stycke historia. De berättar om tidigare generationers levnadssätt, arbetsmetoder och materialtillgång. En äldre byggnad är oftast en ren hantverksprodukt, skapad av yrkeskunnigt folk. Deras erfarenheter var utvecklad genom en teknik och en proportionering som bygger på en uråldrig tradition. Idag har vi en helt ny byggnadsteknik där hantverksskicklighet och materialkunskap har små möjligheter att utvecklas. På ett par decennier har kunskapen om den äldre byggnadstekniken blivit alltmer sällsynt och därmed också kunskapen om hur en traditionell byggnad bör skötas och underhållas. Alla hus behöver ett fortlöpande underhåll då det inte finns några underhållsfria material. Vid renovering av äldre hus bör gamla beprövade ma-

terial och tekniker användas. De är oskadliga för huset och lätthanterliga även vid nästa reparationstillfälle. Nya material och tekniker kan fördärva såväl husets stomme som dess utseende. Osäkert är också om de nya materialen finns i handeln om 10 - 20 år. En viktig regel vid renovering av äldre hus är att utgå ifrån och beakta det enskilda huset med dess egenvärde. En byggnads utseende är inte en tillfällighet utan ett resultat av olika faktorer. Material och tekniker skapade bestämda ramar för byggarens handlingsfrihet, men gav också bebyggelsen en enhetlig karaktär genom återkommande proportioner, lika taklutning, taktäckning, fönsterstorlek och fönstersprojsning. I många fall kan också de lokala hantverkarna spåras i speciella detaljer som vid utformning av verandor, foder och takfötter. Mot dessa lokala särdrag ställs vår tids utjämnande byggnadskultur med en enhetlig materialflora och byggnadstyp utspridd över hela landet. Gamla hus innehåller också ofta ovärderliga detaljer, som vi i vår rationella tidsålder med dagens penningvärde och arbetskostnader inte har råd att tillverka.

I samband med inredning av moderna bekvämligheter är det alltför lätt att viktiga såväl exteriöra som interiöra detaljer utplånas av ren tanklöshet. Med varsamma metoder är det oftast fullt möjligt att tillföra en byggnad moderna funktioner utan att dess karaktär förändras.

Vården och närmiljön

Ett bostadshus med uthus och trädgård ingår som en del i en hel miljö. Vid arbetet med den s.k. närmiljön skall man, precis som när det gäller bostadshuset, utgå från de värden och de förutsättningar som den befintliga miljön har att bjuda. Trädgården hör inte bara till byggnaden utan också till det omgivande landskapet. Det är därför inte bara den enskildes sak hur vederbörande sköter denna. Vid förbättring och komplettering av uthusbebyggelsen kan en nödtvungen ändring, om det sker utifrån miljöns egna förutsättningar bli ett positivt tillskott och i bästa fall berika en gammal miljö.

Bostadshus:

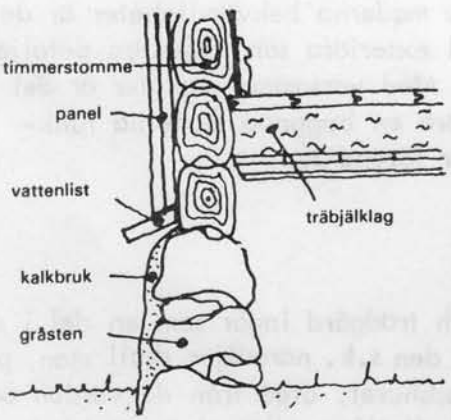
Planlösning (se bilaga 1)

Den ursprungliga planen är en del av husets konstruktion, vilket man bör iaktta innan onödiga ingrepp görs i stommen. Konstruktionen kan lätt äventyras om väggar tas bort eller flyttas eller försvagas om nya fönster- och dörröppningar tas upp. Genom ändring i planlösningen rubbas också rummens proportioner och jämvikt.

Tillbyggnader bör undvikas om utrymmesfrågan kan lösas på annat sätt. Vind och skrubbar kan inredas för bostadsändamål och uthus kan byggas om till gäststuga, tvättstuga, garage eller pannrum med kulvert över till bostadshuset. Om en tillbyggnad inte kan undvikas bör dess exteriör helt anpassas till ursprungshuset. En tillbyggnad bör inom tättbebyggt område göras i mot tomten i den "privata zonen" och den ursprungliga huskroppen bör tydligt urskiljas.

Grund

Grundens utformning har varierat under olika tidsåldrar beroende på material och vilken uppgift den har haft. Av avgörande betydelse är att marken lutar från huset och att dräneringen fungerar samt att man undviker växtlighet tätt inpå huset. En grund till ett källarlöst hus måste ha tillräckliga luftningshål, ventiler, för att röta och hussvamp inte skall angripa bjälklagret underifrån. Timrade hus vilar huvudsakligen på hörnstenar och på vissa andra bärande stenar under viktiga punkter i konstruktionen. Stenmaterialet mellan dessa stenar tjänar främst som utfyllnad och som skydd mot kyla. Om fyllnadsstenarna har sjunkit ihop eller fallit ur påverkar det inte husets stabilitet. Vid reparation läggs stenarna tillbaks och grunden tätas med kalkbruk vilket är poröst och elastiskt och följer därigenom murens rörelser. Lagningar med cement eller betong bör undvikas, då det är tätare och hindrar en fuktvandring som är viktig för att motverka röta. Cement och betong hänger samman i större sjok som inte kan anpassa sig till grundens stenstorlekar utan bildar ett pansar utanpå grundmuren. Vid naturliga rörelser i grunden lossar det i stora skivor, vilka gärna drar med sig en del av grundmurens stenar. Bruket är också ogenomsläppigt för den naturliga fuktvandringen och detta kan leda till rötskador i trästommen. Även vid putsning av grunden bör kalkbruk användas.

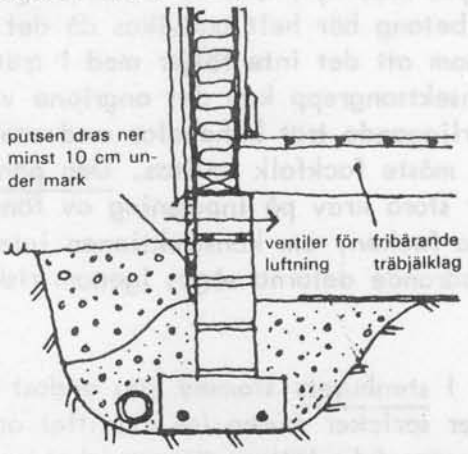

Grund till timrat hus 2)

Timmerhusets grund har av stabilitetsskäl alltid större bredd än väggen. Avrinningen löstes genom en horisontellt placerad lutande bräda, fotbräda eller vattenlist som lätt kunde

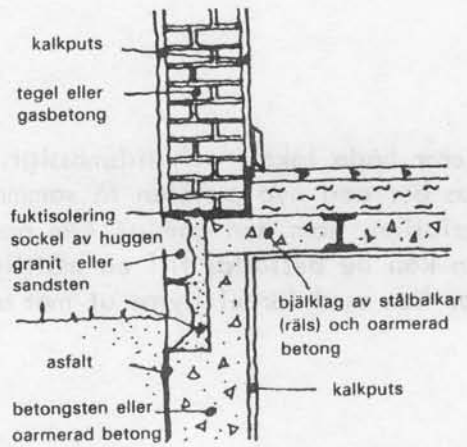
2) Ur Underhåll, Upprustning, Ombyggnad. 1979.

bytas ut. Som extra skydd kan denna kompletteras med en plåt målad i väggens färg. Moderna väggkonstruktioner låter alltid väggens ytterliv skjuta ut några cemtimeter utanför grunden. Att förändra en gammal grundmur eller ändra fasadlivets anslutning till grunden t.ex. vid tilläggsisolering, kan ha förödande inverkan på husets karaktär.

Grund till trähus med stomme av stående plank eller reglar. 2)

Trähus med stomme av stående plank eller reglar har vanligen hel grund med bärande stenar under väggens hela längd. Även om stommen tål mycket stora deformationer utan att mista sin bärande funktion bör sättningar observeras noga. Har förändringarna avstannat kan de i allmänhet accepteras. Annars måste mer omfattande undersökningar göras.

Grund till murat hus från 1930-40 2)

Till skillnad från timmerhuset vilar stenhuset på grunden i hela sin längd. Detta innebär att hela grunden är lika viktig. Om ett parti av denna sätter sig, spricker muren där ovanför. Marklagren under grunden bör då undersökas för att konstatera om de kan fortsätta att ge vika, vilket kan bero på förändringar i ex. grundvattennivån eller tung trafik. Många sättningar stabiliserar sig sedan sprickorna uppkommit. Om inga nya sprickor uppstår behövs ingen mer åtgärd än tätning av sprickan. Grundförstärkningar under stenhus är ofta svåra och dyrbara att utföra.

Stomme

I trähus - särskilt timmerhus - är stommen stark och tål skador på ytveden så länge kärnan inte är angripen. Trästommar underhålls genom att fukten hålls borta. Används diffusionstäta

2) Ur Underhåll, Upprustning, Ombyggnad. 1979.

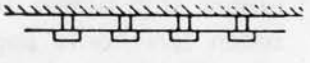
skikt måste dessa placeras på väggens insida då de annars kan förorsaka förödande rötskador. Av stor betydelse är också att avståndet från fotbrädan ned till marknivån är minst 15 - 20 cm. Gamla vatteninstallationer och bristfälliga stuprör kan också förorsaka rötskador. Timmer är relativt enkelt att laga då det punktvis kan förnyas med nytt trä. Främmande material som järn och framförallt betong bör helt undvikas då det skadar träkonstruktionen genom att det inte följer med i träts naturliga rörelser. Vid insektsangrepp kan det angripna virket rensas bort och det underliggande trät behandlas med saneringsmedel. I svårare fall måste fackfolk anlitas. Den panelade regelstommen ställer stora krav på inpassning av fönster och dörrar i de befintliga facken, om konstruktionen inte skall försvagas. Om de bärande delarna sågas igenom riskerar huset att glida isär.

Rörelser och förändringar i stenhusets stomme kan endast ske till en viss gräns, därefter spricker muren (se avsnittet om grund ovan). Murverket suger fukt lättare än trävirket och detta kan medföra akuta problem om huset står ouppvärmt under vinterhalvåret. Ett poröst ytskickt utan täta material är av avgörande betydelse för att väggen naturligt skall kunna "andas" ut fukten.

Fasad

Trähusens paneltyper varierar både lokalt och tidsmässigt. Om ytterpanelen behöver bytas bör den nya panelen få samma bredd, profilering och variation, som den gamla. Om paneltypen inte finns i handeln kan de beställas till en måttlig merkostnad. Mindre skador kan med fördel bytas ut mot snedsågade passbitar.

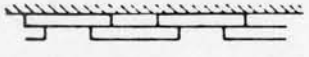
Stående panel

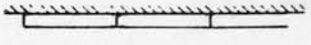
locklistpanel

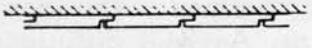
locklister med olika profiler

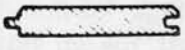
lockpanel

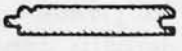
slät panel

fasspontpanel

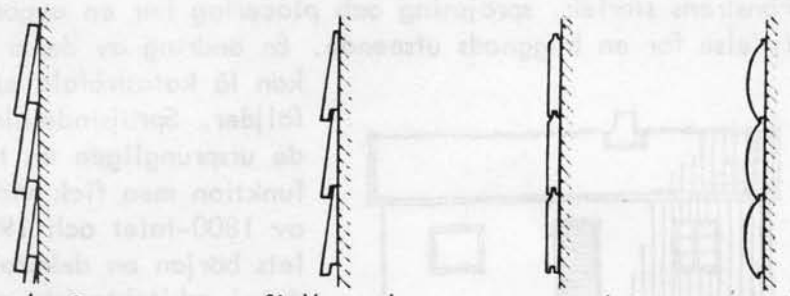

fasspont

pärlspont

Liggande panel

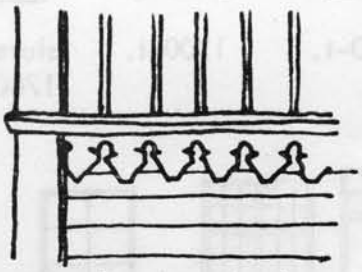
panel på förvandring | fjällpanel | spontad panel | stock-panel

Fotbrädor och våningsband bör inte uteslutas vid en ompanelning, då de har stor betydelse för husets utseende.

Våningsband

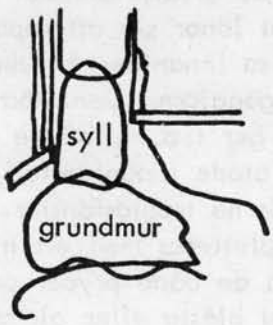

vånings-band

våningsband med dekorationslist

Fotbräda

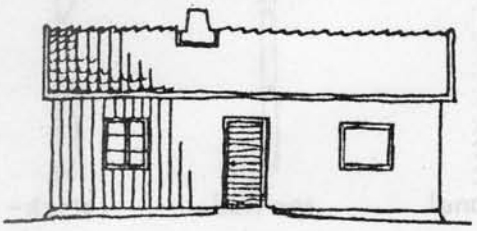

Fotbräda, vattenlist

Främmande material som eternit, lackpanel och fasadtegel bör difinitivt undvikas. Underhållet blir inte billigare på sikt och materialen kan p.g.a. instängd fukt förkorta trästommens livslängd.

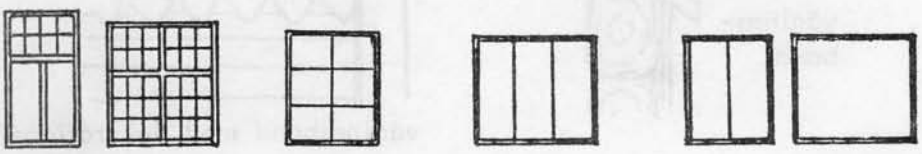
Fönster

Fönstrens storlek, spröjsning och placering har en avgörande betydelse för en byggnads utseende. En ändring av dessa faktorer kan få katastrofala exteriöra följder. Spröjsindelningen hade ursprungligen en teknisk funktion men fick vid slutet av 1800-talet och 1900-talets början en dekorativ sådan i arkitektoniskt syfte. Varje tidsperiod har haft sin karaktäristiska fönsterstorlek och spröjsning, vilket bör respekteras vid en eventuell ombyggnad.

1600-t. 1700-t. slutet av 1700-t. början av 1800-t. - 1870-t. 1880-1900

1900-1910-t. 1920-t. 1930-t. 1940- t. -

Gamla fönster, tillverkade av utvalt tätvuxet kärnvirke är oftast kvalitetsarbeten som det lönar sig att reparera och underhålla. Enkla fönster med lösa innanfönster räknas som godtagbar standard om de förses med gångjärn. Den större luftspalten mellan ytter- och innanfönster ger t.o.m. bättre ljudisolering än vanliga kopplade fönster. Tätade innanfönster ger dessutom lika god värmeisolering som moderna treglasfönster. Äldre fönster kan också ofta mycket lätt kompletteras med ett tredje glas. Gamla fönsterbeslag bör bevaras då de både pryder och stärker bågen. Stor betydelse har också det blåsta eller ojämna glaset som ger skiftning och liv åt fasaden. Dagens glas har en perfekt och död yta.

Dörrar

Portaler och dörrar har även de en mycket stor betydelse för husets utseende, tidsålder och sociala tillhörigheter. De stora flertalet ytterdörrar ägnades förr en omsorgsfull utformning och tillverkades av virke av mycket hög kvalitet, som är svårt att

Putsfasader måste kunna andas och kan därför inte målas med tät färg. Uppkomna skador måste alltid repareras med samma material som originalputsen: gamla kalkputsfasader (allmänna före 1930) med kalkbruk, kalkcement fasader med kc-bruk. Kalkbruket är elastiskt och följer med i stommens naturliga rörelser.

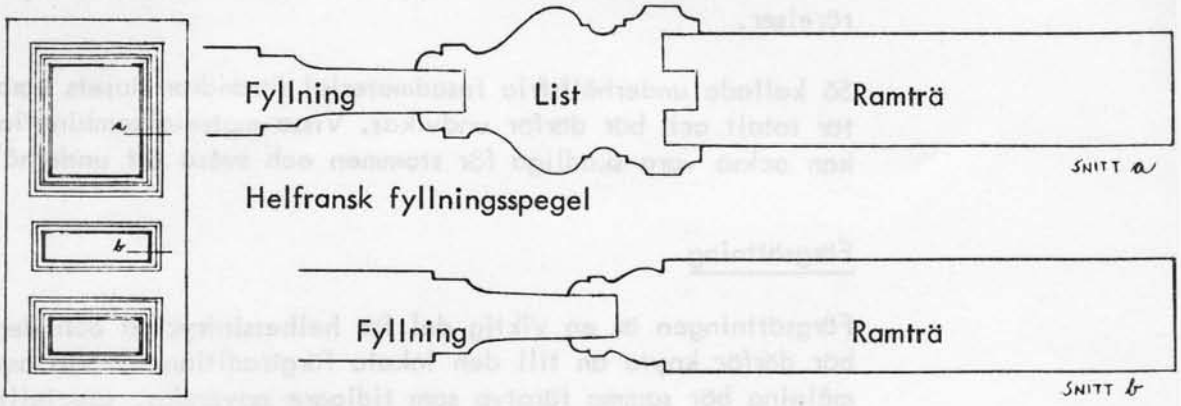
Så kallade underhållsfria fasadmaterial förändrar husets karaktär totalt och bör därför undvikas. Vissa materialkombinationer kan också vara skadliga för stommen och svåra att underhålla.

Färgsättning

Färgsättningen är en viktig del för helhetsintrycket och den bör därför knyta an till den lokala färgtraditionen. Vid ommålning bör samma färgtyp som tidigare användas, speciellt om underlaget består av slamfärg, oljefärg eller trätjära. Den röda traditionella slamfärgen som utgör ett viktigt inslag i det svenska kulturlandskapet är i alla avseenden bäst, billigast och mest lättarbetad. Slamfärgen kräver sugande underlag och en enda strykning med plast- eller oljefärg omöjliggör en återgång till rödfärgen. Paneler av hyvlat virke underhålls bäst med ren oljefärg. Plast- eller latexfärger (akrylatfärger) har osäkra åldringsegenskaper och kan ge problem vid ommålning. Vissa alkydfärger blir i regel mycket diffusionstäta och fukt kan ge upphov till blåsbildning, avflagning och krackelering. Latexfärgerna är uppbyggda av andra bindemedel än akryl och kan ge sämre fäste på gammal oljefärg. Laserande färger ger något sämre skydd än täckande färger och har betydligt kortare ommålningsintervall. Färgerna mörknar också efter relativt kort tid. Kalkputsade fasader bör i första hand avfärgas med kalkavfärgning som blandas på platsen. Kalk lämpar sig bäst tillsammans med s.k. jordfärger som umbra och ockra samt järnvitriol. Kalkfärg med dessa pigment, som kan andas, och transportera fukt är enkel och billig att tillreda och tål normalt underhåll och lagning. Moderna vattenavvisande och alltför täta färger och s.k. sprutade eller stänkta färger leder ofta till avspjälkning av såväl puts som färg och framtvingar oftast en total omputsning då dessa färger inte kan underhållas eller kompletteras på ett normalt sätt. Sprutning av ytputs och fasadfärg förstör dessutom de finare profilerna och detaljerna.

Såväl puts- som panelfasader var förr oftast enfärgade. Detaljer framhävdes genom ljusets skuggspel i lister och profiler eller målades i en svag brytningsfärg. Vid ommålning av ett äldre hus bör hela panelen inklusive gavelspetsar målas i en färg medan vindskivor, snickerier och entréparti kan målas med vit oljefärg eller en svag brytningsfärg. Om knutlådor saknas bör knutarna inte heller markeras.

uppbringa idag. Före 1940-talet var s.k. fyllningsdörrar allmänna. De består av ett ramverk, hopfogat med trätappar och infällda fyllningar, som sitter lösa för att kunna svälla och krympa utan att spricka.

Fyllningsdörr

3)

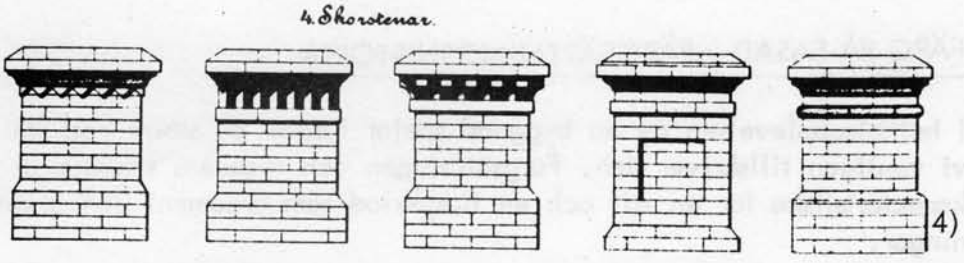
Vid reparation eller komplettering med ny fyllning bör endast lim och trätappar användas. Dörrarnas inramning har såväl lokala som individuella variationer. Det är av största vikt att dessa särdrag bevaras. Vid reparation bör endast direkt skadade partier bytas ut.

Tak

Taket ger en alldeles särskild karaktär åt huset. Takvinkel, takfötter, taksprång och takmaterial berättar om byggnadens ursprung, funktion och lokalisering. Det är därför önskvärt att det bevaras i största möjliga utsträckning. Svaga punkter i takkonstruktionen, som vid skorsten, kupor, takvinkel och stuprör, bör noga undersökas då dessa vid läckage kan orsaka svåra rötskador. Sådana kan även uppkomma om utrymmet närmast under yttertaket inte är ordentligt ventilerat. Helst bör det ursprungliga taktäckningsmaterialet, av vanligtvis lertegel, behållas. Betongpannor kan visserligen vara billigare men bör inte användas, då det ger taket ett helt annat utseende och är dessutom avsevärt tyngre än lertegel. Vid omläggning av plåttak bör den äldre detaljutformningen följas beträffande plåtstorlek, falsning och ståndrämmor, då detta har stor betydelse för husets karaktär. Nya takmaterial passar utseendemässigt inte bra på äldre byggnader. Om ett modernt material skall användas bör det ha samma karaktär och färg som det ursprungliga.

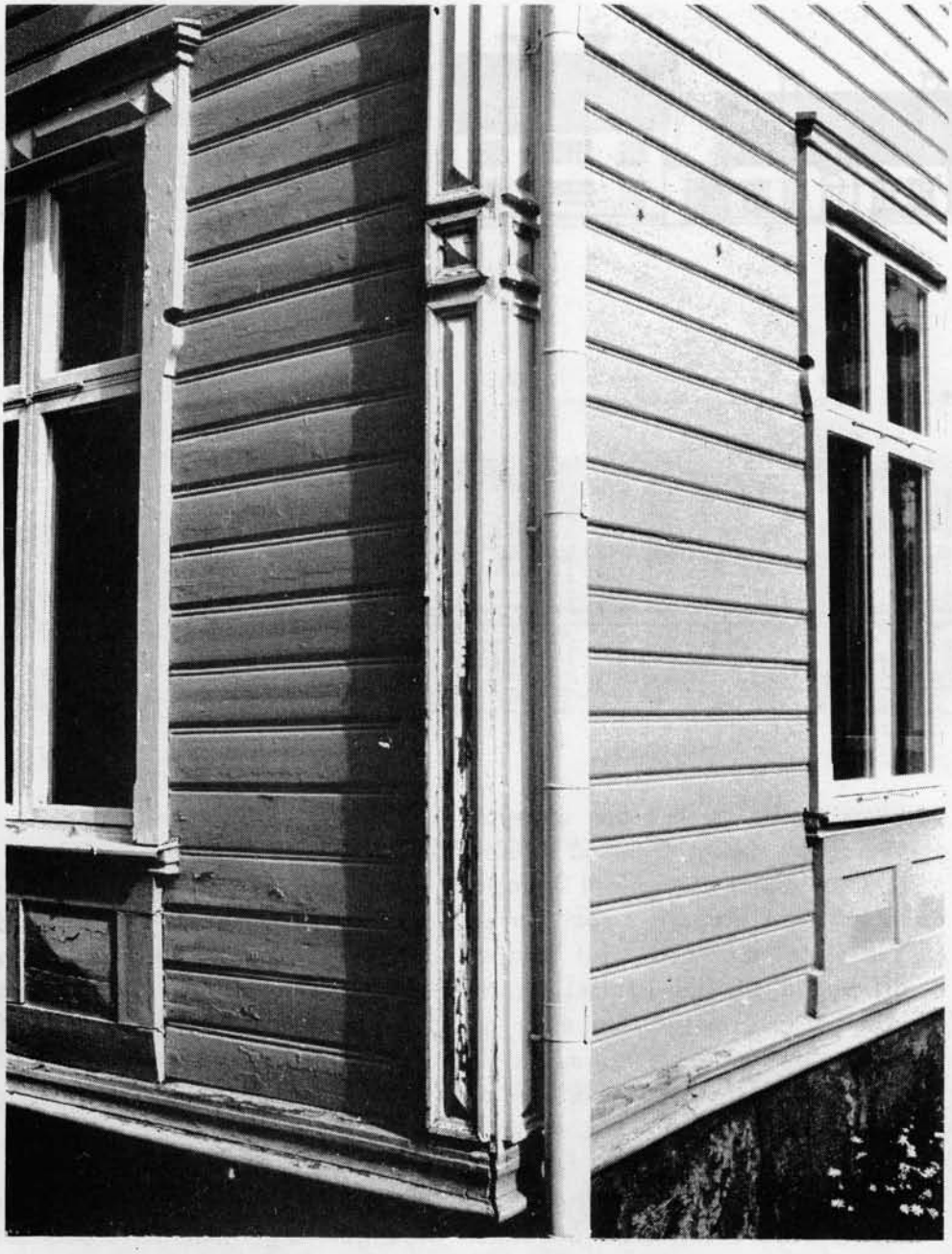
Vid ommurning av skorstenar bör den yttre formen bibehållas, inte minst det utkragade krönet med plåtavtäckningen, som är viktiga detaljer för husets utseende.

3) Ur Nordiska trästaden 19. Gamla Trähus. 1974.

4)

Skorstenar uppbyggda av sandsten och skifferplattor är byggnadshistoriskt värdefulla och bör om möjligt bevaras. (Litteratur om byggnadsvård se bilaga 4).

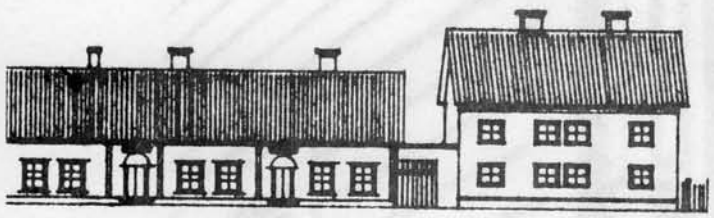
Träpanelsfasad rik på arkitektoniska detaljer.

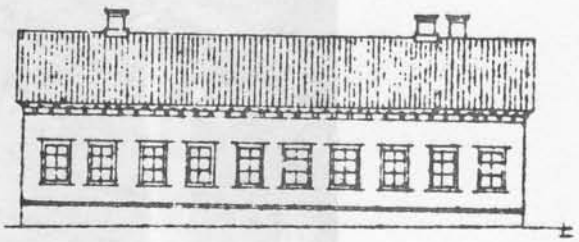
4) Ur Löfvenskiöld "Lantmannabyggnader" 1890-94.

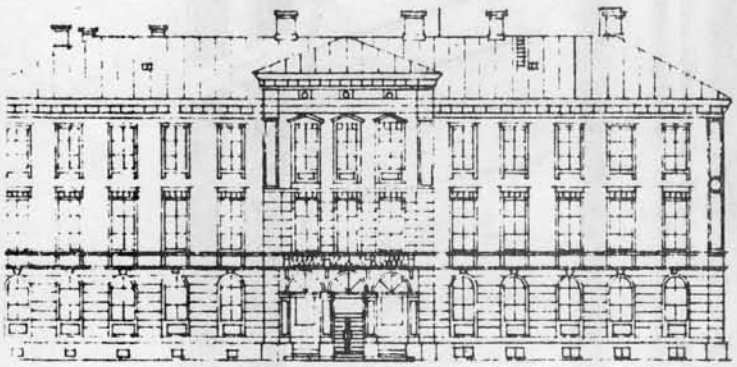
FÄRG PÅ FASAD - FÄRGSÄTTNINGSHISTORIA

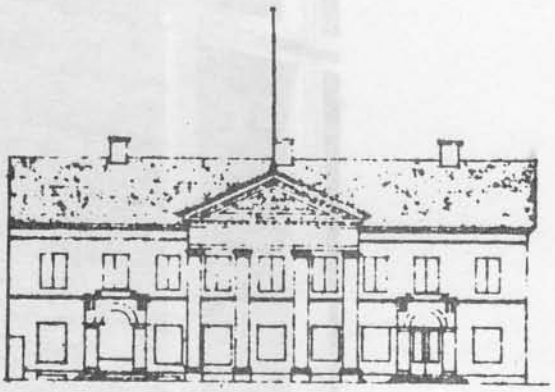
I helhetsupplevelsen av en byggnad spelar färgen en större roll än vad vi vanligen tillskriver den. Färgsättningen och fasadens struktur är lika karakteristiska för en stil och en tidsperiod som ornament och utsmyckningar.

Från äldre tid fram till 1860-talet

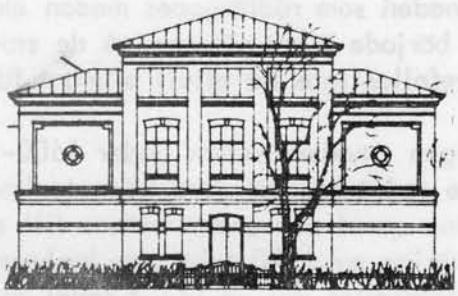

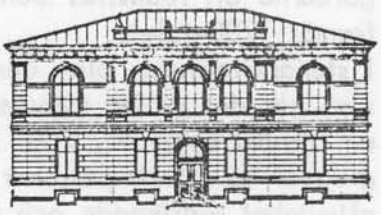

Färgsättning av hus har varierat från tid till annan med många lokala varianter. Långt fram på 1700-1800-talen var trähusen så väl på landsbygden som i städerna i allmänhet helt omålade. I de medeltida städerna fanns vissa borgarhus som var uppförda i rött tegel med vita blinderingar. Vid slutet av 1500-talet försökte Johan III övertala Stockholms invånare att bygga stenhus istället för trähus och att måla sina hus. De profana husen skulle målas vita eller grå och efterlikna den internationella renässansens byggnader i natursten medan kyrkorna skulle vara medeltidsaktigt röda. Hans strävande ledde inte till något påtagligt resultat men det finns enstaka belägg på hus som målades.
Ännu under 1600-talets början var målade hus fortfarande mycket sällsynta. Sannolikt var det endast kyrkor och förnämare herresäten som färgsattes. Under 1600-talets sista årtionden blev gul färg, som imiterade den italienske sandsten, vanlig på Stockholms putsade fasader. Under 1600-talet började den gulröda färgen att sprida sig. Detta sammanhänger med det

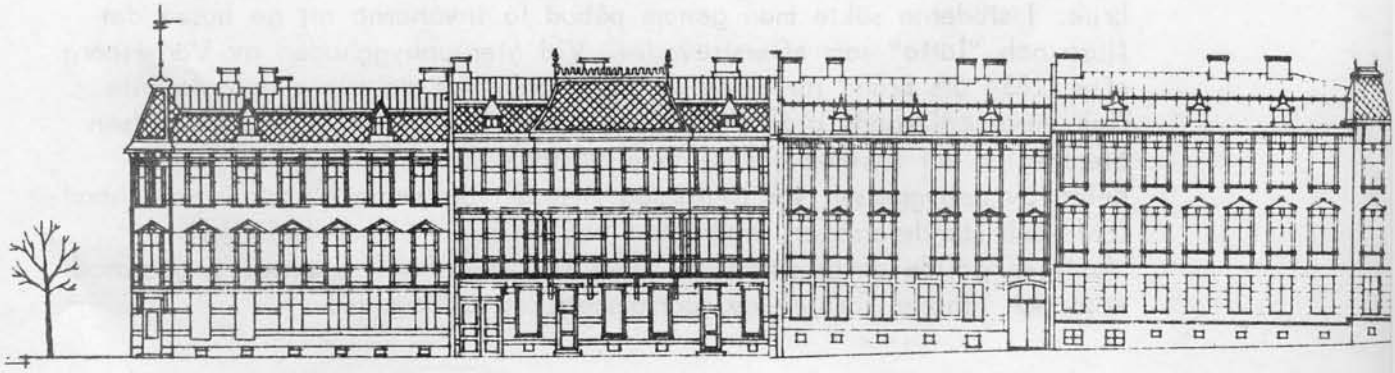
allmänna uppsving inom byggnadskonsten som stormaktstiden innebar. Man strävade efter att modernisera och bygga nytt efter utländska förebilder. Många städer fick vid denna tid nya stadsplaner med räta gator och kvadratiska kvarter s.k. rutnätsplaner. Detta gällde även den på 1600-talet nyanlagda staden Vänersborg.
De hus som rödmålades hade vanligen vita eller grå knutar och fönsterkarmar efter förebild från tegelhusens sandstens detaljer. Vid större gårdar var det endast mangårdsbyggnaden som rödfärgades medan ekonomibyggnaderna var omålade. Efterhand började även uthusen på de större gårdarna att rödmålas men detta förefaller inte ha blivit allmänt förrän framåt 1700-talet.
I stenarkitekturen blev den röda färgen omodern redan under 1600-talet, men när det gäller trähusen fortsatte rödfärgen att vara kännetecknet på en förnäm byggnad. Från herrgårdarna spred den sedan vidare till andra grupper av ståndspersoner. Under början av 1700-talet var kyrkorna i allmänhet rödfärgade och samtidigt förefaller det ha blivit regel att alla tingshus skulle målas och senare även högre militärboställen, prästgårdar och offentliga byggnader i städerna.
Strävan att ge städerna ett "prydligt" utseende, som bl.a. tog sig i uttryck i rutnätsplanerna, ledde också till att man utfärdade påbud om att trähusen i städerna skulle rödmålas. Sannolikt hade dessa stadgor ingen större verkan. I många fall utfärdades maningar om rödfärgning av gatufasaderna inför väntade kungabesök. Vid början av 1700-talet tycks rödfärgens konserverande egenskaper allt viktigare för färgens spridning.
Från och med mitten av 1700-talet började trähusen att förses med utvändig panel liksom ifråga om rödfärgen hade fasadklädseln ofta rent estetiska orsaker. Panelningen möjliggjorde en mer påkostad arkitektorisk utsmyckning på trähusen och gav dem ett förnämare utseende. Vad som i första hand orsakade panelningens genombrott var sannolikt en önskan att minska vedåtgången. I och med panelningen började andra färger än den röda att komma i bruk.
Förnämare byggnader kläddes med hyvlade bräder och bemålades med vit eller gul oljefärg, som imiterade stenarkitekturens putsfasader. Under slutet av 1700-talet blev rödfärgen allt mer allmän och ansågs inte längre som riktigt fin. Man gjorde stora ansträngningar att få fram en ny färg med slamfärgens egenskaper. Oljefärgen som användes på panelhusen var mångdubbelt dyrare än rödfärgen och alltför dyr för allmänt bruk. I städerna sökte man genom påbud få invånarna att ge husen det ljusa och "lätta" som eftersträvades. Vid återuppbyggnaden av Vänersborg efter 1834 års brand föreskrev det att husen mot de större gatorna inte fick vara rödfärgade utan skulle målas med ljusare färger. Bestämmelsen återspeglar det faktiska förhållandet i städerna vid denna tid. Huvuddelen av bebyggelsen var rödfärgad men de förnämare borgarna mest handlare och ståndspersoner, hade sina hus målade i ljusa oljefärger. Vanligen gällde detta endast de sidor som vette mot gatorna. Gårdsfasaderna och uthusen förblev av sparsamhetsskäl rödfärgade.

1870-1880-talen, nyrenässans.

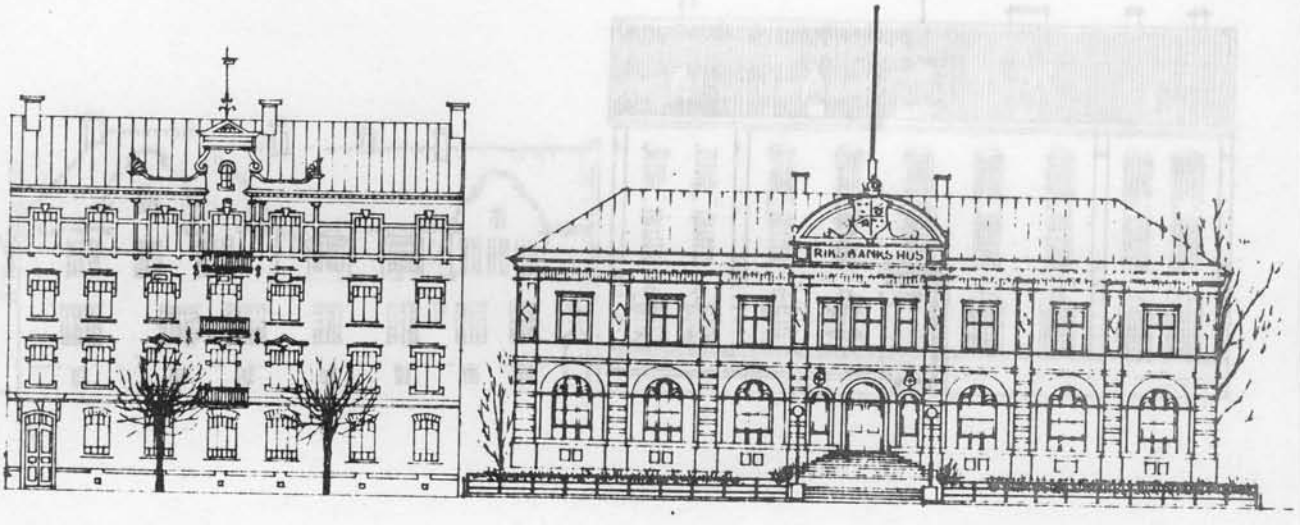

I slutet av 1800-talet under nyränessansens stilperiod avfärgades stenhusen i städerna i en kulör som gav "stenillusion". Bland de stenimitterande putsfärgerna var blekt gult, ockra gult, gulrosa, blekt rödbrunt, beige, grått, ljust gråbrunt och grårosa de vanligaste. Sockelvåningarna hade antingen samma färg som fasaden i övrigt eller en mörkare nyans. Fönstren målades i mörkt brunt eller grönt. Taken som oftas var belagda med plåt målades svarta, röda eller gröna.
På 1890-talet förekommer en kombination av tegelfasader med naturstensdekorationer runt dörrar och fönster. Vanligast var dock att man sökte efterlikna dessa material i en stenimiterande puts i grått, blekt gult, grårosa eller rödbrunt. Hela fasaden avfärgades i en och samma färg. Fönstren var oftast brunmålade medan taken var belagda med skiffes, zinkfjäll, tvåkupigt tegel eller plåt.
Genom de förbättrade konjunkturerna på 1890-talet blev det allt vanligare att trähusen målades i ljusa oljefärger främst vitt. Under 1800-talets sista årtionden trängde den oscarianska träarkitekturen med dess rika snickarglädje undan den äldre arkitekturen. De nya husen var nästan alltid oljemålade i mycket ljusa toner.

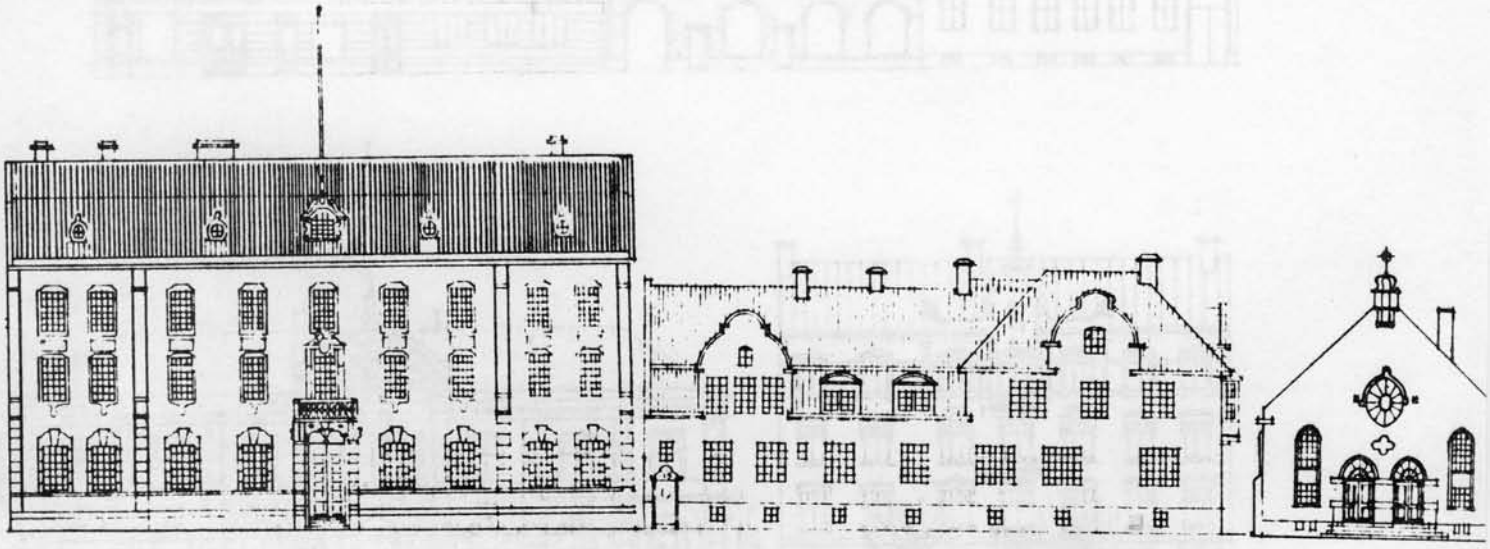
I jugendaarkitekturen kring sekelskiftet 1900 är den putsade fasadytan avfärgad i en enda färg, vanligen i gult, ljust gulrosa, lätt grått men även klara rödgula färger förekommer. Hyreshusen placerades ofta på en sockel av natur- eller konssten. Snickerifärgerna är klarare än tidigare. Engelskt rött och grågrön är vanligt men även varma grå nyanser förekommer.

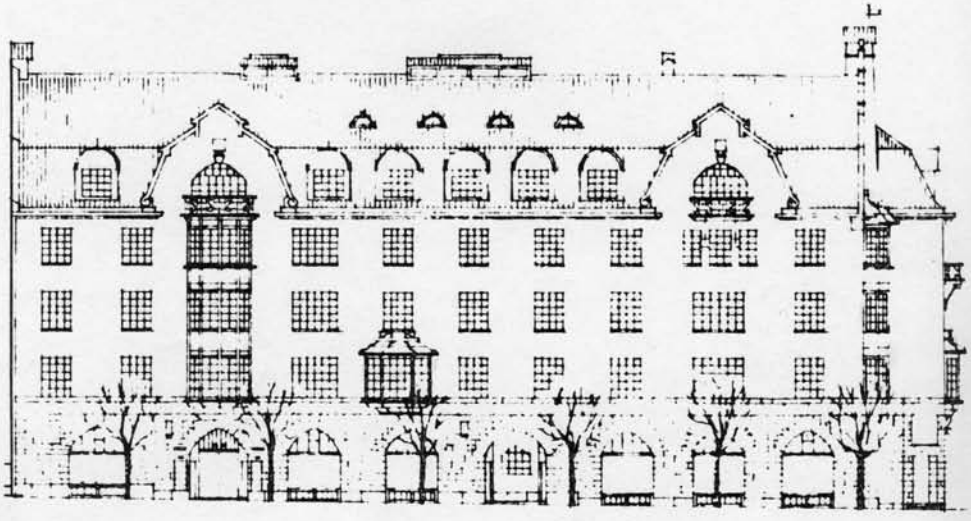

1910-talet, nationalromantik och senjugent

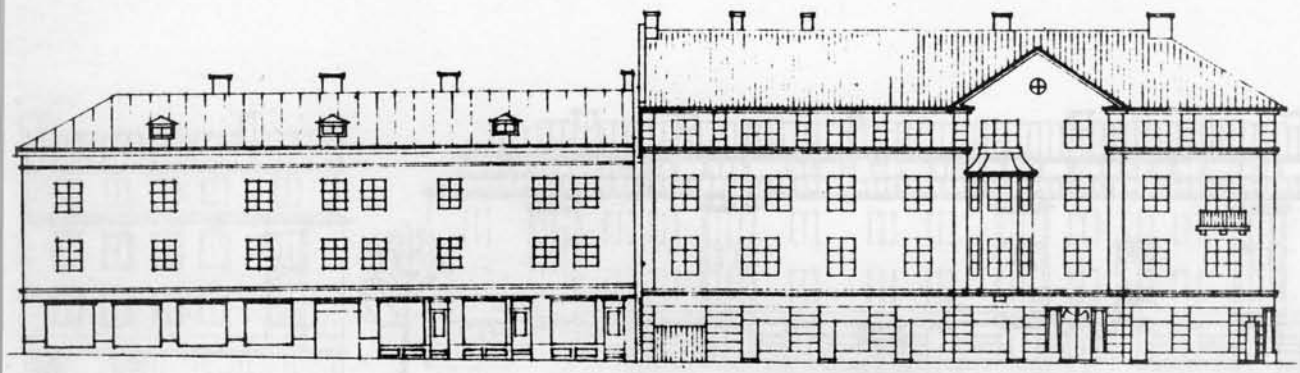
Under 1910-talet kom nationalromantiken som hyllade ett svenskt traditionsarv. Inom byggnadskonsten sneglade man på ett - ibland bara inbillat - nationellt arv från 1500-1600-och 1700-talen. I städerna uppfördes stenhus med tegelfasader eller putsade fasader i tegel- och sten-imiterade färger som varmt rödbruna eller ljust varmgrå. Fönstersnickerierna målades vita, gräddvita eller bruna.
Vid denna tid, med början 1904 växte egnahems- och småbruksrörelsen fram, med den röda stugan som sinnesbild för det svenska traditonsarvet.

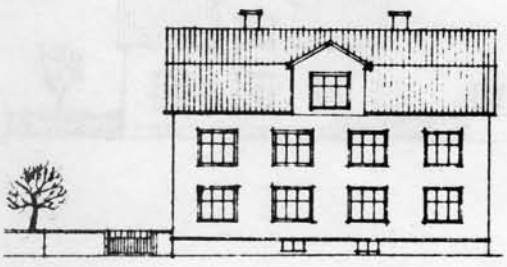

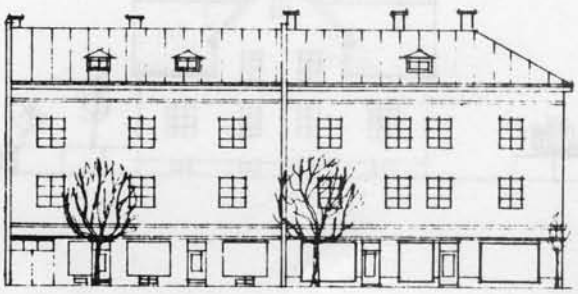

1920-talet, 20-talsklassicism.

Med klassicismen återkommer en stramhet och regelbundenhet i fasaderna. Färgsättningen sker enligt mönster av 1700- och det tidiga 1800-talet. Stenhusen erhåller en färg för murliv och en annan, vanliga grå stenimiterade färg för listverk och sockelvåning. Murlivet har mättade färger i olika kulörer: gult, rött, rödbrunt, rosa, grönt eller gråvitt. Antikiserande detaljer på fasaderna står ofta ljusare, ljust grå, vita eller beigevita. Fönstren tar upp vad som antogs vara 1700-talets färger: grått, gråaktigt, rödbrunt, ockra och varmt gråvitt.

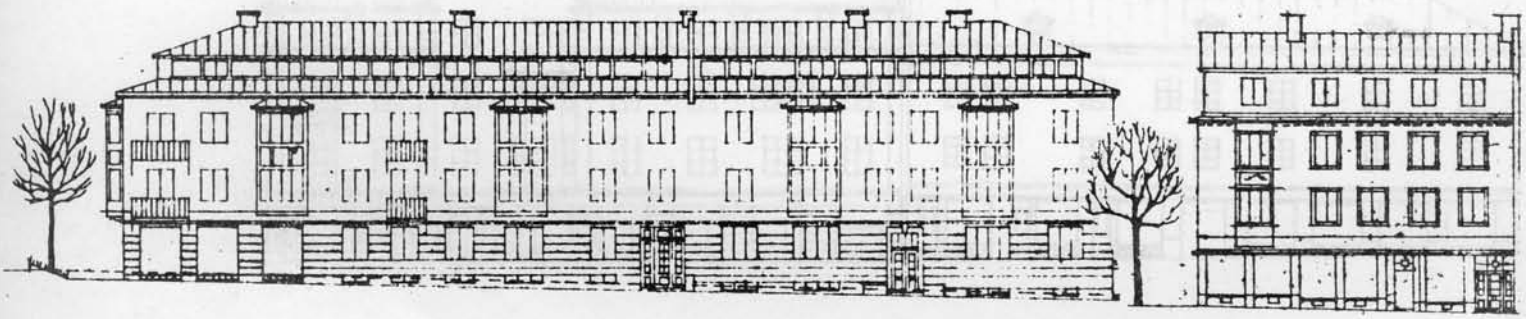

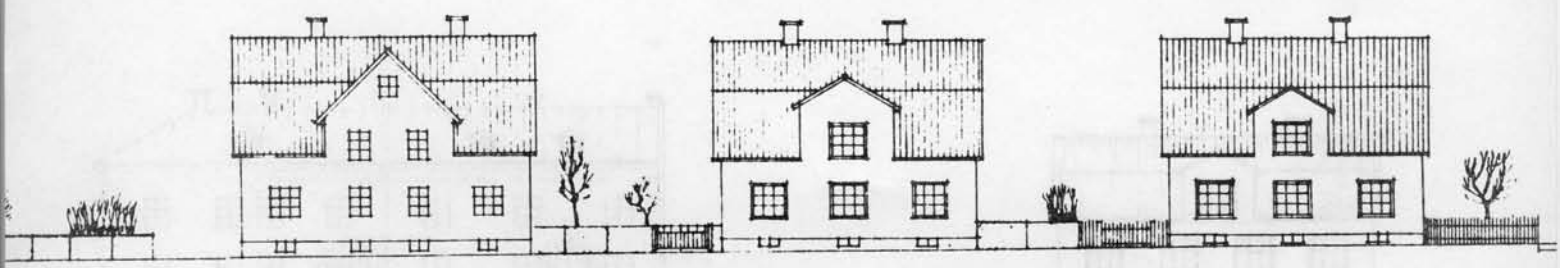

1930-talet, funktionalism.

Funktionalismen strävade efter "saklighet" och vände sig mot den föregående periodens romantiska ideal. För funktionalismens anhängare framstod rödfärgen på trähus som en del av de äldre byggnadsideal som det gällde att bekämpa. Man byggde efter ett nytt modetänkande och för att få "luft och ljus". Vitt blev den nya modefärgen. I övrigt anslöt färgskalan vid desceniets början till 1920-talets varma toner medan det under årtiondets senare del blev vanligt med blekt gult och gråvitt. Fönstren målades i allmänhet i oljefärger som obetydligt avvek från putsfärgen.

Råd i färgsättning.

En lokal tradition i färg, material och form tar det generationer att bygga upp. Dagens ofta ytterst heterogena bebyggelse med dess olika fasadmaterial och formelement åstadkommer splittrade miljöer. Man bör därför försöka bidra till att åstadkomma en bättre helhetsverkan. En färgsättning bör inte domineras av psykologiska knep eller pedagogiska färgsystem. Det är bättre att lite till tradtion, iakttagelse och allmänt omdöme. Tänk på:

Tradition

- Vilken tidsålder representerar huset
- Hur är det tänkt att se ut
- Vilka färger var karaktäriska för den tid då huset byggdes

Omgivningen

- Hur ser omgivningens färger ut
- Vilka färger dominerar
- Står huset ensligt eller utför det en del av en gatusträckning
- Från vilket håll kommer husets färg att betyda mest

Huset

- Vilka ytor förutom fasaden är synliga
- Vilka färger har de övriga fasadmaterialen

Årstider

- Passar färgen till alla fyra årstiders ljus och omgivning

Ljuset

- Ljusets skiftningar upplevs lättare i dämpade färger

Ljust eller mörkt

- En mörk fasad står som regel fram i förhållande till omgivande ljusa hus och effekten förstärks om den ljusa färgen är kall och den mörka är varm. En mörk port kan bli som ett hål i en ljusare fasad.
- Ett ljust hus kan "slå hål" i en gata med övervägande mörka hus
- Utspång och profiler syno bättre om de färgsätts i vitt eller en ljus kulör.
- I ett område med hus i olika färger bör man välja en färg med ljushet och mättnad som liknar områdets.

Sex enkla råd

- Fasaderna på husen är en del av vår gemensamma offentliga miljö. Valet av kulör berör många människor.
- Varje tids- och stilperiod har haft sin egen karaktäristiska färgskala. Respektera och återskapa den. Kontakta byggnadsnämnden eller länsmuseet.
- Tänk även på att anpassa byggnaden till den omgivande miljön och färgsättningen - landskapet eller det omgivande husen längs en gatusträckning.
- Tänk på helheten i exteriören. Färgerna på fasaden, snickerierna och på taket måste stämma överens sinsemellan.
- En tillbyggnad bör ha samma material och färgsättning som ursprungshuset.
- Undvik att måla stora ytor i intensiva skarpa kulörer. Kulörens färgstyrka ökar ju större ytan är. Detaljer som snickerier är mycket lättare att måla om, om man inte skulle vara nöjd med resultatet.

Färgtyper, trähus

Vid ommålning bör samma färgtyp som tidigare användas, speciellt om underlaget består av slamfärg, oljefärg eller trätjära. Den röda traditionella slamfärgen som utgör ett viktigt inslag i det svenska kulturlandskapet är i alla avseenden bäst, billigast och mest lättarbetad. Slamfärgen kräver sugande underlag och en enda strykning med plast- eller oljefärg omöjliggör en återgång till rödfärgen. Paneler av hyvlat virke underhålls bäst med ren oljefärg. Plast- eller latexfärger (akrylatfärger) har osäkra åldringsegenskaper och kan ge problem vid ommålning. Vissa akrylfärger blir i regel mycket diffusions täta och fukt kan ge upphov till blåsbildning, avflagning och krackelring. Lotexfärgerna är uppbyggda av andra bindemedel än akryl och kan ge sämre fäste på gammal oljefärg. Loserande färger ger något sämre skydd än täckande färger och har betydligt kortare ommålningsintervall. Färgerna mörknar också efter relativt kort tid. Stenhus, kalkputsade fasader bör i första hand avfärgas med kalkavfärgning som blandas på platsen. Kalk lämpar sig bäst tillsammans med s.k. jordfärger som umbra och ockra samt järnvitriol. Kalkfärg med dessa pigment, som kan andas, och transportera fukt är enkel och billig att tillreda och tål normalt underhåll och lagning. Moderna vattenavvisande och alltför täta färger s.k. sprutade eller stänkta färger leder ofta till avspjälkning av såväl puts som färg och framtvingar oftast en total omputsning då dessa färger inte kan underhållas eller kompletteras på ett normalt sätt. Sprutning av ytputs och fasadfärg förstör dessutom de finare profilerna och detaljerna.

LAGSTIFTNING GÄLLANDE FÄRGSÄTTNING

Byggnadsstadgan 54 §, 3 mom.

Genom den förenklade byggnadslovsprövning som trädde i kraft 1980-01-01 krävs inte längre byggnadslov för omfärgning av fasad, om åtgärden inte med medför att byggnadens karaktär väsentligt ändras.

Om en bestämmelse i en stadsplan -eller byggnadsplan innehåller specifika miljökrav, måste ett påtagligt avsten från dessa ofta få anses innebära att åtgärden väsenligt ändrar byggnadens karaktär. Förekommer det annars att särskild aktsamhet bör iakttas vid omfärgning t.ex. i bebyggelsemiljöer med stort bevarandevärde, är det mycket angeläget att kommunen på ett effektivt sätt informerar berörda ägare om detta.

Byggnadsstadgan 38 §

"En byggnads yttre skall ges sådan utformning och färg som stads- eller landskapsbilden fordrar och som är lämplig både för byggnaden som sådan och för en god helhetsverkan. Inom ett bebyggelseområde som utgör en värdefull miljö skall dessutom särskild hänsyn tas till områdets egenart.
En byggnad som är av större värde från historisk kulturhistorisk eller konstnärlig synpunkt får inte förvanskas vare sig genom arbeten på själva byggnaden eller genom bebyggelse i grannskapet".

Litteratur om byggnadsvård

Bevara för förnya. Samfundet för hembygdsvårds årsbok 1974.

Fataburen. Nordiska museets och Skansens årsbok. Stockholm 1974. (Innehåller artiklar om äldre byggnadskultur, byggnadsvård och om äldre bebyggelse.)

Färg på trä. Ytbehandling av utvändigt trä. Träinformation. Stockholm 1979.

Gustafsson, Gotthard. Skansens handbok i vården av gamla byggnader. Stockholm 1972.

Hedberg, Gunnar - Thurell, Sören. Hus i trä 1 - 2. Stockholm 1975.

Hedeborg Ove m.fl. Så renoveras torp och gårdar. Västerås 1974.

Hidemark, Ove - Månsson, Göran. Gamla trähus. Erfarenheter från några ombyggnadsarbeten. (Den nordiska trästaden 19) Stockholm 1972.

Holmström, Ingmar - Sandström, Christian. Underhåll av gamla hus. Byggnadsvård från teknisk och antikvarisk utgångspunkt. (Statens institut för byggnadsforskning. SIB informationsblad B 10:1972).

Linn, Björn. Att hålla gamla hus vid liv. Byggmästaren nr 8, Stockholm 1968. (Finns även som särtryck utgiven av Statens institut för byggnadsforskning).

Linn, Björn. Husen vi äger. En tillgång att vårda. Uddevalla 1978.

Nordin, Erik. Träbyggande under 1800-talet. (Den nordiska trästaden 16). Stockholm 1972.

Smalhus. Energisparande och fasadisolering. Råd och riktlinjer. Stockholms byggnadsnämnd 1979.

Thurell, Sören. Vård av trähus. LT:s förlag 1975.

Träfasader. Underhåll, renovering, tilläggsisolering. Träinformation. Örebro 1977.

Underhåll, upprustning, ombyggnad. Bostadsstyrelsen, Riksantikvarieämbetet, Statens planverk. Fjärde upplagan 1979 (kostnadsfri broschyr).

Undersökning av husbeståndet från energisynpunkt. Delrapport 7: Kulturhistorisk besiktning. Riksantikvarieämbetet. Statens institut för byggnadsforskning. SIB meddelande/bulletin M 79:9.

Litteratur

Andersson, Henrik O, Bedoire Fredric. Bankbyggande i Sverige. Uddevalla 1981.

Centrumplan för Vänersborg. Vänersborgs kommun, Stadsbyggnadskontoret 1979. Vänersborg 1980.

Hasselberg Gösta. Vänersborgs Historia II. Tiden 1834-1944. Göteborg 1944.

Kalkfärg på fasad. Byggnadsforskningens informationsblad B4-1979. Stockholm 1980.

Lindedal Hj. A. Vänersborgs Historia och Vänersborgs- Historier. Vänersborg 1927.

Nordin Erik. Den nordiska trästaden 16. Träbyggande under 1800-talet. Debatt och verklighet. Stockholm 1972.

Rentzhog Sten. Stad i trä, panelarkitekturen. Ett skede i den svenska småstadens byggnadshistoria. Nordiska Museets Handlingar 67. Lund 1967.

Rentzhog Sten. Falu rödfärg. Utgiven av Stora Kopparbergs Bergslags AB.

Rådhus, handelshus och krogar - händelser och miljöer utmed brandgatan som blev kulturaxel. Stellan Granat. Vänersborgs Söners Gille. Årsskrift 1981 med femtioårsregister. Jubileumsskrift, Vänersborgs Söners Gille 75 år. Årsskriften 50 år. Femtionde årgången. Vänersborg 1981.

Spara och bevara. Råd och riktlinjer för engerisparande i kulturhistoriskt värdefull bebyggelse, utarbetad av Riksantikvarieämbetet. Byggforsknings rådet. T 27-1981. Statens råd för byggnadsforskning, Stockholm. Stockholm 1981

Stavenow-Hidemark Elisabet. Villabebyggelse i Sverige 1900-1925. Lund 1971.

Svenska stadsmonografier. Vänersborg, Alingsås, Trollhättan, Ulricehamn, Åmål med omgivningar. Stockholm 1959.

Teckningar från Vänersborg och Vänersborgstrakten, F.A.Zettergren 1842-1870, med text av W. Ängermark. Vänersborgs Musei Vänner. Vänersborg 1978.

Adresser	Telefon
Länsmuseet Landsantikvarien Besöksadress: Östergatan 21 Box 206 462 01 Vänersborg	0521/60060 (växel)
Länsstyrelsen Länsantikvarien Besöksadress: Hamnplan Fack 462 01 Vänersborg	0521/70000 (växel)

STIFTELSEN ÄLVSBORGS LÄNSMUSEUM
Box 206, 462 01 Vänersborg